

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08914

AMOLIKE YIDN

Solomon Simon

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

IMPRESO EN LA ARGENTINA

PRINTED IN ARGENTINE

**Copyright by
Salomon Simon, New York**

Hecho el depósito que marca la Ley 11.723

INDUSTRIA ARGENTINA

שלמה סיאון

אמאליקע יידן

ביי דער „געזעל׳ פאר יידיש-וועלטלעכע שולן אין ארגענטינע“

בוענאס איירעס, 1952

SALOMON SIMON

AMOLIKE IDN

(LOS JUDIOS ANTIGUOS)

E d i t o r i a l
" I D B U J "
de la Asociación Pro-Escuelas Laicas Israelitas
en la Argentina

BUENOS AIRES - 1952

א י נ ה א ל ט

- 7 קדושה אין טאג-טעגלעכן לעבן (אַרײַנפיר) — — — — —
9 א. קידוש השם — — — — —

פּדיון שבּוים (דריי מעשיות)

- 19 ב. פון אונטער דער חופה — — — — —
27 ג. די פאמיליע זאק — — — — —
37 ד. דער שכור — — — — —
47 ה. יידן רחמנים בני רחמנים — — — — —
51 ו. נאָר על פי דין — — — — —
55 ז. זרחס וואַנט — — — — —
68 ח. אַ ייד אַן עקשן — — — — —
77 ט. אַן אַפּמאַך אויף לשון קודש — — — — —
83 י. אורחים אויף שבת — — — — —
87 יא. די דינסט — — — — —
94 יב. ר' משה שוחט — — — — —
98 יג. ר' חיים דער קרעמער — — — — —
101 יד. אַ רב אַ שמיד — — — — —
105 טו. אַ קללה וואָס איז אַ ברכה — — — — —
109 טז. דער שאגת אריה — — — — —
114 יז. אויס רב — — — — —
123 יח. פיקוח נפש — — — — —
131 יט. ברויט אַן מילך איז אויך גענוג — — — — —

געצל דער גמרא-מלמד (דריי מעשיות)

- 137 — — — — — געצל ווערט אַ מלמד כ. — — — — —
142 — — — — — דאָסטאַיעווסקי און דער בלוט־בילבול כא. — — — — —
151 — — — — — משיח און שיסן כב. — — — — —

בן־ציון שוסטער און זיין ווייב מערע (דריי מעשיות)

- 161 — — — — — עמיצער דאַרף זיין דער ערשטער כג. — — — — —
169 — — — — — אַ דין תורה — — — — — כד. — — — — —
179 — — — — — אַ שמחה ביי מערען אין שטוב כה. — — — — —
184 — — — — — דער טויט פון בן־ציון דעם שוסטער כו. — — — — —

קדושה אין טאג־טעגלעכן לעבן

(א ר י י נ פ י ר)

די אלע מעשיות פון „אַמאָליקע יידן“ זענען נישט קיין אויסגע־
טראַכטע. יעדע מעשה האָט עטלעכע נוסחאות אין יידישן פּאַלקלאָר. דאָס
בוך איז מיין אייגענער נוסח.

ווען אַ פּאַלקלאָר־מעשה ווערט דערציילט אין עטלעכע וואַריאַנטן
איז עס אַ סימן, אַז זי האָט געקאָנט פּאַסירן אומעטום און איז אָפט גע־
שען. עס קען אָבער זיין, אַז זי איז קיינמאָל נישט פּאַרלאָפּן ווי זי איז
דערציילט אָדער פּאַרשריבן געוואָרן. אַן אמתע מעשה־שהיה איז
אַן איינמאָליקער פּאַקט. אָבער אַ פּאַלקס־מעשה, וואָס ווערט דערציילט
און איבערדערציילט אין פּאַרשידענע וואַריאַנטן, איז אַן אמת, וואָס האָט
געקענט פּאַסירן, אָדער וואָס האָט געדאַרפט פּאַסירן און טאַקע געטראָפּן
אויף איין אופן אָדער אַן אַנדערן אופן.

פּאַרוואָס זענען פּאַראַן אַזוי פיל הויך־עטישע מעשיות וועגן די יידן
אין די שטעט און שטעטלעך פון פּוילן, אוקראינע, ליטע, רייסן און גאַ־
ליציע? די סיבה איז, ווייל לויט דעם עטישן ניוואַ פון די יידישע קהילות
איז געווען גרינג צו זיין אַ צדיק. מען קען זאָגן, אַז צדקות איז געווען
די נאָרמע פון טאָג־טעגלעכן לעבן. גוטסקייט, פרומקייט און ערלעכקייט
זענען געווען זעלבסטפּאַרשטענדלעכע זאַכן ביי יידן. אלע האָבן מקנא גע־
ווען דעם צדיק, וואָס האָט כּוח געהאַט, דורך מעשים טובים, צו דער־
נענטערן זיך צו גאָט.

עס גייט אין לעבן אַ סך פון אונדזערע טאָגגעבער צו באַווייזן, אַז
די שטעטלעך פון די תּפוצות ישראל זענען געווען „בלאָטעס אין מאַ־

טעריעלן און גייסטיקן זין. און ווען מען ווייזט זיי אָן אויף דער גאָר גרויסער צאָל ערלעכע, פרומע, עטישע און שיינע פּערזענלעכקייטן, וואָס זענען געווען אין די שטעטלעך, נישט נאָר צווישן די למדנים, רבנים און כלי-קודש, נאָר אויך צווישן דעם פּראָסטן עולם, דערציילן זיי אייך פון קלאַסן-צעטיילונג, פון עוולות און רשעות פון יחידים און כלל.

אַבער די מרשיעים באַנעמען נישט, אַז דאָס וואָס יידן זענען געווען ווי אַלע מענטשן איז אַ פּאַרשטענדלעכע און נאַטירלעכע זאַך. ס'איז דאָך קיין ווונדער נישט. יידן עסן און טרינקען, שלאָפן און פּאַרמערן זיך ווי אַלע מענטשן. וויכטיק איז פאַר אונדז בולט צו מאַכן אויף וויפל איז דאָס יידישע שטעטל געווען אַנדערש פון דער אַרומיקער נישט-יידישער סביבה.

דאָס מיינט נישט, אַז מיר דאַרפן פאַרלייקענען און פאַרטושן די שלעכטע זאַכן, וואָס זענען געווען אין יידישן לעבן. עס מיינט נאָר, אַז מיר דאַרפן האָבן גענוג אהבת ישראל צו פאַרשטיין, אַז דאָס געוויינטלעך מענטשלעכע ביים יידישן פּאָלק, דער „יצר לב האדם רע מנוריו — דעם מענטשנס האַרץ איז שלעכט פון דער יוגנט אָן — איז אַ זעלבסט-פאַרשטענדלעכקייט. דאָס איז דאָך דער חומר. אַבער דאָס וואָס יידן האָבן פאַרמאָגט אַזויפיל „ותחסכוה מעט מאלהים“ — און דו האָסט אים גע-מאַכט עטוואָס ווייניקער פון גאָט — איז גאַרנישט אַזוי זעלבסטפאַר-שטענדלעך. דאָס איז דער ווונדער און די רעטעניש פון יידישקייט.

מיר דאַרפן גריבלען זיך, פאַרשן און זוכן צו פאַרשטיין ווי אַזוי עס האָבן אונדזערע טאַטעס און זיידעס געקענט פאַרוואַנדלען יעדע וואַכע-דיקע עובדא אין אַ טאַט פון קדושה און דינסט צו גאָט. מיר דאַרפן פרו-בירן אויסצוגעפינען פאַרוואָס איז זיי געלונגען אויפצובויען אַ יידיש לעבן, אין אַ פּרעמדער סביבה, וואָס זיין ענדציל איז געווען: „רשעות וועט אַוועק ווי אַ רויך, ווייל דו וועסט אַפּשאַפן רויב-ממשלה פון דער וועלט“. אפשר וועט אונדז געלונגען זיי נאַכטון.

דאָס בין איך אויסן מיט די מעשיות „אַמאָליקע יידן“.

י"ג תשרי תשי"ב, ברוקלין, ניו-יאָרק

קידוש השם

אין דעם קליינעם שטעטל, קאפיטקעוויטש, אין ווייסרוסלאַנד, אויף די ברעגעס פון טייך פריפעט האָט אַמאָל געלעבט אַן אַרעמער ייד, אַ דאַרפֿס־שניידער מיטן נאָמען יאַנקל. אַ פּראָסטער ייד איז ער געווען. ער האָט קוים מיט צרות געקענט מאַכן אַלע נויטיקע ברכות אויף אויסנווייניק און מיט מאַטערניש אַפּדראַפּען אַ יום־טובֿדיקן דאָווענען פון סידור. אַט דער פּראָסטער ייד האָט אויף זיך גענומען איין מצווה — דאָווענען מיט כוונה, דערפאַר איז צו זיין דאָווענען נישט געווען קיין גלייכן אין שטעטל.

ער איז געווען אַ שניידער, אַ דאַרפֿסגייער, גענייט פעלצן און סער־מענגעס פאַר פּויערים, איז ער געווען אַ קבצן אין דרייצן פּאַלעס, האָט ער נישט געהאַט קיין אייגענע שטאַט אין שול. ער איז געשטאַנען הינטער דער בימה, אַדער לעבן הרובע, וווּ אַלע אַרעמע יידן שטייען ביים דאָווענען. קיין צו גרויסע דאָווענער זענען די אַרעמע יידן נישט געווען, מען האָט גערעדט און געטומלט. די יוגנט האָט אפילו, ווען מען האָט נישט געטאַרט רעדן, זיך איבערגעוואָרפן מיט ווערטלעך. אַבער נישט יאַנקל. ער איז געשטאַנען מיטן פנים האָרט צו דער וואַנט, די אויגן אין סידור און עס האָט אים נישט געאַרט וואָס עס טוט זיך אַרום. קיין קול האָט מען נישט געהערט, אַבער ער האָט שטיל פאַר זיך געדאָונט שאַרף און קלאַר ווי ער וואַלט פאַרשטאַנען דעם טייטש און קנייטש פון יעדן וואָרט.

ווען ער איז נאָך יונג געווען, בחורווייז, האָבן די יינגלעך אין שול אויסגעפונען, אַז ער איז קיינמאָל נישט מפסיק אין מיטן דאָווענען און רירט זיך נישט פון אַרט ביז ער זאָגט אָפּ עלינו, האָבן די ווייסע חברה־ני-

קעס אָנגעהויבן אים אַנטון געברענטע צרות. זיי האָבן אים געשלעפט ביי די פּאַלעס, געקניפט אין די ווייכע ערטער, אים אפילו אַראָפּגערוקט דאָס היטל איבער די אויגן. אָבער ער האָט אַלץ נישט מפּסיק געווען און זיך נישט גערירט פון אַרט. אַ יינגל, אַ גרויסער שגף, האָט אים איינ-מאַל אפילו אַ שטאָך געטון מיט אַ לאַנגער שפּילקע. יאנקל איז נישט ווילנדיקערהייט אויפגעשפרונגען, אָבער ער האָט נישט מפּסיק געווען. ביסלעכווייז האָט דער פּראָסטער עולם אָנגעהויבן דרד-אַרץ האָבן פאַר אים און נישט צוגעלאָזן די חברה קליינוואַרג אים אַנצורירן. אפילו די לומדים פון שטעטל האָבן פון אים נישט געלאַכט. די ווייבער פון שטעטל האָבן אַלעמען פאַרזיכערט, אַז יאנקל איז אַ לאַמעד וואַונדיק און די פּראָסטע יידן האָבן אים גענומען רופן ר' יאנקל.

זונטיק פאַרטאָג פלעגט ר' יאנקל אַוועק פון שטעטל און פרייטיק פאַר האַלבן טאָג האָט ער זיך אומגעקערט פון די דערפער. ווען ער איז געווען אין דאָרף איז ער איינגעשטאַנען ביי דעם פּויער פאַר וועלכן ער האָט דעמאָלט גענייט. ער האָט אַלעמאַל מיטגעבראַכט זיין אייגן ברויט און גאַפּל מעסער. אַ גאַנצע וואַך איז ער אויסגעקומען מיט טרוקן עסן — ברויט מיט ציבעלעס, רעטעך און קאַרטאָפּל, וואָס ער האָט אַליין אָפּגע-באַקן אין אַן אויסגעהייצטן אויוון.

דריי מאַל אַ טאָג האָט ער זיך פאַררוקט אין אַ ווינקל ווייט פון די הייליקע בילדער און זיך געשטעלט דאָווענען. די פּויערים האָבן שוין אויך געוואוסט, אַז ווען יאַנקיעל „מאַדליעט“ זיך דאָרף מען אים לאָזן צורו. איינמאַל האָט זיך אַ רייכער פּויער געהאַלטן אַ געוועט מיט די אַנדערע פּויערים אין אַן עמער בראַנפן. אַז יאנקל וועט מפּסיק זיין פון דאָווענען. דער פּויער איז אַריינגעלאָפּן צו יאנקלען ווען ער האָט גע-דאָונט און אויסגעשרייען: „פּאַזשאַר!“ עס ברענט! שנעל אַנטלויף. יאנקל האָט זיך אפילו אויף אים נישט אומגעקוקט. דער בעל גוף איז געוואָרן זייער אין כעס און האָט געוואַלט אַנרייצן אויף אים זיין יאַגד-הונט. די פּויערים האָבן נישט געלאָזן. זיי האָבן געטענהט אַז דאָס איז דאָך רשעות. דער הונט קען נאָך דעם יידן אומוואַרפן און איידער וואָס ווען אים גוט צעבייסן. דער סטאַראַסטע האָט צוגעשטימט און געהייסן דעם בעל גוף שטעלן דעם עמער בראַנפן.

אַנאַליקע יידן

טרעפט אַמאַל אַז ר' יעקב איז אַנגעקומען אין אַ דאַרף נישט ווייט פון אַ שטעטל און נישט געפונען קיין אַרבעט ביי די פויערים. ער איז אַריין שפעט נאַכמיטאָג אין דער יידישער קרעטשמע איבערצוגעשליקן. ווען דער קרעטשמער האָט אים דערזען האָט ער פריידיק אויסגעשריען: — נאַר גאַט אַליין האָט אייך היינט צוגעשיקט.

ר' יעקב האָט פאַרווונדערט געפרעגט: וואָס איז די שמחה? דער קרעטשמער האָט זיך צערעדט:

— פאַרשטייט מיך, ר' יעקב, ס'איז ביי מיר היינט אין אַוונט יאָר־צייט נאַכן טאַטן. ס'זענען נאָך געבליבן אַ צוויי שעה צו מעריב און מיט היינטיקן שליט־וועג קען איך גרינג אַנקומען אין שטעטל אין צייט. מיין ווייב חלשט מיטפאַרן אין שטעטל — זי דאַרף איינקויפן טויזנט און איין זאַך. מיין שוועגערין האָט געזאַלט קומען אַכטונג געבן אויף דער קרעטש־מע איז זי נאָך נישטאַ. האָב איך שוין געמיינט אַז איך וועל מוזן פאַרן אַליין. שיקט אייך גאַט צו.

ר' יעקב האָט זיך געקווענקלט:

— איר ווייסט דאָך מאָרגן פרי דאַרף איך זיך לאָזן אין וועג. צוגיין איז אַן אַנדער דאַרף. אפשר וועט דער בורא עולם עפעס צושיקן אויף חיונה.

דער קרעטשמער האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— ערשטנס קען מיין שוועגערין קומען יעדע רגע. און צווייטנס אויב נישט, וויל איך חלילה נישט אומזיסט. איך וועל אייך מטיב זיין פאַר אייער טרחה. קיין צו שווערע אַרבעט האָט איר נישט. איר דאַרפט נאַר אַכטונג געבן אויף מיין פאַראַבעק מאטוויי. ער וועט שטיין ביים שענק־טיש. איר וועט נאַר צונעמען דאָס לייזונג.

ר' יעקב האָט מסכים געווען.

באַלד ווי דער קרעטשמער איז אַרויס האָט זיך ר' יעקב געשטעלט דאווענען מנחה. מאטוויי איז אַרויס אַנקאַרמען די קי. ווען ער האָט זיך צוריקגעקערט פון שטאַל איז ר' יעקב נאָך אַלץ געשטאַנען און געדאוונט. איידער ער איז פאַרטיק געוואָרן מיט דער מנחה איז שוין געוואָרן צייט דאווענען מעריב.

ר' יעקב דאוונט ווי זיין שטייגער איז — שטיל, אַבער מיט טיפער

שלמה סיימאן

כוונה און ער רעדט אַרויס יעדעס וואָרט קלאַר, פאַמעלעך און נישט גע-
איילט. מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט פון דרויסן אַ טומל, אַ רעש,
אַ קלאַפּן פון קאַפיטעס און אַ בילן פון הינט. תיכף האָט די טיר אויפ-
געפראַלט און ס'איז אַריין אַ יעגער מיט אַ ביקס פאַרוואַרפן אויף דער
פלייצע און אין דער האַנט אַ דיקע רימענע בייטש. ר' יעקב האָט זיך
אפילו נישט אַ קער געטון אַ קוק צו טון ווער עס איז אַריין. דער יעגער
האָט דערווען אַ ייד שטיין אין שענק, האָט ער אַ פאָך געטון מיט דער
בייטש און אויסגערופן:

— העי, זשידאַק, דערלאַנג בראַנפן. אַ פלאַש מיט אַ גלאַז — איך
בין אַ דערפרוירענער.

ר' יעקב האָט נישט געענטפערט. מאטוויי איז אַרויס פון הינטער דעם
שענק-טיש מיט אַ טאַץ אויף דער האַנט, אויף דער טאַץ אַ פלעשל
בראַנפן, אַ גלאַז און צובייסן. ער איז צוגעקומען צום פרייץ און געזאָגט:
— אומזיסט אייער שרייען און פאַכען מיט דער בייטש, פריצל, ער
וועט נישט ענטפערן. ווען יאנקיעל מאַדליעט זיך רירט ער זיך נישט פון
אַרט. אַלע ווייסן עס. איך וועל אייך באַדינען.

— וואָס פלאַפּלסטו, פויערל? האָט דער פרייץ געזאָגט מיט רוגזה.

— איך זאָג, אַז ער וועט נישט ענטפערן. דער ייד מאַדליעט זיך.

— אַז איך, גראַף זעמסקי, רעד צו עמיצן ענטפערט מען מיר, האָט
דער יעגער געזאָגט מיט גאוה.

ער וועט נישט ענטפערן — האָט דער פויער זיך געהאַלטן ביי זיינס.
ער מאַדליעט זיך. איך וועל אייך באַדינען.

— אַוועק פויערל, האָט דער גראַף געזאָגט מיט כעס, אַז נישט וועסטו
פאַרזוכן מיין קאַנטשיק.

מאטוויי איז אַפגעטראָטן מיט שרעק. דער יעגער איז צוגעגאַנגען
נענטער צו ר' יעקב און אויסגעשריען נאָך העכער ווי פריער:

— ייד, איך רעד צו דיר!

ר' יעקב האָט ווייטער געדאוונט. דעם יעגערס פנים איז פאַרלאַפן
מיט בלוטיקער רציחה. ער האָט אויפגעהויבן די בייטש און זי אַראַפגע-
לאָזן מיט זיין גאַנצן כוח אויף ר' יעקבס פנים. די רעכטע באַק איז ביי

אים אויפגעלאָפֿן ווי אַ פענכער. אָבער ער האָט זיך נישט גערירט פון אָרט.

אַ ווילע איז דער גראַף געבליבן שטיין אַ צעטומלטער — אַזוינס האָט ער נאָך נישט געזען. באַלד אָבער האָבן זיך זיין האַגאַר און רציחה צעברענט אין אים. ער האָט אַראָפּגעכאַפּט די ביקס פון די פּליצעס, זי אַנגעשטעלט אויף ר' יעקבן און אויסגעשריען:

— ענטפער, ייד, אַז איך רעד צו דיר. אַז נישט שיש איד!

מאטוויי איז צוגעפּאַלן צו דעם גראַפּס פּיס און אַנגעהויבן בעטן: — שיש נישט, פּריצל, ער מאַדליעט זיך און ער וועט נישט ענטפערן. וועסט באַגיין אַ גרויסע זינד. ער איז אַ הייליקער. איך וועל דיר געבן בראַנפן, צובייסן און נישט רעכענען קיין גראַשן, אַבי האָב רחמנות, פּריצל, און שיש נישט.

דער יעגער האָט מיט פאַרביסענעם כעס אַ האַק געטון מיט זיין גראַבן שטיוול מאטווייען גלייך אין בויך. דער פּויער האָט זיך אַוועקגע- קייקלט מיט אַ יאַמער און געשריי פון וויטיק. דער גראַף מיט דער ביקס אין האַנט איז צוריקגעאַנגען הינטערוויילעכס ביז צו דער טיר, כדי צו צילן בעסער, אַנגעשטעלט די ביקס אויף ר' יעקבס קאַפּ און אַרויסגע- זיט דורך די ציינער: דאָס איז די לעצטע וואַרנונג, ייד, איינס, צוויי, דריי! — — — ר' יעקב איז געפּאַלן מיט אַ קויל אין קאַפּ. דאָס לעצטע וואַרט וואָס ער האָט אַרויסגעזאָגט איז „ברחמים“ פון דער תּפּילה ותּחזינה.

***

ווען מען האָט געבראַכט דעם הרוג אין שטעטל האָבן די בעלי- מלאכות זיך אַ לאַז געטון אין טהרה שטיבל און געפּאָדערט פון חברה קדישא, אַז מען זאָל לייגן דעם קדוש לעבן דעם קבר פון אַלטן רב. עס קומט אַזאָ כבוד צו ר' יעקבן. ער איז דאָך געשטאַרבן על קידוש השם. יענעם יאָר איז געווען גבאי פון חברה קדישא ר' דוד, דער מאַנר- פאַקטור קרעמער, אַ ייד אַ גרויסער למדן און אַ שאַרפּער קאַפּ. ער האָט זיך געשטעלט אַנטקעגן מען זאָל באַהאַלטן ר' יעקבן אויף אַזאָ געהוי- בענעם אָרט. דער גבאי האָט איינגעטענהט מיט די בעלי-מלאכות:

— דער רמב"ם פסקנט אין הלכות יסודי התורה אין פינפטן פרק, אן בלויז צוליב דריי זאכן דארף א ייד זיך לאָזן הרגענען: דינען עבודה זרה, גילוי עריות — מזנה זיין מיט א לייבלעכן קרוב אָדער אשת-איש און שפיכת דמים — בלוט פאַרגיסן. אויף אַלע אַנדערע מצוות דאַרף מען עובר זיין אין אַ צייט פון סכנות נפשות. דער אָבער, וואָס לאָזט זיך בע-סער הרגענען ווי צו עובר זיין אויף אַזוי אַ מצווה, איז גלייך צו איינעם וואָס נעמט זיך דאָס לעבן.

ברוך דער טאַנדעטניק איז אויפגעשפרונגען ווי אַן אָפגעברייטער: — יידן, הערט אים נישט. איך בין טאַקע נישט קיין למדן און איך ווייס נישט וואָס דער רמב"ם פסקנט, אָבער עט קען נישט זיין אַז די יידי-שע תורה זאָל אַזוי פסקענען. אַזוי פסקנט אַ ייד אַ גביר, אַ בעל מיוחס און אַ פאַרריסענער למדן.

ס'האַט אויסגעבראַכן אַ גרויסע מחלוקת. מען איז אַוועק צום רב ער זאָל פסקענען. דער רב האָט געפסקנט, אַז מען זאָל ר' יעקבן מקבר זיין לעבן אַלטן רבס קבר. נישקשה, נישקשה, האָט דער רב געזאָגט: מיין טאַטע עליו השלום וועט זיך נישט שעמען מיטן נייעם שכן. ווען דער תקיף ר' דוד האָט געטייטלט מיטן פינגער אויף דעם סעיף פון אָפענעם רמב"ם האָט דער רב געענטפערט:

— דו, דוד, לערן דעם רמב"ם מיט מפרשים. נישט פאַרלאָזן זיך אינגאַנצן אויף זיך. דער כסף משנה זאָגט: דער רמב"ם האָלט אַז דאָס וואָס די גמרא זאָגט „ער זאָל עובר זיין און זיך נישט לאָזן הרגענען“ — מיינט עס, ער מוז עובר זיין און זיך נישט לאָזן הרגענען. אָבער אַנדערע פרומע יידן טייטשן „ער זאָל עובר זיין און זיך נישט לאָזן הרגענען“ — ער מעג עובר זיין, ער האָט רשות. אָבער אויב ער לאָזט זיך בעסער הרגענען ווי באַגייין די עבירה ווערט עס אים פאַררעכנט פאַר אַ גאָר גרויסער מצווה.

אַ יאָר שפעטער האָבן די בעלי-מלאכות געשטעלט אַ שיינע שטיי-נערנע מצבה אויף ר' יעקבס קבר. אויף דער מצבה זענען געווען אויסגע-קריצט צוויי דוכנדיקע הענט. ר' יעקב איז געווען אַ כהן. אונטער די צוויי אויסגעשפרייטע הענט זענען געווען אויסגעקריצט צוויי שורות אויף לשון קודש:

אַמאָליקע יידן

פה נטמן הקדוש ר' יעקב הכהן
ולא חלל את שם קדשו.

פאַרטייטשט אויף יידיש מיינט עס:
דאָ איז באַהאַלטן דער קדוש ר' יעקב דער כהן. ער האָט נישט
פאַרשוועכט גאָטס נאָמען.

פדיון שבויים

(דריי מעשיות)

פון אונטער דער חופה

מיט דריי הונדערט יאָר צוריק האָט דער קאַזאק כמעלניצקי, ימח שמו וזכרו, חרוב געמאַכט הונדערטער יידישע קהילות און אויסגעהרגעט איבער דריי הונדערט טויזנט יידן. דער רוצח האָט נישט רחמנות געהאט אויף אַלטע לייט, פרויען און קינדער. עס האָבן זיך געראטעוועט בלויז די וואָס האָבן אָנגענומען דעם קריסטלעכן גלויבן, אָדער די יונגע מענער און פרויען, וואָס זענען געפאַנגען געוואָרן פון די טאַטערן, וואָס האָבן געמאַכט יד-אחת מיט דעם צורר היהודים. ווייניק יידן האָבן זיך געשמדט, אָבער גאָר אַ סך יידן זענען פאַרשלעפט געוואָרן פון די טאַטערן צו פאַר-קויפן פאַר שקלאָפן. די גרעסטע צאָל געפאַנגענע זענען געבראַכט געוואָרן אין די קהילות פון מערן, עסטרייך און טערקיי און זענען דאָרט מיט יידיש געלט אויסגעלייזט געוואָרן פון די גוישע הענט.

און עס איז געווען אין אַ קליין שטעטל אין מערן, אַ יידישער שמיד איז געשטאנען אין קוזניע און געאַרבעט און לעבן אים איז געשטאַנען זיין זון, אַ בחורל פון זיבעצן יאָר, און אים צוגעהאַלפן. מיטאמאָל איז געוואָרן אַ טומל און אַ געלאָף — אַ מחנה טאַטערשע זעלנער איז אָנגעקו-מען. און די מחנה זעלנער האָט געפירט מיט זיך געפאַנגענע פון אוקראַינע און פוילן. שטייען טאטע און זון און קוקן זיך צו די געפאַנגענע און זיי זעען אַ יונג מיידל מיט די הענט געבונדן אויף הינטן. בלייך און אָפגעצערט איז זי געווען, אָנגעטון אין שמאַטעס און טראַנטעס. אָבער פון דעם גע-מיינעם אַנטאָן אירן האָט אַרויסגעלויכטן איר יידישער חנודיקער פנים.

ש ל מ ה ס י י מ א ן

דערשפירט אויף זיך דאָס מיידל די אויגן פון דעם שמיד און זיין זון, הייבט זי אויף איר קול מיט אַ גרויס געוויין און געבעט:
— יידן, לייזט מיך אויס פון די גויישע הענט, איידער זיי זענען מיך מטמא, אָדער שמדן מיך אָפּ.

דער שמיד און דער זון האָבן זיך אַ ריס געטון פון זייער אָרט און זענען צוגעלאָפן צום הויפט פון די זעלנער און אים געפרעגט וויפל ער וויל פאַר דעם יידישן מיידל.

ווען דער הויפט האָט דערזען ווי שטארק נייגעריק די יידן זענען אָפצוקויפן דאָס מיידל האָט ער אַ בעט געטון אַ גרויסן מקח פאַר איר. דער שמיד האָט אים געענטפערט, אז ער האָט נישט אזויפיל געלט. דער הויפט פון חיל האָט געענטפערט רואיק:

— אויב איך קריג פאַר איר נישט מיין מקח, וועל איך זי האלטן פאַר זיך. זי איז דאָך אַזאַ שיינע. נאָכדעם ווי איך וועל זיך מיט איר אַנזעטיקן, וועל איך זי אַוועקגעבן האלב אומזיסט. איך האָב אָפּגעהיט איר בתולהשאפט, ווייל איך האָב געוואָלט קריגן פאַר איר, וואָס זי איז ווערט. דער שמיד האָט אים געענטפערט:

— איך וועל דיר געבן הונדערט גאַלדענע רענדלעך. צו וואָס דארף אַזאַ שיינער מאן ווי דו, אַן אָפּגעריסן מיידל מיט אויגן רויט פון וויינען? עס פעלן דיר קעפּסווייבער אין איסטאמבול?

דער הויפט האָט זיך אַ קראַץ געטון אין דער פאַטילניצע:
— טאקע, זי איז שטענדיק פאַריאַמערט. נו, גיב דאָס געלט און האלט זיך מיט דער מציאה.

און דאָס מיידל איז געבליבן ביים שמיד אין הויז. קיין טעכטער האָט ער נישט געהאַט נאָר איין און איינציקן זון, וואָס האָט אים אַרויסגעהאַלפן אין קוזניע, האָט ער און זיין פרוי זי געהאַלטן ווי אַ טאָכטער. די ערשטע צייט איז דאָס מיידל געווען פאַרטרויערט און פאַרקלאָגט. איר געמיט איז דאָך געווען שווער. זי האָט באַוויינט איר פאַטער און מוטער און איר חתן. די רוצחים זענען אַריין אין שטאָט פונקט ווען זי איז געשטאַנען אונטער דער חופּה. איידער דער חתן האָט זי מקדש געווען, זענען די פּוּחֹזים באַפּאַלן די שטאָט. ווער עס האָט געקאַנט אַנטלויפן איז אַנטלאָפן. דער וואָס איז נישט אַנטלאָפן, איז געהרגעט געוואָרן. בלויז די

אַמאָליקע יידן

יונגע מיידלעך און ווייבלעך האָבן די טאַטערן געלאָזן לעבן, כדי צו פאַרקויפן זיי אויף די שקלאַפֿן-מערק פון קאַנסטאנטינאָפּאָל און סמירנע. דעם שמידס ווייב האָט אָפּגעהיט מרימען, (אזוי האָט זיך גערופן דאָס מיידל), ווי אַ בת-יחידה. זי האָט איר נישט געלאָזן אַרײַנשטעקן אַ פינגער אין קאלטן וואסער. אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק האָט זי איר געקויפט נייע קליידער. דאָס מיידל איז ביסלעכווייז, ביסלעכווייז געקומען צו זיך. דעם שמידס זון, יאַסל, האָט זיך שטארק צוגעבונדן צו דעם פרעמדן מיידל. און זי איז טאקע געווען שייך! איר טרויער און איר בלייבליכייט האָבן צוגעגעבן חן און ליבשאפט צו איר שייך געטאַקט פנים. דער בחור איז נאָכגעגאנגען אירע טריט.

אַ יאָר איז אַריבער און נאָך אַ האלב יאָר. דאָס מיידל איז געוואָרן מונטערער, לעבעדיקער און פריילעכער. איינמאָל האָט זי זיך אפילו שטארק צעלאכט. דאָס איז געווען, ווען די עפל זענען צייטיק געוואָרן. יאַסל האָט אָפּגעריסן א פול היטל מיט רויטע עפל און עס געבראכט צו מרימען. ער איז געבליבן שטיין אין מיטן שטוב און נישט געוואוסט ווי אזוי צו רעדן מיט איר. האָט ער געהאלטן דאָס היטל מיט די עפל, גע-קוקט אויפן מיידל און אויסגעזען זייער נאויש. מרים האָט אַ קוק געטון אויף דעם גרויסן בחור, וואָס זעט אויס אזוי פאַרלאָרן און צעטומלט און זי האָט זיך שטארק צעלאכט. יאַסל האָט אַ וואָרף געטון דאָס היטל מיט די עפל און איז אַרויסגעשפרונגען דורכן פענצטער און גענומען לויפן צום טאַטן מיט דער בשורה:

— טאטע, מרים האָט זיך הויך צעלאכט.

מרים איז געשטאַנען אין פענצטער און אים נאָכגעשרייען:

— יאַסל, ניטע, קום צוריק. גייסט דאָך בגילוי ראש, אָן אַ היטל. דאָס מיידל האָט זיך צעבליט. שדכנים זענען געקומען צום שמיד וועגן שידוכים. ווען אַ שדכן איז געקומען צום שמיד, איז אַ מרה שחורה באַ-פאלן יאַסלען, זיין זון. טאַטע-מאַמע האָבן עס באַמערקט און אָנגעהויבן רעדן צווישן זיך:

— פאַרוואָס זאָלן מיר אַוועקגעבן אַזאַ בריליאַנט צו אַ פרעמדן? זאָל זי בעסער חתונה האָבן מיט אונדזער יאַסלען?
נו, האָבן זיי גערעדט צום מיידל. אין אָנהויב האָט זי זיך צעוויינט.

אָבער קיין נאר איז זי נישט געווען, זי האָט געוואוסט, אַז קיין בעסערן מאַן ווי דעם פאַרליבטן יאָסל וועט זי נישט קריגן, דער שמיד און זיין ווייב זענען אויך איר געווען איינגעבאקן אין האַרצן צוליב זייער גוטסקייט און איידלקייט, האָט דאָס מיידל געזאָגט צו אירע רעטער פון די גויישע הענט: — איך בין מסכים, מסתמא איז אַזוי באשערט.

דער שמיד און זיין ווייב האָבן זי אַרומגענומען און זי געקושט און גערעדט צו איר:

— מיר וועלן זיין צו דיר נישט נאָר שווער און שוויגער, נאָר טאָטע-מאַמע. ליכטיק איז געוואָרן אונדזער שטוב זינט דו ביסט געקומען, גליק און פרייד האָסטו אונדו געבראכט.

מרים האָט זיי אויך געקושט און געוויינט.

דער שמיד און זיין ווייב האָבן זיך אָנגעהויבן גרייטן צו דער חתונה. זיי זענען דאָך געווען אי חתנס צד אי כלהס צד. זיי האָבן זי באקליידט פון קאַפּ ביז די פיס, איר געקויפט צירונג-מתנות, דעם חתן האָבן זיי פארשטייט זיך אויך נישט פארגעסן, אפילו מיט אים האָבן זיי געהאט צרות, וואָס מען האָט אים געקויפט אַדער אויפגענייט האָט ער געזאָגט — בעסער קויפן פאַר דעם געלט עפעס פאַר מרימען.

אַ טאָג פאַר דער חופה האָט דער שמיד געמאכט אן אַרעם-מאַלצייט. די לאַנגע טישן זענען געווען געגרייט מיט כל-טוב — פיש און פלייש, וויין און פרוכט און לעקעד און בראַנפן. אַרעמעלייט פון דער גאַנצער סביבה זענען געקומען. זיי האָבן געגעסן, געטרונקען און געפרייט זיך. חוץ די סארווערס האָבן אויך דער מחותן און די מחותנתמע, חתן און כלה דערלאַנגט דאָס עסן און טרינקען. זיי האָבן נישט געוואָלט פאַר-פעלן די גרויסע שמחה צו באַדינען אַרעמעלייט.

מיטאַמאָל באַמערקט דער מחותן, אז די אַרעמעלייט אַרום איין טיש רירן זיך כמעט נישט צו צום עסן. ער איז צו זיי צוגעגאַנגען און גע-פרעגט:

— רבותי, פאַרוואָס פאַרשעמט איר מיין טיש? אפשר געפעלט אייך נישט דאָס עסן? אדרבה זאָגט, שעמט זיך נישט, מיר האָבן אָנגעגרייט מכל טוב וועלן מיר אייך עפעס אנדערש דערלאַנגען.
האָבן די אַרעמעלייט געענטפערט און געזאָגט:

— אדרבא, דאָס עסן פאַסט אפילו פאר אַ מלך. די פיש שמעקן ווי דער ליתן און דער וויין איז זיס און שטארק ווי דער יין המשומר און די יויך איז צו שפיגלען זיך אין איר. אָבער אָט זיצט לעבן אונדז אַ יונג גערמאַן, וואָס פאַרשלאָגט אונדז דעם אַפעטיט. ער גיסט מיט טרערן, אַכצט און קרעכצט און פאַרקלאָגט אונדז דעם קאַפּ.

דער שמיד האָט אַרויסגערופן דעם וויינענדיקן יונגנמאַן פון טיש, אים אַריינגענומען אין אַ באַזונדער צימער און צו אים געזאָגט:

— יונגערמאַן, פאַרוואָס ביסטו געקומען פאַרשטערן מיין שמחה? מיין בן-יחידס חתונה? אויב דו ביסט אין אַ צרה, ביסט שולדיק עמעצן געלט, זאָג מיר, וועל איך דיר אויסלייען, אָדער אויסבאַרגן וואָס דו דארפסט. גאָט האָט אַריינגעשיקט זיין ברכה צו מיר אין הויז, זינט מיר האָבן אויס-געלייזט דאָס מיידל. אָדער אפשר ביסטו אין גלאַט אַ צרה, וועל איך דיר אַרויסהעלפן. ס'איז היינט אַ גליקלעכער טאָג ביי מיר. איך פיר צו דער חופה מיין בן-יחיד מיט אַ כשרער יידישער טאַכטער, וואָס איך האָב אויסגעלייזט פון גוישע הענט. ווער איז דאָס זוכה צו פאַרדינען אזא מצווה? דערצייל מיר דייע צרות און וויין נישט.

האָט דער יונגערמאַן זיך ביטער צעוויינט און געזאָגט:

— ווי זאָל איך נישט וויינען, אז איך זע מיט מיינע אייגענע אויגן ווי מיין כלה האָט חתונה מיט אַן אנדערן? מרים און איך זענען געווען פאַרקנסט, ווען מיר זענען קינדער געווען, פון אונטער דער חופה האָבן זי די היידאמאקעס אַרויסגעריסן פון מיינע הענט. ווי דורך אַ נס בין איך ניצול געוואָרן פון טויט. מיין הארץ האָט מיר געזאָגט, אז זי לעבט ערגעץ. די גאַנצע צוויי יאָר האָב איך זי אַרומגעזוכט. איצט, אַז איך האָב זי גע-פונען, ווערט זי אוועקגעגעבן אַן אנדערן, און איך ווייס — האָט דער יונגערמאַן צוגעגעבן, אז איר זענט ערלעכע, טייערע מענטשן, וואָס איר האָט אַ סך גוטס איר געטון. ווען איך וואָלט זיך געקאַנט גובר זיין, וואָלט איך נישט געדארפט דאָ זיין און פאַרשטערן אייער שמחה. אָבער איך קאָן נישט, איך קאָן נישט — האָט זיך דער יונגערמאַן נאָך מער צעיאַמערט. מיין האַרץ איז צעבראַכן אין מיר.

דער שמיד איז געשטאַנען אַ בלייכער, אַלע אברים האָבן ביי אים געציטערט. ער האָט ווי אַרויסגעשטאַמלט:

שלמה סיימאן

— פון וואנען ווייס איך, פרעמדער, אז דו זאגסט דעם אמת?
דער יונגערמאן האט אַרויסגענומען א טיכעלע, וואָס איין עק איז
געווען פארבונדן מיט א קנופ. ער האָט פונאנדערגענומען דעם קנופ און
אַרויסגענומען א שטר תנאים און א כתובה.
דער שמיד האָט איבערגעלייענט די תנאים און די כתובה און ער
האָט געזאָגט:

—מאלע וואָס דו האָסט די תנאים און די כתובה. פון וואנען ווייס
איך, אַז דו האָסט זיי ערגעץ נישט געפונען, אָדער אפשר האָסטו עס גאָר
געגנבעט? די צייט איז אַן אומרואיקע, ווער ווייסט וועמען מען קאָן
געטרויען.

דער יונגערמאן האָט זיך פאַרטראַכט און דערנאָך געזאָגט שער-
מעודיק:

— איך וועל אייך געבן א סימן. גייט און זאָגט איר, אז מרדכי זאָגט:
מרים איז „כשושנה בין החוחים, כן רעיתי בין הבנות“, אויף פראָסט
יידיש זאָגט איר: מרדכי זאָגט: „ווי אַ רויז צווישן די דערנער, אזוי איז
מיין כלה אין פאַרגלייך מיט די אנדערע מיידלעך“.

דער שמיד האָט אויף אים אָנגעשטעלט אַ פאַר אויגן:

— עפעס גאָר אין רעטענישן רעדן צו איר?

דער יונגערמאן האָט זיך פאררויטלט און אים דערקלערט:

— פאַרשטייט מיך, איך בין געווען אַ פריילעכער בחור, וואָס האָט
מיר געפעלט? אַ רייכן טאטן האָב איך געהאט, אַ בעל מיוחס בין איך,
לערנען קאָן איך. מרימען האָב איך געקאָנט פון קינדווייז אָן. מיר האָבן
געוויינט א שטוב לעבן אַ שטוב. פלעג איך זיך רייצן מיט איר. צום באַ-
דעקנס, ווען איך האָב זיך איבערגעבויגן איבער איר און אַריבערגעוואָרפן
איבער איר קאָפּ די זיידענע טוך, ווי דער מנהג איז, האָב איך אַריינגע-
געשעפטשעט איר אין אויער דעם פסוק פון שיר־השירים.

דער שמיד האָט געזאָגט צום יונגנמאן:

—וואָרט דאָ ביז איך וועל צוריקקומען.

דער מחותן איז אַריין אין שטוב, אויפגעזוכט חתן־כלה, אַריינגענומען
זיי אין א באזונדער צימער און א קער געטון זיך צו מרימען און גע-
זאָגט:

אַמאָליקע יידן

—מרדכי האָט געזאָגט, אז איך זאָל דיר זאָגן אויף פשוטן עברי טייטש: „ווי אַ רויז צווישן די דערנער אַזוי איז מיין כלה אין פאַרגלייך מיט די אנדערע מיידלעך“.

מרים איז געפאלן ווי אַ סנאָפּ — אַ געחלשטע.

דער חתן איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער, א דערשראָקענער, דער-
נאָך איז ער צוגעפאלן צו מינטערן די כלה. ער האָט געשריען צום טאטן:
— וואָס האָסטו איר געזאָגט, טאטע, וואָס האָסטו איר געזאָגט, אַז
זי איז געפאלן אין חלשות?
דער שמיד האָט זיך צעוויינט.

ווען דער טומל האָט זיך איינגעשטעלט האָט דער שמיד געזאָגט
צום זון:

— נו, וואָס זאָלן מיר איצט טון, זון מיינער? איך קען זיך נישט
קיינ עצה געבן.

יאָסל האָט געענטפערט מיט פאַרביסענע ליפן:

— טאָטע, גאָטס רצון איז אַז מרים זאָל חתונה האָבן מיטן ערשטן
חתן. איך האָב געזען ווי זי איז צוגעפאלן צו זיינע פיס מיט אַ יאָמער
און אַ קלאָג. זיי זענען באַשערט פון גאָט. איך וויל נישט חתונה האָבן
מיט אַ פרעמדער כלה.

— אָבער מיר האָבן דאָך אָנגעגרייט אַ חתונה־מאַלצייט. מרימען
האָבן מיר געגעבן מתנות און אויסשטייער און דיר האָבן מיר אויפגענייט
חתונה־קליידער, האָט געיאָמערט די מאַמע.

יאָסעלע האָט אַרומגענומען די מאַמע, זי געקושט און איינגעטענהט
מיט איר:

— מאַמע, מרים איז דיין טאָכטער, פיר זי צו דער חופה. נעם מיינע
קליידער און גיב עס אויך מרדכיין.

די מאַמע איז געבליבן שטיין ווי אַ צעמישטע.

— פאַרשטייסט מיר, האָט יאָסעלע געזאָגט, איך האָב ליב מרימען,
איך האָב זי ליב ווי מיינ אייגן לעבן. אָבער אַלעמאָל האָב איך געווסט.

אז צוליב יענעמס אומגליק איז מיר באשערט געווען דאָס גליק. ווי מאַמע, ווען עס וואָלט געווען פאַרקערט? ווען איך בין מרדכי און מרדכי איז איך, יאַסל? וואָלסטו נישט געזאָגט אַז ער מיט זיין גוטסקייט האָט אַוועקגעזולט מיין כלה, מאַמע?

דער שמיד האָט געבראַכן די הענט. די מאַמע האָט געיאַמערט אין יאַסעלע האָט אָנגעהויבן רעדן גוטע רייד צו זיי:

— טרויערט נישט, קלאַגט נישט. פירט מרימען צו דער חופּה. די טאַטע און די מאַמע וועלן זיין כלהס צד און איך חתנס צד.

ווען זיי האָבן זיך אַלץ נישט איינגעשטילט, האָט זיך יאַסעלע צע-שריען מיט אַ געוויין:

— וואָס צאַפט איר מיין בלוט? וואָס מיינט איר — מיר איז עס גרינג אַריבערצוטראָגן? אָבער אַ חתונה וועט זיין, אַז נישט אַנטלויף איך פון שטוב.

און מרים איז צוגעפאַלן צו זיינע פיס מיט אַ גרויס געוויין:
— יאַסעלע, יאַסעלע, ברודער מיינער. גאָט וועט דיר באַצאָלן פאַר דיין גוט האַרץ. זיי מיר מוחל מיין תקיעת כף וואָס איך האָב דיר געגעבן ביים קנין, אָבער אָננעמען דעם אויסשטייער און די מתנות און חתונה האָבן מיט מרדכי קען איך נישט.

יאַסעלע האָט געענטפערט האַרב:

— איך בין דיר מוחל דעם קנין אָבער מיטן תנאי, אז די חיפה וועט נישט אָפגעלייגט און דו נעמסט אַן דעם אויסשטייער און די מתנות און מרדכי גייט אין מיינע בגדים צו דער חופּה.

די חופּה איז נישט אָפגעלייגט געוואָרן.

יאַסעלע איז געווען דער זיידע פון בעל-הש"ס.

די פאמירליע זאם

די מעשה האט זיך פארלאפן אין אמאליקן פוילן. אין יענער צייט איז יעדער פריץ געווען קייסער אויף זיין אייגענעם מאיאָנטעק. ער האט געקענט אַריינזעצן אין תפיסה וועמען ער האט געוואלט, באַשטראַפן מיט שמיץ ווען עס האט זיך אים געגלוסט און אפילו פאַרמשפּטן אויף טויט האט ער געהאַט דאָס רעכט.

און עס האט דעמאָלט געלעבט אַ גרויסער פריץ מיטן נאָמען טרוֹ-בעצקי. ער האט פאַרמאָגט וועלדער, פעלדער, שטעט און דערפער. אין יעדן דאָרף איז געווען אַ שענק, און ווי עס האט זיך געפירט אין יענע צייטן, זענען די שענקען געווען אין אַרענדע ביי יידן.

אין אַן אַרעמען דאָרף, נישט ווייט פון אַ קליין יידיש שטעטל, האט געהאַלטן אין פאַכט די שענק אַ ייד מיטן נאָמען שמחה. קיין צו גרויסער געשעפטסמאַן איז שמחה נישט געווען און דערצו איז דער דאָרף געווען אַן אַרעמער, האט דער שענקער זייער ווייניק פאַרדינט. קוים מיט צרות פלעגט ער אַפּשפּאַרן אַלע יאָר גענוג אויף צו באַצאָלן פאַר דער פאַכט. איינמאַל האט געטראָפן אַז עס איז געווען זייער אַ טרוקן יאָר. דער פויער האט ווייניק אַראַפּגענומען פון פעלד און די לייזונג אין שענק איז געווען זייער קליין. וואָס צו אויפקויפן פון פויער איז אויך נישט געווען. שמחה האט פאַרדינט קוים אויפן טרוקענעם שטיקל ברויט, וויפל ער האט געשפּאַרט, געקאַרט, האט נישט געהאַלפן. צום סוף יאָר איז אים נישט געבליבן קיין גראַשן צו באַצאָלן דעם פריץ פאַר דער פאַכט.

ווען דער צאָלטאַג איז געקומען, איז דער ייד אַוועק צום עקאָנאַם,

שלמה סיימאן

וואָס האָט געפירט דעם פריצס געשעפטן און אים דערציילט דעם אמת: ער האָט נישט קיין קראַשן ביי דער נשמה. ער ווייסט דאָך, דאָס יאָר איז געווען אַ שלעכטס, ווייניק רעגן איז געגאַנגען און דער פויער האָט נישט געהאַט צו פאַרקויפן און מיט וואָס צו קויפן.

דער עקאָנאָם איז געווען נישט קיין שלעכטער גוי, האָט ער געזאָגט צום יידן:

— איך ווייס דיין מצב, האָסט טאַקע נישט. דו האָסט אָבער מול. דער פריץ איז אין אויסלאַנד, וועל איך וואַרטן.

אויפן צווייטן יאָר האָט שמחה געבראַכט דאָס געלט פאַרן פאַכט, אָבער ער האָט נישט געקענט באַצאָלן דעם אַלטן חוב. דער פריץ איז נאָך אַלץ געווען אין אויסלאַנד, האָט דער עקאָנאָם געזאָגט:

— נו, איך וועל וואַרטן מיטן אַלטן חוב. וואָס וועט מיר אַרויסקומען אַז איך וועל דיך אַרויסוואַרפן פון דער קרעטשמע? דער חוב וועט דאָך דעמאָלט שוין זיכער זיין פאַרפאַלן.

אויפן דריטן יאָר איז דער פריץ צוריקגעקומען פון אויסלאַנד. ער האָט אָפגענומען אַ חשבון פון זיין עקאָנאָם. ווען ער האָט אויסגעפונען אַז שמחה האָט נישט באַצאָלט אַ פאַר דריי־יאָריקן חוב איז ער געוואָרן מלא־רציחה און אַן קיינע שהיות האָט ער אַריינגעוואַרפן אין תפיסה שמחה מיט זיין משפחה — דאָס ווייב מיט צוויי יינגלעך, אַכט און ניין יאָר אַלט, און אַ מיידעלע אַן עופהלע פון זעקס חדשים.

די תפיסה איז געווען אַ פינצטערע, טיפע, שמאַלע גרוב. דאָרט איז געלעגן די יידישע משפחה, פינף נפשות, אַ באַוואָפנטער וועכטער האָט געהיטן טאָג און נאַכט, אַז עס זאָל זיי קיינער נישט ברענגען קיין עסן אָדער טרינקען. יעדן טאָג, אינדערפרי, פלעגט ער אַראַפלאָזן אין גרוב ברויט אויפן וואָג און וואַסער מיט אַ מאָס.

עס זענען אַוועק זעקס חדשים. עס איז אַנגעקומען דער ווינטער. די יידישע משפחה איז נאָך אַלץ געווען פאַרשפאַרט. דער עקאָנאָם האָט נישט געקענט צווען דעם יידנס צער; חוץ דעם האָט ער זיך געפילט שולדיק אין יידנס אומגליק. ווען ער וואַרפט אים פאַר דריי יאָרן אַרויס פון קרעטשמע וואַלט ער, שמחה, איצט נישט געלעגן און געפּוילט אין גרוב. דער עקאָנאָם איז געווען אַ גוי מיט אַ גוט האַרץ, איינער פון די

אַמאָליקע יידן

אמתע חסידי אומות העולם. איז ער געקומען צום פריץ און געזאגט צו אים מיט חכמה:

— מעכטיקער האָר, דער ייד און זיין משפחה ליגן שוין אין גרוב חדשים לאַנג. וואָס האָסטו פון דעם? אמת, מען שפייזט זיי נאָר מיט ברויט און וואַסער. אָבער קאָסטן קאָסט עס עפעס. דערצו האַלט מען נאָך איבער זיי צוויי באַוואַפנטע וועכטער. דאָס קאָסט דאָך אַוואַי געלט. די פויערים האָבן דאָך געקענט אַכטונג געבן אויף די פערד, אָדער אַרבעטן אין פעלד. איצט עסן זיי און טרינקען און טוען גאַרנישט. מען קליידט זיי נאָך דערצו. דער פריץ האָט געענטפערט מיט כעס:

— ביי מיר איז געלט בלאַטע ווען איך דאַרף עפעס אויספירן. מיט מיר שפילט מען זיך נישט. שמחה מיט זיין פאַמיליע וועלן פאַרפּוילט ווערן אין גרוב, ביז ער באַצאָלט נישט וואָס עס קומט פון אים.

— ווי אזוי קען ער באַצאָלן דעם חוב, ווען ער זיצט אין תּפּיסה און קען נישט פאַרדינען? — האָט דער עקאַנאָם געפּרעגט.

— זעסטו, דאָס ביסטו גערעכט, האָט דער פריץ געענטפערט. אָבער אויב איך באַפריי אים וועלן אַנדערע יידן מיר אָנזעצן. ניין, עס לוינט זיך מיר ער זאָל דאַרט בלייבן.

— גערעכט איז מיין פריץ, האָט דער עקאַנאָם געענטפערט, מען טאָר דעם יידן נישט באַפרייען. מען דאַרף אים אַנלערנען. אָבער אפשר וואַלט געווען אַ פּלאַן מיר זאָלן ברענגען דעם יידן און זיין משפחה גע-שמידט אין קייטן אין דעם נאַענטסטן שטעטל און זאָלן זיי די יידן אויסלייזן. איך האָב געהערט אַז אַנדערע פּריצים האָבן עס געטון. מיר וועלן קריגן אונדזער געלט, מירן אַנלערנען די יידן און מירן פטור ווערן פון אַ צרה.

— אַ גוטע עצה האָסטו מיר געגעבן, האָט געזאָגט דער פריץ. מאַרגן ברענג דעם יידן און זיין משפחה און קריג אויסלייז געלט. אָבער געדענק קיין גילדן נישט ווייניקער פון דריי הונדערט גילדערנע רענדלעך. און זאָג די יידן אַז אויב זיי לייזן נישט אויס זייער שמחה מיט זיין משפחה, הענג איך זיי אויף. דאָס עופּהלע אויך. און אַז טרובעצקי האַלט וואַרט?

*
**

דער עקאנאם האט געבראכט די משפחה, געשמידט אין קייטן, אויפן מארק פון דעם נאָענטסטן שטעטל. ער האָט באַפוילן דעם שטאָט פייקלער ער זאל אָנהויבן פויקן אין פויק, כדי דער עולם זאל זיך צונויפקלייבן. דער פייקלער האָט געטון ווי מען האָט אים געהייסן און דאָס גאַנצע שטעטל איז זיך צונויפגעלאָפן. דער עקאנאם האָט אויסגערופן:

— אָט די יידישע משפחה, וואָס איר זעט זי געשמידט אין קייטן, איז געבראכט געוואָרן אַהער איר זאָלט זי אויסלייזן. שמחה דער פאַכטער איז געבליבן שולדיק דריי הונדערט גילדערנע רענדלעך פאַרן פאַכט. דער פריץ טרובעצקי האָט פאַרשפאַרט דעם יידן און זיין משפחה אין תפיסה און זיי אָפגעהאַלטן דאָרט זעקס חדשים. אָבער דער ייד האָט אַלץ נישט באַצאָלט זיין חוב. וועט איר, יידן פון שטעטל, נישט אויסלייזן דעם יידן, וועלן די פינף נפשות אויפגעהאַנגען ווערן!

ס'איז געוואָרן אַ טומל און אַ בהלה אין שטעטל. פינף יידישע נפשות! מען האָט פאַררופן אַן אסיפה פון די שענסטע באַלעבאַטים פון שטאָט. דריי שעה האָט געדויערט די אסיפה, אָבער מען האָט נישט געקענט איינ-שאַפן זיך דאָס געלט. די קהלשע קאַסע איז געווען ליידיק. פאַר די לעצטע פיר חדשים האָבן פיר אַנדערע פריצים געדראָעט מיט הענגען יידן אויב זיי וועלן נישט באַצאָלן זייער פאַכט. יעדער ייד אין שטעטל האָט גע-געבן איבער זיינע כוחות. אפילו אַ ברונעם שעפט זיך אויס.

מען האָט זיך לאַנג מתוכה געווען. עס זענען געווען יידן, וואָס האָבן געזאָגט, אַז מען דאַרף דאָס לעצטע העמד פאַרקויפן פאַר פּדיון שבּוים. אָבער די מערהייט האָט געטענהט, אַז עס מוז אַ מאָל זיין אַ גרענעץ. מען דאַרף טאַקע איצט מאַכן אַ סוף צום ווילקיר פון די פריצים, זיי זאָלן מער נישט צאַפן קיין געלט פון יידן, אַז די פריצים וועלן אויסגעפינען אַז די יידן פון די שטעטלעך לייזן נישט אויס די פאַכטערס, וועלן זיי דורכקומען מיט זייערע אַרענדאַרן.

די מערהייט האָט געווונען און טאַקע באוּתו יום, אין דעם זעלבן טאַג האָט מען אָנגענומען אַ תקנה: היות ווי די פריצים ווילן נישט דורכקומען מיט זייערע פאַכטערס און ברענגען די, וואָס זענען זיי שולדיק געלט אויסצולייזן זיי, זאל מען לאָזן וויסן די פריצים, אַז מהיום והלאה וועט

דאָס שטעטל נישט אויסלייזן קיין שום פאכטער וואָס בלייבט פאַרשולדיקט. די תקנה איז אָנגענומען אויף דריי יאָר.

ווען שמחה דער שענקער האָט דערהערט פון דער תקנה, האָט ער זיך אָנגעהויבן רייסן די האָר פון קאָפּ פון גרויס יאוש. דאָס ווייב זיינס האָט גע- יאָמערט און איינגעטענהט: מילא איך און מיין מאַן זענען שולדיק, מיר נעמען אָן אונדזער ביטערן גורל. אָבער וואָס האָבן געזינדיקט אונדזערע אומשולדיקע קינדער? און דאָס עופהלע, וואָס איז אודאי ריין פון אַ חטא. פאַרוואָס זאָל עס גיין אַזוי יונג פון דער וועלט?

דער עקאָנאָם האָט אַ זיפּץ געטון:

— יא, די יידן זענען גערעכט, אָבער דערווייל וועלן פינף נפשות אומקומען.

ער האָט לכתחילה, ווען ער האָט דערהערט פון דער תקנה, געוואָלט צוריקפירן תיכּף די משפּחה אין דאָרף אַריין. אָבער ער האָט זיך באַרעכנט אַז ניין, ס'איז ערשט האַלבער טאָג. ער וועט האַלטן די יידן ביז פאַר- נאַכט. עס גלויבט זיך אים נישט, אַז עס וועט זיך נישט געפינען קיין איין ייד, וואָס וועט נישט האָבן רחמנות אויף דער משפּחה. ער קען גוט די יידן, זיי וועלן נישט אויסהאַלטן קיין גאַנצן טאָג דאָס יאָמערן און דאָס קלאָגן פון די געשמידטע יידן.

איז ער געשטאַנען אינמיטן מאַרק מיט דער משפּחה. דער פייקלער האָט געפייקלט. דער עולם איז נישט אָפּגעטראָטן. אַלע שעה האָט דער עקאָנאָם געלייענט זיין אויסרוף.

אַ שעה פאַרנאַכט איז פאַרבייגעגאַנגען דעם מאַרק אַ פּראַסטער בחור, אַ משרת מיטן נאָמען מאיר. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבן דעם מאַן מיטן פויק און האָט זיך צוגעהערט צום אויסרוף וואָס דער עקאָנאָם האָט פאַרגעלייענט. דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, וואָס איך לייען עס, האָט דער עקאָנאָם געזאָגט. דער בחור האָט עס אויסגעהערט, דערנאָך האָט ער אַ קוק געטון אויף דער געשמידטער משפּחה. די מאַמע האָט שוין מער נישט געיאָמערט. זי האָט געהאַלטן צוגעטוליעט דאָס האַלב-פאַר- פּרוירענע עופהלע צום האַרצן און שטיל אין זיך געכליפעט. דעם יונג האָט זיך געשטעלט אַ קנויל אין האַלדז. ער איז צוגעגאַנגען צום עקאָנאָם און געזאָגט:

שלמה טיימאן

— איך האָב צען יאָר געאַרבעט און אָפּגעשפּאַרט הונדערט און פּופּציק רענדלעך, נאָ דיר און באַפּריי די משפּחה.

דער עקאַנאָם האָט געדרייט מיטן קאַפּ:

— איך קען נישט באַפּרייען זיי פאַר הונדערט און פּופּציק רענדלעך. דאָס איז נאָר האַלב פון דעם חוב, וואָס דער ייד איז שולדיק. דער פּריץ האָט מיר אָנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט — נישט ווייניקער ווי דריי הונדערט רענדלעך.

דער משרת האָט מיט אים איינגעטענהט — וואָס וועט דער פּריץ האָבן אָז ער וועט זיי הרגענען? נעם צו הונדערט און פּופּציק רענדלעך. מער האָב איך נישט.

דער עקאַנאָם האָט געענטפּערט מיט אַ זיפּץ:

— ביסט גערעכט. ביי מיר האַסטו געפּוועלט. אָבער דער פּריץ האָט מיר אָנגעזאָגט נישט נעמען ווייניקער פון דריי הונדערט רענדלעך. איך וויל נישט פאַרלייגן מיין אייגענעם קאַפּ פאַר דעם יידן.

ווען מאיר דער משרת האָט דערזען אָז דער עקאַנאָם איז פאַרעקשנט. דאָ ווערט שוין פאַרנאָכט און ער קלייבט זיך שוין אין וועג מיט דער משפּחה צום רשע דעם פּריץ. האָט דער בחור געזאָגט:

— האַרעלע, וואָרט צו דאָ אויף מיר. איך וועל צוריקקומען. אָבער וואָרט אויף מיר. איך וועל ברענגען דעם גאַנצן סכּום. אויב אפילו נישט. וועל איך אויך צוריקקומען.

— איך וועל וואָרטן אויף דיר. האָט צוגעזאָגט דער עקאַנאָם.

פייל פון בויגן איז דער בחור אַוועקגעלאָפּן צו זיין כלה, שרה, וואָס האָט געדינט ביים רייכן יידן.

שרהקע איז געווען אַ קיילעכדיקע יתומה. זי האָט אָנגעהויבן צו דינען ווען זי איז נאָך נישט אַלט געווען קיין פּולע דרייצן יאָר. איצט איז זי אַלט געווען כמעט גאַנצע צוואַנציק יאָר. פאַר די זיבן יאָר האָט זי געשפּאַרט אַ גראַשן צו אַ גראַשן און אָפּגעשפּאַרט אויך, פּונקט ווי איר חתן, הונדערט מיט פּופּציק רענדלעך. שבת נחמו האָט דאָס פאַרל געזאָלט חתונה האָבן, פאַר דעם געלט, וואָס וועט זיי בלייבן נאָך חתונה הוצאות, וועלן זיי עפּע-נען אַ געוועלבל און מאיר וועט ווערן אַ סוחר פאַר זיך.

שרהקע איז געשטאַנען אין קיך און זיך געפּאַרעט ביים אויוון, און

מאיר איז אַריינגעלאָפֿן אַ פֿאַרסאַפּעטער, אָן אַן אַטעם. זי האָט אַ קוק געטון אויף אים און זיך דערשראָקן. זי האָט אים קיינמאַל נישט געזען אַזאַ צעטראַגענעם. מאיר האָט איר אפילו נישט געזאָגט קיין גאַט־העלף און באַלד איר דערציילט וואָס ער האָט געזען אין מאַרק. ער האָט פֿאַר־ענדיקט: מיט דיינע הונדערט און פופציק רענדלעך וועט זיין פונקט דריי הונדערט רענדלעך, וואָס דער עקאַנאָם וויל אויסצולייזן די יידן.

שרהקע האָט אים אָנגעקוקט מיט שרעק:

וואָס רעדסטו מאיר? ביסט חסר דעה? פולע זיבן יאָר האָב איך געדינט אַפּצושפּאַרן אויף נדן און אויסשטייער און הוצאות חתונה, וואָס די כלה דאַרף לייזן. מיט אַמאַל, אַלץ אויס! מיר האָבן דאָך געוואָלט חתונה האָבן שבת נחמו, וואָס וועלן מיר איצט טון אָן אַ פרוטה? וואָרטן נאָך זיבן יאָר?

— ווער דאַרף האָבן נדן? ווער דאַרף האָבן אַ כלה מיט אויסשטייער, האָט מאיר געענטפּערט אַ צעקאַכטער. וואָסי, איך בין אהרן־משה יאַשע דעם קרעמערס, וואָס זוכט אַ כלה מיט געלט? דו ווייסט וואָס אַ מצווה עס איז פֿדיון שבּוים? שטעל זיך פֿאַר אַז דאָס שטעמל לייזט זיי אויס, ווען וואָלטן מיר געקענט מקיים זיין אַזאַ מצווה?

שרהקע האָט געענטפּערט:

— איך ווייס, מאיר, אַז דו זוכסט נישט קיין נדן, און פֿדיון שבּוים איז אַ גרויסע מצווה. אָבער מענטשן מעגן אויך טראַכטן וועגן זיך. וואָס וועלן מיר טון אָן אַ פרוטה?

— וואָס וועלן מיר טון? חתונה האָבן. נישקשה, איך בין נישט קראַנק און נישט פּויל, איך וועל קענען מפרנס זיין אַ ווייב.

— עס טויג נישט מאיר, האָט שרהקע געענטפּערט. עס טויג נישט.

אפילו גאַט וועט נישט פֿאַרלאַנגען פון אונדז אַזאַ קרבן.

— ווייסטו וואָס, שרהקע, האָט מאיר געענטפּערט, איך וועל נישט שטעלן אויף זיך אַליין. קום מיט מיר אין מאַרק אַריין און טו אַ קוק אויף דער געשמידטער משפּחה. וועסטו זיך איינהאַלטן נאָכדעם ווי די וועסט זען די מאַמע מיט דעם עופּהלע, וועל איך דיך נישט נויטן.

— גוט, איך וועל דיר צוליב טון, האָט שרהקע געענטפּערט. אָבער

שלמה טיימאן

זאלסט וויסן אז איך וועל זיך איינהאלטן, איך בין נישט אזא גוטע ווי דו, מאיר.

אפנים אז מאיר האָט גוט געקענט זיין שרהקען. זי איז געשטאַנען בלויז געצייילטע מינוטן מיט אים אין מאַרק. זי האָט אים אַריינגעשעפטשעט אין אויער: וואָרט דאָ, מאיר. לאַז נישט דעם גוי נעמען זיי צוריק אין דאָרף צום פריץ. איך וויל און ברענג דיר דאָס געלט.

*

**

אין אַוונט איז דאָס פאַרל געזעסן אין אַ ווינקל פון קיך. שרהקע האָט געווינט. מאיר האָט געפרעגט אַ ברוגזער:

— וואָס וויינסטו? האָסט חרטה אויף דער מצווה?

— חרטה האָב איך נישט, האָט שרהקע געזאָגט. אָבער דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז דו וועסט חרטה האָבן און וועסט נישט חתונה האָבן מיט מיר. אויף צו וואָס דאַרפסטו אַ הוילע נאַקעטע מויד אָן אַ פרוטה? נישקשה, איך ווייס, אַז חייקע שאַרפט אויף דיר די ציינער שוין לאַנג.

— ביסט אַ נאַרישע מויד, האָט מאיר זיך צעלאַכט. חרטה דאָרף איך האָבן, ווייל דו ביסט אַ נאַר. אָבער וואָס זאָל איך טון אַז מיינ האַרץ ציט צו דיר?

— דאָס רעדסטו נאַר איצט אַזוי. מאַרגן, ווען ס'וועט זיך אויפֿ-הייבן אַ טומל אין שטעטל וועסטו חרטה האָבן, האָט שרהקע געזאָגט.

— וואָס פאַר אַ טומל? — האָט מאיר געפרעגט.

— וואָסי, האָסט נישט געהערט? זיי האָבן דאָך אָנגענומען אַ תקנה. אַז מען טאָר קיינעם נישט אויסלייזן גאַנצע דריי יאָר, כדי די פריצים זאָלן אויסקומען מיט זייערע פאַכטערס. וועסט נאָך זען, זיי וועלן נאָך אונדו אַרויסטרייבן פון שטעטל. אונדו אַוועקזעצן אויף אַן אַקסן שפּאַן, אין אַ וואַגן מיט מיסט און אַרויסבאַגלייטן מיט הוק און שטוק.

— ס'איז פון דיר נישט אויסצוהאַלטן, נאַרישע מויד, האָט מאיר איר געגלעט די האָר. יידן באַשטראַפן נישט פאַר טון אַ מצווה. וואָסי, דער רב וואָלט נישט געוואָלט מקיים זיין די מצווה פון פּדיון שבוים? אָבער ער האָט נישט געהאַט די מזומנים.

מאיר האָט זיך צעלאָאָכט: איך האָב שוין לאַנג געוויסט, אַז מיר זענען געווען די צוויי רייכסטע יידן אין שטעטל.

— נישקשה, נישקשה, האָט שרהקע געשטעלט ליפעלעך, ווען יאַשע דער קרעמער, אָדער אברהם דער ווייץ-סוחר וואָלטן נאָר געהאַט דעם רצון וואָלטן זיי זיך גיכער אָן עצה געגעבן ווי מיר. זיי וואָלטן נישט געדאַרפט אַוועקגעבן די לעצטע פּרוטה.

— הער שרהקע, האָט מאיר געענטפערט באַהאַרצט. אויב זיי האָבן נישט געוואָלט, האָבן זיי נישט געהאַט. ס'איז איינס און דאָס זעלבע. ווייסט אַבער, איך האָב אַ פּלאַן, וואָרטן מיט דער חתונה איז נישטאָ אויף וואָס. ביז שבת נחמו וועלן מיר אָפּשפּאַרן ח"י גדולים. לאַמיר צונויפּרופן די משרתים און די דינסט מיידלעך נאָך היינט ביינאַכט און שטעלן אַ שטילע חופּה. עפעס דרשה-געשאַנק וועלן זיי דאָך אונדז געבן. וועלן מיר זיך פּאַרטאָג לאָזן אין וועג אַריין קיין לובלין, צו מיין פעטער.

— וואָס עפעס אינמיטן דערינען צום פעטער? האָט שרהקע געפּרעגט.

— איך האָב שוין לאַנג געוואָלט דערציילן, האָט מאיר געזאָגט, ער וויל איך זאָל קומען צו אים און זיין ביי אים אין קראָם. דעם מסחר פון שניט-סחורה קען איך גוט. וועט אים זיין גוט און מיר אויך. אַזוי האָב איך געוואָלט גיין פאַר זיך. אַבער איצט איז גלייכער אַזוי.

אַ שטילע חתונה? האָט שרהקע זיך געקווענקלט. חייקע וועט דאָך זאָגן אַז דו האָסט געמוזט חתונה האָבן מיט מיר.

— וועט זי זאָגן, האָט מאיר געענטפערט אומגעדולדיק, מען וועט אַזוי פיל רעדן, וועלן זיי נאָך רעדן. פאַרנאַכט פאַרלאָזן מיר דאָס שטעטל אַלץ איינס. וועלן זיי רעדן.

יענע נאַכט האָט דאָס פּאַרל געשטעלט אַ שטילע חתונה. פּאַרטאָג האָבן זיי צוזאַמענגענומען זייער אַרעמקייט און צונויפּגעלייגט עס אין אַ זאַק. קיין גרויסער זאַק איז עס נישט געווען. מאיר האָט פאַרוואָרפּן דעם זאַק אויף די פלייצעס, אים פאַרבונדן מיט צוויי שטריק, וואָס זענען גע-

שלמה סימאן

לאָפּן אונטער די פּאַכוועס און ער מיט שרהקען האָבן זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן.

*
**

אַ יונג ווי מאיר, מיט אַזאַ גוט האַרץ און טבע, ווערט נישט פאַר-
פּאַלן. ער איז טאַקע געוואָרן אַן עושר-אדיר, דער טאַטע פון אַ גרויסער
משפּחה. שרהקע האָט אים געבוירן פינף זין און זעקס טעכטער. אַלע
געלערנטע און געראַטענע.

ווען מאיר איז געווען שוין אויף די עלטערע יאָרן, איז אַרויס אַ
באַפעל פון קייסער, אַז יעדער ייד מוז זיך נעמען אַ פּאַמיליע-נאָמען.
מאיר האָט לאַנג נישט געטראַכט. ער האָט גוט געדענקט ווי נאָך דעם
פּדיון שבּוים האָט ער זיך געלאָזן אין וועג אַרײַן מיט אַ פאַר פּרוטות
דרשה-געשאַנק און אַ זאַק אויף די פּלייצעס. איי איז דאָס געווען אַ גרינג
זעקל. ער האָט אָנגענומען דעם פּאַמיליע-נאָמען זאַק.
מאיר איז דאָס דער טאַטע פון אַלע יידישע משפּחות זאַק, וואָס גע-
פינען זיך אויף דער וועלט.

ד ע ר ש נ ז ר

דאס איז געשען אין מדינת פוילן. עס האָט געלעבט אַ ייד אַ סוחר מיטן נאָמען ברוך שאַפיראַ. ער איז געווען אַ גרויסער סוחר אָבער גאַר אַ קנאַפער למדן. אפילו וואָס ער האָט געלערנט אין דער יוגנט האָט ער פאַרגעסן; ער איז געווען צופיל פאַרנומען מיט מסחר. צו שטאַרק פרום איז ער נישט געווען. ער האָט אפילו נישט מקפיד געווען אויף פת עכורים. אויך האָט מען געזאָגט אַז ער גייט אין זייערע טעאַטערס און אָפערעס און בכלל פירט ער זיך, ווען ער איז געווען אין דער פרעמד, נישט ווי קיין פרומער ייד.

אַנגעטון איז ער אַלעמאַל געווען רייך. ער האָט אפילו געטראָגן אַ גרויס דימענט-רינגל אויף דעם צייג-פינגער, ווי די פריצים פירן זיך. ער איז געווען זייער אַ געשטאַלטנער און אַ שיינער. נישט אין יידישע פרוי אין שטעטל האָט געטראַכט, ווען זי האָט געלייענט אין טייטש-חומש וועגן דער שיינקייט פון יוסף הצדיק, אַז ער האָט מסתמא אויסגעזען ווי ברוך שאַפיראַ.

ער איז געווען אַ שאַרפער סוחר און געפירט גרויסע מסחרים. ער האָט ליב געהאַט צו נעמען זיך צו אַזעלכע געשעפטן, וואָס אַנדערע סוחרים האָבן מורא געהאַט זיך צורירן צו זיי.

הערט איינמאַל ברוך שאַפיראַ אַז לעבן שעדלעך איז דאָ אַ פריצטע אַן אלמנה, וואָס האָט צו פאַרקויפן אַ סך פלאַקס און לייונט. זי איז אַ גרויסע שונאת ישראל, האָט אַרויסגעטריבן אירע יידישע קרעטשמערס און לאַזט בכלל נישט אַרויף קיין יידן אויף די אויגן. האַנדלען האַנדלט זי

מיט א סוחר פון לייפציג, גיט אוועק איר סחורה האלב אומזיסט. אבער מיט קיין יידן וויל זי נישט האנדלען.

ווען ברוך שאפירא האט עס דערהערט האט זיך ביי אים צעפלאג קערט דער יצר הרע פון מסחר. אויך איז עס אים געגאנגען אין נצחון. האט ער געזאגט צו זיך: איך מוז איינברעכן די פארריסענע פריצטע אפילו עס זאל מיר נעמען א גאנץ יאר זי איבערצוקליגן.

אבער עס איז אים אָנגעקומען גרינגער ווי ער האט גערעכנט, ווייל ער איז געווען א קלוגער סוחר און געוויסט ווי צו אויסקומען מיט מענטשן. ער האט געדונגען א שיינע בריטשקע מיט דריי פערד נאשפיץ און איז אוועקגעפארן צו דער פריצטע. ער איז אריין אין דעם קאנטאר פון דער פריצטעס עקאָנאָם. ווען דער עקאָנאָם האט אים אָנגעקוקט איז ער געבליבן זיצן מיט אן אָפענעם מויל — אזא שיינעם מאַנספאַרשויך, אָנגעטון אזוי עלעגאַנט, האט ער נאך נישט געזען. ברוך האט אָנגעהויבן רעדן גלייך וועגן מסחר וואָס ער איז געקומען.

דער עקאָנאָם, וואָס איז דווקא נישט געווען קיין שונא ישראל האט צו אים געזאָגט:

— איר האט דאך אבער מסתמא געהערט, אז מיין גראַפֿיניע פירט נישט קיין געשעפטן מיט יידן.

ברוך האט אים געענטפערט אין א שיינעם, פיינעם עלעגאַנטן פויליש:

— אמת טאַקע, איך האב עס געהערט. אבער איך האב ביי זיך גערטראַכט, אז איר, דער עקאָנאָם, האט געברענטע צרות מיט דעם פירן עסקים מיט דייטשלאַנד. איר דאַרפט פאַקן די סחורה, זי אָפּפירן צום באַן, אָדער צום וואַסער און דערצו דאַרפט איר פירן חשבונות. אפשר קען איך ביי אייך צונעמען דעם גאַנצן קאַפּווייטיק? איך וועל באַצאלן פאַר דער סחורה מזומן אַט דאָ אויפן אָרט, איך וועל די סחורה אַליין פאַקן און איך וועל זי אַליין אָפּפירן פון הויף.

דער עקאָנאָם האט געוויסט אַז די פריצטע נויטיקט זיך איצטער אין מזומן און דער מסחר מיט דייטשלאַנד איז אַ פאַרשלעפטע קרענק, האט ער איינגעשטעלט און איז אוועק אן די „פאַקאָיעס“ און דערציילט דער פריצטע ברוכס אָנבאַט. ער האט צוגעגעבן, אַז דער יידישער סוחר איז אַ מערקווירדיקער שיינער מאַן, אָנגעטון עלעגאַנט און רעדט פויליש

אַמאַליקע יידן

ווי אַ געבוירענער שליאַכטישיץ. דער עיקר טאַקע — ער האָט געבראַכט מוזמן און איז גרייט אָפּצו ציילן דאָס געלט אויפן טיש.

די פּריצטע האָט געענטפּערט קורץ:

— גוט, פאַרקויף אים די סחורה. אָבער זיין פנים וויל איך נישט אַנקוקן. איך וויל נישט האָבן פאַר די אויגן אַ זון פון דעם פאַרשאַלטן פאַלק, וואָס האָט געקרייציקט אונדזער האַר יעזוס.

דער עקאַנאָם איז אַרויס אַ צופרידענער. דער ייד האָט אים אַראָפּ־גענומען אַז ער פון קאַפּ.

גלייך אויף מאַרגן האָט ברוך געבראַכט פּויערים און אַנגעהויבן פאַקן די סחורה און זי אַנלאָדן אויף די וועגענער. די פּריצטע איז געזעסן אין די „פאַקאָיעס“ און געהערט די שאַרפע אויפרופן און באַפעלן פון דעם יידן צו די פּויערים און ס'איז איר געפעלן געוואָרן דער באַפעלערישער קול און אויך דער ריינער פּויליש פון ברוכן. ווען זי וואַלט נישט גע־וויסט פון עקאַנאָם, אַז דער סוחר איז אַ ייד, וואַלט זי געמיינט, אַז איינער פון אירע באַקאַנטע קניאַזן אָדער פירשטן גיט די באַפעלן. זי האָט זיך דערמאַנט, אַז דער עקאַנאָם האָט איר דערציילט, אַז דער סוחר איז אַ מערקווירדיקער שיינער, האָט זי פון נייגעריקייט אַ קוק געטון דורכן פענצטער אויף ברוכן. זי האָט אים דערזען און איז באלד פאַרקאַכט גע־וואָרן אין אים. זי האָט זיך נישט געקענט אָפּרייסן פון פענצטער. געשלוּב־גען יעדן קער און יעדן ריר זיינעם. ערשט ווען ברוך איז אָפּגעפאַרן האָט זי זיך געכאַפּט, אַז איר גאַנצער קערפּער ברענט פון גלוסטעניש. זי איז געפאַלן אויף די קני פאַר דעם בילד פון דער הייליקער מוטער, זיך געצלמט, געמאַדליעט זיך און געבעטן פאַרגעבונג פאַר דער גרויסער זינד אירער — וואָס זי גלוסט צו אַ יידן, וואָס האָט געקרייציקט דעם האַר יעזוס.

טעג זענען אַריבער, וואַכן, חדשים און די געשטאַלט און דאָס קול פון דעם יידן האָבן זי פאַרפאַלגט. זי האָט געפילט אַז דאָס חיות גייט איר אויס — זי מוז זען דעם יידן נאָך אַמאַל. האָט זי גערופן דעם עקאַ־נאַם און געזאַגט צו אים:

— וואָס הערט זיך מיט דעם ווייץ, וואָס מיר האָבן אַראָפּגענומען

פון די פעלדער? און וואָס וועסטו טון מיט דעם קאַרן און די קאַרטאַפּל, וואָס ליגן ביי אונדז אין די שפייכלערס?
 דער עקאַנאָם, וואָס האָט גאַרנישט נישט חושד געווען, האָט גע-
 ענטפערט:

— איך האָב געשריבן קיין לייפציג צום קויפּמאַן שולץ. ער האָט מיר געגעבן אַ פּרייז, וואָס עס לוינט זיך אפילו נישט צו פאַקן די סחורה, האָב איך אים געענטפערט אַז דער פּרייז איז לעכערלעך נידעריק, און איך וואָרט אויף זיין תשובה.
 האָט די פּריצטע געענטפערט:

— לערן אָן שולצן, אַז ער זאָל נישט זיין אַזוי פאַרריסן ביי זיך. ווייז אים אַז ער איז נישט דער איינציקער סוחר. שרייב צום יידן ער זאָל קומען. ער האָט ערלעך געהאַנדלט, — און זי האָט צוגעגעבן אַ לייגן — איך האָב אים אפילו נישט אָנגעקוקט, אָבער ס'איז מיר זייער שטאַרק געפעלן געוואָרן ווי גיך ער האָט איינגעפאַקט די סחורה און ווי שנעל ער האָט זי אָפּגעפירט. ער האָט אונדז פאַרשפּאַרט אַ סך צרות.

דער עקאַנאָם, וואָס האָט געוויסט פון דער גרויסער שנאה, וואָס די פּריצטע האָט צו יידן, האָט זיך געווינדערט, וואָס זי וויל ווייטער פירן מסחר מיט דעם יידישן סוחר. אָבער ער איז געווען צופרידן אין האַרצן. עס פאַרשפּאַרט אים גאַר אַ סך קאַפּ-דרייענישן.

ברוך איז געקומען און איז אַריין צום עקאַנאָם זיך דורכרעדן וועגן נייעם מסחר. שייך, אַ כשרער לעפל אין אַ כשרן טעפל — דער מקח איז נידעריק, די סחורה איז מן המובחר. ברוך האָט זיך נישט געדונגען, באַצאָלט מזומן און איז אַוועק אין דאָרף קריגן פויערים איינצופאַקן און אָפּצופירן די סחורה.

דער עקאַנאָם איז אַריין צו דער פּריצטע און איר דערציילט:
 — דער ייד איז דאָ געווען, האָט באַצאָלט דעם פּרייז וואָס איך האָב געבעטן, אָן דינגעניש, נישט ווי דער קויפּמאַן שולץ וואָס האָט געוואָלט כאַפּן אַ מציאה. דער ייד איז אַוועק אין דאָרף דינגען פויערים. איך האָב מיט אים אָפּגערעדט אַז עס זאָל אים נישט נעמען לאַנג צו פאַקן און אָפּפירן די סחורה, איך ווייס דאָך ווי דערווידער עס איז דיר אַז אַ ייד זאָל זיך געפינען אין הויף.

די גרעפין האָט געזאָגט פאַרשטעלט:

— דו האָסט מיר אַזוי פיל דערציילט וועגן דעם טשיקאָוו יידן
אַז איך בין נייגעריק געוואָרן אים אַנצוקוקן. ווען ער וועט קומען, ברענג
אים צו מיר אין די „פּאַקאַיעס“.

ברוך שאַפיראַ איז אַריין אין די „פּאַקאַיעס“, אויסגעטון דאָס היטל,
אַראַפּגענומען די הענטשקעס און זיי דערלאַנגט צום לאַקיי. ער איז אַריין
אין עסצימער. די פּריצטע איז געשטאַנען גלייך ביים טיר אים צו באַ-
געגענען. זי האָט אים איצט גוט באַקוקט. זיינע ווייכע זיידענע האָר זע-
נען געווען עלעגאַנט פאַרקעמט. זיינע בורשטינענע אויגן האָבן געקוקט
פאַרחלומט אויף איר. אירע אויגן האָבן זיך צוגעבליקט צו זיינע אויערן-
לעפלעך, וואָס זענען געווען ראָז ווי די וואַרצלען פון רויזן פּאַטעלן. ווען
ער האָט זיך פאַרנייגט פאַר איר און איר אַ קוש געטון אין האַנט, האָט זי
זיך אַנגעהאַלטן מיט איר צווייטער האַנט אַן אַ מאַסיווער שטול, כדי
נישט אומצופאַלן פון אויפּרעגונג.

ברוך איז צוגעגאַנגען צום שיין געדעקטן טיש, באַקוקט די מאַכלים
און שפּאַסיק אַ זאַג געטוה:

— די גרעפין וואַרבאַלסקאַיאַ האָט אַ פיינעם אויסוואַל פון מילכיגע
מאַכלים און שנאַפּסן און ליקערן. אַבער וווּ זענען די וויינען?
די פּריצטע האָט אים געוואַלט זאָגן אַז זי ווייסט אַז אַ ייד טרינקט
נישט קיין וויין פון אַ גויישן טיש. אַבער זי האָט עס נישט געזאַגט.
זי איז געווען צופרידן וואָס ברוך שאַפיראַ היט נישט אַפּ קיין יידישע
מנהגים.

זי האָט האַסטיק אַ צי געטון די זיידענע שנור. אַ גלעקל האָט זיך ער-
געץ צעקלונגען. אַ לאַקיי איז אַריין. די פּריצטע האָט באַפוילן:

— גיי אַראָפּ אין וויין-קעלער און ברענג אַרויף וויין פון צפון-ווינקל,
דאָרט וווּ עס שטייען די אימפּאַרטירטע וויינען פון פּראַנקרייך.

*
**

דאָס איז געווען דער אָנהויב. ברוך איז געוואָרן אַן אַפּטער אַריין-
גייער צו דער פּריצטע. זיי זענען געוואָרן צוגעבונדן איינער צום אַנ-

דערן — אהבת נפש. פֿאַרשטייט זיך אַז ער האָט געגעסן און געטרונקען פֿון דעם גויישן טיש.

אַזוי איז אָנגעגאַנגען אַ גאַנץ יאָר. זיי האָבן זיך פֿאַרליבט איינער אין דעם אַנדערן און די פֿריצטע האָט אָנגעהויבן רעדן וועגן חתונה האָבן. פֿאַרשטייט זיך ברוך דאָרף זיך שמדן.

זי האָט קיין סך נישט געדאַרפט איינטענהן מיט אים. קיין פרומער איז ער קיינמאָל נישט געווען. דער פֿריצטעס שיינקייט האָט אים פֿאַר-כאַפט. מיט דער אייגענער ווייב האָט ער נישט געהאַט קיין צו גוט לעבן. זינט ער האָט זיך באַקענט מיט דער פֿריצטע האָט ער זיין ווייב פֿיינט געקראָגן. ער האָט מסכים געווען צו שמדן זיך און חתונה האָבן מיט דער גרעפֿין. ער האָט אָבער איר געשטעלט איין תנאי. איידער זיי האָבן חתונה וויל ער אַז זי זאָל מאַכן אַ באַל, איינלאָדן אַלע אירע פֿריינט און מקורבים, די גאַנצע שליאַכטע און אים פֿאַרשטעלן פֿאַר זיי. ער האָט געזאָגט צו איר:

— איך וויל נישט מיר זאָלן פֿריער בשתיקה חתונה האָבן און דער-נאָך זאָלסטו מיך פֿאַרשטעלן פֿאַר זיי. מען וועט אָנהויבן דיך טאָדלען — האָסט חתונה געהאַט מיט אַ יידן, און וועסט נאָך וועלן חרטה האָבן. זע פֿריער ווי מען וועט מיך אויפֿנעמען. אויב מען וועט מיך אויפֿנעמען שלעכט און דו וועסט נאָך אַלץ וועלן חתונה האָבן מיט מיר, וועסטו אַמווייניקסטן וויסן פֿריער פֿון די צרות וואָס דו וועסט האָבן, און נישט חתונה האָבן מיט פֿאַרמאַכטע אויגן.

אין אָנהויב האָט זיך די פֿריצטע אָנגעברוגזט. זי פֿילט זיך באַליי-דיקט, ער געטרויט נישט איר גרויסע ליבע. אָבער ברוך האָט זי איבער-גערעדט. זי האָט אַרויסגעשיקט איינלאָדונגען צו אַלע אירע פֿריינט און מקורבים צו איר תנאים-שמחה.

עס זענען געקומען צום באַל אַלע אַרומיקע שליאַכטשיצעס און אויך פֿון די ווייטסטע מקומות. יעדער פֿריץ האָט געוואָלט זען דער גרעפֿינט נייעם חתן, וואָס ווי מען גיט איבער איז אַ געוועזענער ייד.

ברוך שאַפֿיראַ איז אַלעמען געפֿעלן געוואָרן. די פֿריצטע איז גע-ווען אין זיבעטן הימל.

פֿאַרטאָג זענען זיך אַלע צעפֿאַרן. ברוך און די גרעפֿין זענען גע-

אַמאָליקע יידן

בליבן אליין. זי האָט אָנגעשפּאַרט איר קאָפּ אויף זיין אַקסל און געשעפּ־
טשעט פּאַרליבט:

— מיין געליבטער, מיין אויסדערוויילטער, ווי גוט עס איז מיר מיט
דיר. מאָרגן וועט קומען אַהער דער בישאָף דיך צוגרייטן צום שמד, אין
געציילטע וואָכן וועלן מיר חתונה האָבן. אָבער — האָט זי אים אַריינגע־
פליסטערט אין אויער: איך האָב שוין מער קיין כוח נישט צו וואַרטן.
גאָט וועט מיר פאַרגעבן. איך וועל וואַרטן אויף דיר.

אַפּגעזאָגט איז זי אַרויסגעלאָפּן פון צימער.

ער איז געבליבן אליין. ער האָט אַ פיר געטון מיט אַ האַנט איבער
די אויגן; ווי שיינ זי איז! באַלד וועט ער זיין לעבן איר. דאָס האַרץ האָט
אים גענומען האַסטיק קלאָפּן פון אויפּרעגונג. ער איז אַרויס פון פּאַלאַץ
אין דרויסן, כאַפּ אַ שפּאַציר, זיך באַרואיקן.

די פּאַרטאָגיקע לופט האָט אים אַרומגענומען מיט איר קילקייט. ער
האָט געשפּאַצירט צווישן די ביימער און אליץ געטראַכט פון גרויסן גליק
וואָס וואַרט אויף אים.

ער איז פּאַרקראַכן אין אַ ווינקל פון הויף ביים עק פֿון סאַד, וווּ עס
איז געשטאַנען אַ געמויערט שטיבל באַוואַכט פון אַ באַוואַכטן פּויער.
ברוך האָט זיך אַפּגעשטעלט און געפרעגט:

— וואָס היטסטו, פּויערל?

— איי, פּריץ לעבן, האָט געענטפּערט דער פּויער, אַ מיאסע מלאכה
טו איך. איך היט דאָ אַ יידישע משפּחה. שוין אַ האַלב יאָר אָז איך שטיי
דאָ אַ גאַנצע נאַכט און היט. בייטאָג היט אַן אַנדער וועכטער. די פּריצטע
האָט דעם יידישן אַרענדאַר און זיין טראַגעדיקע פּרוי און צוויי קינדער
אַ יינגל און אַ מיידעלע אַריינגעוואַרפּן אין גרוב. פּרעגסט מיך פאַרוואָס?
וואָס ווייס איך, אַ נאַרישער פּויער, פון די געשעפטן צווישן אַ יידן און אַ
פּריצטע. אָבער פּריצל לעבן, ס'איז אַ זינד קעגן גאָט. די יידישקע האָט
געבוירן אַ קינד און עס איז געשטאַנען. לאָזט נישט די פּריצטע אפילו
אַרויסנעמען דאָס טויט קערפּערל. דאָס מיידעלע איז קראַנק, די יידישקע
קרעכט אַ גאַנצע נאַכט און דער ייד וויינט און בעט.

ברוך האָט אַ קלאָפּ געטון אין האַרצן. ער איז צוגעגאַנגען צום
פענצטער פון מויערל. דאָס מויערל איז געשטאַנען איבער אַ טיפּער

שלמה סימאן

גרוב. עס האָט אים אַ קלאַפּ געטון אַ שלעכטער ריח אין דער נאַז. אַ ריח פון אַ טויטן קערפּער. ער האָט אַריינגעשריען: לעבסט נאָך, ייד?

— ראַטעווע, פּריצל, האָט זיך דערהערט אַן אונטערערדיש קול. ראַטעווע! ווי אַזוי קען איך באַצאָלן מיין חוב ווען איך בין פאַרשפּאַרט? האָט רחמנות, איר וועט אומברענגען פינף נפשות צוליב אַ פאַר הונדערט גילדן.

ברוך האָט זיך אַ ריס געטון פון פענצטער. ער איז מיט האַסטיקע טריט געגאַנגען צוריק. אים האָט געקלאַפּט איין רעיון אין קאַפּ. ווי שייַן זי איז! ווי גוט און צאַרט זי איז. ווי אַזוי האָט זי עס געקענט טון?

ער איז אַריין האַסטיק אין שלאַפּצימער. זי איז געלעגן אַנגעטון איז אַ בלויען נאַכט־העמד און געוואַרט אויף אים. ווען ער איז ראשיק אַריין אין צימער האָט זי זיך אויפגעזעצט. זי האָט אַ קוק געטון אויף זיין בלייכן פנים, וואָס איז אַזש געווען ווייס — אַן אַ טראַפּן בלוט, און געפרעגט מיט שרעק:

— וואָס איז געשען, געליבטער מיינער?

— איך בין פאַרבייגעגאַנגען דאָס מויערל — האָט ער געענטפּערט הייזעריקלעך. — דאָס עופּעלע איז געשטאַרבן, די קרעטשמערקע איז קראַנק, דאָס מיידעלע — — —

זי האָט אים איבערגעשלאָגן די רייד:

— ווייטער אַ דאגה, לאַז זיי אַרויס. גיב זיי געלט. דו וועסט באלד זיין באַלעבאַס, וועסטו טון ווי דו ווילסט. קום געליבטער, צעשטער נישט מיין גליק מיט אַ נאַרישקייט.

ער איז געבליבן שטיין און זיך נישט גערירט פון אַרט. ער האָט געקוקט אויף איר האַלב נאַקעטן קלאַרן לייב, אויף אירע געטאַקטע פיס, אויף די אויסגערונדעטע הענט און אויף די האַר, וואָס האָבן געהאַט דעם אַפּגלאַנץ פון געשייערטן קופּער, און האָט געפילט אַז דאָס איז נישט מער ווי אַ הייטל וואָס פאַרשטעלט רשעות און עיפּוש.

זי האָט דערפילט זיינע מאַדנע בליקן און אויסגערופּן:

— קוק נישט אַזוי אויף מיר!

אַמאָליקע ייִדן

ער האָט אַלץ זיך נישט גערירט פון אָרט. דערנאָך איז ער פאַמע-
לעך צו איר צוגעגאַנגען, האָט אָנגערירט מיט אַ פינגער די וויסקייט
פון אַן אַקסל און אַרויסגעפליסטערט:

— אַזאַ געטלעכע שיינקייט און אָנגעפילט מיט רשעות און עיפּוּש!

ער איז אַרויסגעלאָפּן פון צימער, אַריין אין שטאַל, געשפּאַנט פּערד
און וואָגן און איז אַנטלאָפּן.

*
*
*

די מעשה האָט אַ שלעכטן סוף. ברוך איז שוין קיינמאַל נישט גע-
קומען צו זיך. די ערשטע פּאַר טעג איז ער געזעסן ווי פּאַרשטיינערט
אין דער אכסניה. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טון מיט זיך —
דאָ האָט ער געגלוסט צו דער גרעפּין, אָבער ווי נאָר איר געשטאַלט האָט
זיך געוויזן פּאַר זיינע אויגן האָט ער דערשפּירט אַ שלעכטן גערוך —
דאָס גערוך פון טויטן קינד אין געפּענגעניש-גרוב. ער האָט געוואָלט
פּאַרן אַהיים — איז אים געקומען אויפן זינען די מוזיק און פּריילעכקייט
פון לעצטן באַל. אָבער אין דער מוזיק האָט ער באַלד געהערט דעם
יידנס קול — איר וועט אומברענגען פינף גפּשות צוליב אַ פּאַר הונדערט
גילדן. דאָס האַרץ האָט זיך אים צעריסן פון רחמנות.

ברוך האָט אָנגעהויבן שכורן. אָבער טאַקע שכורן — אָנגעטרונקען
זיך, איינגעשלאָפּן, אויפגעשטאַנען און באַלד ווידער זיך גענומען צום
פלעשל.

זיין פּרוי איז געקומען און צוגענומען אים אַהיים. אָבער זי האָט
זיך געשמט בלייבן אין דער שטאַט וווּ מען האָט זיי גוט געקענט, האָט
זי אַלץ פּאַרקויפט און זיך אַרויסגעקליבן אין אַ ווייט פּאַרוואָרפּן שטעטל,
וווּ קיינער האָט זייער נאָמען נישט געהערט. זי האָט געקויפט אַ קליין
שטיבל ביים עק שטעטל און דאָרט אַכטונג געגעבן אויף איר מאַן דעם
שכור. זי האָט נישט געוואוסט פּאַרוואָס איר שיינער, געראַטענער ברוך
האָט אָנגעהויבן צו שכורן. אַפט האָט זי פון אים געהערט אָפּגעהאַקטע

שלמה סיימאן

רייד: „רשעות און עיפוש — ס'איז נישט גאָטס שיינקייט.“ „עלעגאַנט
אַבער הערצער פון רשעים, טפו.“ זי האָט געקוועטשט מיט די פלייצעס:
אַ דיבוק איז אין אים אַריין.

לאַנג האָט ברוך נישט געלעבט. ער איז פאַרברענט געוואָרן פון
חרטה און בראַנפן.

יידן רחמנים בני רחמנים

ר' בנימין איז געווען א ייד מיט א קאָפּ אויף די פלייצעס. פון נאַענט און ווייט פלעגט מען קומען צו אים נאָך עצות און אַלע זענען פון אים אַוועק געטרייסט און געשטאַרקט פון זיינע קלוגע רייד. איינמאַל אין אַ זומער קומט צו אים אַ ייד און גיסט פאַר אים אויס זיין ביטער האַרץ:

— רב בנימין, מיין נאָמען איז אברהם־חיים און איך בין אַ מענטש, אַן אַנגעשטעלטער ביי לייבע ליטוואַק, דעם גביר פון שטעטל יאַנאָווע. איך בין אַ שרייבער אין זיין וואָלד. איך פיר די ביכער און דערצו גיב איך אַכטונג אויף די האַלץ־העקער, האַלט אַן אויג אויף די פּורמאַנעס און בכלל היט איך, אַז אַלץ זאָל זיין כשורה. איך אַרבעט שווער, אָבער איך באַקלאַג זיך נישט חלילה. עס שטייט דאָך געשריבן בזיעת אפך תאכל לחם, מיט דעם שווייס פון דיין פנים וועסטו פאַרדינען דיין ברויט. ווע- מען קומט אַן פּרנסה גרינג? אָבער, ר' בנימין, מיין באַלעבאַס איז אַ האַרטער מענטש. ער שרייט, ער זידלט זיך. פאַר דעם קלענסטן טעות מאַכט ער מיך מיט בלאַטע צו גלייך. אין דעם טאַג וואָס ער קומט אין וואָלד איז מיר נישט ניהא דאָס לעבן. לעצטנס איז ער גאַר ווילד געוואָרן. ער האַלט מיך אין איין סטראַשען, אַז ער וועט מיך אַוועקשיקן, אַפּזאַגן מיך פון דער שטעלע. אויב ער שיקט מיך אַוועק, דאַרף איך אַנטון אַ טאַרבע און אַוועק איבער די הייזער. איך בין אַ טאַטע פון פיר קינד- דערלעך זאָלן לעבן און געזונט זיין.

— איז אייער משפּחה מיט אייך אין וואָלד? — האָט ר' בנימין גע- פרעגט.

שלמה סיימאן

— ניין — האָט אברהם־חיים געענטפערט. — איך בין אין וואָלד
אַליין. די משפּחה איז אין שטאָט. מער ווי צוויי מאָל אַ יאָר קום איך נישט
אַהיים. אויף פסח און אויף ראש השנה.

— האָט איר עפעס אַ פיינע שטוב אין וואָלד? — האָט ר' בנימין
ווידער געפרעגט.

— יא, אַ שטוב פון פיר צימערן.

ר' בנימין האָט זיך אָנגערופן רואיק:

— מיין עצה איז, אַז אייער ווייב מיט די פיר קינדער זאָלן זיך אַרײַן
בערקלייבן צו אייך אין וואָלד.

אברהם־חיים איז געוואָרן אַ פאַרציטערטער:

— וואָס רעדט איר, ר' בנימין? ווען מיין באַלעבאָס וועט אָנטרעפן
מיין פאַמיליע אין וואָלד וועל איך נישט נאָר בלייבן אָן אַ שטעלע, נאָר
אויך ליידן בזיונות. ער וועט מיך אַרויסטרייבן מיט זילזולים און געשרייען.
ר' בנימין האָט גערעדט רואיק:

— פאַלגט מיך און טוט וואָס איך הייס אייך. ער וועט אייך נישט
אַרויסטרייבן. נעמט אַריבער ווייב און קינדער צו אייך אין וואָלד, טאַקע
שוין באַלד, מאַרגן. איך זאָג אייך אַז אַלץ וועט אַריבער בשלום.

אברהם־חיים האָט געפאַלגט. אַלע האַלטן דאָך, אַז ר' בנימין איז אַ
לאַנדס־חכם. ווייסט ער מסתמא וואָס ער האָט געראַטן. אָבער זיין האַרץ
איז אים געווען שווער.

אַ וואָך נאָכדעם ווי די פאַמיליע האָט זיך אַריבערגעקליבן איז לייע
ליטוואַק געקומען אין וואָלד. ער האָט דערזען אברהם־חיים יינגל אין
הויף האָט ער געפרעגט מיט רוגז:

— ווער ביסטו?

דאָס יינגל האָט אים געענטפערט:

— איך בין אברהם־לייבס יינגל.

ר' לייב ליטוואַק איז אַריינגעקומען מיט אַ שטורעם אין שטוב. ער
האָט אָנגעהויבן שרייען אויף אברהם־חיים:

— וואָס מיינסטו דיר? דאָ איז אַן אכסניה? ווער האָט דיר געגעבן
רשות, ווער האָט געזאָגט, אַז דו מעגסט ברענגען די משפּחה אַהער?
אברהם־חיים האָט אָנגעהויבן פלאַנטערן מיט דער צונג:

אַמאַליקע יידן

— איך האָב געבענקט נאָך ווייב און קינדער. ס'איז אומעטיק צו זיין אַליין אין וואַלד. מיט די קינדער איז פריילעכער.

— אַזוי, דיר איז אומעטיק, — האָט געשפּאַט דער גביר, — אפשר וואַלטו געבראַכט אַהער אַ קאַפעליע קלעזמער?

זיי זענען אַריין אין קאַבינעט און זיך געזעצט איבערקוקן די רייס־טערס. זיי זענען געזעסן לאַנג איבער די ביכער און אברהם־חיימס ווייב האָט זיי אַריינגעטראָגן טיי מיט קיכלעך. לייבע ליטוואַק האָט געזופּט די טיי אַ שווייגנדיקער.

שפעטער־צו האָט די באַלעבאַסטע געגרייט דעם טיש און דער־לאַנגט צובייסן. לייבע ליטוואַק האָט אָפּגעגעסן, אָפּגעבענטשט און דער־נאָך געזאָגט מיט רוגזע צו זיין „שרייבער“:

— נו, צוליב דיין פריילעכקייט האַסטו געבראַכט אַהער ווייב און קינדער. אָבער וואָס וועסטו טאָן מיט דיין בחורל? ער איז דאָך אַ יאָר ניין אַלט, וואָס וועט ווערן מיט זיין גיין אין חדר? ער וועט דאָך אויס־וואַקסן אַ גוי.

— איך וועל מיט אים לערנען — האָט געענטפּערט אברהם־חיים.

דער גביר האָט אַ בורטשע געטון:

— לאַמיר אים פאַרהערן.

ער האָט פאַרהערט דאָס יינגל און איז געוואָרן שוין רואיק:

— נו, איצט ווייס איך ווו ער האַלט אין חומש. איך וועל קומען אַהער אין אַ חודש אַרום און איך וועל אים פאַרהערן צו זען וואָס דו האַסט אים אויסגעלערנט. געדענק — זאָל ער ביי דיר נישט אויסוואַקסן קיין גוי.

ביי אברהם־חיימען איז אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצן — דער באַלע־באַס רעדט שוין נישט פון אַוועקשיקן.

פון יעמאַלט אָן איז לייבע ליטוואַק געוואָרן גאָר אַן אַנדערער באַלע־באַס. סוף זומער האָט ער געגעבן אברהם־חיימען אַ הוספה. ער האָט אים געהעכערט די שכירות, כדי ער זאָל קענען אַראָפּברענגען אַ מלמד פאַר דעם יינגל. ווען מען האָט אויסגעהאַקט דעם וואַלד האָט לייבע ליטוואַק אַריבערגעפירט אברהם־חיימען אין אַן אַנדער וואַלד און טאַקע איננינעם מיט דער משפּחה.

שלמה סימאן

אין א צייט אַרום איז אברהם־חיים געקומען צו ר' בנימיןען באַ-
דאַנקען אים פאַר דער עצה. דער וואָלד־שרייבער האָט זיך נישט איינ-
געהאַלטן און געפרעגט:

זאָגט נאָר מיר, ר' בנימין, פון וואָנען האָט איר געוואוסט, אָז מײן
באַלעבאַס וועט ווייכער ווערן, ווען איך וועל אַריבערברענגען מײן משפּחה
צו מיר אין וואָלד?

ר' בנימין האָט געענטפערט מיט אַ שמייכל:

פאַרשטייט מיר, איך האָלט, אָז ווי ביזו און שלעכט אַ ייד איז, האָט
ער דאָך אַ יידיש האַרץ. אפילו דער ערגסטער ייד וועט נישט צונעמען די
פּרנסה פון אַ יידן וואָס דאָרף מפרנס זיין, שפּיזן אַ משפּחה. איך האָב
זיך משער געווען, אָז ווען ר' לייבע וועט דערזען אייער משפּחה וועט ער
איך נישט אַפּזאָגן פון ברויט. יידן זענען דאָך רחמנים בני רחמנים —
באַרעמהערציקע און די קינדער פון באַרעמהערציקע. די אייניקלעך פון
אברהם אבינו וועלן נישט טון קיין שלעכטס צו אַ יידן אַ טאַטע פון
קינדער.

נאָר ער פי דין

יין דער שטאַט לאַדזש האָט געלעבט אַ ייד אַן אַרעמאָן — אַ טרעגער — מיטן נאָמען שמואל-חיים. דער ייד איז געווען אַ בעל מטופל מיט אַ שטוב קליינע קינדער, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געהאַט קיין עסן צו דער זעט.

ער האָט געאַרבעט פון זונאוּפגאַנג ביז ס'איז געוואָרן פינצטער, דאָך האָט ער געלעבט אין דחקות. טרעגעריי איז נישט קיין אַרבעט, וואָס גיט פּרנסה בשפע. שמואל-חיים האָט זיך נישט געקלאָגט אויף זיין גורל, ער איז געווען אַ פרומער און ערלעכער ייד.

ער פלעגט אויפשטיין פאַרטאָג, ווען ס'איז נאָך געווען פינצטער, אַוועק אין שול דאַווענען מיטן ערשטן מנין. אָפּגעדאַוונט, אָפּגעגעסן זיין מאַגערן פּרישטיק איז ער אַוועק אין מאַרק זוכן צו פאַרדינען אויף ברויט. פאַרנאַכט איז ער אַוועק אין שול דאַווענען מנחה. צווישן מנחה און מעריב האָט ער זיך צוגעזעצט צום טיש פון חברה מדרשו.

דעם עלטערן יינגל האָט ער געשיקט לערנען אין חדר. נאָכדעם ווי נאָך צוויי יינגלעך זענען אונטערגעוואַקסן און געוואָרן פון חדר-עלטער, האָט ער נישט געקענט באַווייזן שיקן דריי יינגלעך צו אַ מלמד אין חדר, האָט ער זיי געשיקט לערנען אין תלמוד תורה. פאַר מיידלעך איז קיין תלמוד תורה נישט געווען אין שטאַט, האָט ער זיך געשניטן די פינגער און געשיקט זיי צו אַ מיידלשן מלמד, אויף אַ זמן אָדער צוויי, ביז זיי האָבן זיך אויסגעלערנט דאַווענען, זאָגן אַ תחינה און אַנשרייבן אַ יידיש ברוול.

ש ל מ ה ס י י מ א

די שטאַט לאַדזש איז געווען באַרימט מיט אירע וועב־פאַבריקן, און פון גאַנצן לאַנד פלעגן יידן קומען איינקויפן וואַלנס, געוואַנטן, טוך און באַוולצייג.

טרעפט אַמאַל, אַז אַ פרוי אַ סוחרטע קומט קיין לאַדזש איינקויפן סחורה. זי האָט מיטגעבראַכט מיט זיך אַן אוצר מיט געלט — גאַנצע צען טויזנט רובל. זי איז געגאַנגען איבער די הורט־געשעפטן און איינגעקויפט וואָס זי האָט באַדאַרפט פאַר איר גרויסער קראַם. ווען ס'איז געקומען צו באַצאַלן האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי האָט פאַרלוירן איר פאַרמעגן. זי איז אַוועק צו רבי שמואלן, דעם רב פון שטאַט און מיט אַ געוויין, אַ קלאַג האָט זי אַנגעהויבן צו דערציילן וועגן איר אומגליק:

— רבי, איך דאַרף זיך אַ מיתה אַנטון! רבי, קויפט פאַר מיר אַ ביי־סעלע סם און גיט עס מיר איין און פטור! עס וועט מיך ראַטעווען פון אַלע צרות.

דער רב האָט זי באַרואיקט און זי געבעטן צו דערציילן וואָס עס האָט פאַסירט.

די פרוי האָט זיך אַ ביסל באַהערשט און דערציילט:

— איך האָב אַ שניט־קראַם אין דער שטאַט קאדערעוו. איינמאַל אַ יאָר קום איך קיין לאַדזש איינקויפן פאַר מיין געוועלב, איך קויף — עס זאָל זיין גענוג פאַר אַ גאַנץ יאָר. און קויפן קויף איך, רבי, פאַר מזומן. איר ווייסט דאָך פאַר מזומן קויפט מען ביליקער. היינטיק יאָר האָב איך זיך אויך אַזוי געפירט. איך האָב גענומען צען טויזנט רובל און אַוועק־געפאַרן איינקויפן. איר פרעגט צי דאָס איז מיין אייגן געלט? ווער פאַר־מאַגט עס אַזוי פיל געלט? איך האָב זיך גענוג אַנגעבאַרגט, קרוב פיר טויזנט רובל איז פרעמד געלט. געלט פון יתומים און אלמנות, נו, האָב איך עס פאַרלוירן. אינגאַנצן פאַרלוירן. איך ווייס נישט וווּ און ווען, איך ווייס יא, אַז איך האָב געהאַט דאָס געלט ווען איך בין געקומען קיין לאַדזש. איצט, רבי, איז מיר געבליבן — פון בריק אין וואַסער. איך האָב אַ מאַן אַ לערנער, וואָס ווייסט גאָר נישט פון קיין צורת מטבע. איך דאַרף אין אַ חודש אַרום חתונה מאַכן אַ טאַכטער. צוויי יינגלעך לערנען זיך. וואָס זאָל איך טון רבי, וואָס?

רבי שמואל האָט געענטפערט:

— זייט רואיק, לאַדזש איז אַ יידישע שטאָט. אויב אַ ייד האָט געפונען אייער געלט וועט ער זיכער וועלן מקיים זיין די מצווה פון השבת אבדה — און ער וועט קומען צו מיר מיישב זיין זיך. פאַרט אַהיים דערציילט קיינעם נישט קיין מעשה, עס זאָל נישט ווערן קיין טומל ביי אייך אין שטאָט. און אַזוי ווי איך וועל עפעס הערן, וועל איך אייך לאָזן וויסן. די פרוי האָט געפאַלגט.

דריי טעג שפעטער קומט אַריין שמואל-חיים דער טרעגער צום רב

און רופט זיך אָן:

— רבי, איך האָב געהערט אַ קלאַנג, אַז אַ פרוי האָט פאַרלוירן צען טויזנט רובל. נו, איך האָב געפונען דאָס געלט. רבי, איך וויל הערן פון אייער מויל וואָס דער דין איז. אָבער איך וויל דער רבי זאָל פסקנען על פי דין צי איך דאַרף אומקערן דאָס געלט. זאָגט מיר נישט וואָס איך דאַרף טון לויטן יושר און לויט פרומקייט און רחמנות. אויב רחמנות און יושר זענען מיין ווייב און קינדער בילכער. איך האָב אַ קראַנק ווייב און צוויי טעכטער שטייען אין שידוכים. איך בין אַ ייד אַ קבצן, אַ דלפון, אַן אַרעמאָן, וואָס האָט נישט געזען קיין איין גוטן טאָג אין זיין לעבן. איך ווין אין אַ קעלער און די קינדער האָבן קיינמאָל נישט געהאַט קיין ברויט צו זאָט. אויב יושר און רחמנות, איז מער רחמנות אויף מייע קינדער און ס'איז מער יושרדיק, אַז דאָס געלט זאָל ביי מיר בלייבן. אַ פרוי וואָס פאַרלירט צען טויזנט רובל האָט געהאַט גוטע יאָרן — מיין ווייב און קינדער מעגן אויך האָבן אַ פאַר גליקלעכע יאָרן. דערפאַר בעט איך אייך, רבי, איר זאָלט פסקנען צי על פי דין דאַרף איך אומקערן וואָס איך האָב געפונען. אָבער נאָר על פי דין, אָן יושר.

רבי שמואל האָט געטראַכט אַ וויילע און דערנאָך געזאָגט:

— ס'איז אַ שווערע שאלה, רב שמואל-חיים. איך וועל עס אויף זיך נישט שטעלן, עס קען זיין על פי דין איז דאָס געלט אייערס. די פרוי האָט זיך מסתמא מייאש געווען. אויפגעגעבן די האַפענונג, צו געפינען איר פאַרלוסט. נאָך ייאוש געהער דאָס געפינס צו דעם וואָס האָט עס געפירט נען. אָבער איך זאָג אייך, אַז איך וויל נישט שטעלן אויף זיך ווייל צופיל געלט איז פאַרמישט אין דעם ענין. איך וועל אַנפרעגן ביים גרעסטן רב וואָס מיר האָבן, ביי רבי יצחק אלחנן פון קאָוונע.

שלמה סיימאן

שמואל-חיים דער טרעגער האָט געענטפערט:
— איך פאַרלאָז זיך אויף דעם פסק־דין פון רבי יצחק אלחנן.
און דער רב האָט געזאָגט:
— לאָזט מיר איבער דעם אַדרעס וווּ איר וווינט, און באַלד ווי איך
וועל הערן פון רבי יצחק אלחנן וועל איך נאָך אייך שיקן.
— ס'איז נישט נויטיק צו וויסן וווּ איך וווי, האָט געענטפערט דער
טרעגער, צו וואָס זאָלן די שטוביקע אויסגעפינען פון מיין געפינס און
האַבן צער און פאַרדרוס אויב איך וועל דאַרפן צוריקקערן דאָס געלט?
איר קענט מיך טרעפן יעדן טאָג בין מנחה למעריב אין גרויסן בית מדרש.
איך הער דאָרט מדרש פון מענדל מלמד.
דעם זעלבן טאָג האָט רבי שמואל אָנגעפרעגט דעם דיין, אין אַ בריוו,
ביי רבי יצחק־אלחנן פון קאַוונע. דער קאַוונער רב האָט געפסקנט, אַז
שמואל חיים דער טרעגער מוז אומקערן דאָס געלט, אַ פרוי קען זיך נישט
מייאש זיין פון אַ פאַרלוסט, ווייל לויט דעם יידישן דין איז, אַלץ וואָס
אַ פרוי פאַרמאָגט — געהער צו איר מאַן. קיינער קען זיך נישט מייאש
זיין פון עפעס וואָס איז נישט זיינס.
דער לאַדזשער רב האָט באַלד געלאָזן וויסן דער פרוי זי זאָל קומען.
ווען זי איז אָנגעקומען, האָט דער רב געשיקט רופן דעם טרעגער. שמואל־
חיים האָט אויסגעהערט דעם פסק. ער האָט אַ זיפץ געטון, אַרויסגענומען
פון בוזעם־קעשענע דאָס פעקל געלט און עס אַוועקגעלייגט אויפן טיש
פאַרן רב. די פרוי האָט עס איבערגעציילט און עס האָט נישט געפעלט
קיין גראַשן.
נאָכן איבערציילן דאָס געלט האָט שמואל חיים דער טרעגער געזאָגט
אַ גוטע נאָכט און זיך געלאָזן צו דער טיר. די פרוי האָט זיך אָנגערופן:
— וואָרט, רב ייד, נאָט אייך פאַר אייער טרחה.
זי האָט אַראַפגענומען דריי טויזנט רובל און עס דערלאָנגט דעם טרעגער.
שמואל חיים האָט זיך נישט צוגערירט צום דערלאָנגטן געלט. ער
האָט געענטפערט שטיל:
— ווען איך וואַלט געוואַלט פרעמד געלט, האָב איך נישט געהאַט.
ביי זיך אין בוזעם קעשענע גאַנצע צען טויזנט רובל?
ער האָט אַ קוש געטון די מזוזה און איז אַרויס פון הויז.

זרחם זואנט

אין א דארף אין דער מדינה פוילן, לעבן דער שטאָט שעדלעץ האָט אַמאָל געוווינט אַ ישובניק מיטן נאָמען זרח. אין שטאָט האָט מען אים גערופן זרח כאָם.

מען האָט אים גערופן מיט אַזאַ צונעמעניש, ווייל ער איז געווען זייער אַ פאַרגרעבטער ייד. אפילו צווישן ישובניקעס האָט מען זעלטן ווען געזען אַזאַ פאַרגוואַישטן יידן און אַזאַ עם האַרץ. אָנגעטון איז ער געווען אַלעמאָל ווי אַ פּויער. רעדן האָט ער גערעדט אַ יידיש געמישט מיט פּויליש. אָפט ווען ער איז געוואָרן ביזן האָט ער גערעדט אינגאַנצן פּויליש. און זיין פּויליש איז געווען עכט דאַרפיש, באַווירצט און באַ־פעפערט מיט גוואַישע ווערטלעך. די יונגע יידישע וויבלעך, וואָס אַ סך פון זיי זענען געגאַנגען אין פּוילישע שקאַלעס, האָבן געזאָגט: — זרחס פּויליש איז אַן אַ שמץ פון יידישן קנײטש אָדער יידישן וועג פון רעדן גוואַיש. ער רעדט פּויליש, ווי אַ שלאַכטשיץ.

ער איז קיינמאָל נישט געקומען אין שטאָט אויף אַ שבת אָדער יום־טוב, אפילו נישט אויף ראש־השנה און יום־כּפור. ווען ער איז געקומען אין אַ מאַרק־טאָג אין שטאָט און איז אַריין אין שול דאָווענען, איז ער געשטאַנען הינטער דער הרובע, געקוקט שטאַר אין אַ סידור און קיינער האָט אים קיינמאָל נישט געהערט אַרויסזאָגן אַ יידיש וואָרט אָדער אַ קרעכץ טון. ווי דער שטייגער איז פון אַ יידן ביים דאָווענען.

טרעפט איינמאָל אין אַ זומער, אַז דער שעדלעצער רב, רבי חיים, פאַרט צו אַ סעודת־מצווה צו אַ ישובניק. פאַרבלאַנדזשעט דער פּויער און קומט אָן מיטן רב צו זרח כאָמס דאַרף שוין נאָך האַלבן טאָג. פאַר־

שלמה טיימאן

פארט דער רב צו זרחה, דעם איינציקן יידן אין דארף. ער גייט אראפ פון וואָגן, גייט אַריין אין שטוב און זאָגט צום ישובניק:

— איך וועל ביי אייך האַלטן שבת.

ענטפערט זרחה כאָם קורץ:

— איך האָב אייך נישט וווּ צו האַלטן.

באקוקט דער רב די שטוב, אַ שטוב פון עטלעכע חדרים, זאָגט ער

שארף צו זרחה:

— וועסט געפינען אַרט פאַר מיר.

הויבט אָן זרחה טענהן אויף זיין פאַרגרעבטן יידיש:

— איך ווייס נישט ווי צו פראַווען שבת. איך בין דאָך זרחה כאָם.

איך וועל בעסער שפּאַנען פּערד און וואָגן און אייך אָפּשריין מיט מיין גוי-אישן פאַראַבעק. אין צוויי שעה ברענגט ער אייך אין שטאָט. וואָס וועט איר דאָ טון שבת? איך בין זרחה כאָם, אַ ייד אַ גראַבער יונג, כּווייס נישט ווי צו פראַווען שבת.

דער שעדלעצער רב, רבי חיים, האָט געענטפּערט:

— צי דו ביסט אָן עם האַרץ, צי דו ביסט אַ למדן אַרט מיך נישט.

ביסט אַ ייד און איך האַלט ביי דיר שבת. פרייטיק נאָך האַלבן טאָג

פאַר איך נישט. אויף דער עלטער וועל איך נישט משנה זיין מיין הנהגה.

אָזוי פיר איך זיך מכמה וכמה יאָרן.

זרחה האָט אַ בורטשע געטון עפעס אונטער דער גאָז און געלאָזן דעם

רב שטיין אינמיטן שטוב און איז אַרויס.

רבי חיים האָט זיך גענומען גרייטן צו קבלת שבת. ער האָט געפונען

אַ טייכל פאַר טבילה. אָפּגעטובלט זיך, האָט ער זיך געזעצט זאָגן שיר

השירים און מעביר זיין די סדרה, אחד מקרא ושנים תרגום — איינמאָל

דעם פּסוק אויף לשון קודש און צוויי מאָל דעם פּסוק אויף תּרגום לשון.

זרחה נישט מען הערט אים און נישט מען זעט אים. ערשט ווען דער רב

האָט מקבל שבת געווען איז זרחה אַריין אין שטוב. ער האָט אַ בורטשע

געטון: גוט שבת, און זיך אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל פון שטוב ווייט

פון רב.

דער שעדלעצער רב האָט געזאָגט די „שלום עליכּמס“. ער האָט אויס-

געזונגען די „שלום-עליכּמס“ ווי זיין שטייגער איז אויפן קול מיט אַ ניגון.

מיט האַרץ און געשפּרייזט היין און צוריק איבערן חדר. זרח איז געשטאַן נען אין ווינקל און עפעס אונטערגעברומט שטיל. מיט אַמאָל האָט דעם רבס אויער אויפגעכאַפט אַן אָפּגעבראַכענעם שטיקל ניגון פון זרחס מויל. דער רב האָט איבערגעהאַקט זיין זאַגן און אַ קוק געטון אויף זרח, וועמען ער האָט פריער נישט אָנגעקוקט: זע נאָר, גאָר אַנאַנדער מענטש, ער איז אָנגעטון יידישעך און דאָס פנים זיינס האָט געקראָגן אַ צורת אלקים. האָט ער טאַקע אַרויסגעלאָזן אַזאַ זיסן שטיקל אָפּגעבראַכענעם ניגון? ווי קומט אַזאַ שטיקל נגינה צו זרח כאָם? דער רב קוקט און קוקט און זרח שטייט מיט אַ נאַרישן שולדיקן שמייכל. טראַכט דער רב: אפשר האָב איך אַ טעות געהאַט. אָבער ניין. מען דאַרף האַלטן אַן אויג אויף אים.

ביים עסן קוקט ער אים נאָך. דער ישובניק איז אַ בעל דרך ארץ. דער רב האָט אָנגעהויבן זינגען די שבתיקע זמירות. זרח איז געזעסן שטום און נישט אַרויסגעהאַלפן. אָבער דער רב וואָלט געשווירן בנקיטת חפץ אַז עס קומט אַן זרח זייער שווער דאָס שוויגן. ער זעט בחוש ווי די אַדערן אין האַלדז שפּילן ביים ישובניק, ווי דער ניגון וואָלט זיך געריסן פון האַלדז און זרח האַלט אים צו.

שבת גאַנץ פרי איז דער רב אויפגעשטאַנען און איז אַוועק צום טייכל און זיך טובל געווען. ווען ער איז געקומען צוריק פון דער טבילה און געעפנט די טיר פון פיר-הויז, האָט ער דערזען אַז זרח גייט אַראָפּ פון לייטער, וואָס פירט צו אַן אויבער-שטיבל אויפן בוידעם. בלייבט דער רב שטיין פאַרווונדערט און פרעגט זרחן מיט די אויגן: היתכן? זרח ווערט בלייך און רויט, דערנאָך ווידער בלייך און רויט און ענט-פערט נישט.

גייט דער רב אַריין אין שטוב און שטעלט זיך דאווענען. זרח ווערט ווידער נישט.

נאָכן עסן לייגט זיך צו דער רב שלאָפן, ווי דער שטייגער איז פון פרומע יידן. אָבער עס שלאָפט זיך אים נישט. עפעס איז אינגאַנצן נישט כשורה מיט זרח כאָם. שטייט אויף רבי חיים, וואָשט די הענט און גייט אַרויס אין פיר-הויז. ער בלייבט שטיין ביים לייטער. ער הערט קלאַר ווי איינער גייט דאָרט היין און צוריק און ברומט עפעס אַ ניגון, וואָס צעגייט זיך איבער אַלע אברים. דער רב איז נישט פויל, הויכט אַן

שלמה סיימאן

קלעטערן אויפן לייטער, וואָס פירט צו דער טיר פון אויבער־שטיבל. קריכט ער זיך אַרויף און גייט אַריין אין אויבער־שטיבל און בלייבט שטיין מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם. ער זעט אַ גרויס חדר, די גרייס ווי די גאַנצע שטוב. אַרום די ווענט פּאַליצעס, פון דיל ביז דער סטעליע, און אַלע פּאַליצעס זענען אַנגעפּראַפט מיט ספרים.

זרחה בלייבט שטיין, ווען ער דערזעט דעם רב. ער בלייבט שטיין מיט די הענט אויף הינטן און שווייגט. רבי חיים זאָגט אויך נישט קיין וואָרט. ער שפּאַצירט פאַרביי די פּאַליצעס און באַקוקט די ספרים. אַן אוצר: ש"ס בבלי און ירושלמי, מדרשים, פּלפּול ספרים, קבלה ספרים, חושן משפט, אורח חיים, יורה דעה, אבן עזר, שאלות און תשובות פון ראשונים און אחרונים. עס פעלט נישט קיין ספר, וואָס אַ ייד אַ למדן וויל האַבן ביי זיך.

רבי חיים טוט אַ קוק אויף זרחן און זאָגט קורץ:

— לאַמיר זיך זעצן לערנען.

לערנען זיי אַפּ אַ פאַר שעה און דער שעדלעצער רב זעט, אַז זרח כאַס איז מלאַ וגדוש מיט ש"ס און פּוסקים, אַ בקי אין נגלה און נסתר און איז אַ חריף גאַרנישט צו באַנעמען.

זאָגט צו אים דער רב:

— ר' זרחה, היתכן? אַ ייד ווי איר, וואָס זיצט איר אין דאַרף?

און פאַרוואָס פאַרשטעלט איר זיך? איר דאַרפט מרביץ תורה זיין ברבים. יידן דאַרפן זיך וואַרעמען ביי דעם פייער פון אייער תורה.

ענטפּערט זרח כאַס:

— רבי, איך קען אַנדערש נישט. איך בין געווען געפּאַנגען אין שטנס נעץ. איך בין אַ גרויסער בעל תאוה פון כבוד און פרסום, איך האָב נישט געקענט ביישטיין דעם נסיון פון כבוד און פרסום, ביז איך האָב אויף זיך גענומען צו זיין אַ פּראַסטער ייד, אַ ייד ווי אַלע יידן. נישט אויספיינען זיך מיט מיין לומדות און נגינה.

און ר' זרח האָט דערציילט:

— איך בין איצט פיר און זעכציק יאָר אַלט. ווען איד בין אַלט גע- ווען צען יאָר האָב איד געווינט מיט מיין טאַטן אין אַ דאַרף, וואָס האָט געהערט צום פריץ בראַגיאַנסקי, לעבן דער גרענעץ פון פּאַליעסיע, אין

רייסן. איך בין געווען אַ בן יחיד און אַן עילוי. צו צען יאָר בין איך געווען קלאַר אין גאַנץ סדר נויקין. דערצו האָב איך געהאַט אַ שיינ קול און ליב געהאַט נגינה. טאַטע מאַמע האָבן מיך אָפּגעהיט ווי דאָס שוואַרצ-אַפּל פון אויג.

דער טאַטע האָט געהאַלטן אַ קרעטשמע. פרנסה האָט ער געהאַט בשפּע. ער איז אויך געווען אַ שטיקל למדן צווישן די ישובניקעס. האָט מען אים געהאַלטן פאַר דעם חשובסטן יידן. נישט נאָר אין זיין דאָרף, נאָר אויך אין די אַרומיקע דערפער. די ספר תורה איז איינגעשטאַנען ביי אונדז אין שטוב און אַלע שבת און יום-טוב איז געווען דער מנין ביים טאַטן אין הויז.

איינמאָל אַ שבועות האָט מען מיך מכבד געווען מיט זאָגן אקדמות. איך בין געשטאַנען ביים טיש, וואָס האָט געדינט פאַר אַן עמוד, זיך גע-שאַקלט און אויסגעזונגען דעם אקדמות-ניגון מיט אַלע טענער און דרייד-לעד. אינמיטן מיין זאָגן איז אַריינגעקומען פאַן בריאגאנסקי. איך האָב נישט מפסיק געווען מיין געזאַנג. דער גוי איז געבליבן שטיין ווי אַלע אברים וואָלטן אים אָפּגענומען.

פון יענעם טאָג אָן האָט דער פריץ אונדז נישט אָפּגעלאָזן. ער איז געוואָרן אַן אָפטער אַריינגייער אין הויז און אַלעמאָל פאַרבראַכט מיט מיר. עס וואָלט געווען צו לאַנג אייך צו דערציילן וועגן אַלע פאַרטלען, וואָס ער האָט גענוצט מיך אַריינכאַפּן אין זיין נעץ. איך קען אייך נאָר זאָגן, אַז אין גאָר אַ קורצער צייט בין איך געוואָרן אַן אַריינגייער אין זיינע „פאַקאיעס“, זיין פאַלאַץ, און ער האָט מיך געלערנט זינגען און שפילן פידל.

אַ מאַדנעם כישוף האָט געהאַט די פידל פאַר מיר. די ערשטע צייט האָב איך זיך געלערנט שפילן לויט דעם געהער: ער האָט געשפילט אויף דעם פאַרטעפיאָן און איך אויפן פידל. אין עטלעכע וואָכן אַרום האָב איך שוין געקענט לייענען נגינה-נאָטן, וואָס איז אַ מין טראָפּ.

נאַנצע נעכט און אָפט די טעג האָב איך פאַרבראַכט ביים פריץ. איך האָב פאַרלאָזן דאָס לערנען, זיך נישט אומגעקוקט אויף טאַטע-מאַמע, נאָר פידל, זינגען און פאַרטאָפּיאָן זענען מיר געלעגן אין קאַפּ.

ש ל מ ה ס י י מ א ן

דער טאטע האָט דערזען, אַז דער פּריץ האָט מיך אַרײַנגעכאַפּט אין זײַן נעץ האָט ער מיך, ווי יונג איך בין געווען, אַוועקגעשיקט אין דער ישיבה, אַ האַלב יאָר בין איך דאָרט געווען. די ערשטע דריי חדשים בין איך אַרומגעגאַנגען אַ פאַרחושטער. איך האָב געבענקט נאָך דעם פּידל, נאָר דעם פאַרטעפּיאַן און נאָך דעם פּריץ. אָבער ביסלעכווייז, ביסלעכט־ווייז האָט מיך דאָס לערנען צוריק פאַרכאַפּט און איך בין געוואָרן אַן אמתער מתמיד.

אָבער אין אַ שײנעם טאָג איז דער טאטע געקומען און מיך גענומען אַהיים. איך האָב דעם טאטן נישט דערקענט. ער איז אין די זעקס חדשים אינגאַנצן גרוי געוואָרן. ווען איך בין געקומען אַהיים האָב איך די מאַמע נישט געטראָפּן, זי איז געשטאַרבן מיט אַ חודש צוריק.

אין דעם זעלבן טאָג פון מײן קומען אַהיים איז דער פּריץ געווען ביי אונדז אין שטוב. מיר האָבן זיך אַרויסגעכאַפּט און זיך צעקושט. איך האָב באַלד פאַרגעסן אַן דער טויטער מאַמען און דעם גרוי געוואָרענעם טאטן. נאָך אין דעם זעלבן טאָג בין איך געוואָרן אַ תּושב אין שלאָס. איך האָב אינגאַנצן אויפּגעהערט לערנען. איך בין געווען אַרײַנגעטון ראשי ורובי אין נגינה.

דער טאטע האָט געשוויגן. מיר גאַרנישט נישט געזאָגט. איך האָב זײַן שווייגן אַנגענומען ווי אַ הסכמה. אין מײן התלהבות פאַר נגינה האָב איך נישט געזען דעם טאטנס צער, נישט באַמערקט ווי ער צערט איין פון טאָג צו טאָג. איך האָב זיך גאַר נישט אַרומגעזען ווי איך האָב אַנגעהויבן עסן טריפה.

דער פּריץ האָט מיר אַנגעהויבן אײנרעדן איך זאָל פאַרן אין אַן אַקאַדעמיע, וואָס מען רופּט קאָנסערוואַטאַריע, זיך לערנען דאָרט נגינה. איך האָב זיך געווערט, געשראַקן פאַר דער גויאישער וועלט. אָבער דער טאטע איז פּלוצלינג געשטאַרבן. נאָך שבעה בין איך אַוועקגעפאַרן אין דער קאָנסערוואַטאַריע.

איך בין אַנגעקומען אַהין אויף דעם פּריצס נאַמען. מען האָט מיך גערופן סטאַניסלאָו בראַגיאַנסקי. איך האָב זיך נישט געשמדט חלילה. דער פּריץ האָט עס אפילו נישט פאַרלאַנגט. ווען ער פאַרלאַנגט עס, רבי, ווער ווייסט צי איך וואָלט אפילו דעמאָלט געהאַט אַ נסיון. דאָרט האָט מען

מיך אָנגענומען פֿאַר איינעם פֿון דער פּויליש מיוחסדיקער משפּחה בראַ-
גיאַנסקי.

צוויי יאָר האָב איך דאָרטן געלערנט. אויף דעם סוף פֿון צווייטן
יאָר האָט די קאָנסערוואַטאָריע מיך אַרויסגעשטעלט צו שפּילן פֿאַר אַ
געקליבענעם עולם. אין אַ גרויסן חדר, אויף אַ בימה, בין איך געשטאַ-
נען מיט מיין פּידל און געשפּילט. דער גאַנצער זאַל איז געווען פֿאַרנומען
מיטן עולם. ליכטיק איז געווען בלוז נאָר אויף דער בימה. קיין פּנימער
האָב איך נישט געזען אַבער איך האָב געפּילט ווי דער גאַנצער עולם
הערט זיך איין מיט איינגעהאַלטענעם אַטעם, וויל נישט פֿאַרפעלן קיין איין
קלאַנג, קיין איין טראָפּ, קוועטש.

נאָך יענעם שפּילן האָט מיך דער פּריץ געבראַכט אין אַ גרויסער
אכסניה און דאָרט אין גרעסטן זאַל זענען געשטאַנען טישן אָנגעלאָדן
מיט כל טוב. מען האָט געגעסן, געטרונקען צו מיר „וויוואַטן“, לחיים הייסט
עס, און דער פּריץ האָט מיך געקושט און געהאַלדזט פֿאַר אַלעמען אין די
אויגן און מיר געגעבן אַ מתנה אַ גאַלדענעם זייגער אויסגעלייגט מיט
דימענטן.

אַבער יענע נאַכט האָב איך נישט געקענט שלאָפּן. איך בין ערשט
איינגעשלאָפּן ווען עס האָט שוין אָנגעהויבן טאָגן. ווען איך בין איינגע-
שלאָפּן האָט זיך מיר געחלומט אַ שרעקלעכער חלום. דער טאַטע איז
לעבן מיר געשטאַנען און ער האָט צו מיר גערעדט:

— זרחל, מיין קינד, דו האָסט היינט געשפּילט פֿאַר די ערלים. זיי
האָבן פֿון דיר הנאה געהאַט. אַבער וואָס האָבן זיי געטון נאָך דיין שפּילן?
געפרעסן און געזויפט און מאָרגן וועלן זיי זיך לאָזן אויף יאָגד. זיי, שונאי
ישראל. ווייסן נישט צו דו ביסט אַ ייד. זיי האָבן געפּליעסקעט מיט די
הענט נאָכדעם ווי דו האָסט אויפּגעהערט שפּילן. אַבער וואָס האָבן זיי מיט
מיר געטון? מקצר ימים געווען. און דיין מאַמע איז אוועק יונג פֿון דער
וועלט צוליב דיין פּריץ. און ווייסטו וואָס פֿאַר אַ טאָג איז היינט? היינט
ביסטו בר מצווה געוואָרן. דו האָסט דאָך געקענט האַלטן אַ דרשה פֿאַר
אַן עדה יידן און דערנאָך האָבן אַ סעודת מצווה. איצט וועסטו ווערן איינער
פֿון זיי, אַ רשע. וועסט איך אוועקגולענען קינדער פֿון זייערע טאַטעס.
איך בין אויפּגעשטאַנען מיט אַ קאַפּ ווייטיק. אַ גאַנצן טאָג בין איך

אַרומגעגאַנגען אַ צעדולטער און אַ צעשראַקענער. אויף דער צווייטער נאַכט האָט זיך מיר ווידער געחלומט דער טאַטע. אַזוי נאַכט איין נאַכט אויס. דער פּריץ האָט דערזען, אַז איך בין בלייב, עס נישט, גיי אַרום ווי איך וואָלט געווען אין עולם התוהו, האָט ער געמיינט אַז עס איז מיר געקומען פון צופיל לערנען אין קאַנסערוואַטאָריע, האָט ער מיך אוועק גענומען אין זיין שלאָס אַפצורוען זיך. אַבער אויך דאַרטן האָבן מיך די חלומות נישט געלאָזן צורו.

אין אַ ווינטערדיקער נאַכט בין איך אַנטלאָפן פון פּריץ. איך בין אוועק קיין לעיכאוו, וווּ עס איז געווען אַ גרויסע ישיבה. איך בין אַריין צום רב אין מיין גויאישן הילוך. איך האָב אים דערציילט אַלץ וואָס עס האָט געטראָפן מיט מיר. און אים געבעטן ער זאָל מיך אַריינעמען אין דער ישיבה.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער רב האָט געהערט וועגן מיר. ווי עס ווייזט אויס האָבן יידן זיך גענומען צום האַרצן, וואָס אַ ווילקענער איז אַרויס לתרבות רעה. דער רב האָט מיר נישט געזאָגט קיין מוסר. ער האָט נאָר מיך געפרעגט צי איך האָב זיך געשמדט, ווען איך האָב אים געזאָגט אַז ניין, האָט ער מיך איבערגעטון אין יידישע מלבושים און מיך אַריינגענומען אין דער ישיבה.

איך האָב זיך צוגעכאַפט צום לערנען ווי אַ מענטש כאַפט זיך צו צום עסן נאָך אַ לאַנגן נויט־תענית. עס האָט נישט גענומען לאַנג און איך האָב זיך צוריק דערמאַנט דאָס פאַרגעסענע לערנען. פיר חדשים האָב איך געלערנט אַן קיין שום אַריינמישונג פון מחשבות זרות.

ס'איז מיר געווען גוט די ערשטע חדשים, וואָס איך בין געווען אין דער ישיבה. איך האָב געלערנט הויך אויפן קול, הנאה געהאַט פון לערן נען, פון מיין זיסער שטים און פון מיינע מחשבות: אַט וועל איך ווערן אַ גרויסער רב און אַנטון אַ נחת רוח דעם טאַטן אויף יענער וועלט. שבת הגדול וועל איך שטיין אויף דער בימה און דרשהנען פאַר מיין קהילה און אַלעמענס פנימער וועלן שיינען פון גרויסן תענוג־התורה, וואָס זיי וועלן האָבן.

דאַנערשטיק פלעגן מיר, ווי דער שטייגער איז, זיין אויף אַ גאַנצע נאַכט. דאַנערשטיק איז געווען דער משמר פון דער ישיבה. מיר האָבן

געלערנט אַ גאַנצע נאַכט ביז דער ערשטער מנין האָט זיך צוזאַמענגענוי-
מען. זיין איד אַזוי און לערן. די פענצטער זענען אָפן און עס טראָגט זיך
דורך די אָפּענע פענצטער אַ ווינטל וואָס ברענגט געשמאַקע ריחות פון
די אַרומיקע פעלדער. מיט אַמאָל דערהער איך דאָס שפּילן פון אַ פּידל.
איך בין געבליבן זיצן אַ צעטומלטער. איך האָב אויפּגעהערט לערנען
און זיך צוגעהערט צו די פּידל טענער. יאָ, איך הער זיי קלאַר, אָבער
קיינער פון די בחורים הערט זיי נישט. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז דער
ניגון קומט פון ערגעץ נישט, נאָר פון אינעווייניק אין מיר. האָב איך
אַנגעהויבן לערנען העכער, שטאַרקער, פאַרטומלען די פּידל מיט דעם
גמרא ניגון. יענע נאַכט איז מיר עס געלונגען.

אָבער פון יענער נאַכט אָן האָבן מיך די קלאַנגען און טענער פון
דער פּידל נישט אָפּגעלאָזן. אַ גרויס בענקעניש איז מיך באַפּאַלן. איך
האָב געבענקט נאָך דער קאַנסערוואַטאָריע. רבי, איך קען נישט איבער-
געבן מיין מאַטערניש און ראַנגלעניש. סוף כל סוף האָב איך מער נישט
געקענט אויסהאַלטן. איך האָב זיך אַרויסגעגנבט פון דער ישיבה און
אַנטלאָפן צום פּריץ.

איך בין געקומען צו אים אַנגעטון אין מיינע יידישע מלבושים און
אין לאַנגע פּיאות. ער האָט אויף מיר אַ קוק געטון און האָט צו מיר
קין וואָרט נישט געזאָגט. ער האָט צום ערשט געגרייט אַ מאַלצייט פאַר
מיר. איך האָב געגעסן פון זיין טיש. נאָכן עסן האָט ער אַ שמיכל געטון
און אַריינגערופן זיין שערער. נאָכן אַרומשערן מיך האָט מען אַנגעגאַסן
פאַר מיר אַ ביטל, אַ וואַנע, מיט הייס וואַסער. איך האָב זיך אַרומגע-
וואַשן. די גויאישע קליידער זענען געווען גרייט פאַר מיר. איך האָב
זיי אַנגעטון.

ער האָט מיך צוריק אַוועקגעשיקט אין דער קאַנסערוואַטאָריע.

איך בין דאָרט געווען אַ יאָר. איך האָב ווידער געשפּילט פאַר אַן
עולם און עס האָט מיך ווידער אַרומגעכאַפט אַ בענקעניש נאָך דער תּורה.
אינמיטן שפּילן פּידל פּלעגט זיך מיר דוכטן, אַז איך שטיי פאַר אַן עדה
יידן און דרשה, אָדער איך זיין אויבנאָן אַ טיש און זאָג תּורה פאַר די
ישיבה בחורים. איך בין דורכגעאַנגען גרויסע ענויים, רבי, געגעסן טרפּה,

שלמה טיימאן

געלעבט ווי א גוי און געבענקט נאך גאטס תורה. איך האב לאנג נישט אויסגעהאלטן און איך בין אנטלאפן פון דער קאנסערוואטאריע, צוריק צו דער ישיבה.

אבער לאנג בין איך נישט געזעסן אין דער ישיבה. נישט מער ווי אכט חדשים. איך האב ווידער דערהערט דאס שפילן פון פידל אין דער שטילקייט פון דער נאכט.

אזוי, רבי, איז אנגעגאנגען פולע פינף יאר. איך בין געלאפן פון דער ישיבה צום פריץ און פון דער קאנסערוואטאריע אין דער ישיבה. אויפן זעקסטן יאר בין איך אוועק אפריכטן גלות. איך האב אפגעריכט גלות א גאנצן יאר און נישט געהערט מער קיין טענער פון פידל. דעמאלט האב איך זיך אפגעשטעלט אין א קליין שטעטל, אין א בית מדרש, ווו עס האבן געלערנט געציילטע פרושים, און זיך דארטן געזעצט לערנען.

איך האב אפגעלערנט דארט א פול יאר. איך האב געלערנט טאג און נאכט. יענעם יאר בין איך דורכגעגאנגען גאנץ סדר מועד. אבער איינמאל א פארטאג האב איך ווידער דערהערט דאס שפילן פון פידל, און א גרויס בענקעניש האט זיך דערוועקט אין מיין הארצן צו דער קאנסערוואטאריע און צום פריץ.

איך האב אנגעהויבן לערנען העכער מיט מער התלהבות, אבער אויך דאס שפילן פון פידל האט זיך פארשטארקט. דאס ראנגלעניש פון מיין ניגון מיט דעם שפילן פון פידל איז אנגעגאנגען א גאנצע שעה און איך האב די פידל-קלאנגען נישט געקענט בייקומען. אט פיל איך ווי מיינע פיס וועלן זיך אויפהייבן און איך וועל פארלאזן דעם בית מדרש. איך האב זיך איינגעקלאמערט מיט ביידע הענט אן דעם שטענדער, אויף וועלכן מיין גמרא איז געלעגן, איך האב אוועקגעלייגט מיין קאפ אויף דעם אפענעם הייליקן ספר און זיך צעוויינט און אויסגערופן:

— רבוננו של עולם, איך קען מער נישט אויסהאלטן די ראנגלע-נישן, שטארק מיך!

אינמיטן געוויין האב איך דערפילט, אז עמיצער שטייט איבער מיר. איך האב אויפגעהויבן די אויגן און דערזען — לעבן מיר שטייט א יונגערמאן, איינער פון די פרושים, וואס האט דארט געלערנט. ער איז גע-

שטאַנען איבער מיר און שטום געקוקט מיט רחמנות אויף מיר, און מיך געלאָזן זיך אויסוויינען. דערנאָך האָט ער צו מיר געזאָגט:

— דערצייל!

איך האָב אים אַלץ דערציילט. ער האָט מיך אויסגעהערט און מיר נישט איבערגעשלאָגן מיט קיין איין וואָרט. ווען איך האָב געענדיקט רעדן און אויסגעווישט די טרערן פון די אויגן האָט ער אַרויסגענומען אַ חומש פון שטענדער געעפנט דעם ספר דברים, סדרה שופטים, און מיר אַג-געוויזן אויף אַ פסוק און געזאָגט צו מיר:

— זאָג דעם פסוק!

איך האָב איבערגעלייענט: תמים תהיה עם ה' אלהיך.

וואָס מיינט עס — האָט ער מיך געפרעגט.

— שייך, האָב איך געענטפערט, עס מיינט דו זאָלסט זיין גאַנץ מיט

דיין גאָט.

— וואָס מיינט „גאַנץ“? — האָט ער געפרעגט אומגעדולדיק.

איך האָב נישט געוואָלט וואָס ער וויל פון מיר.

ער האָט אָנגעהויבן רעדן בנעימות:

— פאַרשטייסט? עס מיינט פשוט. זיי ערלעך מיט גאָט. ווי רש"י

טייטשט: התהלך עמו בתמימות.

פיר זיך אויף ערלעך מיט אים. און ווייטער שטייט דאָרט, קוק אַרויף

צו אים, פאַרש נישט וואָס שפעטער וועט זיין, נאָר אַלץ וואָס קומט אויף

דיר נעם אויף מיט תמימות און ווי דער „עיקר שפתי חכמים“ טייטשט,

דעמאָלט וועט גאָט דיר העלפן.

ער האָט זיך אָפגעשטעלט אויף אַ רגע און ווייטער גערעדט:

— דער אומגליק מיט דיר איז, וואָס דו אַנטלויפסט פון זיי, נישט

צוליב דיין ליבשאַפט צו גאָט תורה און כדי צו ווערן צוריק אָן ערלעך-

כער ייד, נאָר צוליב כבוד, צוליב פרסום, אַמאָל מיינסטו, אַז דו וועסט

האַבן מער כבוד און מער פרסום ווען דו וועסט זיין אַ פידל-שפילער

און אַמאָל מיינסטו, אַז דו וועסט האָבן מער כבוד און מער פרסום ווען דו

וועסט ווייזן דיין כוח אין תורה פאַר יידן.

שלמה טיימאן

איך האָב צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ: מסכים. און ער האָט ווייטער גע-
רעדט:

— און ווערן אַ פּראָסטער ערלעכער ייד און דינען גאָט מיטן גאַנצן
האַרצן און מיט דער גאַנצער נשמה איז נישט קיין גרויסע מדרגה? איך
זאָג דיר, אַז עס איז אַ גרעסערע מדרגה צו זיין אַ פּראָסטער ערלעכער-
ייד ווי צו זיין אַ רב ביי יידן און אוודאי אַ גרעסערער אויפטו ווי צו
זיין אַ פּידל-שפּילער ביי זיי.

— איז וואָס זאָל איך טון?

— אויב דו זוכסט מנוחה, אויב דו זוכסט שלוה פאַר דער נשמה,
ווער אַ נסתר! באַזעץ זיך אין אַ דאַרף און ווער אַ דאַרפֿס-ייד. זאָל קיינער
נישט וויסן פון דיין למדנות און פון דיין נגינה. נוץ דיין למדנות און
נגינה צו דינען גאָט, אָבער נישט אויף קיין פרסום און זעטיקן דיין
תאוה צו כבוד.

— און, רבי, האָט געענדיקט זרח כאָם, איך האָב דעמאָלט גענומען
אויף זיך אַ נדר אויסצולעבן מיין לעבן ווי אַ פּראָסטער ייד, רבי, איך
האָב געקראָגן מנוחה און שלוה. איך בין ערלעך מיט גאָט. דאָס פּידעלע
האָט מיך פון דעמאָלט אָן מער נישט באַאומראַיקט. לאַזט מיר אויסלעבן
אַזוי די יאָרן. דערציילט קיינעם נישט.

דער רב האָט אים צוגעזאָגט און געהאַלטן וואָרט.

אין אַ צייט אַרום איז ר' זרח געשטאַרבן און מען האָט אים גע-
בראַכט אין שטעטל צו מקבר זיין. דער רב האָט זיך דערוויסט דערפון
און ער איז אַוועק אין טהרה שטיבל און אַליין זיך מתעסק געווען מיט
טהרת המת. די שטאָט האָט אָנגעהויבן קאַכן; דער רב, רבי חיים, איז זיך
מתעסק מיט זרח כאָם. עפעס שטעקט אין דעם. די גאַנצע שטאָט איז
געקומען צו דער לוויה. נאָך דער לוויה האָט דער רב אַריינגענומען די
אַלמנה צו זיך אין שטוב און זי איז דאָרטן געזעסן שבעה. דער רב האָט
געדאַונט ביים עמוד און געזאָגט קדיש נאָכן מת.

אַמאָליקע ייִדן

די שטאָט האָט זיך געוונדערט פאַרוואָס דער רב גיט אָפּ אַזוי פּיל
כבוד צו זרח כאָם. ערשט נאָך שבעה האָט ער דערציילט דער קהילה
ווער זרח כאָם איז געווען.

די אלמנה איז געבליבן אין שטאָט. פון דאָרף האָט מען געבראַכט
זרחס ספרים און זיי אַוועקגעשטעלט אין בית מדרש. די וואַנט, אויף
וועלכער עס זענען געווען אויסגעשטעלט זרחס ספרים האָט מען גע-
רופּו „זרחס וואַנט“.

א ד א ז ע ק ש ז

אין דער שטאָט סלוצק, אין אמאָליקן רוסלאַנד, האָט געלעבט אַ שנייד-דער-יונג מיטן נאָמען רפאל-יאָסל. געוויינטלעך זענען שניידער-יונגען פריילעכע לונג און לעבערס. זעלטן זיצן זיי שטיל ביי דער אַרבעט. זיי זינגען, זיי וויצלען זיך, טוען אָפּ שפּיצלעך איינער דעם אַנדערן און לאַכן אָפּ פון דער גאַנצער וועלט. אָבער רפאל-יאָסל איז אַלעמאָל גע-זעסן ביי דער אַרבעט אַ שווייגנדיקער, שטיל אַריינגעטון אין דער אַרבעט און קיינמאָל נישט געטריבן קיין קאַטאַוועס מיט קיינעם.

יאָרן זענען אַוועק. ביי רפאל-יאָסלען האָט זיך אָנגעהויבן אויסשיטן אַ בערדל אויף דער גאַמבע און ער האָט חתונה געהאַט. נאָך דער חתונה האָט ער נישט געעפנט קיין „מאַסטערסקייט“ — וואַרשטאַט — פאַר זיך ווי עס איז געווען דער שטייגער פון די פּועלים אין יענע צייטן. ער איז געבליבן אַרבעטן ביי יענעם. און איז געוואָרן נאָך אַ גרעסערער שווייגער. ווען רפאל-יאָסל איז אַלט געוואָרן פינף און צוואַנציק יאָר האָט ער, אין אַ שיינעם פרימאַרגן, זיך אויפגעהויבן פון זיין וואַרשטאַט און איז אַוועק אין גרויסן בית-מדרש וווּ די ישיבה-בחורים האָבן געלערנט.

ער איז צוגעגאַנגען צו אַ ישיבה-בחור און געזאָגט צו אים:

— איך וויל לערנען תורה.

דער ישיבה-בחור האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ פון דער גמרא. אַ

קוק געטון אויף דעם יונגמאַן מיט דער טינט שוואַרצער באַרד און די

טרויעריקע, טיפע ברוינע אויגן און געענטפערט פאַרחידושט:

— לערנט, ווער לאַזט אייך נישט?

רפאל-יאָסל האָט שטיל, כמעט שטאַמלענדיק, געענטפערט:

אַמאָליקע יידן

— איך בין אַ שניידער. איך קען אַליין נישט לערנען. לערנט מיט מיר.

דער ישיבה-בכור האָט געזאָגט צו אים:

— נו, זעצט זיך צו און לאַמיר לערנען אינאיינעם. איך לערן איצט מסכתא פסחים.

רפאל-יאָסל איז געוואָרן רויט און געענטפערט שעמעוודיק:

— איר האָט מיך נישט פאַרשטאַנען. איך האָב דאָך אייך געזאָגט. איך בין אַ שניידער. כל ימי געווען אַ שניידער. איך קען נאָר דאווענען. הייבט מיט מיר אָן חומש. פון בראשית.

דער ישיבה-בכור האָט אומגעדולדיק זיך אַ בייזער געטון:

— לאַזט געמאַך, איך בין נישט קיין דרדקי מלמד. און אייך פאַסט נישט צו ווערן אַ חדר-יינגל. איר זענט שוין דאָך אַ ייד מיט אַ באַרד.

רפאל-יאָסל האָט נישט אָפגעלאָזן:

— אָבער איך גלוסט נאָך תורה לערנען.

דער ישיבה-בכור האָט אַ קוק געטון אויף דעם טרויעריקן פנים פון

שניידער און געענטפערט מיט רחמנות:

— אַ שאַד, אַ שאַד. איר האָט זיך צו-שפעט געכאַפט. פאַלגט מיך גייט צוריק צו דער נאָדל.

אָפגעזאָגט און זיך געזעצט צוריק לערנען.

רפאל-יאָסל איז אוועק צו אַן אַנדער בכור. עס האָט זיך אָנגעהויבן דערזעלביקער געשפרעך. דער צווייטער ישיבה-בכור האָט אים אויך אָפגעזאָגט. אָבער רפאל-יאָסל איז אזוי לאַנג צוגעשטאַנען צו די בכורים ביז עס האָט זיך געפונען אַ ישיבהניק, וואָס האָט מסכים געווען אָנהייבן צו לערנען מיט אים חומש. ער האָט מיט אים אָנגעהויבן פון בראשית. קיין פלינקן קאַפּ האָט רפאל-יאָסל נישט געהאַט, שווער איז אים אַנ-געקומען דאָס לערנען. אָבער ווייל ער איז געווען אַ גוואַלדיקער עקשן, איז ער געוואָרן אַ גרויסער מתמיד. טאָג און נאַכט איז ער געזעסן איבערן חומש. ער האָט איבערגעחזרט יעדן פסוק צענדליקער מאל. ער איז ניט אָפגעטראָטן פון אַרט ביז ער האָט נישט נאָר געווסט דעם טייטש פון יעדן וואָרט, נאָר טאַקע ביז ער האָט געקאַנט דעם גאַנצן פסוק אויף אויסנווייניק צוריקוועגס.

שלמה טיימאן

ער איז געזעסן ביים חומש אן עסן און טרינקען. די ישיבה-בחורים האבן אויף אים רחמנות געקראָגן, האָבן זיי אים אונטערגעטראָגן אַ שטיקל ברויט, אַ פיצעלע הערינג, אַ רייפל ציבעלע און אַ גלאָז טיי מיט אַ שטיקל צוקער. דער שניידער-יונג האָט זיך געוואָשן, אָפגעכאַפּט דאָס עסן, אָפגעבענטשט און ווידער זיך צעשאַקלט איבערן חומש.

פרייטיק נאָך מיטאָג איז ער אַוועק אַהיים אויף שבת צום ווייב. אין שטוב האָט זיך געטון חושך. דאָס ווייב האָט זיך צעשריען, צעליאַ-רעמט: סטייטש און סטייטש! ווי פאַרלאָזט עס אַ ייד אַ ווייב און אַ שטוב און אַנטלויפט אין בית מדרש. וואָסי, ער וועט ווערן אַ למדן אויף דער עלטער? זי וועט אים נעמען צום רב. זי וועט אים אַרויסטרייבן פון שטוב. זי וועט גיין און שרייען איבער די גאַסן. אירע טענות האָט זי באַגלייט מיט קללות און זלזולים. רפאַליאַסל איז געזעסן שטיל אויף אַ טאַבורעטקע, די אויגן פאַרמאַכט און זיך געשאַקלט, געשעפטשעט אויף אויסנווייניק פּסוקים פון חומש, און נישט געענטפערט קיין וואַרט.

שבת צו נאַכט נאָך מעריב, איז ער געבליבן אין בית מדרש, ער האָט זיך צוריק געזעצט לערנען.

דאָס ערשטע יאָר האָט ער געלערנט חומש. אויף דעם צווייטן יאָר האָט ער אָנגעהויבן לערנען פּסוק-נביאים. אויפן סוף פון דריטן יאָר האָט ער אָנגעהויבן צו פאַרשטיין אַ שטיקל משניות. אויפן סוף פון פערטן יאָר האָט ער אָנגעהויבן אָפצודראַפּען, אַליין פאַר זיך, אַ שטיקל גמרא.

וואָס מער ער האָט פאַרשטאַנען אין לערנען אַלץ אַ גרעסערן חשק האָט ער געקראָגן צו גאַטס תורה. ער האָט ווייניק געגעסן און נאָך ווייניקער געשלאָפן. שפעט נאָך האַלבער נאַכט ווען ער האָט דערפילט, אַז אים הויבן זיך אָן קלעפן די אויגן, האָט ער גענומען אַ שטיקל ליכט, עס אַריינגעשטעקט צווישן דעם צייג-פינגער און מיטלסטן פינגער און עס אָנגעצונדן. נאָך דעם האָט ער אָנגעשפאַרט דעם קאַפּ אויפן שטענדער און איינגעשלאָפן מיטן ברענענדיקן שטיקל ליכט צווישן די פינגער. ווען דאָס פייער האָט אַ ברי געטון די הויט פון די פינגער, האָט רפאַל-יאַסל זיך אויפגעכאַפּט אַ דערפרישטער, ער האָט אָפגעגאַסן נעגלי-וואַסער

און זיך אומגעקערט צו זיין לערנען. זעלטן איז ער געשלאָפֿן מער ווי דריי האַלבע שעה אין מעת-לעת.

אין שטאַט האָט מען אָנגעהויבן רעדן, אַז רפּאלייאַסל איז אַ לאַמעד-וואַוניק. אפילו די בעלי-בתים לומדים האָבן אָנגעהויבן דרך ארץ האָבן פאַר אים. זיי האָבן געשמועסט צווישן זיך:

— קיין חרף, קיין עוקר הרים איז ער נישט, אָבער אַ בקי איז ער. וואָס ער לערנט בלייבט ביי אים. ער איז אַ בור סיד שאינו מאבד טיפה — אַן אויסגעקלעפטע גרוב, וואָס פאַרלירט נישט קיין טראָפֿן. ☺

ביסלעכווייז האָט מען אים אין די אויגן אָנגעהויבן רופן רבי רפּאלייאַסל, און אונטער די אויגן סתם רבי. רפּאלייאַסל האָט זיך געבעטן:

— יידן, וואָס ווילט איר פון מיר? וואָס פאַר אַ רבי בין איך? איך בין אַ פּראַסטער ייד, אַ שניידער, וואָס האָט זיך קוים מיט צרות אויס-געלערנט דורכקריכן אַ שטיקל גמרא. וואָס פאַר אַ רבי בין איך?

עס האָט נישט געהאַלפֿן. וואָס מער ער איז אַנטלאָפֿן פון כבוד אַלץ מער כבוד האָט מען אים אָפּגעגעבן. נישט נאָר האָט מען אים שוין גע-רופן סתם רבי, נאָר מען האָט אויך אָנגעהויבן וואַרטן אויף אים מיטן דאווענען, געוואַרט ביז ער איז אויסגעגאַנגען שמונה-עשרה. געווען יידן, וואָס האָבן זיך נישט געוואַלט זעצן, ווען ער איז געשטאַנען. רפּאלייאַסל איז אַנטלאָפֿן פון גרויסן בית מדרש און האָט זיך אַריבערגעקליבן אין שניידערשן שטיבל, וואָס איז געשטאַנען ליידיק אַ גאַנצן טאָג.

די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געלערנט אין בית המדרש, פלעגן פרומע ווייבער פון שטאַט אים ברענגען אַלע טאָג אַ טעפעלע וואַרעם געקעכץ און ברויט. קיין פלייש פלעגט ער נישט עסן אינמיטן וואָך. ווען ער האָט זיך אַריבערגעקליבן אין שניידערשן שטיבל, האָט אים זיין ווייב אָנגעהויבן ברענגען אַלע טאָג עסן. צוויי מאָל אַ טאָג פלעגט זי אים דערלאַנגען דאָס וואַרעמע עסן דורכן פענצטער און אוועקגיין.

רפּאלייאַסל האָט זיך אָנגעהויבן ווונדערן פאַרוואָס זיין ווייב איז געוואָרן אזוי פלוצלינג גוט צו אים. ער האָט חוקר ודורש געווען און האָט אויסגעפונען אַז די שטאַט האָט אָנגעהויבן צאָלן זיין ווייב וואַכער, אַ געוויסע סומע יעדע וואָך. זי האָט געקראָגן פון קהל די קצבה יעדן

דאָנערשטיק. ווען ער האָט דערהערט האָט ער גענומען אַ בעזים אין האַנט און איז אַרויס אין גאַס און אָנגעהויבן אויפראַמען דאָס מיסט פון מאַרק. די שטאָט באַלעבאַטים זענען געוואָרן פאַרציטערטע: דער צדיק רבי רפאלי־יוסף אַ גאַסן קערער! אָבער רפאלי־יאָסל האָט געענטפערט רואיק:

— מה רעש? איך וויל נישט עסן קיין אומזיסט ברויט.

די באַלעבאַטים האָבן מיט אים איינגעטענהט:

— פריער פלעגט מען דאָך אייך אויך ברענגען טעפעלעך אין שול. מיט וואָס איז עס אַנדערש וואָס די שטאָט גיט אייך איצט יעדן דאָ-נערשטיק שכירות?

רפאל יאָסל האָט געענטפערט:

— ס'קומט מיר נישט קיין שכירות. ס'איז אַ מנהג בכל תפוצות ישראל צו געבן עסן ישיבה בחורים און פרושים. ווען מען האָט מיר געבראַכט טעפעלעך אין שול איז עס על פי מנהג ישראל, אָבער קצבה גיט די שטאָט נאָר צו קראַנקע, חלופים, אָדער צו אנשים חשובים. איך בין חלילה נישט קיין חלוש און איך בין נישט קיין אדם חשוב.

די בעלי־בתים האָבן געטענהט מיט אים, אָבער רבי רפאלי־יאָסל האָט זיך איינגעעקשנט און מען האָט אים געמוזט נאָכגעבן, אַ גאַנצע וואָך איז ער געזעסן און געלערנט, דאָנערשטיק פלעגט ער אַרויס רייניקן די גאַסן. ווינטער פלעגט ער אָפקערן דעם שניי אַרום בית מדרש און אַרומהאַקן דעם אייז אַרום די ברונימער, אַזוי אַז יידישע טעכטער זאָלן נישט געניזוקט ווערן, ווען זיי גייען שעפן וואַסער.

רפאלי־יאָסל האָט געוואָלט זיצן אין שניידערשן שטיבל און לערנען. ער האָט דאָך אַזוי ליב געהאַט גאַטס תורה. אָבער מען האָט אים נישט געלאָזן. אין שטאָט איז שוין איצט געווען אָנגענומען אַז רפאלי־יאָסל איז אַ צדיק און מען איז צו אים געקומען פון אַלע עקן שטאָט נאָך הילף. ער האָט זיך געבעטן רחמים:

— יידן, וואָס ווילט איר פון מיר? איך בין אַ פראַסטער ייד, וואס עס האָט אים גענומען צוואנציק יאָר זיך אויסלערנען ווי דורכמריכו א שטיקל גמרא מיט רש"י און איר ווילט מופתים!

אָבער מען האָט אים נישט אָפגעלאָזן. האָט ער אָנגעהויבן אַרויס-
העלפן אויף זיין אייגענעם אופן אַלע אַרעמע, אומגליקלעכע, פאַרביטער-
טע און עלנדע מענטשן. ער האָט זיך אַוועקגעלאָזן איבערן שטאָט, ווען
מען האָט געדאַרפט און צונויפגעקליבן דאָס נויטיקע.

אין אָנהויב האָט ער נאָך צייט געהאַט אַ ביסל צו לערנען, אָבער
ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט אים דאָס עלנד פון שטאָט אינגאַנצן צוגע-
נומען צו זיך.

אַ גאַנצן טאָג איז ער געווען אויף די פיס. איז ערגעץ וווּ אין אַ
פאַרוואָרפן שטיבל, אויפן עק שטאָט, עמיצער קראַנק געוואָרן איז שוין
רבי רפאָל-יאָסל דאָרט געווען. ווען מען האָט געדאַרפט איז ער געלאָפן
אין אַפטייק און געבראַכט די רפואה, געבראַכט עסן און אפילו גענעכ-
טיקט ביים חולה.

ער איז די מייסטע צייט „געגאַנגען איבער די הייזער“ פאַר זיינע
אַרעמעלייט. אין שטאָט האָט מען זיך שוין צוגעווינט צו רבי רפאָל-יאָספס
נייעם וועג. קיינער האָט אים קיינמאַל נישט אָפגעזאָגט. מען האָט קיינמאַל
נישט געהאַט די העזה אים צו פרעגן פאַר וועמען און פאַרוואָס ער
קלייבט די נדבות.

איינמאַל איז ער אַריין אין אַ רייך הויז וווּ די געסט זענען געזעסן
אַרום טישלעך און געשפילט קאָרטן. ער איז צוגעגאַנגען צו אַ טישל,
אויף וועלכן ס'איז געלעגן אַ גאַנץ היפשע קופקע מיט זילבער און אונ-
טערן זילבער אַ געלע אַסיגנאַציע. ער האָט געזאָגט צו די שפילער:

— נו, קינדערלעך, איר שפילט אין קאָרטן, שפילט. אָבער דאָס
קופקעלע געלט וועט אפשר פונקט זיין גענוג פאַר מיינער אָן אַרעמער
קראַנקער קימפעטאַרין. טאָמער נישט, זע איך אַז עס זענען דאָ נאָך
טישלעך.

ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו נעמען דאָס געלט. די שפילער
זענען געווען אַזוי פאַרקאָכט אין שפיל אַז קיינער האָט נישט געהערט
וואָס רבי יאָסל האָט געזאָגט. ווען ער האָט צונויפגעשטראַט דאָס געלט איז
איינער פון די שפילער אַריין אין אַזאַ כעס אַז ער איז אויפגעשפרונגען
און אַראָפגעלאָזן אַ הילכיקן פאַטש דעם אַלטן רבין.

שלמה טיימאן

רבי רפאלי-יאָסלס באַק איז אויפגעלאָפֿן פֿון פֿאַטש. דער אַלטער האָט אַ קוק געטון אויף דעם צעהיצטן, צעטומלטן שפּילער און געזאָגט:

— נו, זון מיינער, דאָס האָסטו מיר געגעבן פֿאַר מיין כאָפֿן געלט. וויפֿל אָבער וועסטו געבן פֿאַר דער קימפעטאַרין?

דער יונגערמאַן איז געוואָרן בלייך, זיך אַראָפֿגעלאָזן אויף דער שטול, וואָס ער האָט אָפּגערוקט ווען ער איז אויפגעשפרונגען, און האָט זיך צעוויינט. די שפּילער האָבן אַוועקגעגעבן צו רבי רפאלי יאָסלען דאָס געלט, וואָס איז געלעגן אויפֿן טישל, און דער יונגערמאַן האָט אויסגע-ליידיקט זיין בייטעלע און אַוועקגעגעבן זיין גאַנץ געלט צו דעם אַלטן.

אַרעם און רייך זענען צו אים געקומען נאָך אַן עצה, נאָך הילף. אפילו תלמוד תורה קינדער פלעגן קומען צו אים מיט זייערע צרות. איינמאָל אַ שבת פֿאַלט אַריין צו אים אַ וויינענדיק יינגל, אַ תלמוד תורה יינגל.

וואָס איז?

ער עסט שבת ביי אַ גביר. האָט ער מורא אַהין צו גיין. אַ גרוי-סער הונט איז דאָרט שטענדיק אין הויף. רבי רפאלי-יאָסל האָט גענומען דאָס יינגל ביי דער האַנט און אים צוגעפירט צום גבירס הויז. נאָכדעם האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דער באַנק לעבן פלויט פֿון דעם גבירס הויז און געוואַרט ביז דאָס יינגל האָט אָפּגעגעסן וואַרעמס.

קיין זאָך איז פֿאַר אים נישט געווען צו שווער כדי אַרויסצוהעלפֿן אַ נויטבאַדערפטיקן. איינמאָל אין אַ רעגנדיקער, קאַלטער נאַכט איז חיים בעל עגלה געפֿאַרן פֿון באַן סטאַנציע, זעט ער אויפֿן שליאָך גייט רבי רפאלי אַן איינגעבויגענער, אַ נאַסער; טאַפּטשעט אין בלאַטע און טראָגט עפעס אונטער דער פֿאַלע פֿון ווינטערדיקן מאַנטל. חיים דער בעל עגלה האָט אים אַרויפגענומען אויפֿן וואָגן, אַוועקגעזעצט אין בויד, אים גוט איינגעדעקט און געפרעגט:

— רבי, וואָס האַלט איר אונטער דער פֿאַלע?

רפאלי-יאָסל האָט געענטפֿערט:

— אַ הינטעלע.

— אַ וואָס? — האָט דער בעל עגלה אַ פּרעג געטון אַ צעטומלטער.

— אַ הינטעלע, חיים — האָט געענטפּערט רבי רפּאלי־יאָסל. פאַר־שטייט מיך, מיכל דעם טרעגערס ווייב, האָט זיך געלייגט אין קימפּעט און דאָס מילך אין ברוסט איז פאַרלייגט געוואָרן, פאַר קיין יידן נישט געדאַכט. דאַרף מען אַ הינטל זאָל אָפּזויגן די פאַרלעגענע מילך. בין איד אַוועק אין דאַרף צו מיינעם אַ באַקאַנטן גוי און ביי אים געקראָגן אַ צוויי טאַגיק הינטל. טראָג איד דאָס הינטעלע צו דער קימפּעטאַרין.

די שטאַט האָט שוין לאַנג פאַרגעסן, אַז רבי רפּאלי־יאָסל איז אַמאָל געווען אַ שניידער יונג. אין די אויגן האָט מען אים גערופן „רבי“. ער האָט זיך שוין צוגעוויינט צו דעם. אונטער די אויגן האָט מען אים גערופן „דער צדיק“. די גאַנצע שטאַט האָט אים געקענט און ער האָט יעדן איינעם געקענט ביים נאָמען. יונג און אַלט, אַרעם און רייך, האָבן פאַר אים געהאַט דרך ארץ און יראת הכבוד. ווען ער איז דורכגעגאַנגען דעם מאַרק האָט אים יעדער איינער אונטערגעטראָגן דעם „שיינעם גאַט־העלף“. האָבן זיך צוויי קרעמער געקריגט און דערזען פון דער ווייטן רבי רפּאלי־יאָסלען האָבן זיי זיך אויפגעהערט צו קריגן. האָבן זיך יינגלעך געשלאָגן און רבי רפּאלי־יאָסל איז אָנגעקומען האָבן די ווייסע חברה־ניקעס אָפּגעשטעלט דאָס געשלעג. אפילו ווען די גאַסן יינגלעך האָבן נאָכגעיאָגט דעם שטאַט־משוגענעם זענען זיי זיך צעלאָפּן ווען רבי רפּאלי־יאָסל האָט זיך באַוויזן.

זיין רייניקן דעם מאַרק האָט ער נישט אויפגעגעבן, זיין אַכטונג געבן ווינטער אויף די ברונימער האָט ער אָנגעהאַלטן. אויף דער עלטער פלעגט ער נאָך דערצו פרייטיק פאַרנאַכט אַרויס אין מאַרק און אויס־רופן:

— יידן, מאַכט צו די קראָמען! דער הייליקער שבת קומט אָן!
אַלע האָבן געפּאָלגט.

דאָס שניידער שטיבל, וווּ רבי רפּאלי־יאָסל האָט זיך אויפגעהאַלטן, האָט מען שוין גערופן רבי רפּאלי יוספס קלויז. וווּ אַן עלנדער, אַן אומ־גליקלעכער, אַ קראָנקער איז געקומען צו אים זוכן טרייסט און הילף. קיינער איז נישט אַוועק מיט ליידיקן.

שלמה סיימאן

רבי רפאל-יאסל איז געשטאָרבן אַלט און זאָט מיט יאָרן. ער איז אַלט געווען קרוב אַכציק יאָר ווען ער איז נפטר געוואָרן. ער האָט אָנגעזאָגט, אַז אויף זיין מצבה זאָל מען נישט אָנשרייבן קיין שבתים און קיין מורנוס און רבנוס, מען זאָל אויסקריצן אויף דער מצבה בלויז זיין אַמאָליקן שניידערשן נאָמען. אַזוי פראָסט: דאָ ליגט רפאל-יאָסל. מען האָט אויסגעפירט זיין צוואה. מען האָט אָנגעשריבן אויף דער מצבה בלויז פיר ווערטער אויף לשון קודש: פה נקבר רפאל-יאָסל.

אז אפמאד אויף לשון קודש

רז'ציון שוסטער איז געווען אַ קבצן אין זיבן פּאַלעס. ער איז געווען נישט קיין שלעכטער שוסטער, אָבער נאָר פאַר פּויערשע שטיוול. צו געהויבענע, היינט־מאַדישע שייך האָט ער זיך נישט געקענט צורירן. דערפאַר איז ער געווען אַ דאַרפֿס־גייער, געאַרבעט אין די דערפער פאַר די פּויערים. אַרבעטן האָט ער געאַרבעט בלויז ווינטער. זומער זענען פּויערים געווען פאַרנומען אויף די פעלדער. פּרילינג צייט פלעגן שוין די פּויערים אויפּעסן זייער אָפּגעשפּאַרטע תּבואה פון דעם יאָר. פלעגט בן־ציון אַרבעטן בלויז אַ זעקס חדשים אין יאָר און זומער איז ביי אים געווען די ערגסטע צייט. אַ גליק נאָך וואָס דאָס ווייב האָט אָנגעפירט מיט אַ בעקעריי און פלעגט פאַרדינען אויף טרוקן ברויט פאַר די אַכט קינד־דער. אָבער אפילו ברויט צו זאָט איז נישט געווען.

זאָול ליטוואַק איז געווען דער רייכסטער ייד פון שטעטל, אויך אַ גרויסער בעל־יחוס און דער גרעסטער למדן. לייט האָבן געזאָגט, אַז זיין גוטער קאַפּ טויג צום לערנען און צו מסחר. ער האָט געהאַט אַ סך גע־שעפטן אָבער זיין הויפּט־מסחר איז געווען מיט טאַנדעט; פאַרטיקע קליי־דער און שייך. ער פלעגט מאַכן באַשטעלונגען ביי שוסטערס אויף הונדערטער פאַר די דערטער פאַר שייך, שטיוול, און ביי שניידערס אויף הונדערטער גאַרני־טערס. ער פלעגט צושטעלן די רויע סחורה און צאָלן אַזוי פיל און אַזוי פיל פאַר דער אַרבעט צום שניידער אָדער שוסטער באַלעבאַס. באַלד נאָך סוכות פלעגט ער זיך אַוועקלאָזן אויף די גרויסע יאַרדן מיט צענדלי־קער וועגענער אָנגעפאַקטע מיט פאַרטיקע קליידער און שייך.

ש ל מ ה ס י י מ א ג ן

איינמאָל אַ נאָך פסח קומט זאָוול דער גביר צו בן-ציון דעם שוסטער
און זאָגט צו אים:

— איך ווייס דו האָסט קיינמאָל נישט באַשעפטיקט קיין פועלים,
אַלעמאָל אַרבעטסטו אַליין אָן אַרבעטער אויף זיי דערפער. מסתמא ווייסטו
נישט ווי צו אָנפירן מיט אַ וואַרשטאַט. אָבער וואָס פאַר אַ תורה שטעקט
אין דעם? אַ גרויסע שטוב האָסטו, אַ ירושה פון דיין טאַטן, נעם אַריין
פיר בענקלעך, זעץ אַוועק פיר פועלים און פיר אָן מיט אַ וואַרשטאַט.
רימען (לעדער) פאַדעשוועס, נראַטווע, פלעקלעך און אַלץ וואָס מען באַ-
דאַרף אויף צו נייען פויערשע שטייול וועל איך דיר צושטעלן, אפילו
קאפולעס. איך צאָל דיר פאַר דער אַרבעט פון אַ פאַר שטייול וויפל
איך צאָל די אַנדערע שוסטער; איז עפן אַ וואַרשטאַט ביי דיר אין שטוב
און האָב פרנסה.

בן-ציון דער שוסטער האָט זיך דערפרייט — עפעס אַ קלייניקייט
נישט אַרומגיין אַ זומער לידיק!

זאָוול דער גביר האָט אַרויסגערעדט ברייט:

— נו, איז נישט געבאלעמוטשעט, בן-ציון, אָט האָסטו אַ פופציקער
און נעם זיך צו דער אַרבעט. דו ביסט דאָך אָן ערלעכער ייד און איך
פאַרלאָז זיך אויף דיר, איך געטרוי דיר, אָבער דו זאָלסט וויסן אַז גע-
שעפט איז געשעפט. עס פירט זיך ביי מיר, אַז יעדער בעלי-מלאכה וואָס
נעמט אָן אַרבעט ביי מיר שרייבט אונטער אָן אַפמאַך, אַ קאָנטראַקט. איך
זאָג דיר פאַראויס, וואָס עס שטייט אין אַפמאַך: אויב דו פירסט נישט
אויס דעם אַפרייד ווי עס באַדאַרף צו זיין פאַרלירסטו הונדערט רובל.
וויילסטו איך זאָל לייענען פאַר דיר דעם אַפמאַך?

בן-ציון שוסטער האָט אַ לאַך געטון אונטערטעניק:

— איך פאַרלאָז זיך אויף אייך, רבי זאָוול, וואָס איר וועט מיך
אָפנאַרן? און דער אַפמאַך איז נאָך געשריבן אויף לשון קודש מיט אַ
שיינעם כתב, געדיכט, מיט קליינע ווערטער. ווער קען עס לייענען און
פאַרשטיין? איך פאַרלאָז זיך אויף אייך, רבי זאָוול, און איך וועל אויס-
פירן אונדזער אַפמאַך ווי מיר האָבן אָפגערעדט.

אמאליקע יידן

— נו, גוט, חתמע אונטער און נעם זיך צו דער אַרבעט — האָט דער גביר געזאָגט גרויסמוטיק. אָבער געדענק! דו דאַרפסט צושטעלן צוויי הונדערט פּאַר שטיוול. בן־ציון שוסטער האָט אונטערגעהתמעט.

*
*:

אַ גאַנצן זומער האָט בן־ציון געאַרבעט מיט פיר פּועלים. ער און די געדונגענע אַרבעטער האָבן געאַרבעט שווער פון זונאויפגאַנג ביז דער פינצטער. אָבער קיין גליקן האָט בן־ציון נישט אויסגעמאַכט. סוף וואָך, ווען ער פלעגט זיך אָפּרעכענען מיט די אַרבעטער, איז אים אַליין געבליבן פאַר דער וואָך אַרבעט נאָך ווינציקער ווי ער האָט פאַרדינט ביי די פּויערים אין דאַרף ווינטער צייט.

— אויסגערעכנט צום גראַשן — פלעגט בן־ציון שוסטער טראַכטן — אַ ייד אַ למדן האָט אַן אייזערנעם קאַפּ און קען רעכענען. אָבער פונדעסט־וועגן האָט אַזאַ שיינער ייד געמעגט האָבן אַ בעסער האַרץ, געדאַרפט אויסרעכענען אַז אַ ייד אַ בעל־מלאכה דאַרף אויך לעבן.

אָבער קיין פאַרדרוס האָט דער שוסטער נישט געטראָגן אויף דעם גביר. סוף כל סוף האָט בן־ציון מיט דעם צוגאַב־פאַרדינסט פון זיין ווייבס בעקעריי געהאַט אַ גוטן זומער.

סוף זומער, אלול צייט, איז געקומען רבי זאָויל צו בן־ציונען און געזאָגט:

— נו, היינט איז דער לעצטער טאָג. מיר דאַרפן זיך אָפּרעכענען. אָבער דו ווייסט? דו האָסט נישט געמאַכט קיין פּולע צוויי הונדערט פאַר שטיוול, ווי מיר האָבן אָפּגערעדט, דו האָסט צוגעשטעלט בלויז הונדערט און פינף און ניינציק פאַר.

בן־ציון האָט געענטפערט מיט אַ זיפץ:

— איר ווייסט דאָך, אַז ביי ברוך דעם פּועל, האָט מיט אַ חודש צוריק אַנגעריסן אַ פינגער ווי אַ באַרג. נעבעך נישט געאַרבעט אַ גאַנצע וואָך. רבי זאָויל האָט געענטפערט שטרענג און בייז:

שלמה סיימאן

— דאָס איז נישט מיין עסק. עס פעלן פינף פּאַר שטיוול. אין אַפֿ-
מאַך שטייט בפירושו, אַז דו דאַרפסט צושטעלן פולע צוויי הונדערט פּאַר
שטיוול.

דער שוסטער האָט זיך פּאַרענטפערט:

— וואָס, חלילה, איך וויל איר זאָלט מיר באַצאָלן פּאַר די פינף
פּאַר שטיוול?

רבי זאָול האָט גערעדט שפּאַטיש:

— אַזוי, נאָך באַצאָלן דיר? זאָלסט וויסן אַז לויט אונדזער אַפּמאַך
פּאַרלירסטו הונדערט רובל פּאַר נישט אויספילן דיין צוואַנג.

בן-ציון דער שוסטער איז געוואָרן בלייך ווי קאַלד:

— איר קוילעט דאָך מיד אַן אַ מעסער. ס'כאַפט דאָך אויס פינף
רובל אַ וואָך. וויפל האָב איך ביי אייך פּאַרדינט מ'שטיינט געזאָגט? איר,
אַ פרומער ייד, וועט דאָך נישט וועלן באַגזלענען אַ יידן אַ בעל-מלאכה.

רבי זאָול האָט שוין געענטפערט מיט בעס:

— מישט נישט קיין פרומקייט מיט שוסטעריי. געשעפט איז גע-
שעפט און אַן אַפּמאַך איז אַן אַפּמאַך.

בן-ציון דער שוסטער איז שוין אויך געוואָרן בייז:

— די וועלט איז נישט הפקר. ס'איז נאָך דאָ אַ רב אין שטאָט. איך
רוף אייך אויף אַ דין-תורה.

זיי זענען געקומען צום רב אויף דער דין-תורה און ביידע צדדים
האָבן אויסגעלייגט זייערע טענות. בן-ציון דער שוסטער האָט גערעדט
צום ערשט:

— רבי, ר' זאָול האָט מיר געזאָגט: עס פירט זיך ביי מיר, אַז
יעדער בעל-מלאכה, וואָס נעמט אַן אַרבעט ביי מיר שרייבט אונטער אַן
אַפּמאַך, איך זאָג דיר פּאַראויס וואָס עס שטייט אין אים: אויב מען
פירט נישט אויס דעם אַפּרייט ווי עס באַדאַרף צו זיין פּאַרלירט דער
בעל-מלאכה הונדערט רובל. ס'איז זאָ קנס — אַ שטראַף.

— נו, רבי, רעדט בן-ציון, האָב איך געמיינט: וואָס מיינט נישט
אויספירן דעם אַפּרייט? נייען די שטיוול נישט ווי עס באַדאַרפט צו זיין.

איין שטיוול קלענער, דער אַנדערער גרעסער. גנבענען רימען, אַדער פּאַ-
דעשוועס. אַפּנאַרן אין געניי. און איך זאָג אייך, רבי, איך האָב אויסגע-
אַרבעט שטיוול אַז מען קען זיי אויסשטעלן אויף אַ ״וויסטאַוקע״ —
אויסשטעלונג. פעלן פינף פּאַר שטיוול, איז וואָס פּאַר אַן אומגליק איז
עס? זאָל ער מיר לאָזן נייען נאָך צוויי, דריי טעג וועל איך און מיינע
פּועלים פּאַרטיק מאַכן די פינף פּאַר שטיוול.

רבי זאָול האָט נישט געטענהט קיין סך צום רב:
— נאַט, רבי, אַט איז דער אַפּמאַך. ליענט.

דער גביר רבי זאָול האָט דערלאָנגט דעם רב אַ לאַנגן בויגן פּאַ-
פּיר פּאַרשריבן געדיכט און אונטן זענען געווען צוויי חתימות: רבי
זאָולס און בן-ציונס.

דער רב האָט פּאַרזיכטיק איבערגעלייענט דעם אַפּמאַך און אַ קער
געטון זיך צו רבי זאָול:

— איר וויסט רבי זאָול? איר שרייבט זייער שיין לשון קודש. און
דאָס לשון איז געמישט מיט פיינע גמרא מאמרים.

רבי זאָול איז געוואָרן לענגער און ברייטער און געענטפערט כלומרשט
עניוּתדיק:

— איר וויסט דאָך, רבי, מען קוקט אַמאָל אַריין אין אַ ספר.

בן-ציון דעם שוסטער איז נישט געפעלן געווען דער שמועס צווישן
דעם רב און דעם גביר. עפעס רעדט דער רב צו רבי זאָולען מיט צופיל
יראת הכבוד. אָבער באַלד האָט דער רב זיך אַ קער געטון צו רבי
זאָולען, אַ זיפּץ געטון און געזאָגט:

— יאָ, רבי זאָול, איר שרייבט שיין, וווּ, אַ ייד אַ בר אוריין, אַ
משכיל, אַ למדן — אָבער זאָגט נאָר מיר, פאַרוואָס האָט איר געשריבן
דעם אַפּמאַך אויף לשון קודש?

— וואָס הייסט, רבי, האָט זיך געוונדערט רבי זאָול, אויף וואָס
פאַר אַ לשון זאָל אַ ייד שרייבן אַן אַפּמאַך? אויף רוסיש?

— חלילה האָט געענטפערט דער רב. נישט אויף רוסיש. פּראַסט
אויף יידיש. בן-ציון איז אַ ייד אַ בעל-מלאכה, וואָס קען קוים מיט צרות
אַפּדראַפען אַ שטיקל חומש מיט רש"י, שרייבט איר אַן אַן אַפּמאַך אויף

שלמה סיימאן

א לשון וואָס נאָר למדנים קענען פאַרשטיין. איך האָב אַ חשד, אַז איר האָט געוואָלט אָפּמאַרן רבי בן־ציונען על פי דין. איז הערט זשע. דער רב האָט זיך אויפגעשטעלט אויף אַ וויילע, גענומען אַ שמעק טאַבאַק און ווייטער גערעדט:

— איז הערט זשע מיין פסק דין. איר, רבי זאָול, דאַרפט באַצאָלן רבי בן־ציונען וואָס עס קומט אים פאַר הונדערט און פינף און ניינציק פאַר שטיוול. אייך קנסן איך מיט פינף און צוואַנציק רובל אויף דער תלמוד תורה פאַר פאַרשאַפּן אַן אַרעמען ייד צער און שרעק. אין יענע צייטן האָט מען געפאַלגט דעם רב. רבי זאָול האָט באַ־צאָלט.

אורחים אויף שבת

ר' שמואל איז געווען א ישובניק, א דארפס-ייד, אבער ער איז געווען א פרומער ייד און א גרויסער למדן. ער איז געווען גאנץ רייך, ער האט פארמאגט א גרויסע מיל, א סך בהמות און פערד, געהאלטן די שענק און געווען דער באלעבאס פון וועלדער און פעלדער. ער איז געווען פאר-נומען מיט זיינע געשעפטן א גאנצן טאג. אבער אין די נעכט האט ער געלערנט.

ער האט געלעבט גביריש, געהאט אלץ וואס א מענטש האט גע-דארפט אויף אלע אויסקומענישן און נאך מער. אבער אים איז נישט איינגעגאנגען דאס רייכע לעבן אין דארף. ער האט געבענקט נאך יידן. געגארט צו זיין אין שטאט ווו מען דאוונט אלע טאג מיט א מנין און ס'איז דא א חברה ש"ס און עס זענען דארט פאראן יידן למדנים מיט וועמען מען קען זיך אמפערן אין תורה.

איבערהויפט האט ער געהאט צער פון די שבתים אין דארף. נאָר אָפט איז ער געזעסן ביים טיש אָן אַן אורח אויף שבת. דאָס דאָרף איז געווען אַ פאָרוואַרפנס און עס פלעגן ווייניק יידן פאַרבייפאַרן און זעלטן ווען אַ ייד האָט זיך געוואַלט אָפּשטעלן ביי רב שמואלן אויף שבת, ווייל אין דאָרף זענען נישט געווען גענוג יידן אויף אַ מנין. נו, שבת אָן אַן אורח איז קיין שבת נישט.

טרעפט איינמאָל אין אַ ווינטערדיקן פרייטיק, פאַרן דורך פיר יידי-שע סוחרים און שטעלן זיך אָפּ אין קרעטשמע אַנצוואַרעמען זיך און

שלמה סיימאן

איבערכאפן דאס האַרץ. דערזעט זיי רב שמואל און הויבט זיך אָן בעטן ביי זיי:

— יידן, בלייבט דאָ אויף שבת. אין שטוב ביי מיר איז דאָ פון שענסטן און בעסטן. מיט אייך וועלן מיר האָבן אַ מנין. שוין וואָכן אָן איר האָב נישט געדאוונט מיט אַ מנין. טוט מיר די טובה און בלייבט דאָ אויף שבת.

אַבער די יידן ווילן נישט הערן פון בלייבן אין דאָרף אויף שבת. זיי האָבן אַ פיינעם פּערד-געשפּאַן און זיי קענען גרינג אַנקומען באַ-צייטנס אין שטאָט, וווּ עס איז דאָ אַ שול, אַ חזן און יידן לערנערס. זיי האָבן אויף שנעל אָפּגעגעסן, איינגעשפּאַנט די פּערד און זיך גע-לאָזן אין וועג. זיי זענען אָפּגעפּאַרן אַ שיינע פּאַר וויאַרסטן און עס צע-ברעכט זיך ביי זיי אָן אַקס און זיי בלייבן שטעקן אין וועג. אַ גליק וואָס אַ פּויער איז אָנגעפּאַרן. זיי האָבן אים געשיקט מיט אַ צעטעלע צו דער קרעטשמע, צו רב שמואלן. ער האָט באַלד אַרויסגעשיקט עטלעכע פּויע-ערים און מען האָט נאָך לאַנגע מאַטערנישן געבראַכט די סוחרים מיטן וואָגן צוריק אין קרעטשמע. ס'איז שוין געוואָרן שפּעט און די סוחרים האָבן געמוזט בלייבן ביי רב שמואלן אויף שבת. איידער ס'איז געוואָרן פינצטער רופט זיך אָן רב שמואל צו די סוחרים:

— איר זאָלט וויסן, יידן, אָז איך האָב ליב אורחים אויף שבת, אָבער איך רעכן דריי רובל אָן אורח אויף שבת.
— וואָס? — האָבן די סוחרים אויסגערופן מיט פּאַרדרוס, דריי רובל! דאָס איז דאָך גולה, ווער האָט עס אַזוינס געהערט? דערפּאַר זענט איר געווען אַזוי להוט אָז מיר זאָלן בלייבן אויף שבת? איר האָט געוואָלט כאַפּן אַ פעטן פּאַרדינסטל. איז וויפל זשע וועט איר אונדז רעכענען פּאַר פּאַריכטן די אַקס?

רב שמואל האָט געענטפּערט רואיק:

— וועגן דער אַקס וועלן מיר זיך דינגען מוצאי שבת. אָבער, איך זאָג אייך, באַרואיקט אייך, ווייל עס וועט אייך נישט העלפּן. עס וועט קאָסטן יעדן איינעם אַ דרייערל היינטיקער שבת. דערפּאַר אָבער מעגט איר עסן וויפל איר ווילט, טרינקען וויין פון שענסטן און בעסטן, אויך

בראַנפן. איך רעכן אייך אַביסל טייערער ווי עמיצער אַנדערש וואָלט גערעכנט אָבער אַ שבת און אַ מלווה מלכה וועט איר האָבן כיד המלך. די סוחרים האָבן געשוויגן. וואָס האָבן זיי געקענט טון? ס'איז גע-
וואָרן צו שפעט אָפּצופאַרן.

מען האָט געדאַוונט מיט אַ מנין און די אורחים האָבן געהאַט אַ שבת — אַן אמתן קעניגלעכן שבת. מען האָט דערלאַנגט שמעקעדיקע פּיש, טייערע פליישן, פעט איינגעפרעגלטע קוגלען און שנאַפּס און וויינען. אַלץ מיט דער ברייטער האַנט, אַט ווי אויף אַ גבירישער חתונה. און דער באַלעבאַס האָט זיך געבעטן:

— נעמט נאָך אַ שטיקל פּיש, עסט נאָך אַ פּיצל פלייש, נו, פאַרזוכט אַט דעם וויין. וואָס לאָזט איר איבער פון קוגל? אפשר ווילט איר אַן אַנדער קוגל מיט ראָזשינקעס?

די סוחרים האָבן זיך נישט געלאָזן בעטן. זיי האָבן זיך געלאָזן וויל-גיין. נישקשה דער ישובניק, דער חזיר, רעכנט זיי גענוג טייער. דאָך האָבן זיי זיך גאַנץ שטאַרק געוונדערט: דער דאָרפּס-ייד איז אַ היפּשער למדן, ווי פאַסט עס פאַר אַ ייד אַ למדן צו רעכענען יידן פאַר שבת? אָבער, האָבן זיי געטראַכט, אַ ישובניק בלייבט אַ ישובניק.

שבת צונאַכט איז געווען אַ שיינע מלווה מלכה. נאָך דער מלווה מלכה הייבן זיך די סוחרים אָן צו גרייטן זיך אין וועג. די אַקס איז פאַר-ריכט. שפאַנט מען פּערד און וואָגן. נעמען אַרויס די סוחרים די טייס-טערס מיט געלט, יעדער איינער לייגט אַוועק אַ דריי רובלדיקע אַסיגנאַ-ציע אויפן טיש און זיי פּרעגן רב שמואלן וויפל עס קומט אים פאַר פאַרריכטן די אַקס.

רב שמואל רויכערט זיין לילקע און שמייכלט:

— יידן, לייגט אַריין דאָס געלט צוריק אין די טייסטערס, הכנסת אורחים איז אַ גרויסע מצווה, וואָס מיינט איר, איך וועל אייך פאַרקויפן די מצווה פון צו האָבן אורחים אויף שבת? איר האָט באַשיינט גיין טיש און איך דאַרף נאָך אייך צוצאלן!

די יידן האָבן אַנגעקוקט פאַרחידושט און געפּרעגט:

— איז וווּ איז געווען דער שכל אונדז צו זאָגן ערב שבת, אַז איר וועט אונדז רעכענען דריי רובל אַ מענטשן?

שלמה טיימאן

— פארשטייט מיד — האָט רב שמואל געענטפערט, איך האָב גע-
וואָלט איר זאָלט עסן און טרינקען און הנאה האָבן פון שבת און נישט
טראַכטן חלילה אַז איר עסט מיר אָפּ דעם קאַפּ. איר האָט דאָך געמיינט
אַז איר צאָלט צו דריי רובל אַ מענטשן, האָט איר געקענט באמת הנאה
האָבן פון שבת.

ער האָט זיך אויף אַ וויילע אָפּגעשטעלט און ווייטער גערעדט:

— איין זאָך בעט איך איך, זאָגט מיר צו אַז מהיום והלאה — פון
היינט אָן און ווייטער, אויב איר וועט אַמאָל קומען אין אַ דאָרף פרייטיק,
יאָגט זיך נישט צו פאָרן אין שטאָט. בלייבט ביים ישובניק אויף שבת.
ווי אָפט האָט אַ ישובניק אָן אורח אויף שבת? פאַרשעמט אונדז נישט,
ישובניקעס זענען אויך יידן.

זיי האָבן צוגעזאָגט.

ד י ד י נ ס ט

ר' חיים-זוסיע גאמזע איז געווען אַ שיינער ייד, אַ למדן, אַ שטיקל בעד-מקובל און דער באַלעבאָס פון דער גרעסטער מאַנאָפּאָקטור-קראָם אין שטעטל. זיין ווייב איז געווען די אשת חיל, אַנגעפירט מיט דער קראָם, מיט דער גרויסער שטוב און רב חיים-זוסיע איז געזעסן און גע-לערנט. אָבער רב חיים-זוסיע איז נישט געווען קיין שלימזלניק אַ ייד. איינקויפן סחורה פאַר דער קראָם און אונטערשרייבן די וועקסלען פלעגט ער, נישט דאָס ווייב. צוויי מאָל אַ יאָר איז ער געפאַרן אין דער גרויסער שטאָט צו קויפן סחורה פאַר דער קראָם. געבראַכט די סחורה, אַוועק-געלייגט זי אין קראָם און זיך געזעצט לערנען. ער פלעגט זאָגן: קויפן סחורה הורטאַם, אין דעם ליגט נאָך אַ ביסל חכמה, אָבער פאַרקויפן סיך אויפן מעטער, אויף דעם אַרשין, דאָס איז אַ נאַרישע מלאכה. ס'איז אַן עסק פאַר ווייבער.

דאָס ווייב בתיה האָט געהאַט גרויס דרך ארץ פאַר איר מאָן. זי האָט געהאַלטן פון זיין לערנען, פון זיין גראַדן שכל און פון זיין סוחרישן קאַפּ. זי האָט אַלעמאַל איבערגערעדט:

— אַ מענטש זיצט און לערנט יום ולילה, שטענדיק די נאָז אין אַ ספר, דאָך, אַז עס קומט צו איינקויפן מאַנאָפּאָקטור ווייסט ער וואָס: ווייסט, וועלכע גראַדן סחורה, וועלכע מוסטערן, וועלכע מאַדעס, נאָר אַ ייד אַ למדן, אַ שאַרפער קאַפּ מיט שכל, קען האָבן אַזאַ טביעת-עין. יאָרן זענען אַוועק, זיי האָבן געלעבט זייער שייך צווישן זיך. קיינ-מאַל נישט אויפגעהויבן קיין קול איינער אויף דעם אַנדערן. אָבער לעצטנס

שלמה סיימאן

האָט זיך אָנגעהויבן טרעפן, אַז מאַן און ווייב האָבן זיך שאַרף איבערגע-
רעדט. און אַלץ צוליב דער דינסט.

אין שטוב האָט געדינט ביי זיי אַן אַרעמע קרובה. רחל איז געווען
איר נאָמען. זי איז אָנגעקומען צו זיי, ווען זי איז אַלט געווען אַ יאָר
פערצן. בתיהס אַ ווייטע קרובה איז געשטאַרבן און איבערגעלאָזן אַ מיידל
פון אַ יאָר צוועלף. דער טאַטע אירער, ווי דער שטייגער פון מענער, האָט
חתונה געהאַט איידער דאָס יאָר איז אַריבער. צו גיין חדשים האָט די
שטיפמאַמע געהאַט אַ יינגעלע. רחל איז געוואָרן אַן איבעריקע אין שטוב.
בתיה חיים-זוסיעס האָט שוין נישט געקענט צווען דעם צער פון דער
יתומה און זי אַריינגענומען צו זיך אין הויז.

צום ערשט האָט רחל אַ ביסל אַרויסגעהאַלפן דער מומען, אַזוי האָט
די יתומה גערופן בתיהן. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, עפעס פון זיך אַליין,
האָט רחל איבערגענומען די גאַנצע באַלעבאַטישקייט: זי האָט גערייניקט
די שטוב, געשייערט די מעשענע און קופערנע כלים, געפוצט דאָס זיל-
בער, געוואָשן, געפרעסט, געקאַכט, געגרייט צום טיש און דערלאָנגט דאָס
עסן און אויפגעראַמט נאָכן עסן.

אין אַ שיינעם טאָג טוט חיים-זוסיע אַ זאָג צום ווייב:

— זאָג נאָר מיר, בתיה, וויפל צאָלסטו רחלען אַ יאָר?

בתיה האָט אויף אים אויסגעשטעלט אַ פאַר אויגן און געפרעגט פאַר-

וונדערט:

— וואָס מיינסטו, וויפל צאָל איך איר? זי איז דאָך ווי אַן אייגן קינד

אין הויז. זי קריגט עסן, טרינקען, אַ שוץ, אַ קלייד און אַ באַזונדער חדר.
אם ירצה השם, אַז עס וועט זיך טרעפן אַ פאַסיקער שידוך פאַר איר, וועט
זי קריגן נדן, אויסשטייער און מיר וועלן מאַכן אַ חתונה ווי עס פאַסט
פאַר אַ באַלעבאַטיש קינד.

רב חיים-זוסיע האָט געדרייט נישט צופרידן מיטן קאַפּ:

— אַזוי? זי איז ביי דיר ווי אַן אייגן קינד! דו רעדסט דברים בטלים,

מיין ווייב, אויך דיינע אייגענע טעכטער אַרבעטן ביי דיר טאָג און נאַכט
פאַר אַ שטיקל ברויט, אַ שוץ, אַ קלייד און אַ דאָך איבערן קאַפּ? אַ שוץ,
אַ קלייד, ברויט צום זאָט און אַ דאָך איבערן קאַפּ קומט איר ווי אַ
יתומה. אַבער דיינע טעכטער שאַפן זיך מיט איר ווי מיט אַ שפּחה כנענית.

אַן אייגן קינד — האָט ר' חיים־זוסיע אַ מאַך געטון מיט דער האַנט — דערווייל האָב איך נאָך נישט געזען אַז דיין עלטסטע טאָכטער בריינדל, אָדער דיין יינגסטע טאָכטער שיינדל, זאָל דערלאַנגען רחלען אַ גלאַז טיי מיט איינגעמאַכטס.

בתיּה האָט שוין געענטפּערט בייו:

— בריינדל און שיינדל זענען דייע טעכטער פּונקט ווי מיינע. איך באַנעם נישט דייע רייד, מאַן מיינער.

— אוודאי באַנעמסטו נישט מיינע רייד, ווייב מיינע, — האָט גע־ענטפּערט ר' חיים־זוסיע אויך מיט רוגזע — דו האָסט זיך אַזוי אַרייַנגעלאָזן אין גולה, אַז דו ווייסט אפילו נישט אַז דו באַגייסט אַ חטא, אַ גרויסע עבירה קעגן גאָט. דו באַגולסט אַן אַרעמע יתומה.

בתיּה האָט שטאַרק פּאַרדראָסן די האַרבע רייד, וואָס איר מאַן האָט צו איר גערעדט. זי האָט זיך אָבער נישט געוואָלט קריגן מיט אים, האָט זי געשוויגן. אָבער ר' חיים־זוסיע האָט נישט אָפּגעלאָזן. ער איז באַ־שטאַנען, אַז אויב בתיּה צאָלט נישט קיין אַנגענומענע שכירות צו רחלען און איז איר נישט מהנה פאַר די צוויי יאָר, וואָס זי האָט געאַרבעט אין שטוב, וועט ער יאָ, אויב נויטיק, נעמען דאָס אייגענע ווייב צו אַ דיך־תורה. בתיּה האָט נאָכגעגעבן. זי האָט געזאָגט רחלען, אַז מהיום והלאה צאָלט זי איר הונדערט רובל אַ יאָר, אַ חוץ קליידן און שוכן און עסן. פאַר די צוויי יאָר, וואָס זי האָט געדינט, האָט די מומע פאַר איר אוועק־געלייגט צוויי הונדערט רובל. זאָל זיין אויף נדן.

אָבער די איבערריידן האָבן נישט אויפּגעהערט צווישן מאַן און ווייב. מיטאַמאָל איז ר' חיים־זוסיע נישט געפּעלן געוואָרן, וואָס רחל אַר־בעט אום שבת. בתיּה האָט געטענהט:

— פון ווען אַן טאָר מען נישט שבת גרייטן צום טיש, דערלאַנגען עסן און וואַשן געפּעס?

ר' חיים־זוסיע איז איר נישט געבליבן שולדיק קיין ענטפּער:

— דו מיט דייע טעכטער מעגן טון די מלאכות אום שבת, אָבער פאַר רחלען איז עס אַן אב־מלאכה. נישקשה, נישקשה בריינדל און שיינדל אַרבעטן זיך נישט איבער אַ גאַנצע וואָך. רחל מוז רוען שבת.

שלמה סיימאן

אַבער ר' חיים-זוסיע האָט זיינס נישט אויסגעפירט. רחל האָט זיך צעקאַכט:

— וואָס וויל מען האָבן פון מיין לעבן? וואָס טשעפעט מען זיך צו מיר? וואָס ווייסן בריינדל און שיינדל, וואָס עס טוט זיך אין קיך? זיי וועלן אַלץ אויסמישן און איך וועל דערנאָך נישט וויסן וווּ צו געפינען, וואָס איך דאַרף. וויי איז צו מיר, זיי קענען נאָך צעמישן די פליישיקע מיט די מילכיקע טעלער און לעפל, מיר וועלן אַלע פאַרפאַלן ווערן אין „קאַפיקאַל“.

ר' חיים-זוסיע האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— מען דאַרף איר עגבערן אָן אויער. אָן אמתע שפּחה. טענהט אהבתי את אדוני — איך האָב ליב מיין באַלעבאַס.

ס'איז געוואָרן שטיל אין שטוב ביז עס האָט געטראָפן די מעשה מיט דער געשליפענער גלאַז-שיסל.

אינמיטן ווינטער, פאַרן גויאישן ניי-יאָר, איז ר' חיים-זוסיע געפאַרן אין שטאָט איינקויפן סחורה פאַר דער קראַם. ווען ער איז צוריקגעקומען האָט ער געבראַכט זיין בתיהן גאָר אַ פיינע מתנה אַ שיסל פון געשלי-פענעם גלאַז. ס'איז געווען אַ כלי ווערט אַנצוקוקן. ווען מען האָט גע-האַלטן די שיסל אַנטקעגן אַ ליכט האָט זי געפינקלט ווי אַן אמתער דימענט. אַז מען האָט אַ שנעל געטון די שיסל מיט אַ פינגער האָט זי אַפגעקלונגען ווי אַ זילבערנער גלעקל. די שיסל האָט געקאַסט גאַנצע פופציק רובל.

בתיה האָט זי אַוועקגעשטעלט איבער דעם קרעדענץ און זיך גע-שפיגלט אין דעם.

ס'איז געקומען דער ערב פסח. רחל האָט זיך גענומען צו רייניקן דאָס הויז לכבוד יום-טוב. בתיה האָט איר געהייסן אַראָפּנעמען די שיסל, זי אַרומשטויבן, און אויסוואַשן מיט וואַסער און כשרן זייף. רחל האָט זיך אַנגעהויבן בעטן:

— מומע לעבן, עס וואַרפט מיר אַ צאָן אָן אַ צאָן ווען איך גיי פאַרביי דעם קרעדענץ. איך האָב אפילו נישט די העצה זיך צורירן צו דער כלי.

אַמאָליקע יידן

בתיא האָט זיך אַ בייזער געטון:

— וואָס האָסטו מורא? וואָסי, דו האָסט ליימענע הענט?

רחל האָט, שווייגנדיק, מיט שרעק אַראָפּגענומען די שיסל, צו-געטראָגן אין קיך, זי אַרומגעוואָשן און אָפּגעפּוצט. די שיסל האָט אַנגעהויבן פּינקלען מיט אַלע קאָלירן פּון רעגנבויגן. רחל האָט אַביסל פאַרלאָרן איר שרעק און זיך געשפּיגלט אין דער געשליפענער גלאַז כלי. זי האָט די שיסל, נאָך אַ וויילע אַנקוקן, גענומען אין ביידע הענט און גע-בראַכט צום קרעדעניץ. אַ קורצינקע איז זי געווען, האָט זי זיך אַוועקגע-שטעלט אויף אַ בענקעלע און אויסגעצויגן אירע הענט צו דער אויבערשטער פּאָליצע — און ווי דאָס האַרץ האָט איר געזאָגט — דאָס בענקעלע האָט זיך אַ קער געטון און רחל איז געפאַלן און די שיסל האָט זיך צעשאַטן אויף פּיץ-פּיצעלעך.

די אַרעמע רחל איז געבליבן ליגן אויפן דיל ווי די הענט און פּיס וואָלטן איר אָפּגענומען געוואָרן פּון שרעק. די באַלעבאַסטע איז אַריינגע-לאָפּן אין סאַליע, ווען זי האָט דערהערט דעם בריאַוג. זי האָט דערזען, וואָס עס האָט פּאַסירט און זי האָט זיך צעשריען:

— דו גלאָמפּ, דו יאַלאָפּ, דו שטיק פּלייש מיט צוויי אויגן, בהמה!
ווייסטו כאָטש וואָס דו האָסט אָפּגעטאַן?

רחל האָט זיך אויפגעזעצט. געבליבן זיצן מיט אַ צעשראַקענעם פּנים, געקוקט אויף די פּיצלעך גלאַז, וואָס האָבן געפּינקלט אויפן דיל און געקוקט ווי אַ געליימטע אויף דער באַלעבאַסטע. בתיא האָט געליאַרעמט און געסמט:

— מען טאַר דאָך דיך נישט האַלטן אין קיין יידישער שטוב. אַ מויד פּרעסט, זוּיפט און ברעכט און שטעכט, וואָס עס קומט איר צו דער האנט. אַ ציג איז דאָך קליגער פאַר דיר. אַ קאַלב האָט מער שכל פאַר דיר. ווי נעמט מען און מען צעברעכט אַזאַ כלי? דיר קומט דאָך צעפּערטלעך פאַר אַזאַ מעשה.

ר' חיים זוסיע האָט דערהערט דער ווייבס געשרייען איז ער אַריינ-געלאָפּן אין סאַליע און אַ קער געטון זיך צו בתיא:

— וואָס שרייטסטו? פאַרוואָס פארשעמסטו א יידישע טאַכטער? זי איז אזא מענטש ווי דו, ווי איך. זי איז אויך געשאַפן געוואָרן בצלם אלקים. טאַרסט צו איר נישט רעדן אַזוי. זי איז דיר נישט קיין שפחה כנענית. מעגסט ביי איר מאַנען דעם היזק. מעגסט זי רופן צו אַ דינ־תורה. אָבער רעדן אַזוי מיאוס צו איר, שרייען אויף איר. דאָס טאַרסטו נישט. ביסט זי מבייש.

— טאַקע גוט, וואָס דו האָסט מיך אַרויסגעפירט אויפן ריכטיקן וועג. איך נעם זי צום רב. נישקשה, עס ליגן ביי איר גענוג הונדערטערס. זי האָט מיט וואָס צו באַצאָלן דעם היזק — רחקהלע — האָט זי א זאָ געטון צו דער דינסט — טו אַ הייב דיין גוף. גיי טו זיך אָן. מיר גייען צום רב.

די דינסט האָט זיך אויפגעהויבן פון דיל און מיט געוויין איז זי אַוועק אַנצוטאָן זיך. בתיה האָט אויך גענומען זיך אַנטאָן. ר' חיים זוסיע האָט גענומען זוכן זיין פיזמענעם פוטערל, וואָס ער האָט קיינמאָל נישט געווסט ווו ער לייגט אים אַוועק. ער האָט אַנגעהויבן רופן די טעכטער: — בריינדל, שיינדל, ווו איז מיין פוטערל?

— ווהין גייסטו, וואָלט איך געוואָלט וויסן? האָט געפרעגט בתיה.
— וואָס הייסט ווהין איך גיי, האָט ר' חיים זוסיע געענטפערט — איך גיי מיט דיר צום רב.

— דו דאַרפסט זיך נישט מטריח זיין, האָט בתיה געענטפערט. איך קאָן אליין באַשטיין מיין שטעטל. איך וועל וויסן, וואָס צו טענהן.
— איך גיי זיך נישט אַננעמען פאַר דיר, האָט ר' חיים זוסיע געענטפערט. איך ווייס, אַז דו וועסט וויסן וואָס צו טענהן. איך גיי זיך אַננעמען פאַר דער יתומה. וואָס וועט זי וויסן וואָס צו טענהן? זי איז דאָך אַ דערשראַקענע אויף טויט!

בתיה האָט זיך צוגעזעצט אויף דעם ערשטן בעסטן שטול, ווי מען וואָלט איר אונטערגעזעצט די פיס. זי האָט זיך אַ קער געטון צום מאָן: — אַזוי גאָר, חיים זוסיע, דו מיינסט, אַז איך בין אַן אכזרטע?

ר' חיים זוסיע האָט געענטפערט שטיל טרויעריק:
— בתיה, דו זאָלסט וויסן אַז דו פאַרשפילסט די וועלט און יענע וועלט צוליב דער יתומה. גאָט פאַרשווייגט נישט קיין טרערן פון אַ יתומה.

אַמאָליקע יידן

דאָס איז געווען דאָס לעצטע מאָל, וואָס מאן און ווייב האָבן זיך איבערגערעדט צוליב רחלען. בתיה האָט נישט גענומען די יתומה צום רב. זי האָט פון דעמאָלט אָן נישט געזאָגט קיין קרום וואָרט צו דער דינסט. גאָר אין א קורצער צייט האָט זיך געמאכט א שידוך פאר רחלען און מען האָט זי חתונה געמאכט. בתיה האָט אַריינגענומען אַ פרעמדע דינסט אין הויז, נישט קיין יתומה. אין שטוב איז געוואָרן שלום-בית.

ר' משה שוחט

ר' משה שוחט איז נישט געווען קיין גביר, קיין געשעפטן האָט ער נישט געפירט, דאָך האָט ער געהאַט ביי זיך איינגעלייגט מער פרעמד געלט ווי דער גרעסטער גביר פון שטעטל. ער איז געווען אַ בעל-בטוח, אַ ייד, וואָס זיין וואָרט איז געווען וואָרט און האלטן א צוזאָג האָט זיך ביי אים גערעכנט פאַר דער גרעסטער מצווה. דערפאַר ווען עס האָט זיך געטראָפן אז צוויי סוחרים האָבן געהאַט א סיכסוך, א לאַדעניש, האָבן זיי איינגעלייגט ביי ר' משהן דאָס שלישות-געלט, די סומע וואָס מען באַשטימט איינצולייגן, כדי ביידע זאָלן אויספאלגן דעם פסק דין פון רב. ווען אַן אַרעמע יתומה האָט אָפגעשפאַרט א פאַר רובל אויף גון האָט זי עס אוועקגעטראָגן צו ר' משהן. האָט איינער אָפגעשיקט א חוב, וואָס ער האָט געליען אויף א וועקסל, האָט ער דאָס געלט צוגעשיקט צו ר' משהן און דער שוחט האָט באַצאָלט דעם חוב און אָפגענומען דעם וועקסל. פאַרשטייט זיך, ער האָט אַלץ געטון שלא על מנת לקבל פרס, אַן געצאָלט און אַן באלוינונג.

מען האָט אים געטרויט מער ווי וועלכן ס'איז גביר, אָדער סוחר, וואָס טוט גרויסע געשעפטן, ווייל א גביר קאָן ווערן אַ יורד, אַ סוחר, דער גרעסטער, קאָן פארלירן דאָס געלט אין מסחר. אָבער ר' משה שוחט קאָן נישט ווערן קיין יורד און קאָן נישט פארלירן קיין געלט אין מסחר. ער האָט געלעבט מיט זיין פרוי אין אַ קליין שטיבל. קיין קינדער האָט ער נישט געהאַט. זיין חיונה האָט ער פאַרדינט פון שחיטה. לעבן האָט ער געלעבט אַרעם. ער האָט אפילו זיך אָפגעזאָגט צו האנדלען מיט די פעל פון די בהמות, וואָס ער האָט געקוילעט, ווי זי מערסטע שוחטים האָבן

אַמאַליקע יידן

זיך נוהג געווען. האָבן די שטעטלשע יידן געוואוסט, אז ער, ר' משה איז דער גרעסטער בעל בטוח.

**

אין יענער שטאָט איז געווען א ישיבה ווו עס האָבן געלערנט א סך בחורים פון דער פרעמד. געוויינטלעך פלעגן די בחורים קריגן אַביסל שטיצע פון דער ישיבה, תמיכה האָט מען עס גערופן, דאָס איבעריקע אויף אויסקומעניש, פלעגן זיי קריגן פון דער היים. גאָר אַרעמע בחורים פלעגן עסן טעג. יעדן טאָג פלעגט דער ישיבה-בחור עסן ביי אַן אַנדער באַלעבאָס. די ישיבה-בחורים האָבן שטאַרק נישט ליב געהאַט דאָס עסן טעג, אָבער פאַר קיין חרפה האָט מען עס נישט געהאַלטן. די גרעסטע מענטשן ביי יידן האָבן אמאָל אין זייערע ישיבה-יאָרן געגעסן טעג.

אין דער ישיבה איז געווען איינער א בחור, א זון פון א פאַרמעג-לעכן טאָטן. דער ישיבה-בחור פלעגט קריגן אַלע צוויי חדשים פינף און צוואנציק רובל פון דער היים. פאַרשטייט זיך, אז דאָס געלט פלעגט דער טאָטע שיקן צו ר' משה שוחט. ווען ר' משה שוחט פלעגט דערהאַלטן דאָס געלט האָט ער עס באַלד, אין דעם זעלבן טאָג, געבראַכט צום ישיבה-בחור.

אַמאָל אין אַ ווינטער-טאָג קומט אַריין דער ישיבה-בחור צו ר' משה שוחט און זאָגט מיט רוגז:

— שוין אַ וואָך איז אַריבער פון די צוויי חדשים און איך האָב נישט געקראָגן מיינע פינף און צוואנציק רובל.

משה שוחט ענטפערט אים רואיק:

— איך האָב נישט דערהאַלטן קיין געלט פון דיין טאָטן.

ווערט שוין דער ישיבה בחור גוט אין כעס און נעמט אַרויס א בריוו פון זיין בוזעם קעשענע און שפאַרט עס ר' משהן גלייך אין פנים:

— נאָט לייענט. שוין אַ וואָך אז איך האָב דערהאַלטן דעם בריוו פון טאָטן. אָט שטייט דאָ שוואַרץ אויף ווייס אַז מען האָט אייך געשיקט דאָס געלט.

ר' משה שוחט ענטפערט אים אַן כעס:

— איך ווייס נישט וואָס מען שרייבט דיר אין בריוו, איך ווייס אָבער

ש ל מ ה ס י י מ א ן

אז איך האָב נישט דערהאלטן קיין געלט פאַר דיר. אָבער דו דאַרפסט געלט אויף הוצאות. נו, וועל איך דיר דערווייל אויסלייען וויפל דו נויטיקסט זיך ביז איך וועל עס קריגן פון דיין טאַטן.

ווערט דער בחור אין כעס אויף אַן אמת און ענטפערט ביז:

— טוט מיר נישט קיין טובות און לייט מיר נישט קיין געלט. גיט מיר וואָס עס קומט מיר.

ענטפערט דער שוחט באהארצט:

— אָבער גלויב מיר, איך האָב נישט דערהאלטן קיין געלט פאר דיר. ענטפערט מער נישט דער בחור קיין וואָרט. גייט אַרויס און גיט א

קלאַפ מיט דער טיר אַזש די ווענט האָבן אַ ציטער געטון.

אַ וואָך איז אַוועק און דער בחור איז ווידער ביי ר' משה שוחט אין שטוב. איצט האָט ער זיך צעשרייען אויף אן אמת:

— אַט איז אן ענטפער פון טאַטן. ער האָט אַרויסגעשיקט דאָס געלט כ"ה טבת, פינף און צוואנציק טאָג אין טבת, און איצט איז שוין דריי וואָכן אין שבט.

טוט ר' משה אַ זיפץ און ענטפערט:

— איך ווייס נישט וואָס עס האָט געטראָפן מיט דעם געלט. איך זאָג דיר, אַז איך האָב עס נישט דערהאלטן. איך זאָג דיר נאָכאמאָל אויב דיר פעלט אויף אויסקומעניש וועל איך דיר אויסלייען אַ פאַר רובל.

דער בחור איז געוואָרן א צעקאַכטער:

— איר וועט זיך ביי מיר נישט אויסדרייען מיט ליגנס און גלאטע ריידעלעך. איך רוף אייך צו א דין תורה.

אַז מען רופט אַ יידן צום רב אויף א דין תורה מוז מען גיין. זענען ביידע, ר' משה שוחט און דער ישיבה-בחור, אַוועק צום רב.

זענען זיי געקומען אין בית-דין שטיבל און יעדער איינער האָט אויסגעלייגט זיינע טענות פארן רב.

דער רב האָט זיי אויסגעהערט, געזעסן א וויילע שטיל, און דערנאָך געזאָגט צו ר' משהן:

— איר ווייסט דאָך דעם דין. אייך קומט א שבועה. איר דארפט שווערן, אַז איר האָט נישט דערהאלטן דאָס געלט, און איר זייט פטור, נישט שולדיק קיין גראַשן צום בחור.

ר' משה שוחט האָט געענטפערט:

— גוט, איך וועל שווערן, אז איך האָב נישט דערהאלטן דאָס געלט. אָבער פריער נאָט אייך די פינף און צוואנציק רובל פארן בחור. גערעדט און געטון. ר' משה האָט אַריינגעלייגט די האַנט אין בוזים קעשענע ארויסגענומען פינף און צוואנציק רובל, דערלאנגט דאָס געלט דעם רב, דערנאָך האָט רבי משה גענומען א ספר אין האַנט און געשוואָרן, אז ער האָט נישט דערהאלטן דאָס געלט. די מענטשן, וואָס זענען געשטאַנען אין בית-דין שטיבל און אויך דער רב האָבן זיך געוונדערט אויף דער מאָדנער האַנדלונג פון ר' משה. דער רב האָט אים געפרעגט אָפּנהאַרציק:

— ס'טייטש, ר' משה, וואָס איז דאָס פאַר אַ דרך? ממה נפשך, האָט איר באַצאָלט איז פארוואָס האָט איר געשוואָרן? האָט איר נישט דער- האַלטן דאָס געלט איז פארוואָס האָט איר באַצאָלט?

ר' משה שוחט האָט דערקלערט:

— פארשטייט מיך, רבי, א סך מענטשן געטרויען מיר אָן גרויסע סומעס געלט. שטעלט זיך פאַר אַז איך שווער, אַז איך האָב נישט דער- האַלטן דאָס געלט און גיב אים נישט קיין גראַשן. וואָס וואָלטן מענטשן געזאָגט? אַהא, מיר קאָנען די פיינע יידן! מען לייגט אַריין דאָס געלט אין קעשענע און מען שווערט אָפּ און פאַרטיק, פטור! וואָלט איך אים באַצאָלט און נישט געשוואָרן, וואָס וואָלטן ווידער מענטשן געזאָגט? — אַהא, דער שיינער ייד האָט געוואָלט מאַכן אַ גרינג פאַרדינסטל, אָבער אַז עס איז געקומען צו אַ שבועה, האָט ער זיך דערשראָקן און באַצאָלט. איצט אָבער, ווען איך האָב באַצאָלט און געשוואָרן וועלן אלע צוגעבן, אז איך האָב נישט געוואָלט גנבענען, איך האָב נישט געגנבעט און נישט געשוואָרן פאַלש. אין גאַר אַ קורצער צייט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער ישיבה-בכור האָט געמאַכט א טעות. ער האָט דערהאלטן א בריוו פון טאַטן אַז ער, דער טאַטע, האָט געמיינט, אַז ער האָט געשיקט ר' משהן דאָס געלט. אָבער ער האָט עס נישט געשיקט. ער האָט אַריינגעלייגט דעם בריוו מיטן געלט אין אַ קעשענע און פארגעסן עס אַוועקצושיקן.

ר' חיים דער קרעמער

מאל האָט אין ווילנע געלעבט אַ ייד מיטן נאָמען חיים נעכעס דער קרעמערינס. מען האָט אים אַזוי גערופן ווייל זײַן ווייבס נאָמען איז געווען נעכע און זי האָט געהאלטן אַ קראָם. דאָס ווייב איז געווען די קרע- מערקע און האָט פארדינט אויף חיונה און דער מאָן רבי חיים איז געזעסן און געלערנט טאָג און נאכט.

ר' חיים האָט געלערנט טאָג און נאכט און איז געוואָרן אַ גרויסער למדן, א מופלג, א גדול, א בקי אין גאנץ ש״ס. זײַן נאָמען האָט אָנגעהויבן קלינגען איבער דער וועלט. פון די ווייטסטע שטעט פלעגן צו אים אָנקו- מען שאלות וועגן די האַרבסטע ענינים. גאָר אַ סך קהלות האָבן אים געוואָלט אויפנעמען פאר א רב, אָבער רבי חיים האָט נישט געוואָלט הערן אפילו. ער האָט נישט געוואָלט מאכן די תורה ״קײן רידל צו גראָבן דערמיט״, מען טאָר דאָך נישט אויסנוצן די תורה צו האָבן פרנסה דערפון. אַזוי זענען אַריבער יאָרן און יאָרן. ר' חיים איז געזעסן טאָג און נאכט און געלערנט און זײַן ווייב האָט אָנגעפירט מיט דעם קרעמל. ער איז געבליבן דער זעלבער אַרעמאָן, אָבער זײַן נאָמען איז געוואָרן גרעסער און מער באקאנט און בארימט.

ווען ר' חיים איז געוואָרן זעכציק יאָר אַלט איז אין ווילנע גע- שטאַרבן דער רב. די חשובסטע באלעבאטים פון שטאָט זענען געקומען צו ר' חיימען און אים אָנגעבאָטן דעם כסאָר-בנות — די שטול פון רבנות. איצט האָט ער זיך נישט אָפגעזאָגט; ווערן א רב אין ווילנע, די יידישע שטאָט, וואָס מען האָט גערופן די ירושלים פון ליטע, איז נישט קײן קלייניקייט. ווען ער זאָגט זיך אָפ וואָלט מען געזאָגט, אַז ער איז

אַ בעל גאוה, א גרויסהאַלטער און פארשעמט די שטאָט. האָט ער אָנגענו-
מען די רבנות שטעלע אבער אויף איין תנאי, אויף איין באדינג — קיין
שכירות קריגט ער נישט. ער וועט אויף ווייטער ציען זיין פרנסה פון דעם
קרעמל.

די שטאָט האָט מסכים געווען, צוגעשטימט צו ר' חיים דעם קרע-
מערס פאַרלאַנג.

גאָר אַ קורצע צייט איז אַריבער און ר' חיים האָט באַמערקט, אַז
זיין ווייב האָט זיך אָנגעהויבן אויפפירן אין שטוב א סך ברייטער ווי
אַמאָל. איידער ער איז געוואָרן רב איז אויפן טיש געווען פלייש בלוין
אינמאָל א וואָך — שבת. איצט אָבער האָט די רביצין אים דערלאנגט
פלייש יעדן טאָג אין וואָך. נישט נאָר איז דאָס עסן געוואָרן בעסער, די
רביצין האָט אים געקויפט צוויי נייע קאַפּאַטעס, דריי פאַר הויזן און א
ניי היטל. זי אַליין האָט זיך אויסגעפּוצט אין אַ ניי קלייד, נייע שיד, צוויי
פאַרטעכער און א זיידן טיכל אויף שבת.

שבת-צונאַכט האָט ר' חיים אַריינגערופן די רביצין און געזאָגט
צו איר:

— עפעס איז געוואָרן א רחבות אין הויז. וואָרפסט זיך מיט געלט.
נייע קאַפּאַטעס, אַ ניי היטל, נייע פאַרטעכער, אַ זיידן טיכל, פלייש אויפן
טיש אַלע טאָג. וווּ האָסטו עס גענומען? נעמסט מסתמא בשתיקה, שטי-
לערהייט, שכירות פון קהל.

די רביצין האָט געענטפערט א פאַרציטערטע:

— חלילה, וואָס מיינסטו איך וועל גיין קעגן דיין רצון, קעגן דיין
וויילן? אָבער זינט דו ביסט געוואָרן רב פון שטאָט האָט זיך דער פּדיון
אין קראָם, די לייזונג, פאַרגרעסערט. שייך פאַרגרעסערט! דריי, פיר מאָל
אזויפיל. פון אַלע עקן פון שטאָט קומט מען קויפן אין רבס קראָם.

טוט זיך ר' חיים אַ ברוגז:

— אַזוי, פון קרעמל איז שוין געוואָרן א קראָם ביי דיר.

די רביצין האָט געענטפערט: איז וואָס בין איך שולדיק? איך שלעפּ
נישט קיין קונים ביי די פאַלעס.

דער רב האָט אַריינגענומען די באַרד אין דער רעכטער האנט, געשאַקלט
זיך און אָנגעהויבן רעדן מיט אַ ניגון:

— קיין קונים ביי די פאלעס שלעפסטו טאקע נישט, אבער — ס'איז דאך פשוטע גענארעריי און עס טויג נישט. מיר נעמען אַוועק די פרנסה ביי אַנדערע יידן, ביי יידן, וואָס זענען מטופלים מיט קליינע קינדער. ס'איז אַ מיאוסע מעשה צו זיין אַ רב. איך זאָג דיר נעכע אַז מיר זענען מקפח פרנסה, מיר גולענען אַוועק די פרנסה, ביי אַ שטאַט יידן.

— אַבער, חיים, האָט די רביצין געענטפערט, וואָס קאָן איך העלפן אז זיי ווילן דווקא קויפן ביי אונדז אין קראָם?

— גערעכט, האָט ר' חיים געענטפערט, אַבער איך בין געפאלן אויף אַ המצאה, אויף אַ פאַרטל, אַ געדאַנק, איך וועל אויסרעכענען וויפל ס'איז אונדזער שטוב־הוצאה געווען איידער איך בין געווען רב אין ווילנע, ווען דו וועסט איינלייזן גענוג צו פאַרדינען וויפל מיר האָבן דעמאָלט אויסגעגעבן אַ וואָך וועסטו פארמאכן די קראָם. פון דיין קראָם וועט מיט גאַטס הילף ווערן צוריק אַ קרעמל. אַנדערע יידן דאַרפן אויך לעבן.

די רביצין האָט געפאַלגט. עס זענען געווען וואָכן, וואָס דעם רבס קרעמל איז געווען אָפן בלויז איין טאָג, זונטיק. עס האָט שוין געטראָפן, אַז די רביצין האָט געהאלטן די קראָם אָפן בלויז זונטיק אין דער פרי, ווייל אַלע האָבן געוואָלט קויפן ביים רב אין קראָם. וויפל מען האָט זיך נישט געבעטן ביי דער רביצין, אַז זי זאָל עפענען דאָס קרעמל, נאָכדעם ווי זי האָט איינגעלייזט וויפל זי האָט באדארפט, האָט נישט געהאַלפן. די רביצין האָט געהאט איין ענטפער:

— דער רב האָט געזאָגט: אַנדערע יידן דאַרפן אויך לעבן.

א ר ב א ש מ י ד

אמאל האט געלעבט אין א קליין שטעטל א רב מיטן נאָמען ר' ירוחיים. ער איז געווען א גרויסער למדן, א גאון און באַרימט איבער דער מדינה. ער איז געבליבן רב אין דעם קליינעם שטעטל, ווייל זיין טאָטע האָט אַזוי געוואָלט. דער טאָטע זיינער איז געווען א שמיד און האָט זיך זייער געגרויסט מיט זיין זון דעם רב. ער האָט געוואָלט הערן ווי אלע רופן זיין זון רבי. ר' ירוחיים איז צוליב כיבוד אב, צוליב אָפּגעבן כבוד דעם טאָטן, געבליבן רב אין זיין געבוירן־שטעטל און קיינמאל נישט געוואָלט אָננעמען קיין כסא רבנות אין א גרויסער שטאָט.

אין דעמזעליקן שטעטל האָט געווינט א גביר, א גרויסער יחסן, וואָס דאָס גאנצע שטעטל האָט פאר אים געציטערט.

טרעפט איינמאל אז דער גרויסער גביר האָט עפעס א געשעפטס־סכסוך מיט אַ סוחר פון אַן אַנדער שטאָט. דער סכסוך איז באַשטאַנען איבער אַ גרויסער סומע געלט, אין די טויזנטער. ביידע סוחרים האָבן צוגעשטימט אויף אַ דין תורה.

טראַכט זיך דער גביר: איך וועל ברענגען די דין תורה פארן רב פון שטעטל — פאַר ר' ירוחיימען. דעם שמידס זון וועט נישט האָבן די העזה אַרויסצוגעבן אַ פסק־דין קעגן מיר. דער אַנדער סוחר זאָל נאָר מסכים זיין!

ער האָט פאַרגעלייגט דעם סוחר, אַז ר' ירוחיים זאָל זיין דער רב פון דער דין תורה. דער סוחר האָט זיך אָנגעכאַפט אַן דעם אַנבאַט: א קליי־ניקייט ר' ירוחיים! אַזאָ רב וועט זיך גיך דערגרונטעווען צום אמת און וועט אַרויסטראַגן דעם ריכטיקן פסק־דין.

שלמה טיימאן

זיי זענען געקומען צו לאָדן זיך צו רבי ירוחמען. אזוי ווי עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן זייער אַ סך געלט, האָט דער רב צוגענומען נאָך צוויי דיינים צו זיך. עס זאָל זיין א בית-דין פון דריי.

דער גביר און דער סוחר לייגן אויס זייערע טענות פארן בית-דין. שוין אויפן צווייטן טאָג כאַפט ר' ירוחם מיט זיין פלינקן קאַפּ, אַז דער גביר, דער גרויסער בעל יחוס, איז נישט געקומען מיט קיין ריינע הענט. רבי ירוחם איילט זיך אָבער נישט צו רעדן צום בית-דין. ער גיט גענוג צייט די דיינים צו צעקייען דעם ענין. די דין-תורה האָט זיך פאַרצויגן אַ גאַנצע וואָך. נאָכן אויסהערן אלע טענות, פארמאכן זיך דער רב און די צוויי דיינים אין אַ באַזונדער צימער און הייבן אָן צו באטראכטן דעם עסק. עס איז שוין אויך קלאָר פאר די דיינים, אז דער שטעטלדיקער שיינער ייד, דער גביר, דער בעל-יחוס האָט געוואָלט אַפּנאַרן דעם פרעמדן סוחר.

אַבער די דיינים קווענקלען זיך: רבי געצל, אזוי האָט מען גערופן דעם שטעטלדיקן גביר, איז א ייד אַ תקיף. מען דארף זען געפינען א פשרה. ווער וויל זיך עס איינרייסן מיט ר' געצלען?

שטעלט זיך אויף דער רב און זאָגט שאַרף:

קיינע פשרות! ער וועט מוזן משלם זיין. ער וועט באצאָלן ווי א טאַטע. וואָס עס קומט פון אים. אזוי איז א גביר און א תקיף און דער גבאי פון שול, איז וואָס? עס שטייט געשריבן אין דער תורה ולא תגורו מפני איש, איר זאָלט נישט מורא האָבן פאַר קיין מענטשן, כי המשפט לאלהים הוא, ווייל דער משפט איז גאָטס. וואָס מיינט איר איז דער טייטש פון פסוק: איר זאָלט נישט מורא האָבן פאַר קיין מענטשן? פאַר וועמען זאָלן מיר נישט מורא האָבן פאַר שמואל דעם מלמד, וואָס ציטערט פאַר א פליג? עס מיינט נישט מורא צו האָבן פאַר אזא תקיף ווי ר' געצל. איך נעם אלץ אויף זיך.

דער פסק-דין איז אַרויסגעטראָגן געוואָרן קעגן ר' געצלען.

*
**

דער גביר האָט נישט פארשוויגן די מעשה. אין גאָר א קורצער צייט האָט ער אַראָפּגעבראַכט א נייעם רב אין שטעטל. עס איז אויסגעבראַכן

אַמאָליקע יידן

אַ גרויסע מחלוקת צווישן די בעלי-בתים. עס זענען אויפגעקומען צוויי צדדים און יעדער צד איז געווען גרייט אפילו אויף געשלעגן. רבי ירוחם האָט נישט געוואָלט קיין קריגערייען אין שטעטל, האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פון רבנות. ער האָט געזאָגט:

— צו זיין אַ רב און יידן זאָלן זיך קריגן צוליב מיר, וויל איך נישט. אמאָל אין מיין יוגנט האָב איך אַרויסגעהאַלפן דעם טאַטן אין קוֹזניע. ווער איך צוריק א שמיד ווי דער טאַטע מיינער. צו קיין מחלוקתן וועל איך נישט דערלאָזן.

געזאָגט און געטון.

ס'איז אריבער אביסל צייט, אינגאַנצן זעקס חדשים, און דער נייער רב איז פלוצים קראַנק געוואָרן און איז געשטאַרבן. די שטעטלדיקע יידן האָבן געזען אין רבס טויט א צייכן פון גאַט, אַ שטראַף פאָרוואָס מען האָט מבוזה געווען רבי ירוחם. אַלע, אפילו דער גביר ר' געצל, זענען געקומען צו בעטן רבי ירוחם ער זאָל ווערן צוריק רב אין שטעטל. נאָכדעם ווי מען האָט אים לאַנג געבעטן האָט רבי ירוחם מסכים געווען צוריק צו ווערן רב אין שטעטל. ער האָט אָבער אויסגענומען איין תנאי — ער נעמט נישט קיין שכירות. ווי ביז איצט וועט ער ווייטער ציען היונה פון קוֹזניע. און אויב די בעלי-בתים ווילן באמת אים אָנטון א נחת רוח, זאָלן זיי אויסבויען א בית-דין שטיבל גלייך לעבן קוֹזניע. דאָס שטעטל האָט צוגעשטימט.

ר' ירוחם איז נאָכדעם געווען רב גאַנצע צוואַנציק יאָר. ווען אַרבעט איז נישט געווען אין קוֹזניע פלעגט דער רב זיצן אין בית-דין שטיבל, איינגעוויקלט אין טלית און תפילין און לערנען. פלעגט קומען א פויער פון די אַרומיקע דערפער צו אַנציען אן אייזערנע שינע אויף א ראָד, אָדער פאַרריכטן אן אקער פלעגט ער אַנקלאפן אין פענצטער:

— ראַבין קאָוואַל, ראַבין קאָוואַל!

דער רב האָט שוין געוויסט וואָס דער פויער וויל פון אים. האָט ער אויסגעטאָן דעם טלית, אַראָפּגענומען די תפילין, אָנגעטאָן דעם שמידס פארטעך און אַרויס אין קוֹזניע.

אָפט ווען ער איז געשטאַנען אין קוֹזניע איז מען צו אים געקומען וועגן קהלשע זאכן, די רביצין האָט געזאָגט צו די באלעבאטים:

שלמה סיימאן

— ווארט צו אַ ווילע, דער רב איז אין קוואנע. איך וועל אים תיכף אריינרופן.

דאָס שטעטל האָט זיך ביי אים געבעטן:

רבי, גענוג צו זיין א שמיד, מיר שעמען זיך.

— נישטאָ וואָס צו שעמען זיך, פלעגט דער רב ענטפערן — איך לעב מיגיעי כפי פון אייגענער אַרבעט, און דאַרף פאַר קיינעם נישט מורא האָבן פאַר מיין שטיקל ברויט, חוץ פאַר גאָט אליין. דאָס איז קיין חרפה נישט. זאַל נאָר גאָט געבן כוח און פרנסה.

און דער רב איז געבליבן א שמיד ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן.

א קללה וואס איז א ברנה

מאָל, אַמאָל איז געווען א רב א גרויסער למדן און זייער א פרומער. זיין נאָמען איז געווען רבי דוד. רבי דוד האָט אויך אָנגעפירט מיט אַ ישיבה, ער איז געווען דער ראש ישיבה. אין אָט דער ישיבה זענען געווען בחורים גרויסע לערנערס, עלוים. דער גרעסטער פון אַלע עלוים איז געווען א בחור מיטן נאָמען שמחה.

אין יענע צייטן האָט זיך געפירט, אז אויב א ייד א גביר האָט גע-וואָלט א פיינעם חתן פאר זיין טאָכטער איז ער אַוועק אין אַ ישיבה נאָכ-געפרעגט ביים ראש ישיבה אויף א געראַטענעם בחור און גענומען דעם ישיבהניק פאַר אן איידעם.

און עס האָט פאסירט אז א גביר איז געקומען צו רבי דודן אין דער ישיבה און נאָכגעפרעגט זיך אויף א ווילן בחור. דאָס מיידל איז געווען א שיינע, א געראַטענע, אַ בריה, און דער גביר איז טאַקע געווען אן אמתער גרויסער גביר, האָט רבי דוד אויסגעקליבן שמחהן פארן חתן. דער גביר האָט אָנגעקוקט דעם בחור און ער איז אים געפעלן געוואָרן. חתן-כלה האָבן זיך געזען און זיי זענען געפעלן געוואָרן איינער דעם אנדערן. דער שידוך איז געשלאָסן געוואָרן.

פאר דער חתונה האָט ר' דוד געגעבן סמיכה אויף רבנות און נאָך דער חתונה איז דער יונגערמאן געזעסן ביים שווער אויף קעסט. דער שווער האָט אים צוגעזאָגט צען יאָר קעסט.

יאָרן זענען אריבער. דריי קינדערלעך זענען געבאָרן געוואָרן ביים פאַר פאַלק און שמחה איז נאָך אלץ געזעסן אין בית מדרש און געלערנט.

זיין נאמען איז געוואָרן באַווסט און באַרימט ברייט און ווייט און דער שווער האָט געקליבן נחת.

אַפט איז שמחה געקומען צו ר' דודן אויף יום-טוב. ר' דוד האָט שטאַרק אָנגעקוואַלן פון זיין תלמיד. ר' דוד האָט עטלעכע מאָל אָנגעוויינט קען דעם תלמיד, אז עס איז שוין צייט ער זאָל זיך פארטראַכטן צו ווערן א רב אין אַ שטאָט, עפענען א ישיבה און פארשפרייטן תורה צווישן יידן. שמחה האָט נישט געוואָלט הערן:
— איך האָב נאָך פיר יאָר קעסט, רבי, און איך גלוסט צום לערנען.

*
**

איינמאָל זעט שמחה אַז זיין שווער דער גביר איז זייער צעטראַגן. דער איידעם האָט געפרעגט דעם שווער פארוואָס ער איז אַזוי צעטומלט און צערויפט? דער שווער האָט אים אָפגעפטרט מיט אַ תירוץ.
— ס'איז גאַרנישט. איך האָב זיך פאַרפלאַנטערט אין אַ מסחר. עס שטייט מיר פאַר א היפשער היזק. אָבער נעם זיך נישט צום האַרצן. ס'איז נישט ביי מיר דאָס ערשטע מאָל און מסתמא נישט דאָס לעצטע מאָל. איך וועל זיך אַרויספלאַנטערן. דאָס איז מסחר.
עס גייען פארביי א פאַר טעג און שמחה זעט, אז דער שווערס פנים איז שוואַרץ ווי די ערד. דער איידעם איז צו אים צוגעשטאַנען:
— שווער-לעבן, דערציילט, וואָס עס האָט געטראַפן. עפעס איז נישט גלאט.

דער שווער האָט אויסגעגאַסן זיין ביטער האַרץ:
— ס'איז אַ מיאוסע מעשה, שמחה. איך האָב זיך אַזוי פאַרדרייט אין אַ געשעפט, אז עס האלט גאַר שמאַל מיט מיר. עס שמעקט מיט באַנקראַט. שמחה האָט זיך געבעטן:
— שווער-לעבן, לייגט פאַר מיר אויס דעם גאַנצן ענין. לאַמיר הערן. אפשר וועל איך אייך מיט עפעס קאַנען העלפן.
פריער האָט זיך דער שווער געקווענקלט — וואָס ווייסט דער לער-נער פון מסחר? אָבער ווען שמחה איז שטאַרק צוגעשטאַנען צו אים האָט דער שווער פאר אים אויסגעלייגט דעם גאַנצן פארפלאַנטערטן ענין.

שמחה האָט מיט זיין פלינקן קאָפּ באלד געכאפט דעם גאנצן עסק. ער האָט זיך אוועקגעזעצט מיט דעם שווער און איבערגעגאנגען מיט אים זייער פאָרזיכטיק אלע חשבונות. ער האָט אויסגערעכנט אלע מעגלעכקייטן און סוף כל סוף געראָטן דעם שווער צו טאָן אַזוי און אַזוי. זאל ער פרובירן דאָס צו טאָן.

אין געציילטע וואָכן איז דער שווער געקומען א פריילעכער, א גליק־לעכער צום איידעם און אוועקגעלייגט שמחהן אויפן טיש א מתנה א גאָלדענעם זייגער און געזאָגט:

— שמחה, דו האָסט א קאָפּ אויף די פלייצעס. איך האָב נאָך פארדינט אין דעם עסק.

פון דעמאָלט אָן האָט דער שווער אָנגעהויבן מיישב צו זיין זיך מיטן איידעם וועגן אלע געשעפטן. עס זענען ניט אַריבער קיין צוויי־דריי יאָר און שמחה אליין איז געוואָרן א סוחר. אין גאָר א קורצער צייט איז שמחה געוואָרן א גביר. ער האָט נאָך אַריבערגעשטיגן מיט זיין עשירות דעם שווער.

שמחה האָט אָנגעהויבן ווייניקער און ווייניקער צו לערנען. וואָס גרעסער עס זענען געוואָרן זיינע געשעפטן, אַלץ ווייניקער האָט ער גע־לערנט. ווען זיינע געשעפטן זענען געוואָרן גאָר גרוי, האָט ער שוין זעלטן גענומען א ספר אין האנט. אמאָל אויף יום־טוב פלעגט ער דאָך אויסמארקירן אַריבערצוכאפן זיך צו זיין רבי, צו רבי דודן. די ערשטע צייטן פלעגט ער בלייבן א פאָר וואָכן אין דער ישיבה און דערווייל אַריינ־כאפן אביסל לערנען. וואָס ווייטער פלעגט ער בלייבן אלץ ווייניקער צייט. לעצטנס פלעגט ער קומען שפעט ערב יום־טוב און אָפּפאָרן מוצאי יום־טוב, גלייך ווי עס פלעגט פינצטער ווערן. ער האָט קיינמאָל קיין צייט נישט געהאט.

רבי דוד האָט געהאט גרויס עגמת נפש פון זיין תלמיד. דער געראַ־טענער שמחה איז גאָר געוואָרן אַ גביר. פארלאָרן געגאנגען א גרויסער רב און ראש־ישיבה. אָפט האָט ער גערעדט מיט שמחה און אים געמוסרט. אָבער עס האָט נישט געהאַלפן. שמחה האָט געטענהט:

— רבי, ווי לאָזט מען איבער אזעלכע גרויסע געשעפטן? הונדערטער מענטשן ציען חיונה פון מיינע מסחרים.

שלמה סיימאן

קומט איינמאל רבי שמחה (אזוי האָט מען שוין אים לאנג גערופן) צום רבין אויף יום כפור. באלד מוצאי יום כפור גייט שמחה אריין צום רבין זעגענען זיך. רבי דוד האָט געפרעגט מיט פארדרוס:

— שוין אנטלויפסטו? האָסט קיין צייט נישט?

שמחה אן אָנגעטאָנענער ווי אין וועג אַריין האָט געענטפערט:

— רבי, איך קאָן זיך ניט העלפן. איך האָב דריי זאוואָדן (פאבריקן) פון צוקער. איך מוז זען, אַז די בוריקעס, וואָס איך האָב אָנגעקויפט, זאָלן אַנקומען אין צייט און נישט צעפּוילט ווערן. זאָל איך נישט אכטונג געבן ווי עס באדארף צו זיין, קאָן איך פארלירן די זאוואָדן. די צוקער-פאבריקן זענען דער יסוד, דער פונדאמענט פון מיין עשירות.

רבי דוד האָט אויפגעהויבן ביידע הענט און געזאָגט צו רבי שמחה:

— שמחה, בייג איין דעם קאָפּ און איך וועל דיך בענטשן.

רבי שמחה האָט געפּאָלגט. רבי דוד האָט אָנגעהויבן:

— פאַר געזונטערהייט. זאָל גאָט געבן, אז די בוריקעס זאָלן אלע צעפּוילט ווערן און דו זאָלסט פארלירן אַלע דריי זאוואָדן. זאָל א קללה אַריין אין אלע דיינע מסחרים און דער אויבערשטער זאָל דיר העלפן, אז דו זאָלסט פארלירן דיין גאַנץ עשירות און דו זאָלסט אַנקומען צו בעטל-ברויט.

— רבי, איז שמחה געוואָרן אַ פאַרציטערטער, מיט געוויין אין האַלדז

האָט ער אויסגערופן: — רבי, פארוואָס שעלט איר מיך?

רבי דוד האָט געענטפערט:

— נארעלע, איך שעלט דיך נישט, איך בענטש דיך. ווען דו וועסט פאַרלירן דיין עשירות, וועסטו זיך אומקערן צו דער תורה. ווען דו וועסט קומען צו בעטל-ברויט וועסטו אָננעמען אַ רבנות-שטעלע און ווערן אַ ראש-ישיבה און פאַרשפּרייטן תורה צווישן יידן. זאָלן אַנדערע יידן זיין נגידים. דו ביסט אן עושר אין תורה און עס פאַסט דיר נישט קיין נגידות. נאָך דעם רבינס ברכה איז רבי שמחה אוועקגעפאַרן אהיים, אויפגע-געבן זיינע מסחרים, אוועקגעגעבן זיין עשירות אויף צדקה און איז גע-וואָרן אַ רב און אַ ראש-ישיבה און פאַרשפּרייט תורה צווישן יידן.

דער שאגת אריה

קיינ נאָמען איז געווען אריה־לייב, רופן האָט מען אים גערופן ר' לייב, באַוויסט און באַרימט איז ער געווען ביי יידן ווי דער „שאַגת אַריה“. אַלע האָבן אים געקאָנט ביי דעם נאָמען, ווייל ביי יידן פירט זיך אז מען רופט א רב, א גרויסן מענטשן, א יידן וואָס שרייבט ספרים, נאָך זיין ספר נאָך. רבי לייב האָט אָנגעשריבן א פילפול ספר מיטן נאָמען „שאַגת־אַריה“, דאָס געשריי פון אַ לייב. דאָס ספר איז באַלד באַליבט געוואָרן ביי אַלע רבנים און למדנים. פון דעמאָלט אָן האָט מען רבי לייבן אָנגעהויבן רופן „דער שאַגת־אַריה“.

קיינ בילד־פאַרשוין איז דער שאַגת אַריה נישט געווען. אַ קאָפּ האָט ער געהאַט א גרויסן; ווי אן עמער די גרויס, האָט מען זיך געוויצלט. זיין נאָז איז געווען א לאַנגע, א פליישיקע, אויגן־אַרויסגעשטאַרצטע, שוואַרצע גרויסע אויגן די גרויס ווי אייער, און זיי האָבן שטענדיק געשפּריצט מיט פייער. די אויערן זיינע זענען אָפּגעשטאַנען פון קאָפּ ווי צוויי גרויסע קירבעס־בלעטער. ער איז געווען נישט קיין הויכער, אַ ברייטפלייציקער, א שווער־לייביקער, אַבער זייער א רירעוודיקער. א כעסן איז ער געווען, אַז גאָט זאָל שומר און מציל זיין. יעדע קלייניקייט פלעגט אים אַרייַן־ברענגען אין אַ גרימצאָרן. זיין קאָפּ האָט געאַרבעט פלינק, בליץ־שנעל און ער האָט נישט געהאַט קיין געדולד פאַר דעם דורכשניטלעכן מענטשנס תּפּיסה. נאָר עפעס וואָס ער האָט נישט געכאַפט אַזוי גיך וואָס ער מיינט, פלעגט ער אַרייַנפאַלן אין א כעס. פאַרשטייט זיך, אז מען האָט אים צו שטאַרק נישט ליב געהאַט.

שלמה טיימאן

ער איז געווען פריער רב אין וואלאזשין, נאָכדעם אין מינסק און צום סוף אין מעץ.

ער איז קיינמאל גוט נישט דורכגעקומען מיט די באלעבאטים פון שטאָט. עס ווערט דערציילט, אז איינמאל האָט ער געהאלטן א דרשה אין וואלאזשין. די דרשה איז געווען אזא טיפע, אז קיינער אפילו פון די וואָלאָזשינער לומדים האָט נישט פארשטאַנען וואָס דער שאגת אריה האָט געדרשנט, און וואָלאָזשין איז געווען א שטאָט פול מיט למדנים. עס פירט זיך, אז נאָך דער דרשה קומען צו די באלעבאטים צום רב און ווינטשן אים אַ ייִשר־כוח — געשטאַרקט זאָלט איר זיין — אַ דאַנק מיינט עס. נאָך יענער דרשה איז קיינער פון די וואָלאָזשינער באלעבאטים צו אים נישט צוגעגאַנגען. דער שאגת אריה איז שנעל ארויף אויף דער בימה, א פאטש געטון אין שולחן און אויסגערופן:

— וואָלאָזשינער באלעבאטים, לומדים און שיינע יידן, איר זאָלט וויסן, אז איר זייט נאָך גרעסער פון מלאכים. יחזקאל הנביא האָט אונדו דערציילט, אז די מלאכים וואָס שטייען אַרום גאָט, לעבן כסא הכבוד, האָבן קעלבערנע פיס און איר האָט קעלבערנע קעפּ.

דערפאר טאַקע האָט פאסירט ווען דער שאגת אריה האָט געבעטן א הוספה אויף זיינע שכירות, גאָר א קליינע הוספה, האָט וואָלאָזשין אָפּגע-זאָגט זיך אים צו געבן די פאַר גראַשן. און מער ווי קיין גראַשנס האָט ער נישט געבעטן. דער שאגת אריה איז אוועק פון וואָלאָזשין און איז געוואָרן רב אין מינסק.

אין מינסק האָט ער זיך לאנג נישט געהאלטן. ער איז אזוי דער-גאַנגען די יאָרן די באלעבאטים, אז אין א שיינעם טאַג האָט מען אים און זיין פאַמיליע אַוועקגעזעצט אויף אַ וואָגן געשפּאַנט צו א פאַר אַקסן און זיי ארויסגעשיקט פון שטאָט.

אַרויסגעשיקט צו ווערן אויף א וואָגן געשפּאַנט אין אַקסן האָט זיך גערעכנט פאר א גרויסן בזיון. הינטערן שטאָט האָט דער שאגת אריה אָפּגעשטעלט דעם וואָגן, א קער געטאַן דעם פנים צו דער שטאָט און אויסגערופן:

— מינסק, מינסק, דו ברענסט נאָך נישט?

אַבער דאָס וואָס מען האָט אים אַזוי מיאוס אַרויסגעטריבן פון מינסק

האַט אים זייער שטאַרק באומראיקט: מינסק איז א מוטער־שטאָט ביי יידן. ווען אַזאַ קהלה האָט אים אַרויסגעטריבן מיט בושה איז אַ סימן אַז זיין הנהגה — אויפפירן זיך, איז נישט ווי עס באדארף צו זיין. ער האָט געזינדיקט קעגן יידן.

דער שאגת אריה האָט אויף זיך גענומען א שטראַף: ער איז אַוועק אַפריכטן גלות.

ער איז געגאנגען פון דאַרף צו דאַרף, פון שטאַט צו שטאַט, פון מדינה צו מדינה — גע־וונד. ווו ער האָט געטאַגט דאָרט האָט ער נישט געזעכט־טיקט. ביי קיין פרעמדן טיש האָט ער נישט געגעסן — הויך שבתים. ער איז געווען אַנגעטאַן אין אַ לאַנגן לייוונטענעם קאַפּטאַן אַרומגעאַרטלט מיט אַ שטריק. אויף דעם שטריק איז געהאַנגען אַ טאַפּ, אַ לעפל, אַ לייוונט זעקעלע אַנגעפילט מיט גריץ. ווען ער איז אַנגעקומען אין א שטאַט איז ער פארגאנגען אין הקדש. דאָרט אַפּגעקאַכט פאר זיך א געקעכץ אין זיין אייגענעם טאַפּ. געגעסן דאָס געקעכץ פון טאַפּ מיט זיין אייגענעם לעפל, איבערגעזעכטיקט און געגאנגען ווייטער.

אזוי האָט ער געוואנדערט ביז ער איז אַנגעקומען אין קעניגסבערג, אין פרייסן. דאָרט איז נישט געווען קיין הקדש פאַר אַרעמעלייט, האָט ער זיך נאָכגעפרעגט ווו עס וווינט דער רב. מען האָט אים אַנגעוויזן די שטוב פון רב, דער שאגת אריה איז אַריין אין קיך און א בורטשע געטון צו דער דינסט:

— נאָ דיר א טאַפּ גריץ און קאָך מיר אַפּ א געקעכץ.

די דינסט האָט א קוק געטון אויף דעם משונהדיקן אַרעמאן און פון שרעק אַרויסגעלאָזן א קוויטש. די רביצין איז אַריינגעלאָפּן אין קיך. דער שאגת אריה האָט זיך א ביזער געטון:

— וואָס שרייט זי די בהמה? נאָ, נעם דעם טאַפּ און די גריץ און קאָך מיר אַפּ א געקעכץ.

די רביצין האָט פאַרשטאַנען אַז ס'איז נישט גלאַט אזוי אַן אַרעמאן. האָט זי אים געבעטן צווארטן און אליין איז זי אַריין צום רב און אים דערציילט, אַז עס איז געקומען זייער אַ מאַדנער אַרעמאן און הייסט זיך אַפּקאַכן גריץ אין זיין אייגענעם טאַפּ.

דער רב האָט געהייסן דער רביצין נישט אַפּצוואַגן דעם אַרעמאן און

ער אליין איז ארויס אין קיך און פארבעטן דעם געוונדיק צו זיך אין קאבינעט.

דער קעניגסבערגער רב האָט געלעבט רייך און ברייט ווי עס פאָסט פאַר אַ רב פון אַזאַ גרויסער שטאָט. דער שאגת אריה האָט באַקוקט די צימערן, די הלבשה, די אַנטוועכץ פון רב און א קער געטון זיך מיט א ביזער פראגע צו אים:

— קעניגסבערגער רב, אזויפיל צייט פארשווענדט איר אויף נאריש-קייטן, ווען האָט איר צייט אַפצוגעבן זיך צו תורה לערנען און ווערן א למדן?

דער רב האָט אים נישט געענטפערט, ער האָט אים אַריינגעפירט צו זיך אין צימער, אים אַוועקגעזעצט אויבנאָן און פארפירט מיט אים א שמועס און באלד אריבער צו דברי תורה. דער שאגת אריה האָט אָנגע-הויבן ווייזן וואָס ער קאָן, אָנגעהויבן פרעגן קשיה נאָך קשיה. דער קעניגס-בערגער רב, וואָס איז אויך געווען א גרויסער למדן, האָט געענטפערט אויף די אלע קשיות. דער שאגת אריה האָט אים אָפגעפרעגט, דער קע-ניגסבערגער רב האָט זיך נישט אונטערגעגעבן. אזוי האָבן זיי גערעדט אין לערנען א לאנגע צייט ביז דער שאגת אריה האָט אים געפרעגט גאָר א הארבע קשיה. דער רב האָט אים געענטפערט. דער שאגת אריה האָט אים אָפגעפרעגט. דער רב האָט רואיק א מאך געטון מיט דער האנט:

— איר, פרעמדער ייד, זענט טאַקע אַ גאון, אָבער איר קאָנט נישט אָפּרעגן מיין תירוץ. ווייל דער אמת איז, ס'איז נישט מיין תירוץ, ס'איז דעם שאגת אריהס א סברה.

און אזוי רעדנדיק גייט ער צו צום אלמער ספרים נעמט ארויס דעם „שאגת אריה“, מישט אויף א בלעטל און ווייזט אים דעם פרעמדן: נאָט זעט!

מער האָט דער אורח נישט געדאַרפט. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, אַ קלאַפ געטון מיטן קולאק אין טיש און אויסגעשריען:

— ווען דער שאגת אריה שטייט אין אַלמער ספרים איז ער ביי אייך א בר סמכא (אַן אויטאָריטעט) און ווען ער שטייט פאר אייך אויף די פיס אַ לעבעדיקער, איז ער ביי אייך אַ שלעפּער, אַ בעטלער, אַ געוונדיק! ווען דער קעניגסבערגער רב האָט דערהערט ווער דער אורח איז.

האַט ער שוין אים מער נישט אָפּגעלאָזט. ער האָט אים באזעצט אין שענסטן און בעסטן צימער פון הויז, אים באקליידט און אים נישט געלאָזן מער אַפּריכטן גלות. דער קעניגסבערגער רב האָט געהאט א מיין דערביי. אין שטאָט זענען געקומען שלוחים פון מעץ צו פארבעטן דעם קעניגסבערגער רב אויף דעם כסא הרבנות פון מעץ. דער קעניגסבערגער רב איז געקומען צו זיי און געזאָגט:

— דאָ אין שטאָט געפינט זיך איצט דער שאגת אריה וואָס איז מער ראוי ווי איך צו זיין רב אין מעץ. ער איז דאָך דער גאון פון זיין דור. דער שאגת אריה איז געבליבן רב אין מעץ ביז זיין טויט. ער איז געשטאָרבן אין א טיפן עלטער, ער איז געווען ביים טויט איבער ניינציק יאָר. געשטאָרבן איז ער אין אַן אומגליק-צופאַל. ער איז צוגעגאַנגען צום אלמער ספרים ארויסנעמען א ספר — און דער גאַנצער אלמער ספרים איז אומגעפאלן אויף אים. א שעה שפעטער, ווען מען האָט אים אַרויסגע-
נומען א האלב-טויטן פון אונטער דעם בארג ספרים האָט ער א לאך געטון:
— חכמים אַזוי צו בייקומען מיך. אַלע מחברים, די קעגנער מיינע, און די וואָס זענען נישט מסכים מיט מיר, זענען אלע מיטאַמאַל א פאל געטון אויף מיר, האָבן זיי מיך בייגעקומען. אָבער ס'איז קיין חכמה נישט אַזוי מנצח צו זיין אַן אַלטן יידן.

א ז י ס ר נ

אין אַ שטעטל אין אמאָליקער גאַליציע האָט געלעבט אַ ייד אַ שניידער מיטן נאָמען חיים. דער ייד האָט געהאַט אַ בן יחיד מיט גאָר אַ שאַרף קעפל, מיטן נאָמען יעקב־יוסף. דאָס יינגל האָט געלערנט אין חדרים, ווי דער שטייגער איז געווען ביי יידן און אַלע מלמדים האָבן אָנגעקוואַלן פון אים. ווען יעקב־יוסף איז אַלט געוואָרן דרייצן יאָר האָט דער טאָטע אַוועקגעשיקט זיין בן יחיד אין אַ גרויסער ישיבה, ווי דער מנהג איז געווען אין יענע צייטן. דאָס יינגל האָט אָבער לאַנג נישט געלערנט אין דער ישיבה. אַ יאָר נאָכדעם ווי יעקב־יוסף איז אַוועקגעפאַרן פון דער היים איז דער טאָטע זייער קראַנק געוואָרן, זיך פאַרקילט. אָבער פון דער פאַרקילונג האָט ער געקראַגן אַ לונגן־פעלער און איז געשטאַרבן. עס איז געבליבן אַן אַלמנה מיט צוויי קליינע יתומים־לעך — צוויי מיידל־לעך, ניין און זיבן יאָר אַלט. יעקב־יוסף איז אַלט געווען פערצן יאָר און איז געוואָרן דער שפּיזער פון דער משפּחה.

ער איז געקומען אַהיים. ווי יונג ער איז געווען, האָט זיך געפונען אַ ישובניק, וואָס האָט אים גענומען פאַר אַ מלמד פאַר זיינע יינגלעך. ער האָט אים געגעבן עסן און טרינקען און דרייסיק קראַנען אַ זמן.

דריי יינגלעך האָט דער ישובניק געהאַט. קיין סך לערנען האָט יעקב־יוסף נישט געקענט מיט זיי. זייערע קעפּ זענען געלעגן מער ביי די פּערד אין שטאַל און קי אין פעלד ווי ביים ספר אויפן טיש. יעקב־יוסף האָט געהאַט אַ סך פרייע צייט. נישט נאָר האָט ער געהאַט די אַוונטן און נעכט פאַר זיך, נאָר אַפּט האָט פאַסירט, אַז אין מיטן טאָג זענען די

יינגלעך אויסגערוינען און דער מלמד איז געבליבן זיצן אליין מיטן אָפּע-
נעם ספר אויפן טיש.

יעקב־יוסף האָט געלערנט פאַר זיך. ער האָט מיטגענומען אין דאָרף
די מסכתא בבא קמא, די איינציקע גמרא, וואָס ער האָט פאַרמאָגט. איז
ער דורכגעגאַנגען די מסכתא איינמאָל, צוויי מאָל, צען מאָל ביז ער איז
געווען קלאָר אין יעדער שורה און געקאַנט אפילו די שולי הגוילים, די
ראַנד־באַמערקונגען, אויף אויסווייניק. אַז ער איז פאַרטיק געוואָרן מיט
דער מסכתא האָט ער גענומען נישטערן צווישן דעם ישובניקס עטלעכע
ספרים, האָט ער געפונען אַ גאַנג חומשים און אַ 'שוואַרבע' מיט ל"ב
פירושים. יעקב־יוסף האָט זיך גענומען צום תנ"ך. חנוכה צייט האָט ער
געהאַט ביי זיך אין קאַפּ פאַרשלאָסן גאַנץ תנ"ך. מער קיין ספרים זענען
נישט געווען אין שטוב, דאָס בחורל איז טרויעריק געוואָרן, וואָס טוט
מען איצט?

דער ישובניק האָט געזען, אַז זיין רעבטשיק (אזוי האָט ער גערופן
דאָס מלמדל, ווייל ער איז געווען זייער יונג) גייט אַרום אַ טרויעריקער
עפעס גאר אָן אַ קאַפּ, האָט ער אָנגעהויבן חוקר ודורש זיין. יעקב־יוסף
האָט אים דערציילט זיין ביטער האַרץ. דער ישובניק האָט זיך אַ פאַטש
געטון אין די זייטן:

— דאָס גאָר! אַבי איך האָב געמיינט, אַז עס געפעלט דיר נישט מיין
קעסט. פאַרד נישט, דאָגה נישט און נעם זיך נישט צום האַרצן. דאָ, אין
צווייטן דאָרף, ווינט אַן אלמנה, האָט זי אַ גאַנצן אַלקער מיט פולע פאַ-
ליצעס מיט ספרים. איר מאַן איז געווען אַ ייד אַ למדן. קיין קינדער האָבן
זיי נישט געהאַט, איז נישטאָ ביי איר ווער עס זאָל דורכלופטערן אַ ספר.

יעקב־יוסף איז אַוועק צו דער אלמנה אין צווייטן דאָרף. זי האָט אים
אַריינגעפירט אין אַ צימער, וווּ עס זענען געשטאַנען אַלמערס און אַל-
מערס מיט ספרים. יעקב־יוסף האַרץ איז געוואָרן לענגער און ברייטער.
אַ קלייניקייט! אַ ש"ס בבלי געדרוקט אין ווילנע און אַ תלמוד ירושלמי
געדרוקט אין לובלין. היינט פוסקים: ראשונים און אחרונים. אַלערליי
פלול־ספרים. אַ שאַץ־קאַמער, אַן אוצר!

יעקב־יוסף האָט געבעטן דער אלמנה זי זאָל אים לייען אַ גמרא. ער

שלמה סיימאן

וועט אנהייבן מיט ברכות. די אלמנה האָט זיך געקווענקלט: זי היט אָפּ די ספרים ווי דימענטן. זי האָט מורא אויסלייען צו אַ פרעמדן. דאָס יינגל איז געבליבן שטיין אַ בלייכער, אַ פאַרלורענער, געצופט מיט די הענט די פאַלע פון זיין קאַפּאַטע. די אלמנה האָט אַ קוק געטון אויף דעם דערשלאַגענעם יינגל, האָט אַ זיפּץ געטון און געזאָגט: — אַט אַזוי איז געווען מיין מאַן עליו השלום. שטענדיק פאַרקאַכט אין לערנען.

זי האָט אַ טיפּץ זיפּץ געטון:

— פאַר אַ ספר וואָלט ער אַוועקגעגעבן זיין לעבן. טאָג און נאַכט רק געלערנט. ווען איך גיב נישט אַכטונג אויף דער קרעטשמע וואָלטן מיר געשטאַרבן פון הונגער. ער האָט קיינמאַל נישט געוויסט אויף וואָסער וועלט ער איז. ווען איך טראָג אים נישט צו דאָס עסן פאַסט ער גאַנצע טעג.

יעקב־יוסף איז געשטאַנען און געהערט איר רעדן און נישט געהערט וואָס זי זאָגט. זיינע אויגן זענען געווען צוגעקלעפט צו די ספרים. די אלמנה האָט אַ זיפּץ געטון:

— איך וואָלט געשווירן, אַז דו האָסט נישט געהערט קיין וואָרט וואָס איך האָב געזאָגט. אַט פונקט ווי מיין מאַן. מילא נאָ דיר די גמרא ברכות. אָבער געדענק! היט זי אָפּ: פאַרפלעק זי נישט, קער נישט איבער די בלעטלעך מיט אַן איינגענעצטן פינגער און פאַרבייג נישט קיין בלעט־לעך. ווילסטו מאַכן אַ סימן, לייג אַריין אַ פּאַדים פון אַ ציצה.

יעקב־יוסף האָט גענומען די גמרא און איז צוריקגעלאָפּן צום ישובניק. צוריקגעלאָפּן טאַקע, נישט געגאַנגען. און באַתו יום — גלייך אין דעם זעלביקן טאָג, זיך געזעצט לערנען. ער האָט געשלונגען די בלע־טער. אין איין וואָך איז ער פאַרטיק געוואָרן מיט דער מסכתא און זי צוריק געבראַכט צו דער אלמנה. זי האָט אים געגעבן אַן אַנדער מסכתא. אין אַ וואָך אַרום האָט ער איר צוריקגעבראַכט די צווייטע מסכתא. די אלמנה האָט ביי אים צוגענומען די גמרא. זי אַריינגעשטעלט אין אַלמער ספרים, זיך פאַרקרימט, אַ שאַקל געטון מיט דעם קאַפּ און אַן חשק אים געגעבן אַן אַנדער גמרא. דאָס בחורל האָט זיך געוונדערט:

— פאַרוואָס האָט זיך די אלמנה געקרימט? דוכט זיך, אַז איך בין

געווען אָפּגעהיט און צוריקגעבראַכט די גמרא נישט קיין באַפּלעקטע, חלילה, נישט צעריסן אָדער פאַרבויען אַ בלעטל. טאַקע, פאַרוואָס איז זי ברוגז?

ער האָט אויסגעפונען פאַרוואָס די אלמנה איז אָנגעבלאָזן ווען ער האָט צוריקגעבראַכט די דריטע גמרא. זי האָט ביי אים צוגענומען די מסכתא און אַרויסגעפּלאַצט:

— דו וועסט דאָך מיר צערייסן אַלע גמרות. אַן איינפאַל! אַלע וואָך אַ גמרא.

יעקב־יוסף האָט עס אַריינגענומען אין קאַפּ: טאַקע, וואָס יאָגט ער זיך? וואָס לויפט ער, ווי עמיצער וואַלט אים מיט אַ בייטש געטריבן? פון דעמאָלט אָן האָט ער נישט צוריקגעבראַכט קיין גמרא ביז ער האָט געקענט די מסכתא אויף אויסווייניק.

צוליב דער אלמנהס ספרים איז יעקב־יוסף אָפּגעווען פיר יאָר אין דאַרף. אין דער צייט איז ער קלאָר געוואָרן אין גאַנץ ש"ס. אָבער טאַקע אויף אויסווייניק, אָט ווי אַ ייד קען „אשרי“ — דאַרף נישט אַריינקוקן אין סידור.

יאָרן זענען אַוועק, יעקב־יוסף האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַרעם פרום מיידל, זיך באַזעצט אין קראַקע און איז געוואָרן דאָרט אַ גמרא־מלמד. אין שטאָט האָט מען געוואוסט, אַז יעקב־יוסף דער גמרא־מלמד איז אַ ייד אַ למדן. אָבער מען האָט אים אפילו נישט באַטיטלט מיט רב. קאַרגע למדינים מלמדים זענען אין קראַקע? חוץ דעם איז ער דאָך אַ גמרא־מלמד, וואָס לערנט מיט בר־מצווה בחורים. אַזאַ ייד איז מחוייב צו זיין אַ למדן.

יעקב־יוסף האָט געוויינט אין קראַקע פולע צוואַנציק יאָר. אַ קבצן, אַ דלפן איז ער געווען ווי אַלע מלמדים, אָבער ער האָט זיך פאַר קיינעם נישט באַקלאָגט. ער האָט אָנגענומען זיין גורל באהבה. שייך, ער פאַרדינט דאָך נאָך אַביסל מער ווי זיין טאַטע דער שניידער האָט פאַרדינט. ברויט איז דאָ צום זאָט. עס בלייבט אַמאָל אויך אויף אַ שוך און אַ קלייד פאַר זיך און ווייב און די צוויי קינדער. און מלמדות איז דאָך אַן עבודת השם. אפילו ווען מען אַרבעט לערנט מען דאָך אויף גאָטס תורה, וואָס דאַרף ער נאָך?

שלמה סיימאן

יעקב־יוסף וואָלט אזוי אָפגעלעבט זיין גאַנץ לעבן און קיינער וואָלט זיך אויף אים נישט אומגעקוקט. טרעפט אָבער, אַז אין פראַנקפורט שטאַרבט דער רב ר' ישעיה און פאַרן טויט זאָגט ער אַן די פּרנסים פון שטאָט:

— איר זאָלט וויסן, פּרנסי העיר, אַז ביי מיר אין שופּלאַד, וואָס שטייט לעבן אַלמער ספרים, ליגט אַ שטיקל פאַרשריבן פאַפיר. דאָרט האָב איך פאַרשריבן דריי האַרבע קשיות און די ענטפערס. לאַזט זיך איבער די שטעט און שטעטלעך פון תּפוצות ישראל און רעדט אין לערנען מיט ראשי ישיבות, רבנים אָדער סתם יידן למדנים. דער, וואָס וועט קענען פאַרענטפערן די דריי קשיות, זאָל זיין מיין ממלא מקום דאָ. אין פראַנק־פורט.

נאָך דער קבורה האָבן זיך צוויי פּרנסים פון פראַנקפורט אוועקגעלאָזן איבער דער מדינה. זיי האָבן קיינעם נישט דערציילט פון רבי יהושעס צוואה. אָבער ווהיין זיי זענען געקומען האָבן זיי גערעדט מיט שיינע יידן אין לערנען און געשטעלט זיי די דריי קשיות. פאַרשטייט זיך, יעדער למדן האָט זיי פאַרענטפערט אויף זיין שטייגער, אָבער די תּירוצים האָבן נישט צופרידן געשטעלט די פּרנסים.

נאָך חדשים אַרומפאַרן זענען זיי אָנגעקומען אין קראַקע. די קראַק־קעווער יידן האָבן דערהערט אַז צוויי פּרנסים פון פראַנקפורט זענען גע־קומען אין שטאָט, האָבן זיי מקבל פנים געווען די שענסטע באַלעבאַטים. ווי עס פירט זיך צווישן יידן, האָט מען גערעדט אין לערנען. די פּרנסים שטעלן די דריי קשיות פון רבי ישעיה און קיין ריכטיקע תּירוצים הערן זיי אויך נישט אין קראַקע. ס'איז אוועק אַ גאַנצע וואָך און זיי זענען געבליבן אויף שבת.

אין יענעם שבת האָט איינער פון די שענסטע באַלעבאַטים געפראַוועט אַ ברית. ער האָט איינגעלאָדן די פראַנקפורטער פּרנסים אויף דער סעודת־מצווה. ביים עסן האָט מען, ווי דער שטייגער ביי יידן, גערעדט תורה. דעם באַלעבאַס עלטערער יינגל, אַ בחורל פון אַ יאָר צוועלף האָט געהאַלטן אַ פּילפּול, וואָס דער מלמד האָט אים אויסגעלערנט. אין אַט דער דרשה האָט דאָס יינגל פאַרענטפערט די אַלע דריי קשיות פון רבי

ישעיהו, די תירוצים זענען געווען כמעט וואָרט און וואָרט ווי דער פראַנקפורטער רב האָט אויפגעשריבן.

די פרנסים האָבן באַלד גענומען נאַכפּרעגן ווער דער מלמד איז. מען האָט זיי אָנגעוויזן אויף יעקב־יוסף, וואָס איז געזעסן ביים עק טיש. מוצאי שבת זענען געקומען צו אים די פראַנקפורטער פרנסים און אים פאַרגעלייגט אַ כתב רבנות. יעקב־יוסף האָט זיי אָנגעקוקט ווי זיי וואַלטן געווען חסר דעה:

— וואָס טוט איר, פרנסים פון פראַנקפורט? איך בין אַ פראַסטער גמרא־מלמד. ווי קום איך צו פאַרנעמען דעם כסא־הרבנות פון פראַנקפורט, וווּ עס זענען אַלעמאַל געזעסן גאונים, צדיקים און גדולי הדור?

זיי האָבן אים געוויזן רבי ישעיהס צוואה מיט די דריי קשיות און ענטפערס. יעקב־יוסף האָט אַ פיר געטון מיט די אויגן, אַ קוועטש גע־טון מיט די פלייצעס און געזאָגט:

— כבודו במקומו מונח, רבי ישעיה איז געווען אַ ייד אַ גאון, אַ גדול בישראל, אָבער ער האָט נישט געהאַלטן קיין סך פון אונדזער דור. אַז נישט וואַלט ער נישט געלאָזן אַזעלכע דריי קשיות. דאָס זענען דאָך קשיות פאַר חדר־יינגלעך.

די פרנסים האָבן זיך איבערגעקוקט און אָנגעהויבן רעדן מיט אים אין לערנען. ס'איז דאָך נישט שייך, מלא וגדוש, אן אוצר בלום, אַן איי־זערנע קאסע פול מיט באַזונדערע קעמערלעך, וווּ עס ליגן גאַלד און זילבער, דימענטן און פערל. אַ ייד וואָס איז פול מיט ש"ס און פוסקים, ספרי, ספרא, ראשונים און אחרונים. די האָר שטעלן זיך קאָפּיער.

זיי זענען געזעסן מיט אים ביז שפעט אין דער נאַכט, איינגעטענהט — ס'האָט נישט געהאַלפן. אויף מאַרגן זענען זיי ווידער געקומען. ער האָט זיך אָפגעזאָגט אפילו צו רעדן מיט זיי, איך בין אַ שכיר־יום, אַ מלמד, דער טאָג איז נישט מיינער, איך טאָר נישט בטלענען קיין צייט.

עס האָט גאַרנישט געהאַלפן. די פרנסים זענען אַוועקגעפאַרן מיט ליידיקן.

טרעפט זיך אַ פאַר וואַכן שפעטער און ר' יעקב־יוסף ווערט קראַנק.

שלמה סיימאן

ער ליגט אין בעט א וואך, צוויי און דריי און בעסערט זיך נישט. זעצט ער זיך אויף און זאגט:

— איך זע שוין, רבונג של עולם, אז דו ווילסט איך זאל פארן קיין פראנקפורט און ווערן דארט רב. נו, איך וועל נאכגעבן דיין רצון. אבער דו זאלסט וויסן, רבונג דעלמא כולו, אז מיין רצון איז נישט דערביי. איך וויל נישט מאכן די תורה א קרדום לחפור בה, א רידל צו גראבן מיט אים, פרנסה האבן פון דער תורה אויף מיינע עלטערע יארן. נאר איך גיב זיך אונטער.

ר' יעקב־יוסף איז געווארן רב אין פראנקפורט. אבער מער ווי דריי יאר איז ער רב נישט געווען. ער איז געווארן אויס רב צוליב אזא מעשה: איינמאל א דאנערשטיק קומט צו אים א פרוי מיט א שאלה וועגן א הון. ר' יעקב־יוסף איז געזעסן אין בית־דין־שטיבל און גערעדט מיט די דיינים אין לערנען. ווען די פרוי האט אים דערלאנגט די הון האט ער א קוק געטון און דערזען — ס'איז נישטא קיין שמץ ספק, אז דאס עוף איז טריף. האט ער א זאג געטון, נישט קוקנדיק אויף דער פרוי: טריף. אפגעזאגט האט ער ווידער געצויגן דעם שמועס מיט די דיינים.

די פרוי איז אבער נישט אוועק. זי האט זיך א שטעל געטון און אויסגעשריען מיט ווייטיק:

— איר האט נישט קיין יידיש הארץ. איר זענט א גולן טריף צו מאכן די עוף.

א דיין איז אויפגעשפרונגען א פארציטערטער און אויסגערופן:

— חצופה, שווייג! וויסט, פאר וועמען דו שטייט?

רבי יעקב יוסף האט אים צוריקגעהאלטן:

— ניטע, ניטע, רעד, טאכטער.

די פרוי האט זיך צעווייגט.

— מיין מאן אין קראנק, א שניידער, געקראגן א לונגען־פעלער. איך האב געליען דאס געלט צו קויפן די הון דערקוויקן זיין הארץ. טוט איר א קוק, איין קוקעלע נאר, און טוט זיך א זאג: טריף. ווען איר וואלט געהאט א יידיש הארץ וואלט איר געפונען א היתר. נישקשה די תורה איז גרויס.

רבי יעקב יוספן האָט אַ ריס געטון אין האַרצן: אַ שניידער און גע-
קראָגן אַ לונגען-פעלער. ער האָט געענטפערט מיט צער:

— פאַרפאַלן, טאַכטער, איך האָב שוין אַרויסגערעדט, אַז עס איז
טריף. פאַרפאַלן. אָבער זאָג מיר וויפל עס האָט געקאָסט דאָס עוף וועל איך
דיר אומקערן דעם היזק.

— קיין צדקה וויל איך נישט, האָט די פרוי געענטפערט. אַלעמאַל
האָבן מיר געלעבט פון אייגענער פּראַצע. אויף דער עלטער וועל איך נישט
אַנהייבן נעמען קיין קצבה.

זי איז אַרויס פון שטוב. די דיינים זענען געוואָרן אויפגעקאָסטע פון
דער יידענעס חוצפה, אָבער רבי יעקב יוסף איז אַריין צו זיך אין חדר
און פאַרשלאָסן די טיר.

מוצאי שבת האָט ער געלאָזט וויסן די פּרנסים, אַז ער גיט אויף דעם
רבנות-שטול. קיין שום טעם האָט ער נישט אָנגעגעבן. וויפל מען איז צו
אים צוגעשטאַנען האָט ער נישט נאָכגעגעבן.

די דיינים האָבן אָבער פאַרשטאַנען אַז זיין אַפּזאָגן זיך פון רבנות
האָט צו טון מיט דער יידענעס שאלה. זיי האָבן אים עס געזאָגט. רבי
יעקב יוסף האָט אַ זיפּץ געטון און געענטפערט:

— יאָ, טאַקע. די פּראַסטע אשה האָט מיך אַרויפגעפירט אויף דעם
ריכטיקן וועג. וואָס בין איך געוואָרן אויף דער עלטער? גאָטס שומר?
איך בין מחוייב צו ווערן זיין שליח צו טריף מאַכן יידיש האָב און גוטס
און פאַרשאַפן צער אַ קראַנקן יידן?

די דיינים האָבן אויפגעשטעלט מויל און אויערן. רבי יעקב יוסף
האָט ווייטער גערעדט:

— טוט אַ קוק אין חד גדיא. דוכט זיך אַ פּראַסט זמרה. אָבער דאָרט
שטעקט גרויס חכמה. עס שטייט דאָרט, אַז גאָט האָט געקוילעט דעם
מלאך המות, וואָס האָט געקוילעט דעם שוחט פאַר דער זינד, וואָס ער
האָט געקוילעט דעם אָקס. פּרעגט זיך וואָס איז דער מלאך המות שולדיק
וואָס ער האָט געקוילעט דעם שוחט? ער האָט דאָך דורכגעפירט גאָטס
שליחות. פאַרוואָס קומט קוילן דעם מלאך המות? נאָר דאָס לערנט אונדז,
אַז אַ מלאך המות איז אַ מלאך המות אפילו ווען ער קוילעט אַ יידן אפילו
על פי דין — אין גאָטס שליחות.

שלמה סיימאן

ער האָט אַ זיפּיך געטון:

— איך וויל נישט זיין דער פּוסק, וואָס נעמט צו דעם לעצטן ביסן פון אַ יידן אַז אַרעמאָן, אפילו ווען עס איז על פי דין.

עס האָבן נישט געהאַלפּן דאָס איינטענהן פון די דיינים, די רייד פון די פּרנסים און דאָס געוויינ פון דער רביצין. יעקב יוסף איז געוואָרן צו-ריק אַ גמרא מלמד.

די שטאַט פּראָנקפורט איז געבליבן לאַנג, לאַנג אָן אַ רב. כל זמן רבי יעקב יוסף האָט געלעבט האָט מען נישט אויפגענומען קיין רב אין דער גרויסער שטאַט פּראָנקפורט.

פ י ק ו ח נ פ ש

ר' ין שטעטל פעטריקאווא האבן געלעבט צוויי חברים: ר' ברוך און ר' שלמה. ר' ברוך איז געווען דער דיין און ר' שלמה איז געווען דער רב. ר' שלמה איז געווען א רב בן, בן הרב, ביז דעם פערטן דור. ער איז געווען א למדן, א חריף א בקי און א גרויסער ירא שמים. ר' ברוך איז געווען א זון פון א טאטן א בעל-עגלה און א מאמע א ליכטציערין. ער איז געווען באקאנט אין גאנץ ווייס-רוסלאנד ווי דער פעטריקאווער עלוי.

דער רב און דער דיין זענען געווען חברים פון זייער פריעסטער יוגנט. ר' שלמה דער רב איז געווען עלטער פון ר' ברוך דעם דיין מיט גאנצע פיר יאר, דאך זענען זיי געווען חברים נאך פון חדר. געלערנט ביי די זעלביקע מלמדים און דערנאך אין די זעלביקע ישיבות.

ר' ברוך, ווען ער איז א קינד געווען, איז געווען א שוואך, קראנק, בלייך יינגל. ער האט אנגעהויבן גיין אין חדר אין עלטער פון זעקס יאר, וואס אין יענע יארן איז עס געווען אן אויסנאם, געוויינטלעך האט א יינגל אנגעהויבן גיין אין חדר צו דריי אדער פיר יאר. די מאמע האט אים געבראכט צום דרדקי מלמד „נחום דאס קרומע הענטל“ און געזאגט צו אים:

— ר' נחום, דאס יינגל איז ביי מיר א בן-יחיד, א ציטערדיקער, איינער פון פיר געבליבן. דערצו איז ער א שוואך קינד. רירט אים נישט אן. געדענקט, וועט איר לייגן א האנט אויף אים, וועל איך זיך א מעשה אנטון. שכר-לימוד וועט איר ביי מיר קריגן ווי מיין מאן וואלט געווען דער גביר פון שטעטל.

שלמה טיימאן

דער מלמד האָט צוגעזאָגט. ווען זי איז אַוועק האָט ער זיך אַ קריס געטון:

— נאָדיר אַ נייער מיוחס! עפעס אַ קלייניקייט, ברוך גוטע דעם בעל-עגלהס בן-יחיד! מסתמא אַ קאָפּ ווי זיין טאַטנס, אַנגעפילט מיט האָבער.

אַ חודש שפעטער איז דער מלמד געקומען צו גוטע דעם בעל-עגלה אין שטוב. ער האָט געטראָפּן רחל-לאהן זיין ווייב. ער האָט צו איר גע-זאָגט קורק, ווי מען רעדט צו אַן אשה:

— איר דאַרפט אים אַרויסנעמען פון מיין חדר. איך קען מיט אים נישט לערנען.

די פרוי איז געוואָרן אַן אויפגעציטערטע:

— פאַרוואָס זאָלט איר אונדז אַנטון אַזאַ בושע, ר' נחום? אויב דאָס יינגל שטיפט צופיל מעגט איר אים געבן אַמאָל אַ פעטשעלע. נישט חלילה שלאָגן, ווייל וויי צו מיר, ער איז דאָך מיין שוואַרץ-אַפּל פון אויג. אָבער איר מעגט אים אַנשרעקן ער זאָל מורא האָבן פאַר אייך.

— וואָס רעדט איר, אשה! — האָט נחום זיך אַ ביזער געטון. — ווער זאָגט אייך, אַז ער שטיפט? אָבער איך האָב אים נישט וואָס צו לערנען. איך בין אַ דרדקי-מלמד, לערן עברי און ער דאַרף שוין אַנ-הייבן לערנען חומש.

— וויי איז מיר, — האָט רחל-לאה אַ פאַטש געטון מיט די הענט, — ער גייט דאָך ערשט אַ חודש אין חדר. וואָס פאַראַ חומש אין מיטן דערינען?

— נאַרישע יידענע, — האָט דער מלמד געזאָגט, — וואָס פאַר אַ וויי צו מיר. גיט אים אַוועק צו מענדל דעם חומש-מלמד.

אַפגעזאָגט זיינס, האָט דער מלמד אַ קוש געטון די מזוזה, און איז אַרויס פון שטוב.

צוויי יאָר שפעטער, ווען ברוך איז אַלט געווען אַכט יאָר, האָט ער געלערנט מיט שלמה דעם רבס, וואָס איז אַלט געווען צוועלף יאָר, ביי דעם העכסטן גמרא-מלמד, אברהם-משה דער געלער. זיי האָבן געלערנט ווי גלייכע חברים.

ווען זיי זענען אַרויס פון אברהם-משהס חדר האָט דער רב געלערנט מיט זיי צוויי יאָר. נאָכדעם זענען זיי אַוועק אין דער ישיבה.

ווען ברוך איז אַלט געווען אַכצן יאָר און שלמה צוויי און צוואַנציק, זענען זיי געפאָרן צו ר' אייזיקל חריף קיין סלאָנים. שלמה איז געקומען קריגן סמיכה פון ר' אייזיקלען און ברוך איז מיטגעפאָרן מיט זיין חבר. די חברים האָבן דאָרט פאַרבראַכט זעקס חדשים. איינמאַל האָט ר' אייזיקל געזאָגט צום בלייבן שעמעוודיקן ברוכן:

— נו, פעטריקאָוער עלוי, דיין חבר שלמה איז אַ בקי און אַ חריף, וואָס הערט זיך מיט דיר?

ברוך האָט געענטפערט שטאַמלענדיק:

— איך? איך מיי, אַז איך בין קלאָר אין אַ פאַר מסכתות.

— איך וועלכע מסכתות ביסטו קלאָר, פעטריקאָוער עלוי? — האָט ר' אייזיקל געפרעגט.

שלמה דעם רבס האָט געענטפערט פאַרן שעמעוודיקן חבר:

— ער איז קלאָר אין וועלכע פאַר מסכתות אין ש"ס איר ווילט.

שלמה דעם רבס האָט גרינג געקראָגן סמיכה פון ר' אייזיקל חריף. אָבער ברוך האָט זיך אָפגעזאָגט פון סמיכה. ער האָט דערקלערט זיין חבר:

— איך בין אַ בן-יחיד. מיין טאַטע-מאַמע זענען צו מיר צוגעבונדן אהבת נפש. איך וויל זיין לעבן זיי און פאַרויסן זייער עלטער. ווען איך וועל האָבן סמיכה וועל איך אפשר קריגן אַ יצר הרע צו רבנות און איך וועל זיך דאַרפן שיידן מיט זיי. אָבער, אַז איך וועל ווערן אַ גמרא-מלמד, וועל איך בלייבן לעבן זיי אין שטעטל. דערצו נאָך וועל איך זיין נאָענט צו דיר. ביסט דאָך דער איינציקער חבר וואָס איך האָב.

מען דערציילט, אין דעם טאַג, וואָס ר' שלמה איז געוואָרן רב אין שטעטל, נאָך זיין פאַטערס טויט, האָט ער געהאַלטן אַ פייערדיקן פּלפול אין בית המדרש. די בעלי-בתים לומדים האָבן געלעקט די פינגער. נאָך דער דרשה האָט ער געזאָגט:

— דאָ אין שול זיצט ר' ברוך, וואָס איז מער ראוי צום כסא-רבנות ווי איד. זיין רצון איז אָבער צו ווערן אַ גמרא-מלמד און נישט צו זיצן אויף כסא-רבנות אויף דעם שטול פון רבנות. גיב איך נאָך זיין רצון.

אָבער איך בעט אייך, אַז ער זאָל ווערן דייך ביי אונדז. אין שווערע שאלות וויל איך נישט זיין דער פּוסק-אחרון, ווען ר' ברוך איז דאָ. און אַזוי איז טאַקע געווען. ר' שלמה איז געווען רב און ר' ברוך דייך, אַן שכירות.

ר' ברוך האָט געעפנט אַ חדר. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָבן אַנ-געהויבן קומען צו אים תלמידים פון דער גאַנצער סביבה. אין איינע פינף יאָר איז אין פעטריקאָוו געוואָרן אַ גרויסע ישיבה. ר' שלמה האָט אָנגעפירט מיט זיין רבנות און ר' ברוך מיט דער ישיבה.

די חברים האָבן זיך שטאַרק ליב געהאַט. יעדע פרייע מינוט, וואָס זיי האָבן געקאַנט אַריינכאַפן זענען זיי געזעסן און געלערנט צוזאַמען. זיי זענען געוואָרן באַרימט מיט זייער לומדות איבער גאַנץ רייסן. עס פלעגן צו זיי אַנקומען שאלות פון גאָר ווייטע שטעט, און אַלעמאַל זענען די תשובות געשריבן געוואָרן פון ביידן. אין רבנישע קרייזן זענען די שאלות ותשובות ווי די „תאומים שאלות ותשובות“ — די שאלות ותשובות פון דעם צוויילינג ווייל די אַלע תשובות זענען געווען אונטערגעחתמעט: שלמה און ברוך, אַן מורנוס, אַן טיטלען.

אייך זאָך האָט אָבער אַביסל געשטערט זייער חברשאַפט. ר' שלמה איז געווען אַ מחמיר, גענייגט צו זיין שטרענג אין זיין פסק-דין. ר' ברוך איז געווען אַ מקיל, שטענדיק גענייגט צו זיין מילד אין זיין פסק-דין. אַפט פלעגן זיי זיך שטאַרק שפאַרן און אַמפּערן. עס פלעגט קומען צו שאַרפע איבערריידערייען. נישט איינמאַל האָט זיך די רביצין צעבייזערט: — זעט נאָר, זעט, צוויי תלמידי חכמים און שרייען איינע אויף די אַנדערע ווי מאַרק יידענעס. נו, טרינקט בעסער טיי.

אַזוי איז אָנגעגאַנגען לאַנגע יאָרן ביז עס האָט זיך פאַרלאָפן די מעשה מיט דער סירכא ביי לאַזער דעם קצב.

עס האָט געטראָפן אין אַ ווינטערדיקן פרייטיק פאַרטאַג. לאַזער דער קצב, אַ ייד אַ קבצן אַ בעל-מטופל מיט אַכט קינדער, האָט געקויפט אַן אַקס צו קוילענען אויף שבת. ווען דער שוחט האָט בודק געווען די ריאה האָט ער געפונען אַ סירכה. צוויי אַזייגער פאַרטאַג האָט לאַזער אויפגע-וועקט דעם רב צו פסקענען די שאלה. צו טאָג גלייך דאַרף דאָך זיין פלייש אין דער יאַטקע.

ר' שלמה האָט זיך געראַנגלט מיט דער סירכה איבער צוויי שעה. ער האָט דורכגעוואָרפֿן ראַשונים און אחרונים און האָט זיך נישט געקענט קיין עצה געבן. ס'איז טריף לויט די פוסקים. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער לאַנגער באַנק, וואָס איז געשטאַנען אין בית-דין־שטיבל, אָפֿ־געווישט דעם קאַלטן שווייס פון פנים, אַ קוק געטון אויף דעם צעשראַ־קענעם, בלייבן קצב און געזאַגט צו אים:

— גיי ברענג אַהער ר' ברוך.

דער קצב איז אַרויסגעלאָפֿן פון בית-דין־שטיבל, ווי מען וואָלט אים אַנגעזאַגט די בעסטע בשורה. ער האָט געוויסט, אַז איצט איז דאָ אַ האַפֿענונג צו אַפֿראַטעווען דעם אַקס פון טריפה.

ווען ר' ברוך איז אַריין אין בית דין שטיבל האָט ער אַ קוק געטון אויף דעם טיש מיט אַנגעוואָרפענע ספרים, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט לעבן ר' שלמה, גענומען זיין טאַבאַקערקע, אַנגענומען אַ שמעק טאַבאַק, אַ נאַס געטון, אַפּגעווישט די נאָז מיט דער רויטער פאַשטיילע און גע־זאַגט:

— ביי צופיל פוסקים האָסטו געפרעגט עצות.
ר' שלמה אַ בלייכער, אַן אויסגעמאַטערטער האָט זיך אַנגערופן מיט רוגזה:

— דיר איז גוט, קאַנסט אַלץ אויף אויסווייניק. איך האָב נישט אַזאַ גוטן קאַפּ.

— ביסט שוין אין כעס? — האָט ר' ברוך אַ שמייכל געטון — איז וואָס האָסטו מיך גערופן?

— נאָ, טוט אַ קוק אויף די ריאה, — האָט דער רב געזאַגט, — איך קען זיך נישט מיט איר קיין עצה געבן.

רבי ברוך איז צוגעגאַנגען צום אַנדערן טיש, וווּ די ריאה איז געלעגן, אַ קוק געטון אויף איר און אַ פיר געטון מיטן פינגער איבער דער דרויסנדיקער הייטל. דערנאָך האָט ער געהייסן לאַזערן אַנבלאָזן די ריאה, אַ קוק געטון און געהייסן צוריק אַוועקלייגן די ריאה. נאָכדעם האָט ער זיך אַוועקגעזעצט לעבן רב און געזאַגט צום קצב:

— לאַזער, מיר דוכט זיך, אַז דיין ווייב איז נאָר וואָס ווידער געלעגן

געוואָרן. אויב איך מאַך קיין טעות נישט, האָט מען פאַר צוויי וואָכן אויסגערופן אין שול, אַז ביי דיר איז אַ בן־זכר.

— יא, רבי לעבן.

— איז וויפל „פּיטשעניאַטעס“, קליינוואַרג, האָסטו שוין קיין עין הרע?

— אַכט, רבי, פינף יינגלעך און דריי מיידלעך.

— און ביסט נאָך אַלץ דער זעלבער קבצן? איז זאָג־זשע מיר: ווו

האָסטו גענומען דאָס געלט צו קויפן אַזאַ אָקס? נאָך דער ריאה נאָך דאַרף אַזאַ אָקס קאָסטן אַ מטמון מיט גאַלד.

— איך האָב געליען, רבי, ביי יעקב דעם פּראָצענטניק. פאַר צוויי

וואָכן גיי איך אין דאַרף זוכן אַ בהמה־דקה, אַ קאַלב, אַ שעפּס. אין קע־

שענע איז ביי מיר דאָ נישט מער ווי פינף רובל. קום איך צו כוועדערן

אין דודאוויטש און קויף ביי אים אַ באַראָן. זאָגט מיר דער גוי, אַז ער

וויל מיר פאַרקויפן אַן אָקס. איך טו אַ קוק אויפן אָקס. רבי, אַ שור־הבר!

פרעג איך כוועדערן דעם מקח, טוט ער מיר אַ זאָג און... עס ווערט מיר

ליכטיק אין קאָפּ. אַ מציאה. באַטאַפּ איך דעם אָקס נאָזלעכער — נאָסע

ווי ביי אַ געזונטן אָקס. דינג איך זיך כלומרשט מיטן גוי און ער לאָזט

נאָך אַראָפּ פינף רובל. טו איך...

ר' שלמה איז געוואָרן אומגעדולדיק, ער האָט איבערגעשלאָגן לאַ־

זערן זיינע רייד און געזאָגט צו ברוכן:

— נו, נו, וואָס האָט עס צו טון מיט דער סירכה?

ר' ברוך טוט זיך אַ קער צום רב: — לאַז געמאַך, לאַז לאַזערן

רעדן.

און לאַזער רעדט:

— נו, רבי, לויף איך אַהיים און ליי אַכציק רובל ביי ר' יעקבן און

לויף צוריק אין דאַרף. מיין האַרץ קלאַפּט טיאָך, טיאָך — עמיצער זאַל

ביי מיר נישט אויסכאַפן די מציאה. איך ברענג דעם אָקס אין „באַינע“,

שלאַכט־הויז. אַלע קצבים זענען מיך מקנא. אַזאַ גסה, אַזאַ גסה. און

פונקט אויף היינטיקן שבת האָט קיינער פון די קצבים נישט געבראַכט

קיין שטיקל רעכטס אין שטעטל. קוילעט ר' משה שוחט דעם אָקס און

געפינט אַ סירכה.

ר' ברוך פרעגט:

— און וויפל דיין אייגן געלט האַסטו אין אַקס. לאָזער?
לאָזער ענטפערט:

— מיין אייגנס אין אַקס איז זיבעצן קאַרבן (רובל). אַכציק רובל געליענע. ווען דער אַקס חלילה — איך וויל נישט אויסרעדן פון מויל — וועל איך זיך נישט קענען אויסצאָלן. איך וועל מוזן דעם עלטערן יינגל אפנעמען פון חדר אינגאַנצן. ער זאָל מיר אַרויסהעלפן. די קלענערע צוויי יינגלעך וועל איך דאַרפן שיקן אין תלמוד תורה. און, רבי, איך וועל דאַרפן צאָלן יאָרן וואַכער צו ר' יעקבן. מיט אים שפילט מען זיך נישט. איך דאַרף צו אים אַנקומען.

טרערן האָבן זיך געשטעלט דעם גרויסן לאָזערן אין די אויגן.
ר' ברוך האָט אַ פּרעג געטון:

— און וויפל האַסטו גערעכנט לייזן אַ פּונט פלייש, לאָזער?

— צוועלף קאַפּיקעס, רבי, צוועלף קאַפּיקעס. עס וואָלט מיר גע-
בליבן פון אַקס גאַנצע פינף און דרייסיק רובל ריווח.

— נו, גוט, לאָזער, נאָדיר פיר און צוואַנציק קאַפּיקעס און שיק
מיר צוויי פּונט פלייש אויף שבת. ס'איז כשר.

לאָזער איז אַרויסגעלאָפן אָן אַ גוטן טאָג. מען האָט אים געדאַרפט
נאָכלויפן, זאָגן אים ער זאָל זיך צוריקקערן און נעמען די ריאה.

ר' שלמה דער רב, איז געזעסן בלייד ווי אַ טוך. ער האָט געקוקט
און געקוקט אויף דעם רואיקן ברוכן און דערנאָך געפרעגט:

— האַסטו גוט באַקוקט די ריאה?

— באַקוקט.

— נו, איז ווי אַזוי איז עס כשר?

ר' ברוך האָט גענומען אַ שמעק טאַבאַק און געזאָגט:

— נו, אַז איך וועל קומען אויף יענער וועלט און מען וועט מיך
שטעלן צום משפט, וועלן קומען די אַלע ראשונים און אחרונים, וואָס
זייערע ספרים ליגן דאָ אויפן טיש, און וועלן זיך שטעלן קעגן מיר און
אַפּפּרעגן מיין פּסק־דין, וואָס איך האָב אַרויסגעטראַגן וועגן לאָזערס אַקס.
נו, מיינסטו, שלמה, איך וועל זיך נישט קענען אויסטעהן מיט זיי? איך
זייס אויך ווי אַ גמרא עפנט זיך. איך וועל געפינען אַ סמך פאַר מיין
פּסק־דין. מיט יידן תלמידי חכמים וועל איך זיך אָן עצה געבן. אָבער

שלמה טיימאן

ווי, און איך וואלט טריף געמאכט דעם אקס און אויף יענער וועלט, שטעלן זיך אקעגן מיר לאזער און די לאזערעכע מיט זייערע אכט „משע-פליענאטעס“, פייגעלעך? ווי אזוי וועל איך זיך קענען אויסטענהן מיט אכט באַרוועסע, נאָקעטע, הונגעריקע, בלייכע קינדער און פאַרביטערטע טאַטע-מאַמע?

דער רב האָט זיך אַ בייזער געטון:

— איך רעד צו דיר דברים של טעם — צו דער זאך, ווי אזוי האָסטו כשר געמאכט דעם אָקס? און דו ענטפערסט מיר מיט לצנות.

ברוך האָט זיך צו אים אַ קער געטון שאַרף:

— לצנות גאַר? איך מיינ עס ערנסט. זאַג-זשע מיר, וויבאַלד, און דו ביסט געווען אזוי זיכער, און דער אָקס איז טריף, איז פאַרוואָס האָסטו געשיקט נאָך מיר? האָסטו געזאַלט טריף מאַכן און אַ סוף, און עק און פטור!

ר' שלמה האָט געזאָגט:

— ס'איז דאָך אַ הפסד מרובה, אַ גרויסער היזק. און אַ הפסד מרובה דאַרף מען זיין זהיר, אָפּגעהיט אין פסק-דין. ס'איז ביי מיר נאָך געווען אַ שמץ ספק — אַ שטיקל ספק.

— ביי דיר איז געווען אַ שמץ ספק. — האָט געענטפערט ברוך, — ווייל דו האָסט געמיינט, און עס איז געווען אַ הפסד מרובה. ביי מיר, אַבער, נאָכדעם ווי איך האָב אַ קוק געטון אויף לאַזערס פנים, איז עס נישט געווען קיין פראַגע פון הפסד מרובה נאָר פון פיקוח נפש. דו ביסט נישט אויפגעהאָדעוועט געוואָרן אין קיין אַרעמער שטוב. איך יא. איך זאָג דיר, און עס איז פיקוח נפש.

ר' שלמה האָט אַ וויילע נאָכגעטראַכט און באַלד אַ רוף געטון:

— רביצין ברענג אַריין טיי.

ווען די רביצין איז אַריינגעקומען מיט די צוויי גלעזער טיי האָט

דער רב געזאָגט צו איר:

— היינט זאַלסטו קויפן פלייש ביי לאַזער דעם קצב. איך וויל האָבן פלייש אויף שבת פון דעם אָקס, וואָס ר' ברוך האָט כשר געמאכט. פון דעמאָלט און איז ר' שלמה געווען אַזאַ מקיל ווי ר' ברוך.

ברויט אן מירד איז אויך גוט

רבי יאָסי-בער איז געווען רב אין סלוצק. ער פלעגט זאָגן:
— אַ גרויסע תורה האָט גאָט געגעבן די יידן און זיי אָנגעזאָגט אַ
סך מצוות. אָבער דער עיקר פון דער תורה און די גרעסטע מצווה איז
פאַרזאָרגן אַרעמעלייט. „אַכטן דעם אַרעמאָן און אַרויסהעלפן דעם אביון“ —
אויף דער מצווה שטייט די וועלט.

און רבי יאָסי-בער האָט נישט נאָר שייַן גערעדט נאָר טאַקע מקיים
געווען וואָס ער האָט געדרשנט. מען דערציילט אויף אים, אַז ווען ער האָט
זיך דערוויסט, אַז דער דאָך פון הקדש רינט און די באַלעבאַטיים מאַכן
זיך נישט וויסנדיק, איז ער אַוועק אין אַ רעגנדיקער נאַכט אין דעם
אָפגעלאָזענעם הקדש און דאָרט גענעכטיקט. אינדערפרי, ווען די שטאַט
האָט זיך דערוויסט וווּ דער רב געפינט זיך, זענען זיי אַוועק אין הקדש
און מיט אים איינגעטענהט:

— ס'טייטש, רבי, איר פאַרשעמט אונדז פאַר דער וועלט.

האָט ער געענטפערט:

— עס שטייט געשריבן אין תהילים „ער שטייט ביי דער רעכטער
האַנט פון אַרעמאָן“. ווען איר פאַרשעמט דעם אַרעמאָן, פאַרשעמט איר
גאָט. איז פאַרשעמען גאָט שעמט איר זיך נישט און פאַר מענטשן שעמט
איר זיך?

פאַרשטייט זיך, ווען זיי האָבן דערהערט אַזעלכע אַרבע רייד פון
דעם רב, האָבן זיי באַלד פאַרריכט דעם דאָך פון הקדש.

זיין שטוב איז שטענדיק געווען אָפן פאַר יעדן נויט-באַדערפטיקן.

ווער עס האָט זיך גענויטיקט אין הילף איז געקומען צו רבי יאָסי־בער.
קיינער איז נישט אַרויס מיט ליידיקן.

איינמאַל פאַר פסח קומט אַריין צו אים אַ בעל־עגלה און גיסט אויס זיין
ביטער האַרץ פאַר אים:

— רבי, אַ גאַנצן ווינטער האָב איך נישט פאַרדינט קיין גראַשן, איצט
פאַר פסח ווען עס איז פאַראַן פרנסה איז ביי מיר געפאַלן דאָס פערד
און איך בין געבליבן מיטן בייטש־שטעקל. אין שטוב איז נישטאָ קיין
פיצל ברויט און דער הייליקער יום־טוב רוקט זיך אָן. רבי, ראַטעוועט!
פריער גאָט און דערנאָך איר רבי!

— וויפל דאַרף עס קאָסטן אַ פערד? פּרעגט רבי יאָסי.

— אַ גוטער פערד, רבי, דאַרף קאָסטן פּערציק רובל.

— פּערציק רובל? ווונדערט זיך דער רב, ס'איז אַ טמון מיט געלט.

וואו קען איך קריגן אַזאַ אוצר?

דער בעל־עגלה האָט אָנגעהויבן ברעכן מיט די הענט:

— רבי, אויב איך קריג נישט אויף אַ פערד דאַרף איך נעמען אַ

שטריק און הענגען זיך. אַכט קינדער רבי. אַכט קינדער.

— שאַ, רעדט נישט אַזוי, האָט זיך רבי יאָסי אָנגעהויבן בייזערן.

אַ ייד רעדט נישט פון אַנטון זיך אַליין אַ מיתה. איך האָב אַן עצה. גייט
צו מיר אין שטאַל, דאַרט שטייט מיין בהמה. אַ טייערע בהמה, גיט פולע
צוויי שעפלעך מילך אַ טאָג. נעם די בהמה און בייט זי אויס אויף אַ
פּערד.

דער בעל־עגלה האָט זיך לאַנג נישט געלאָזן בעטן, ער איז אַריין אין

שטאַל און אַרויסגעפירט די בהמה.

פאַרנאָכט איז די רביצין אַוועק אין שטאַל מעלקן די בהמה. ערשט

אַ בראָך, אַ צרה! נישטאָ קיין בהמה. די רביצין איז אַריינגעלאָפן מיט
אַ געשריי אין הויז:

— יאָסי, יאָסי! מען האָט אַוועקגעגנבעט די בהמה.

רבי יאָסי בער האָט געשוויגן. די רביצין האָט געשטורעמט:

— וואָס שווייגסטו? מיר זענען געבליבן אָן אַ טראַפעלע מילך פאַר
די קינדער.

רבי יאָסי ענטפּערט נישט.

אַמאָליקע יידן

די רביצין האָט גענומען נאָכפאַרשן און האָט אויסגעפונען אַז מאָטל בעל-עגלה איז געווען ביים רבין, האָט זי גענומען ליאַרעמען:

— ער, מאָטל דער בעל-עגלה, האָט געגנבעט די בהמה.
רבי יאַסי האָט זיך אָנגעבייזערט:

— פע, מען טאַר נישט חושד זיין אַ כשרן יידן.
— איז וווּ איז די בהמה?

— נו, שאַ, איך האָב זי אים אַוועקגעגעבן ער זאָל זי אויסבייטן אויף אַ פּערד — האָט דער רב געענטפּערט. גיי צו מאָטלען און זע, אויב ער האָט נאָך נישט אויסגעבייטן די בהמה אויף אַ פּערד, קויף זי אַפּ ביי אים.

צעשרייט זיך די רביצין:

— גולן איינער, ווי האָסטו קיין רחמנות נישט אויף דינע קינדער?
דיין ברודער האָט אונדז געקויפט די בהמה מיר זאָלן האָבן מילך פאַר די קינדער, גיסטו זי אַוועק מאָטל בעל-עגלה.

רבי יאַסי האָט איר געענטפּערט רואיק:

— זע נאָר ווי אַ יידענע האָט זיך צעקאַכט. ביי אַ יידן אין הויז פעלט אַ שטיקל ברויט און זי וויל דווקא ברויט מיט מילך. ברויט אַליין איז ווייניק?

נו, די רביצין איז אַוועק צום רבס ברודער און ביידע, די רביצין מיטן רבס ברודער, זענען אַוועק צום בעל-עגלה און אָפּגעקויפט די בהמה ביי אים. ער האָט נישט גענומען קיין גראַשן ווייניקער פון פּערציק רובל. ווען די בהמה איז שוין געשטאַנען אין שטאַל, איז רבי יאַסי-בערס ברודער אַריין צו אים און אים געזאַגט:

— איך האָב אָפּגעקויפט די בהמה ביי מאָטל בעל-עגלה און אים נישט אָפּגענאַרט. אָבער געדענק: מהיום והלאה, פון היינט אָן און ווייטער, זאָלסטו וויסן, אַז די בהמה איז מיינע; איך פאַרדינג זי דיר בלויז פאַר פינף קאַפּיקעס אַ וואָך. דו דאַרפסט זי קאַרמענען און דערפאַר איז די מילך, וואָס זי גיט, דינע. אָבער אַוועקגעבן עמיצן די בהמה טאַרסטו נישט. זי איז מיינע!

און דער רב האָט מער נישט געקענט אַוועקגעבן די בהמה .

געצל דער גארדא-וילנד

(דריי מעשיות)

נעצר ווערט א מלמד

אין דעם שטעטל אזאריטש, וואס ליגט נישט ווייט פון באברויסק, אין אמאליקן רוסלאנד, האט געלעבט אן אלמנה מיטן נאמען גיטע. זי האט געהאט צוויי טעכטער, צוויי אויגן אין קאפ. די עלטערע האט מען גע'רופן ברכה און די יינגערע ריווע.

גיטע די אלמנה איז געווען א פארמעגלעכע פרוי. איר מאן יעקב־משה איז געווען נישט נאָר אַ ייד אַ למדן נאָר אויך אַ שאַרפּער סוחר. ער האט איבערגעלאָזן דער אלמנה אַ גרויסע שניט־קראַם און אַ שיינע פּאַר טויזנט רובל מזומנים. חוץ דעם האט ער איבערגעלאָזן שראַנקען און שראַנקען מיט ספרים. זענען געשטאַנען די ספרים אין די אַלמערס, די גלעזערנע טירן פאַרשלאָסן און קיינער איז נישט געווען ווער עס זאָל זיי עפּענען. ער האט דאָך איבערגעלאָזן צוויי טעכטער. פרויען לערנען נישט קיין גמרא און פרויען קוקן נישט אַריין אין חושן משפט אָדער אין רמב"ם.

ווען די עלטערע טאָכטער ברכה איז אונטערגעוואַקסן האט זיך גע'מאַכט פאַר איר זייער אַ פאַסיקער און גוטער שידוך. אַ דאַרפס ייד, גאָר אַ פאַרמעגלעכער, איז אַריינגעקומען מיט זיין זון אין קראַם קויפן געוואָנט אויף אַ מאָנטל. דער בחור האט געוואָרפן אַן אויג אויף ברכה און דעם טאַטן זיינעם איז דאָס מיידל אויך געפּעלן געוואָרן. דער טאַטע האט געשיקט אַ שדכן. חתן־כלה האָבן זיך אָנגעקוקט, געפּעלן געוואָרן איינער דעם אַנדערן און עס איז געוואָרן אַ שידוך.

גיטע די אלמנה האָט גאַרנישט נישט געקענט האָבן קעגן שידוך. דער בחור, שמשון איז געווען זיין נאָמען, איז געווען א שיינער, אַ גע- שטאַלטנער און אַן איינרייסער. ער וועט געבן אַ ווייב ברויט מיט פוטער צו זאָט. אָבער אין האַרצן איז זי שטאַרק צופרידן נישט געווען. זי האָט געוואָלט אַן איידעם וואָס זאָל עפענען די אַלמערס מיט ספרים, וואָס זענען געבליבן נאָך איר מאַן. שמשון, איר איידעם, איז געווען אַ קנאַפער לערנער. האָט זיך די אלמנה געטרייסט, אַז ס'איז נאָך דאָ די יינגערע טאַכטער ריווע. פאַר איר וועט זי שוין זען קריגן אַן איידעם אַ לערנער.

די שניט-קראָם האָט די אלמנה אַוועקגעגעבן דעם איידעם נדן פאַר ברכה. מען האָט זיך אָפגעשריבן, אַז שמשון דאַרף צאָלן דער שוויגער וואַכער, אַלע וואָך אַ באַשטימטע סומע, גענוג אויף חיונה.

אַ פאַר יאָר זענען אַריבער און די קלענערע טאַכטער ריווע איז אונטערגעוואָסן און מען האָט איר אָנגעהויבן רעדן שידוכים. גיטע איז געווען איבערקלייבעריש. זי האָט זיך נישט געאיילט. זי האָט געזוכט אַ וויל-לערנער. סוף כל סוף האָט גאָט צוגעשיקט דעם ריכטיקן זיווג. אַ בחור אַ צאַצקעלע, אַן אתרוגל. קלוג, שיין, מיט אַ שאַרפן קאַפּ, אַ לער- נער, אויף וועמען מען זאָגט, אַז ער איז בקי אין גאַנץ ש"ס. אַ כלי צו גאָט און צו לייט.

דעם נייעם איידעם, אליקום-געצל איז געווען זיין נאָמען, האָט זי געגעבן דריי טויזנט רובל נדן מזומן און פיר יאָר קעסט. די אלמנה איז אפילו נאָך דער מיזינקעס חתונה נישט געבליבן אַן אַ גראַשן. נאָך דער חתונה האָט דער איידעם גענומען דעם נדן, אַוועקגעפאַרן קיין באַברויסק און אַוועקגעגעבן דאָס געלט צו האַלטן צו רבי חימען, דעם גרעסטן גביר און שענסטן יידן פון באַברויסק. ער איז צוריקגע- קומען אַהיים און זיך געזעצט לערנען.

די אלמנה האָט אָנגעקוואַלן. ווידער האָט זיך דערהערט דאָס קול פון תורה אין שטוב. היינט זיין קידוש מאַכן, זיין הבדלה און זיין זאָגן די שלום-עליכמס פרייטיק צו נאָכט! זיין שטים איז זיך צעגאַנגען אין אַלע אברים.

זיצט דער יונגערמאַן, עסט קעסט און לערנט. דערווייל איז דאָס

יונג ווייבל טראגעדיק געוואָרן און געהאַט אַ יינגל. די שמחה איז געוואָרן נאָך גרעסער אין שטוב.

צוויי און אַ האַלב יאָר זענען אַריבער נאָך דער חתונה. נו, צייט צו טראַכטן פון תכלית. קומט זיך צונויף די משפחה צו באַטראַכטן צו וואָס אליקים-געצל זאָל זיך נעמען. דער ראש המדברים איז שמשון, דער עלטערער איידעם, דער געניטער סוחר און שאַרפער קרעמער. ער לייגט פאַר אליקים געצלען אַלערליי מסחרים. דער לערנער קרימט מיט דער נאָז. וועלכן מסחר מען לייגט אים פאַר געפעלט אים נישט.

דערווייל האָט זיך דערטראַגן אַ קלאַנג קיין אזאריטש, אַז רבי חיים, דער שיינער למדן און גרעסטער גביר פון באַברויסק, האַלט גאָר שמאַל. ער איז געוואָרן אַ יורד און היינט מאַרגן מאַכט ער די פליטה — פשוט וועט באַנקראַטירן.

גיטע די אלמנה איז געוואָרן אומרואיִק. זי זאָגט צו אליקים געצלען:
— פאַר אַריבער קיין באַברויסק. טו אַ קוק וואָס עס הערט זיך דאָרט ביי רבי חיימען. אפשר וועסטו קענען נאָך ראַטעווען דעם נדן.
ענטפערט דער יונגערמאַנטשיק:

— שוויגער לעבן, צו וואָס דאָס פאַרן? דאָס געלט דאָרף איך נאָך נישט. איי וואָס מען רעדט וועגן רבי חיימען? איז ממה נפשך, איז דאָס אַ ליגן, צו וואָס פאַרן? אלא וואָס ס'איז אַן אמת, איז וואָס וועט העלפן מיין פאַרן?

ס'איז געקומען צולויפן דער שוואַגער שמשון. ער האָט זיך צע-
שריען:

— בטלן, וואָס זיצסטו דאָ? לויף, פאַר, ראַטעווע! וועסט דאָך בלייבן הויל, ווי די מאַמע האָט דיר געהאַט.

מען איז אַזוי לאַנג צוגעשטאַנען צו אליקים-געצלען ביז ער איז אוועקגעפאַרן קיין באַברויסק.

ער האָט זיך דאָרט אָפגעזאַמט פולע צוויי וואַכן. ער איז צוריקגע-
קומען ערב שבת פאַר ליכט בענטשן, אַ פריילעכער, אַ מונטערער. מען האָט אים נישט געפרעגט, וואָס עס האָט דאָרט געטראַפן, ערשטנס איז שבת. דער לערנער וועט דאָך נישט רעדן וועגן געלט זאָכן אום שבת.

און צוריקגערעדט ס'איז דאך אים אנגעשריבן אויפן פנים, אז דאס געלט
איז גאנץ.

מוצאי שבת נאך הבלדה, טוט אַ פרעג דער שוואַגער:
אליקום-געצל, נו?

אליקום-געצל ענטפערט אַ שטראַלענדיקער:

— איך זאָג אייך, באַברויסק איז אַ שטאַט אַזאַ יאָר אויף מיר. די
צוויי וואָכן וואָס איך בין דאָרט געווען האָבן מיר געעפנט די אויגן.
איך קום אַריין אין שול, נאָכן דאָווענען זעץ איך זיך לערנען. קומט
צו אַ יונגעראַנטשיק, בלוט און מילך, און טוט אַ שטעק אַריין די נאָז
אין מיין ספר. רעד איך זיך מיט אים פאַנאַנדער — איי, איי, אַ כלי!
טו איך אים אַ פרעג אַ קשיא, וואָס האָט מיך נישט געלאָזן רוען חדשים:
ס'טייטש ווי קען עס דער רמב"ם זאָגן ווען עס איז פונקט דאָס פאַר-
קערטע פון תוספות? טוט ער פאַר מיר אַ מיש גאַנץ ש"ס און אין איין
רגע ווערט מיר קלאָר וואָס דער רמב"ם האָט געמיינט. און דאָס גאַר?
איר האָט געדאַרפט הערן ווי ער האָט מיר פאַרטייטשט אַ שטיקל גמרא
אין עירובין. און נאָר ער אַליין? וועגן דעם תוספות אין גיטין...

דער שוואַגער האָט שוין מער נישט געקענט אויסהאַלטן:

— וואָס מיר רמב"ם, וואָס מיר תוספות, זאָג מיר וואָס הערט זיך
מיט דעם שיינעם יידן רבי חיים?

אליקום-געצל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— שייד, ס'איז טאַקע אַן אמת. הכצעקתה. טאַקע ווי מען האָט
געזאָגט.

— וויי איז מיר — האָט די שוויגער פאַרבראַכן די הענט — איז
וואָס האָסטו געטון? האָסטו אים געזען?

אליקום-געצל האָט געענטפערט פאַרחידושט:

— צו וואָס? ס'איז דאָך אמת אז ער איז אַ יורד. ווען איך קום צו
אים בין איך מבייש אַ יידן. איך האָב זיך געהיט אפילו נישט צו דאָווענען
אין דער שול ווו ער דאָוונט. ווען ער באַגעגנט זיך מיט מיר, וואַלט ער
מיר דאָך נישט געקענט קוקן אין די אויגן.

די וויבער האָבן זיך צעוויינט. די שוויגער האָט איינגעטענהט:

— וואָס וועסטו איצט טון? קיין נייעם נדן פאַר דיר האָב איך

נישט. מיט וואָס וועסטו קענען אָנהייבן אַ מסחר? און דאָס ווייב דיינע איז שוין פאַרגאַנגען אין טראַגן מיטן צווייטן קינד.
אליקום-געצל איז געשטאַנען אין מיטן שטוב אַ פאַרלוידענער און געשמייכלט: — איך ווייס?

דער שוואַגער האָט אַ קוק געטון אויף דעם הילפלאַזן אליקום-געצלען און געזאָגט צו דער שוויגער מיט שפּאַט:
— אַט דעם מלמד, שוויגער, האָט איר געוואַלט מאַכן פאַר אַ סוחר? אליקום-געצל האָט דערהערט דאָס וואָרט מלמד און זיין פנים האָט אויפגעלויכטן:

— טאַקע שוויגער, צו וואָס קלאַגן? איך וועל ווערן אַ גמרא־מלמד. ס'איז מיר אַלעמאַל געווען מער צום האַרצן צו לערנען מיט יינגלעך גמרא ווי דרייען אַ קאַפּ מיט מסחר. גלויבט מיר, שוויגער, איך וועל זיין אַ גוטער גמרא־מלמד.

דער שוואַגער, דער סוחר, האָט אַ זיי געטון צווישן די ציין:
— פרייט זיך, שוויגער לעבן, איר וועט האָבן אַ גוטן מלמד אין דער משפּחה. פאַר אַט דאָס-אַ — האָט ער געוויזן מיטן פינגער אויף אליקום-געצלען — האָט איר געדאַרפט גרייטן טויזנטער נדן?
אַפּגעזאָגט און אַרויס פון שטוב.

דאָס שטעטל אַזאָריטש האָט פאַרלוירן אַ קרעמער און צוגעקראַגן דעם בעסטן גמרא־מלמד, וואָס עס האָט ווען עס איז געהאַט.

דאסטאיעווסקי און א ברזט בילבורג

י' ען יאר איז אליקום-געצל געווען מלמד אין אזאריטש. אויפן עלפטן יאר האט ער זיך אריבערגעקליבן קיין קאלינקאָוויטש, שוין א גרע-סער שטעטל.

אין קאלינקעוויטש האט געלעבט א ייד מיטן נאָמען לייבע פאליאָק, א רייכער ייד, א וואָלד סוחר און דער באַלעבאָס פון אַ דאָרף-מיל. ביי אים זענען אונטערגעוואָקסן דריי יינגלעך: א צווילינג, צוועלף יאר אַלט און אַ יינגערער עלף יאר אַלט. לייבע פאליאָק איז נישט געווען צופרידן מיט די שטעטלשע מלמדים.

אין יענער צייט האט ער אָפגעקויפט אַ וואָלד לעבן אזאריטש. אויף שבת פלעגט ער קומען אין שטעטל. אין בית-מדרש האט ער זיך באַקאָנט מיט אליקום-געצלען. דער יונגערמאָן איז אים געפּעלן געוואָרן. באַלד נאָך פסח האט לייבע אים אַריבערגעבראַכט פאַר אַ מלמד פאַר זיינע דריי יינגלעך.

פינף יאר האט רבי געצל (אין קאלינקאָוויטש האט מען אים גערופן רבי געצל, אויסנגעלאָזן דעם אליקום) געלערנט מיט לייבע פאליאָקס קינדער. נאָך דעם האט ער געמאַכט אַ קנעלונג פאַר זיך. אָבער ער האט נישט געהאַט קיין חדר ווי אַלע אַנדערע מלמדים. מער ווי צען יינגלעך האט ער נישט גענומען. זעקס יינגלעך פון פאַרמעגלעכע טאַטע-מאַמע, וואָס האָבן געצאָלט פינף און צוואַנציק רובל אַ זמן, און פיר יינגלעך פון אַרעמע עלטערן, וואָס האָבן געצאָלט וויפל זיי האָבן געקענט. אָנקומען צו רבי געצלען אין חדר איז געווען אַ יחוס און גוט פאַר אַ שידוך. פּערציק יאר איז ער געווען מלמד אין שטעטל. וואָס לענגער ער האט געווינט אין שטעטל, אַלץ מער איז זיין השפּעה געוואָקסן. אַלע

שיינע באַלעבאָטיים זענען געווען זיינע געוועזענע תלמידים. ביי יעדן איינעם פון זיי איז נאָך געווען אין האַרצן דער דרך ארץ און אויך אַביסל מורא פאַרן אַלטן רבין.

זיינע צענדליקער ווערטלעך זענען אַרומגעגאַנגען אין שטעטל. ער פלעגט זאָגן: אַ גנב איז נישט דער וואָס קען גנבענען, נאָר דער וואָס גנבעט, אַ למדן איז אויך נישט דער וואָס קען לערנען, נאָר דער וואָס לערנט.

אין שטעטל האָט זיך איינמאַל געקאַכט מיט אַ פרומן יידן. די קינ-דער פון אַמעריקע האָבן אים געשיקט געלט אויף חיונה. דער פרומער ייד האָט נישט געוואָלט אָפּנעמען דאָס געלט פון דער פּאַטשט. ער האָט גע-זאָגט, אַז ער וויל נישט נעמען קיין שטיצע פון זיינע קינדער, וואָס זענען אַרויס לתרבות רעה — זיי גייען אָן בערד; און, ווי ער האָט געהערט, זענען זיי מחלל שבת. רבי געצל האָט צו אים געזאָגט:

— נו, נו, ר' איצע, זאָל זיין, אַז זיי זענען באמת פּושעיִיִשֵׁראַל. אָבער איין מצווה ווילן זיי אָפהיטן, די מצווה פון כבוד אב. לאַזט איר זיי נישט. דאָס איז נישט שייך.

דער ייד האָט אָנגענומען די תמיכה פון די קינדער.

גאַנץ אָפּט איז ער געווען אַ בורר. ער איז געווען אַ גרויסער בעל פשרה. איינמאַל איז ער געזעסן ווי אַ בורר ביי אַ דין תורה, וואָס די צוויי זין פון לייבע פּאַליאַק, די געוועזענע תלמידים זיינע האָבן געהאַט מיט אַנדערע צוויי סוחרים, אויך רבי געצלס תלמידים. ביידע צדדים האָבן זיך איינגעשפּאַרט און נישט געוואָלט קיין פשרה. זיי האָבן געוואָלט אַ פסק לויטן דין. ביידע צדדים האָבן זיך געהאַלטן פאַר גערעכטע. נאָך שעהן טענהן און שרייען האָט רבי געצל אַ פּאַטש געטון אין שולחן און אויסגערופן:

— שקצים, שטיל זאָל זיין. פּאַלגט אַ רבין, עזות־פּנימער. נאָר גאָט אַליין איז אינגאַנצן גערעכט. וואָס מיינט איר איך האָב כוח פאַר אייער עקשנות?

די פיר יידן מיט די בערד, שוין טאַטעס פון דערוואַקסענע קינדער און שאַרפע סוחרים האָבן געפּאַלגט. זיי האָבן נישט געוואָלט מצער זיין דעם רבין.

אמאל זענען אויסגעבראָכן סיכסוכים אין קהל און די גרויסע מאַ-
כערס האָבן נישט געקענט אויסקומען צווישן זיך. ווען עס איז געקומען צו
גרויסע מחלוקתן און רייסערייען און ס'איז געוואָרן שלעכט, ווייל ביידע
צדדים האָבן זיך געהאַלטן פאַר גערעכט, איז מען געקומען צו רבי געצלען.
אַלע האָבן געוואוסט, אַז ער וועט קיינעם נישט נושא פנים זיין. עס פלעגט
אַרומגיין זיינס אַ ווערטל:
— קיין געלט דאַרף איך נישט, קיין כבוד זוך איך נישט, איז וואָס
האַב איך פאַר אייך מורא?

*
*

איינמאָל אַ פאַר פסח האָט מען געמאַכט אַ בלוט-בילבול אויף צוויי
יידן. עס האָט זיך אָנגעהויבן פון אַ נאַרישן שפּאַס.
אין שטעטל האָט געווינט איין און איינציקער גוי. זיין נאָמען איז
געווען כוועדער. זיין שטוב איז געשטאַנען אין דער לאַנגער גאַס גלייך
לעבן רבי געצלס שטוב. דער גוי האָט געהאַט דריי קינדער: דאָס עלט-
סטע קינד אַ שייגעצל פון אַ יאָר צען, פּאַוּליק, און צוויי שיקסלעך.
כוועדער און זיין ווייב אהאפּא און די דריי קינדער האָבן גערעדט יידיש
ווי אַ וואַסער. פּאַוּליק האָט נישט נאָר גערעדט יידיש נאָר אויך געקענט
זאָגן גוט עברי. ער האָט זיך עס אויסגעלערנט פון זיינע יידישע חברים.
קיין נישט-יידישע חברים האָט ער נישט געהאַט.
ס'איז געווען אַ צוויי וואַכן פאַר פסח. די שנייען האָבן אָנגעהויבן
צעגיין, די וועגן צום שטעטל זענען געווען שלעכטע, אין די גאַסן איז
געווען אַ בלאַטע ביז איבער די קני. קיין פּורל פון אַ גוי האָט מען נישט
געזען אויף קיין רפואה. די קרעמער האָבן נישט געהאַט וואָס צו טון,
זענען זיי געשטאַנען ביי די טירן פון די קראַמען און געשמועסט.
שמואליק דער באַקאַליי-קרעמער און אייזיק דער גאַלענטערי-קרע-
מער זענען ביידע געווען גרויסע לצים. אמתע קאַטאַוועס-טרייבער. פאַר
אַפטון אַ שטוקע וואַלטן זיי פאַרקויפט די וועלט און יענע וועלט.
שטייען זיי ביידע ביי שמואליקס שוועל פון קראַם און זוכן עמיצן אַפּ-
צוטון אַ שפּיצל. זעען זיי ווי פּאַוּליק גייט איבער דער גאַס, אַ באַרוועסער

אַמאָליקע יידן

אין אַ היטל ביט אַ לאַך אין מיטן און די פלאַקסענע האָר שטאַרצן
אַרויס פון לאַך. רופן זיי אים צו. גייט ער צו זיי צו.

רופט זיך אָן אייזיק צו אים:

— איך האָב געהערט פאַווליקל, אַז דו קענסט עברי. נו, און. מודה

אניי" אויף אויסנווייניק קענסטו?

— איך קען, זאָגט פאַווליק.

— אדרבה, לאַמיר הערן.

— אומזיסט?

— גוט, פאַווליק, זאָגסטו „מודה אניי" אויף אויסנווייניק קריגסטו

אַ זשמעניע ניס.

פאַווליק קנאַקט אָפּ „מודה אניי" אין איין אַטעם און שטרעקט אויס די
האַנט פאַר די ניס.

נעמט אָן אייזיק אַ הויפּן ניס און וויל עס געבן פאַווליקן. זאָגט

שמואליק:

— וואַרט, אייזיק, לאַמיר פריער הערן צי ער קען טאַקע זאָגן עברי.

טוט פאַווליק אַ בורטשע:

— זשידי מאַשעניקי, יידן אַפּנאַרער, איך וויל פריער די ניס.

זאָגט שמואליק:

— נאַ, אַט זענען דיינע ניס. קריגסט נאָך אַ הויפּן אויב דו לייענסט

איבער דעם פסוק אין תהילים.

— ווייזט, זאָגט פאַווליק.

עפנט שמואליק אַ תהילים, ווייזט אָן מיט אַ פינגער אויפן פסוק
און פאַווליק טוט אַ זאָג: יהי דרכם חשך וחלקקות ומלאך ה" רודפם.

שמואליק האָט אַ פאַטש געטון מיט די הענט פון התפעלות:

— אייזיק הערסט אַ לשון? ער האָט זיך דאָך אפילו נישט פאַר-

האַקט, ווען ער האָט געזאָגט וחלקקות. אָן אמתער ייד. גיב אים דריי
הויפּן ניס.

קנאַקט פאַווליק די ניס, קייט זיי און שמייכלט און שמואליק זאָגט

צו אים:

— נו, פאַווליק, ווילסטו ווערן אַ ייד?

— ניין, דרייט פאַווליק שטום מיט דעם קאַפּ.

שלמה טיימאן

— פארוואָס?

— איך וועל נישט טאָרן עסן קיין סאַלאַ (חזיר) און איך האָב ליב סאַלאַ.

זאָגט אייזיק:

— וואָס מיר סאַלאַ ווען מיר סאַלאַ, ווערסטו אַ ייד וועסטו שבת עסן פיש, חלה און קוגל; פסח וועסטו קנאַקן ניס, טרינקען אַרבע כוסות; שבועות פוטער-בולקעס. און לאַקשן יויד איז ביי דיר גאַרנישט? און ציי-מעס האָסטו נישט ליב?

קנאַקט פאָווליק די ניס און קייט זיי מיט זיינע געזונטע ווייסע ציינדלעך און קראַצט זיך אין קעפל: כ'ווייס, אפשר גערעכט. זאָגט שמואליק:

— אוודאי גערעכט. אָבער פאָווליק, פריער דאָרף מען דיך מל זיין. מירן דיך מל זיין וועסטו ווערן אַ פאַלנער ייד.

דערהערט פאָווליק „מל זיין“, הייבט ער זיך אָן אַרויסרוקן פון קרעמל. טוט אים אייזיק אַ פאַק ביים הענטל:

— וואָס לויפסטו? לאָזט זיך מל זיין, קריגסטו שאַקאַלאַד און כאַלואַ. טוט זיך פאָווליק אַ ריס מיט זיין גאַנצן כוח. רייסט זיך אַרויס פון שמואליקס און אייזיקס הענט, טוט אַ שפרונג איבער אַ זעקל צוקער, פאַלט און צעבלוטטיקט זיך די נאָז. אַ שטראָם בלוט האָט זיך אַ שפאַר געטון. די צוויי קרעמער האָבן זיך דערשראַקן און אַנגעהויבן אָפּשטעלן דאָס בלוט. פאָווליק האָט זיך נאָך מער דערשראַקן, זיך אַרויסגעריסן פון זיי און אַוועקגעלאָפּן אַהיים. ער איז געקומען צו דער מאַמען מיט אַ פאַרבלוטיקטן פנים, דאָס העמד אינגאַנצן נאַס און רויט פון בלוט, און די הענט, אויסגעשמירט מיט בלוט ביז די עלנבויגן שפיצן.

אהאפּא, כוועדערס ווייב, האָט געהאַט אַ ברודער אַ טעלעגראַפּיסט, וואָס האָט געאַרבעט אויף דער באַן-סטאַנציע, ער האָט געטראָגן אַ קאַקאַר-דע און איז געווען דער אמתער שוואַרץ-מאהניק. פונקט דעמאָלט איז ער געווען ביי דער שוועסטער אין שטוב. ווען ער האָט דערזען פאָווליקן אויסגעשמירט אין בלוט און דערהערט, אַז די יידן האָבן אים געוואָלט מל זיין, האָט ער דאָס יינגל באַלד אַוועקגעפירט צום פריסטאָוו. איז

צוויי שעה אַרום זענען געקומען פיר זשאַנדאַרן, געשמידט שמואליקן און אייזיקן אין קייטן און זיי אַוועקגעפירט קיין רעטשיצע אין תפיסה. אויפן שטעטל איז אַנגעפאַלן אַ פחד. יידן האָבן מורא געקראָגן צו גיין איבער די דערפער, מען האָט גערעדט וועגן אַ פאַגראָם. דער פסח האָט נישט געבראַכט קיין פרייד.

די יידן האָבן נישט געשוויגן. מען איז געלאָפן אין גאַמעל און זיך געזען מיט שתדלנים, וואָס האָבן אַ צוטריט צו הויכע פענצטער. מען האָט טעלעגראַפירט צום באַווסטן אַדוואַקאַט גרוזענבערג אין פעטערבורג, און מען האָט געשריבן צו די יידישע גאַזעטן מען זאָל ראַטעווען.

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָבן זיך די געמיטער איינגעשטימט. דער פסח איז אַריבער און קיין פאַגראָם איז נישט אויסגעבראַכן. יידן האָבן אַנגעהויבן גיין איבער די דערפער, האַנדלען מיט די גוים און די צוויי יידן זענען געזעסן אין תפיסה. די ווייבער האָבן געקערט וועלטן, מעכבֿ-קריאה געווען, אָבער מען האָט זיי מיט גאַרנישט נישט געקענט העלפן. מען האָט געמוזט וואַרטן ביז נאָך דער אויספאַרשונג. די רעגירונג האָט זיך נישט געאיילט. ערשט סוף זומער איז אַנגעקומען דער „סליעדעוואַ-טעל“, דער אויספאַרשער. ער איז געווען אַנגעטון אין אַ גאַר פיינעם מונדיר און געטראָגן גאַלדענע בריילן. ער איז פאַרפאַרן צו ביילע ברכהן אויף דער אכסניה. דאָס איינציקע אַריינפאַר-הויו אין שטעטל.

געקומען איז ער אינדערפרי. שפעט נאָך מיטאַג איז אַריינגעלאָפן כלאַונע, ביילע ברכהס זון, צו געצלען און אַ פאַרסאַפעטער פון לויפן האָט ער אַרויסגעפלאַצט:

— רבי, עס וועט גאַרנישט נישט ווערן פון בלוט-בילבול.

כלאַונע איז געווען ביילע ברכהס בן-יחיד. ער איז געווען שוין אַ סטודענט אין פעטערבורג. געווען אַ טשיקאַווער בחור, געהאַט אַ גוטן קאַפּ און געוואַלט לערנען, אָבער שטאַרק געוואַלט. רבי געצל פלעגט זאָגן, אַז ער לערנט צופיל. ער איז אַזוי פאַרנומען מיט לערנען, אַז ער האָט קיין צייט נישט עפעס וואָס זיך אויסלערנען. זיין טשיקאַוועקייט איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ווען ער איז געוואָרן אַ סטודענט און נישט גע-בלאָזן פון זיך. פאַרקערט גאַר, ער האָט זיך אויפגעפירט נאָך פּראַסטער ווי פריער. אַלעמאַל האָט ער גערעדט יידיש, אפילו מיט די וואָס האָבן גע-

קענט רוסיש. בלויז זיין יידיש איז געווען אַ מאַדנער — ער האָט קיינמאָל נישט אַריינגעוואָרפֿן קיין רוסיש וואָרט.

ווען כלאַווע איז אַריינגעלאָפֿן און אַרויסגעשאָסן זיין מימרא, האָט רבי געצול אויף אים אַ קוק געטון און געזאָגט:

— זאָג מיר נאָר, כלאַווע, פֿאַרוואָס וועט גאַרנישט נישט ווערן פֿון בלוט־בילבול? אָבער זעץ זיך. איך האָב נישט ליב, אַז מען שטייט איבער מיר, ווען מען פֿירט אַ שמועס.

כלאַווע האָט זיך אַוועקגעזעצט און געענטפֿערט שוין רואיקער:

— רבי, בעיני ראיתי, מיט מיינע אייגענע אויגן האָב איך געזען, ווי דער אויספֿאַרשער האָט געלייענט דאָסטאַיעווסקיס „פֿאַרברעכן און שטראַף“. געבראַכט מיט זיך דאָס בוך.

רבי געצול האָט אַ גלעט געטון די באַרד.

— ווי איך פֿאַרשטיי איז דאָסטאַיעווסקי מסתמא אַ מחבר פֿון ספרים. אַ רוסישער מחבר. זאָג זשע מיר, כלאַווע, וואָס שרייבט ער, דיין דאָסטאַיעווסקי, חקירה־ספרים? פֿילוסופֿיה?

— ניין, רבי, שרייבט ראָמאַנען, טיפע ראָמאַנען, ער האָט געשריבן וועגן איינעם אַ רוצח...

רבי געצול האָט אים איבערגעשלאָגן:

— גוט, גוט. איך ווייס וואָס ראָמאַנען זענען. מסתמא וועגן הריגות, וועגן זנות. אָבער זאָג מיר, כלאַווע, איז דיין דאָסטאַיעווסקי עפעס געווען אַ בעל־מידות?

זאָגט כלאַווע:

— וואָס איר רופֿט אַ בעל מידות איז ער נישט געווען. ער האָט געטרונקען, געשפֿילט אין קאַרטן און — אָבער דאָס איז זיין פֿריוואַטער ענין. וואָס האָט עס צו טון מיט זיינע ווערק, מיט זיינע חיבורים?

טוט רבי געצול אַ שמעק טאַבאַק און זאָגט:

— מילא מירן אויסלאָזן שכורן, שפֿילן אין קאַרטן און אפֿילו עניני נשים. אָבער איז ער כאַטש געווען אַן אוהב ישראל?

כלאַווע האָט אַראַפֿגעלאָזט דעם קאַפֿ און געענטפֿערט:

— ניין, רבי, אַ מיאוסער שונא ישראל, אַן אַנטיסעמיט.

רבי געצול האָט אַ זיפֿן געטון:

— אי, כלאוונע, כלאוונע, זאלן דיינע אויערן הערן, וואָס דיין מויל רעדט. ווי איך פאַרשטיי האָט ער געשריבן וועגן רוצחים, וועגן זנות און נאָך אַזעלכע שיינע זאַכן. און אַליין איז ער געווען אַ שכור, אַ קאַרטנ-שפילער און אַ שונא ישראל און פון אים וועט זיך דאָס דער סליעדע-וואַטל אַפּלערנען מידות טובות. ווי אַזוי? ווייל אין זיינע מעשה-ביכלעך רעדט ער שייך. דערציילט מסתמא ווי שלעכט עס איז צו זיין אַ רשע.

כלאוונע האָט געענטפערט אומגעדולדיק:

— ביי אייך אין מויל, רבי, קריגט דאָס טאַיעווסקי גאָר אַן אַנדער פנים. איך זאָג אייך, רבי, אַז ער איז איינער פון די טיפּסטע, שענסטע, גרעסטע און וויכטיקסטע שרייבער, וואָס רוסלאַנד האָט אַרויסגעגעבן. ס'איז דאָ ביי אים וואָס צו לערנען. מען קען זיך יאָ אַפּלערנען פון אים מידות טובות. נישט זיין פריוואַט לעבן איז וויכטיק. זיינע ספרים זענען דער עיקר.

רבי געצל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— כ'ווייס, אייער שיטה. די צרה איז וואָס ביי אייך זענען ספרים בלויז אַ תענוג, נישט קיין וועג-ווייזערס. אַבער שטעל זיך פאַר, למה הדבר דומה? צו אַ מגיד וואָס גייט איבער תפוצות-ישראל און האַלט דרשות קעגן חילול-שבת און איז אַליין מחלל שבת. אַדער רעדט קעגן גיין אָן אַ באָרד און איז אַליין אַ גלוח. אייך אַרט נישט ווען דער מחבר רעדט וועגן צניעות, וועגן עזה כמות אהבה, און איז אַליין אַ נואף. אייך אַרט נישט ווען דער שרייבער רעדט וועגן גוטסקייט, ערלעכקייט, צידקות און אַליין שכורט ער. ביי אייך איז דער עיקר גאָר ווי אַזוי דער שרייבער שרייבט. ביי אונדז אַבער דאַרף זיין דער מגיד אַ ירא שמים. אַ חזן, אַ שליח ציבור, מוז זיין אַ בעל מידות. דיין רוסישער מחבר וועט דעם סלעדעוואַטל, כלאוונע, נישט אויסלערנען קיין מעשים טובים. הלוואי מאַך איך אַ טעות.

כך הווא, אַזוי איז טאַקע געווען. דער סליעדעוואַטל האָט די צוויי אומגליקלעכע יידן נישט געהאַלפן.

**
*

שלמה טיימאן

דער סוף פון בלוט-בילבול נאך א יאר זיצן אין תפיסה איז געווען דער משפט. דער אדוואקאט האט באוויזן שווארץ אויף ווייס, אז די מעשה מיט פאווליקן האט זיך אפגעשפילט אין מיטן העלן טאג, אין מארק, צווישן די קראמען און, אז די צוויי קרעמער האבן בלויז געטריבן קאטאוועס מיטן יינגל. פאווליק האט זיך פארפלאנטערט אין דער מעשה, וואס די שונאי ישראל האבן אים אויסגעלערנט צו דערציילן פארן ריכטער, און דער אמת איז ארויף ווי בוימל אויף וואסער. שמואליק און אייזיק זענען באַפרייט געוואָרן. זיי זענען אַ ביסל גרוי געוואָרן אין תפיסה. קלוגער זענען זיי נישט געוואָרן, געבליבן די זעלבע לצים.

משיח און שימן

יארן און יארן און יארן זענען אריבער און דאס שטעטל קאכט און זידט. נייע חברות זענען אויפגעקומען. ציוניסטן, בונדיסטן, ציוניסטן-סאציאל-ליסטן; סאציאל-רעוואלוציאנערן, סאציאל-דעמאקראטן און אַנאַרכיסטן. די שולן און בתי-מדרשים זענען געוואָרן שטילער. די דאוונער זענען געווען עלטערע יידן און יונגע יינגלעך. די דערוואַקסענע יוגנט האָט געפעלט. דער-פאַר אָבער זענען אין די פאַרנאַכטן די גאַסן געוואָרן טומלידיק פון דער יוגנט. בחורים און מיידלעך האָבן געשפּאַצירט און דיסקוטירט; געקאַכט זיך, געאַמפּערט זיך און געפירט וויכוחים ווי די טאַטעס אַמאָל אין בית-מדרש.

רבי געצל איז אַלט געוואָרן. ער איז שוין אין די הויכע זיבעצי-קער. אַנדערע זאָגן, אַז ער איז שוין צום צווייטן מאָל בר מצווה געוואָרן. עס מיינט, ער איז שוין אַלט דריי און אַכציק יאָר. ער איז נאָך אַלץ דער גמרא-מלמד. אָבער ס'איז שוין נישט דאָס וואָס אַמאָל. זיינע תלמידים איצט זענען אַ סך יינגערע ווי די אַמאָליקע תלמידים זענען געווען. אַמאָל פלעגט צו אים אַנקומען אַ תלמיד, ווען ער איז אַלט געווען אַ יאָר צוועלף, זעלטן, גאָר זעלטן, יינגער, סיידן נאָר ווען דער תלמיד איז געווען אַן עילוי. לערנען האָט דער תלמיד אַמאָל געלערנט ביי געצלען אין חדר ביז ער איז אַלט געוואָרן זיבעצן אָדער אַכצן יאָר און נאָך עלטער — ביז ער האָט חתונה געהאַט. סיידן ער איז אַוועקגעפאַרן אין ישיבה, איצט אָבער האָט ער נישט קיין תלמידים עלטער פון פּערצן יאָר. מען הערט אויף לערנען יונג.

ש ל מ ה ס י י מ א

אין שטעטל זעט ער זיך נישט אן צו שטארק. די אמאליקע תלמידי-דים זענען שוין איצט יידן אין די הויכע פופציקער. די יינגע זענען ווייט פון פרום. ווינציק פון זיי פירן אן אמתן יידישן שטאט. אבער דרך ארץ האבן נאך אלע פארן אלטן רבין.

אפילו נאך איצט קומען צו אים א שבת נאכמיטאג תלמידים אויף א בא-ווד. אמת געצייילטע נאָר. אממיינסטן די וואָס רעדן העברעאיש און זענען ציוניסטן. צוליב די תלמידים האָט רבי געצל איבערגעלייענט א סך השכלה ביכער. מען קען נישט זאָגן, אָו ער איז נתפעל געוואָרן פון זיי. קיי און שפיי — פלעגט ער זאָגן — א דור א גאנצער פאַרנעמט זיך בלויז מיט אגדתא.

כלאָונע האָט אים אמאָל געבראַכט „פאַראַדאָקסן“ פון מאַקס נאָרדוי. אין א העברעאישער איבערזעצונג. רבי געצל האָט איבערגעקוקט דאָס ביכל און געזאָגט צו כלאָונען:

— א נישקשהדיקער מוכיח, אבער וואָס זיין דרך איז, ווייס איך נישט. מסתמא ווייסט ער אויך נישט. האָט ספקות וועגן האָבן ספקות. וועגן אחד העם האָט ער געזאָגט:

— ער וויל זיין א ייד אויף א גויאישן אופן. ס'איז נאָך שווערער ווי צו זיין א ייד אויף א יידישן דרך.

אין יענער צייט איז זיין באַליבטער תלמיד געווען א יינגל פון א יאָר צען, א שוסטערס א יינגל מיט א פלינק קעפל און א געשליפענעם צינגל. געצל האָט געשפּאַסט:

— לערנען וועסטו קענען און א ייד וועסטו בלייבן. ווייסט פאַרוואָס? דו וועסט אפילו נישט האָבן גענוג אמונה צו שמדן זיך. אבער ער האָט זייער ליב געהאט דאָס „זשוואָוע“ יינגל און דאָס יינגל האָט ליב געהאָט דעם רבין אהבת נפש.

**

אויף דער „בירושע“ האָט זיך געטומלט. שמשון דוד-אריהס איז געוואָרן אויס סאָציאַל-דעמאָקראַט און איז געוואָרן א סאָציאַליסט-רעוואַ-לוציאַנער. מען זאָגט אָו ער טראָגט מיט זיך א „שפייער“ — א רע-וואָלווער.

שמשון איז געווען אַמאַל פון די גאַר גוטע תלמידים פון געצלען און דער טאַטע דוד-אריה איז אויך געווען געצלס אַ תלמיד.

הפנים אַז עס איז געווען אַן אמת, וואָס מען האָט געזאָגט, אַז שמשון טראָגט זיך אַרום מיט אַ רעוואָלווער. איינמאַל אין אַן אָונט איז געווען אַ גרויסע שקלא וטריא צווישן די פאַרטייען, אַ דיסקוסיע-אָונט. נאָכדעם ווי מען איז זיך צעגאַנגען האָט שמשון דוד-אריהס אויסגעשאַסן פון זיין רעוואָלווער. געשאַסן צום הימל, גלייך אין דער ליכטיקער לבנה.

אויסגעשאַסן האָט ער לעבן בעניע דעם סטאַליערס שטוב. בעניעס ווייב איז געווען אין זיבעטן חודש. די נאַכט איז געווען אַ הייסע, אַ שטיקנ-דיקע און דאָס טראָגעדיקע ווייבל האָט נישט געקענט שלאָפן. זי איז געזעסן אויף אַ שטול לעבן פענצטער. זי האָט געזען ווי שמשון האָט אָנגעשטעלט דעם רעוואָלווער. ווען זי האָט דערהערט דעם קנאַל פון שאַס. האָט זי אַ געשריי געטון פון שרעק, אַראָפּגעפאַלן פון שטול און מפיל געווען.

אין שטעטל איז געוואָרן אַ טומל. אַבער קיינער האָט נישט גע-וואָלט אָנהייבן מיט דער חברה. בעניע איז אַוועקגעלאָפן צו אריה-דודן און אָנגעהויבן יאַמערן און קלאָגן. געמאַנט יושר. דוד-אריה, דער שיינער ייד און דער גרויסער לערנער, האָט זיך צעוויינט פאַר בעניען:
— וואָס בין איד שולדיק, בעניע? מיינסטו, אַז איד וויל אַ בן סורר ומורה?

אין אָונט איז דוד-אריה געקומען צו געצל דעם מלמד און אויס-געגאַסן זיין ביטער האַרץ פאַרן אַלטן:

— רבי איד שעם זיך ווייזן מיין פנים אין שול. אפשר וועט איר זיך דורכרעדן מיט שמשונען? אַמאַל האָט ער דרך ארץ געהאַט פאַר אידן. ער איז דאָך פשוט אַ הורג נפש.

רבי געצל האָט אַ זיפץ געטון:

— אַוועק זענען די יאָרן, אריה, ווען ער האָט זיך צוגעהערט צו מיר. שמשון איז דאָך געווען אַ יינגל מיט אַ שאַרף קעפל, אַלעמאַל אַ בעל-מידות. ער איז אויפגעהאָדעוועט געוואָרן אין אַ יידישער שטוב און דאָך זעסטו — טראָגט ער זיך אַרום מיט אַ כלי משחית. ער מיינט מסתמא, אַז ער איז קליגער פון אַלטן רבין. אַבער פטור בלי כלום אי

אפשר — איך וועל עס נישט פארשווייגן. איך וועל שיקן נאך אים. אויב ער וועט קומען, וועל איך זיך דורכרעדן מיט אים.
שבת נאך מנחה האט רבי געצל אוועקגעשיקט זיין באליבטן תלמיד אויף דער בירזשע, ווו אלע יונגען געפינען זיך. ער האט געזאגט צום בחורל:

— גיי זאג שמשונען, אז איך וויל אים זען, איך וויל זיך דורכ-
שמועסן מיט אים. זאג אים, אז איך וועל אים נישט אויפעסן. צוריק גערעדט האסט א שארף צינגל, וועסט וויסן ווי צו רעדן.
דער תלמיד א קליינינקער, א שווארצינקער, א פלינקער האט זיך געלאזט גיין אויף דער בירזשע. ער האט געפונען שמשונען און אים א צי געטון פארן ארבל:

— רבי געצל וויל אייך זען.
שמשון האט געהאלטן אין מיטן א היציקער דעבאטע. ער האט אפגעשארט דאס יינגל און געזאגט:
— לאז צורו, קאפזשיקל, שלעפ נישט פארן ארבל.
דאס יינגל האט נישט אפגעלאזט, ער האט אים א שלעפ געטון ביי דער פאלע:

— דער רבי האט אייך גערופן.
— וועסט אוועקגיין דו שווארצער „ניזשיק“ — האט שמשון א גע-
שריי געטון. אַנישט גיב איר דיר א פלאם אזש דו וועסט זיך זעקס מאל איבערקוילען.

דאס יינגל האט געענטפערט טראציק:
— פארוואס זאלט איר מיך שלאגן? איך בין דאך נאָר א שליח.
דער רבי האט געזאגט, אז אויב איר האט מורא, זאל איך אייך זאגן, אז ער וועט אייך נישט אויפעסן. ער וויל נאָר זיך דורכרעדן מיט אייך.
האט נישט קיין מורא.

חברה האט ארויסגעפלאצט:
— האסט מורא, שמשון?
— איך האב מורא, האט שמשון זיך צעקאכט? ווער האט מורא?
איך האב נישט קיין מורא פארן צאר און איך גלויב נישט אין גאט, וועל איך מורא האבן פארן אלטן?

דאָס יינגל האָט זיך גערייצט:

— דער צאָר איז אין פעטערבורג, גאָט איז אין הימל — קענט איר ביידן אַרויסשטעלן אַ פייג. אָבער רבי געצל איז דאָ, האָט איר מורא. שמשון איז געוואָרן רויט פון כעס. ער האָט אַ קוק געטון אויף דעם יינגל מיט די קלוגע אָפלאַכערישע אויגן און אַרויסגערעדט שאַרף: — קום, דו לאַנגע צונג.

רבי געצל האָט געוואָרט אויף זיי. ער האָט געזאָגט שטיל צו שמשונען: — זעץ זיך, שמשון, ביסט פאַרהיצט, אפשר ווילסטו אַ קאַלטן טרונק

קוואַס?

— ניין, רבי, האָט שמשון געענטפערט און זיך געזעצט.

אַ וויילע זענען ביידע געווען שטיל. רבי געצל האָט אַרויסגענומען די טאַבאַקערקע, אָנגעקלאַפט אין איר מיטן מיטלסטן פינגער. אַרויסגע-
נומען אַ שמעק טאַבאַק, אַ שמעק געטון, אַ נאַס געטון און זיך אַ קער געטון צו שמשונען:

— איך וויל דו זאָלט פאַרשטיין, שמשון, אַז איך האָב דיך נישט גערופן צו זאָגן דיר מוסר, דו האָסט זיך אויפגעהאָדעוועט אין אַ יידישער שטוב און עס האָט נישט געהאַלפן. דו האָסט געלערנט ביי מיר פיר יאָר און עס האָט נישט געהאַלפן. וועט זאָגן דיר צען מינוט מוסר אוודאי נישט העלפן. איך האָב דיך גערופן, ווייל איך וויל פאַרשטיין דיין דרך. דו ביסט אַלעמאַל געווען אַ גוטער בעל-מסביר. זאָג זשע מיר, וואָס איז דער שכל אין שיסן? איר אַלע האָט דאָך מסתמא אַ שיטה.

הפנים אויף אַזאַ געשפרעך האָט זיך שמשון נישט געריכט. ער איז

געבליבן זיצן אַ וויילע פאַרטראַכט און דערנאָך געזאָגט:

— גוט, רבי, איך וועל אייך ברענגען עטלעכע בראַשורעס. זיי וועלן אייך דערקלערן די פראַגראַם פון אונדזער פאַרטיי. זיי זענען געשריבן אויף אַ קלאָרן זשאַרגאָן. אָבער איר וועט זיך דאַרפן היטן, רבי, דאָס זענען די אמתע טריף-פסולען.

רבי געצל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— וואָס טויג מיר קונטרסים, שמשון? וואָס איז געשריבן אין לחוד

און דאָס וואָס טראַכטן און טוען די וואָס זענען אין דער חברה איז לחוד.

איך וויל וויסן דיין שיטה, וואָס האָסטו געוואָלט מתקן זיין מיט דיין שיסן אין דער לבנה?

— פּראָסט, רבי, אין אייער לשון גערעדט ווילן מיר ברענגען משיחן פאַר אַלעמען, פאַר דער גאַנצער וועלט. קהלת זאָגט, האָט שמשון אָנגע- הויבן רעדן שטיל, „און איך האָב ווידער באַטראַכט אַלע רויבערייען, וואָס ווערן אָפּגעטון אונטער דער זון. און אַט זענען די טרערן פון אַלע באַרויבטע און ס'איז נישטאָ ווער עס זאָל זיי טרייסטן. און די מאַכט איז אין די הענט פון זייערע באַדריקער און נישטאָ ווער עס זאָל טרייסטן.“ רבי, מיר ווילן זיי טרייסטן. ניין, מיר וועלן אָפּשאַפן די באַדריקער און עס וועלן נישט זיין קיין געדריקטע. מיר וועלן אויסראַמען אַלע רויבער און עס וועלן מער נישט זיין קיין טרערן אויף קיינעם באַקן.

— אַ פיינע שיטה, שמשון, אָבער זאָג מיר, ווי אַזוי וועט איר עס אויספירן?

— פשוט, רבי, מיר וועלן געבן ביקסן אין די הענט פון אַלע אומ- גליקלעכע, זיי אויסלערנען שיסן און זיי וועלן אויסראַמען אַלע רשעים. קיין זכר וועט פון זיי נישט בלייבן.

— און דערנאָך? נאָכן נצחון?

— וועט זיין שלום אויף דער וועלט, גליק און שלווה.

— און זיי וועלן אַוועקלייגן די ביקסן?

— אודא, רבי.

געצל איז אויפגעשטאַנען און אַראָפּגעקוקט אויף שמשונען, וואָס איז נאָך געזעסן:

— מאַכסט אַ טעות, שמשון. רשעות קען מען נישט אויסראַמען מיט רשעות. איר וועט באַדאַרפן פאַרשפרייטן אַזוי פיל שנאה, קנאה און איינפלאַנצן אַזוי פיל רשעות כדי אויסצוראַמען די אַלטע שנאה, רשעות און קנאה, אַז נאָכן נצחון וועט איר דאַרפן אָנהייבן פונדאָסניי. די רשעות און כוח וועלן זיין אין די הענט פון נייע רויבער. אַט נעם זיך אַליין. פאַרוואָס האָסטו אין מיטן דערינען געשאָסן? ווייסט פאַרוואָס? ווייל דו האָסט געהאַט אין קעשענע אַ כלי משחית. צוליב ברענגען די גאולה האָט בעניעס ווייב געדאַרפט צו ערשט מפיל זיין? שמשון האָט זיך אויפגעשטעלט:

—איז שוין נישטאָ קיין האָפענונג?
 — וואָס מיינסטו נישטאָ? יעדער מענטש האָט אין זיך אַ ניצון
 אלקים. עס שטייט געשריבן ויברא אלהים את האדם בצלמו ובדמותו —
 גאָט האָט געשאַפן דעם מענטשן אין זיין געשטאַלט און אין זיין אויסזען.
 נישט „ויברא אלהים את היהודי“, „ער האָט געשאַפן דעם יידן“, נאָר
 דעם מענטש. אוודאי וועט סוף כל סוף רשעות פאַרשווינדן פון דער ערד.
 אָבער וועסט עס נישט צואיילן מיט דער ביקס.
 — ווער קען עס אַזוי לאַנג וואַרטן?
 — דיין שיטה. שמשון, וועט די גאולה גיכער נישט ברענגען.
 — איך גלויב נישט אין זיצן מיט פאַרלייגטע הענט און וואַרטן,
 האָט שמשון געענטפערט.
 — ווער זאָגט דיר צו זיצן מיט פאַרלייגטע הענט? הויב אָן מיט זיך.
 צו ערשט — דו אַליין זיי ערלעך און פרום. און טו קיינעם נישט קיין
 שלעכטס. זערנאָך לערן אַנדערע צו זיין ערלעך און פרום און טון גוטס.
 זיי זיך מקריב פאַר יושר און צדק אויב נויטיק און לערן אַנדערע דאָס
 צו טון. אָבער אָנהייבן מיט שיסן? ניין. דאָס איז נישט דער ריכטיקער
 דרך. צייט גיין דאָווענען מנחה.

* * *

דאָס תלמיד-יינגל דאָס בין איך געווען. שמשון איז איצט אין ניר-
 יאָרק. ווען איך האָב אים אַמאָל דערמאָנט וועגן יענעם שבת פאַרנאַכטיקן
 שמועס מיט רבי געצלען, מיט פינף און פערציק יאָר צוריק, האָט מיר
 שמשון געענטפערט:

— דו ווייסט? דער אַלטער האָט מיך דעמאָלט אַזוי צעטומלט, אָן
 איך בין אין גאָר אַ קורצער צייט אַרויסגעטראָטן פון דער פאַרטיי. עס
 איז אָבער געווען אַ צייט, ווען איך האָב געמיינט, אָן דער אַלטער איז
 אינגאַנצן אומגערעכט. לעצטנס הויב איך אָן צו גלויבן, אָן רבי געצל
 איז געווען אַ זקן מיט זייער אַ ווייטן קוק. עס קען דאָך אָבער זיין, אָן
 איד טראַכט אַזוי, ווייל איך אַליין בין שוין אַ ייד אין די הויכע זעכציקער.

**בן-ציון דער שוסטער
און זיין ווייב לערע**

(פיר מעשיות)

עמיצער דארף זיין דער ערשטער

אין דעם שטעטל קאלינקאוויטש אין ווייסרוסלאַנד האָט געלעבט אַ ייד מיטן נאָמען בן-ציון. ער איז געווען אַ שוסטער. נישט קיין געהויר-בענער שוסטער איז ער געווען. שיד פֿון שאַווראַ (פיינעם גלאַנציקן לער-דער), מיט הויכע אָפּצאַסן, מיט לאַקירטע און האַרטע נעזלעך האָט ער נישט געקענט נייען. אָבער פויערשע שטיוול געמאַכט פֿון יוכט מיט פּאָדקאוועס אויף די אָפּצאַסן (קנאַפּל), צוויי בלויע אויערלעך איינגענייט אין די האַרטע גלאַנציקע כּאָלעוועס און די פּאָדעשווע דיק ווי אַ ברעט, — אַזעלכע שטיוול האָט ער יאָ געקענט „אויפּבויען“. די פויערים פֿון קאַנט האָבן געוואָסט, אז ווען בן-ציון נייט אויף אַ פּאַר שטיוול איז פּאַראַן וואָס צו טראָגן. אָבער די פויערים זענען געווען אַרעם און בן-ציון האָט קיינמאַל נישט פּאַרדינט גענוג אויף חיונה.

ער איז געווען אַ בעל מטופּל מיט אַכט קינדער, איז דאָס ווייב זיינס, מערע, געווען די בעלת-פרנסה. זי האָט אָנגעפירט מיט אַ בעקעריי און האָט פּאַרדינט מער ווי איר מאַן.

האַבן געלעבט מאַן און ווייב ווי אַלע אַרעמעלייט — אַ שווער, געמאַטערט לעבן. אָפּט האָט מען זיך געקריגט, ווייל ס'איז זעלטן געווען גענוג אויף אויסקומעניש. אָבער אין זייערע קריגערייען איז קיינמאַל נישט געווען קיין שנאה און ביטערניש. דאָס האָט זיך די אַרעמקייט געקריגט. אין דעם לעצטן יאָר איז זיי געוואָרן נאָך שווערער צו לעבן. דער שכר-לימוד פּאַר די יינגלעך איז פּאַרגרעסערט געוואָרן צוליב דעם מיטלסטן יינגל שלמה. דאָס יינגל, האָט זיך אַרויסגעוויזן, האָט אַן עילוישן קאַפּ. האָט דאָס אַרעמע פּאַרל אים אָפּגעגעבן אין חדר צו געצל דעם

מלמד, וואס האָט געלערנט מיט זעקס יינגלעך בלויז. דער שכר-לימוד פאַר אַ זמן איז געווען פולע פינף און צוואנציק רובל, אַ זעקסטל פון בן-ציונס יערלעכער פרנסה.

דאָס איז געשען אין דעם ווינטער פון דער רוסיש-יאָפּאַנישער מלחמה. די שטעטלשע בעלי-מלאכות זענען אויפגעריכט געוואָרן. איבער-הויפט די שוסטערס. זיי האָבן פשוט געשאַרט גאָלד. די צאַרישע רעגירונג האָט אַרויסגעגעבן גרויסע באַשטעלונגען אונטערצונויען וואַלינקעס. די אַרבעט האָט געדאַרפט צוגעשטעלט ווערן צו אַ באַשטימטן טערמין. מען האָט געכאַפט פּועלים פון אונטער די הענט. די באַלעבאַטים האָבן געצאָלט צו שנעלע בעלי-מלאכות אַזוי הויך ווי פינף און צוואנציק רובל אַ וואָך. אפילו פאַמעלעכע און נישט קיין איבעריקע גוטע אַרבעטער האָבן פאַר-דינט פּופּצן און אַכצן רובל אַ וואָך.

בן-ציון האָט דעמאָלט געאַרבעט פאַר זיינעם אַ פעטער, וואָס האָט געהאַלטן אַ גרויסן וואַרשטאַט. עס האָבן דאָרט געאַרבעט צוועלף פּועלים. דער פעטער האָט געהאַט אַ גרויסע באַשטעלונג פאַר אונטערגענייטע וואַלינקעס פאַר דער אַרמיי.

די וואָך וואָס מען האָט אָנגעהויבן אַרבעטן אויף די וואַלינקעס האָט מערע צוגעזען איר מאַן, ווי ער וואָלט געווען אַ ציטערדיקער בן-יהוד. זי האָט זיך געריכט אַז קומענדיקן שבת צונאַכט וועט ער ברענגען די גרויסע שכירות און זי וועט קעגען צעלאָזן אירע הענט. אין שטוב וועט ממש ליכטיק ווערן.

שבת צונאַכט האָט בן-ציון געבראַכט די שכירות אין אַ שטיקל בלויזען שטיקל צוקער-פאַפיר און עס אַוועקגעלייגט אויפן טיש פאַר מערען. זי האָט פונאַדערגעוויקלט דאָס פאַפיר, אַ קוק געטון אויף די דריי זילבער-נע רובל און זיך אַ קער געטון צו בן-ציונען און געזאָגט מאַדנע רואיק: — בענטשע, וואָס זענען דאָס פאַר אַ שכירות?

ווען מערע רעדט אַזוי רואיק האָט בן-ציון געוויסט, אַז זי איז גוט אין כּעס. ער האָט אָבער קענטיק זיך געמאַכט האַרץ, געגעבן צוויי זופן פון דעם הייסן טיי. דאָך האָט ער מורא געהאַט צו קוקן מערען אין פנים, האָט ער איינגעגראָבן די אויגן אין דער גלאַז טיי און אַ בורטשע געטון: — ער גיט נישט מער.

— וואָס מיינסטו, ער גיט נישט מער? — האָט שוין מערע געזאָגט הויך אויפן קול.

בן-ציון האָט געהאַלטן די גלאַז טיי אין ביידע הענט, אַ בלאַז געטון אויף איר און דערנאָך געענטפערט ווידער דאָס אייגענע:

— ער גיט נישט מער.

מערע האָט שוין אָנגעהויבן רעדן אין איר געוויינטלעכן כסדרדיקן און ביטערן טאָן:

— וואָס מיינט ער זיך, דיין געהויבענער באלעבאַנד? דער פיינער ייד, וואָס לערנט משניות נאָך אַלע דאַונגען? וויבאַלד אַז ער איז דיינער אַ פער-טער קען ער דיר געבן וואָס זיין רייך האַרץ גלוסט?

בן-ציון האָט געזופט דעם טיי און נישט געענטפערט.

מערע האָט שוין פאַרלוירן איר געדולד אויף אַן אמתן:

— איך רעד דאָך צו דיר, פאַרוואָס ענטפערסטו נישט? האָסטו שוין אָפגעברייט די צונג דיינע און האָסטו פאַרלוירן דעם לשון?

בן-ציון האָט אַ לעצטן זופ געטון, אַוועקגעשטעלט די לידיקע גלאַז טיי מיט אַ רעש און אָנגעהויבן רעדן שוין מיט די הענט.

— איך האָב דאָך דיר געזאָגט אַז ער גיט נישט מער. וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפעט ווי אַ קליעשטש? מיט געוואָלד קען איך נישט נעמען. ער האָט זיך אָנגעגאַסן אַ פרישע גלאַז טיי. מערע האָט אַ וויילע געקוקט אויף איר מאַן, צונויפגעלייגט אירע הענט אויפן האַרצן און האָט אָנגעהויבן רעדן מיט טרערן אין האַלדן:

— עס פאַטופעט זיך נישט מיר אין מוח דער גאַנצער ענין. אַלע שוסטער שאַרן גאַלד. דו האָסט מיר געבראַכט ווידער דיינע דריי קאַר-בוינים. און איך האָב שוין געמיינט אַז מיר זענען געהאַלפן געוואָרן. מיר וועלן זיך אויסצאָלן מיטן שכר-לימוד, באַקליידן די קינדער, קויפן דיר אַ פאַלטאַ. ברענגסטו מיר דיינע דריי רובל, דיינע אַלטע שכירות. וועלכע לאַך קען איך מיט זיי פריער פאַרשטעקן?

— וואָס האָסטו זיך אינמיטן דרינען דערמאַנט, אַז איך קען מער נישט פאַרדינען ווי דריי רובל אַ וואָך? וואָס איך קען, פאַרדיו איך. וואָס, איך פויל זיך? — האָט בן-ציון געקראַגן לשון.

— איך ווייס, איך ווייס, האָט מערע געענטפערט, דו פוילסט זיך

נישט. ביסט נאָר אַ שליםזלניק. אָבער אונטערנייען וואָלינקעס קאָנסטו דאָך! וועל איך טאָקע אַריבערגיין צו דיין רייכן פעטער איטשע און אים פרעגן איין וואָרט: היתכן? וועל איך הערן וואָס ער וועט מיר ענטפערן. נאָכדעם וועל איך אים פרעגן: האָט איר נישט גאָט אין האַרצן? אייזיק דער לאַטוטניק, האָט מיר זיין ווייב דערציילט אין ווייבערשער שול, האָט פאַרדינט גאַנצע צוועלף רובל לעצטע וואָך, און מיין בענטשע, וואָס קען מאַכן אַ גאַנצע פאַר שטיוול האָט פאַרדינט דריי קארבוינים סערעבראַם (זילבער). טאָקע, היתכן?

— וועסט שוין אויפהערן צו קארבוינעווען? — האָט בן־ציון גע-
ענטפערט מיט כעס. האָב קיין מורא נישט, דער פעטער איטשע איז אַן
ערלעכער ייד. ער וועט דיינס נישט פאַרנעמען.

מערע איז אים נישט געבליבן שולדיק קיין ענטפער:

— נישקשה, איך קען די ערלעכע יידן. זיי זענען אלע גוט און
פרום ביז דער קעשענע. איך וועל עס נישט פאַרשווייגן. אם ירצה השם
שבת נאָכן שלאָפן וועל איך אַריבערגיין צו אים. מירן שוין זען.

דאָ איז בן־ציון אויפגעקאָכט געוואָרן, אויפגעשפרונגען מיט כעס,
גאַרנישט ווי זיין שטייגער, און אָנגעהויבן קלאָפן אין טיש:

— איך זאָג דיר, מיש זיך נישט. ס'איז נישט דיין עסק. שטעק נישט
אַריין די ווייבערשע נאָז וווּ מען דאַרף נישט.

מערע האָט פאַרזשמורעט די אויגן, פאַרשטייפט די ליפן און גאָר
רואיק אַ זאָג געטון, ווי איר שטייגער איז געווען, ווען זי האָט ביי זיך
באַשלאָסן וואָס צו טון:

— אַזוי גאָר? איז דאָך די גאַנצע מעשה קשה. דאָ איז פאַראַן אַ גאַנ-
צער סעקרעט (סוד). איך וועל שוין אויסגעפינען.

בן־ציון האָט אַראַפגעלאָזן דעם קאַפ און געשוויגן.

שבת נאָכן עסן, ווען בן־ציון האָט זיך געלייגט שלאָפן, האָט מערע
געזאָגט צו איר לערנער:

— שלמהקע, נעם די גמרא און קום צום פעטער איטשע. זאָל ער
דיך פאַרהערן. איך ווייס, אז ער וועט קוקן ווי אַ האָן אין בני־אדם אין
דער גמרא. אָבער ער האַלט זיך דאָך פאַר אַ למדן צווישן די שוסטערס —
לערנט משניות נאָכן דאווענען, איז זאָל ער זיך איבערנעמען, אז איך האָב

אַ מאַליקע יידן

געבראַכט צו אים דעם קאלינאוויטשן עילוי צו פאַרהערן. נאָכן פאַרהערן וועט זיין גרינגער צו רעדן מיט אים וועגן דעם טאַטנס שכירות.

דעם יינגל איז געפּעלן געוואָרן דער מאַמעס איינפאַל.

אַבער מערע האָט נישט אָפּגענאַרט דעם פעטער איטשע. באַלד נאָכן פאַרהערן האָט ער געהייסן דערלאַנגען טיי און שבת-אויבס און דערנאָך האָט ער אַ זאָג געטון צו איר:

— הער מערע, איך קען דיר פאַר אַ קלוגער און דו טוסט נישט קיין זאַכן גלאַט אין דער וועלט אַריין. פאַרוואָס האָסטו גלאַט אין „מיטשקע דריינען“ מיר געבראַכט דיין לערנער צו פאַרהערן? פון ווען אָן בין איך געוואָרן אַזאַ למדן, אַז איך זאָל באַלד קענען כאַפּן אַ סוגיה גמרא מיט אַ תוספות?

דאָס יינגל האָט זיך צעלאַכט און מערע האָט זיך נישט פאַרלוירן. זי האָט אַ גלעט געטון דאָס זיידענע טיכל וואָס זי האָט געטראָגן אויפן קאַפּ, איבערגעבונדן דעם קנּופ און געזאָגט:

— אַ געזונט אויף אייך, ווי דאָס האַרץ האָט אייך געזאָגט, אַז איך וועל נישט קומען גלאַט אין דער וועלט אַריין. וועל איך טאַקע שוין, איצט פרעגן, פעטער: וווּ איז יושר? וווּ איז יהדות, וואָס איר צאָלט ווי אַלעמאַל נאָר דריי רובל אַ וואָך? מיינער נייט דאָך אויך אונטער וואַלינקעס און אייזיק דער לאַטוּניק קריגט ביי אייך צוועלף — — —

— טענה נישט אַזוי פיל, האָט דער פעטער געענטפּערט — אַבער ווער האָט דיר געזאָגט אַז ער נייט אונטער וואַלינקעס? מערע האָט אויף אַ וויילע פאַרלוירן דאָס לשון. באַלד איז זי אַבער געקומען צו זיך:

— איז דאָך די עוולה נאָך גרעסער, פאַרוואָס האָט איר אים געזעצט נייען גאָר שטייול? פאַרוואָס גיט איר אים אויך נישט אונטערצונייען די וואַלינקעס?

— ווער זאָגט עס דיר אַז איך גיב אים נישט?

מערע האָט געקוקט צעטומלט אויפן פעטער:

— זאָגט זשע מיר וואָס טוט זיך דאָ? אַז איר גיט אים פאַרוואָס נייט

ער נישט?

ש ל מ ה ס י י מ א ן

— וואָס פּרעגסטו מיך? האָט ער פּעטער געענטפּערט מיט רוגזע —
פּרעג אים, ער איז דאָך דיין מאַן. ער וויל נישט אונטערנייען קיין וואָ-
לינקעס.

מערע האָט זיך נישט אונטערגעגעבן:

— זייט זשע מוחל, פּעטער, וואָס איך וועל אייך זאָגן, נעמט עס
נישט פאַר אומגוט. מיין האַרץ איז מיר ביטער, רעד איך: איר פּלאַנטערט
מיט דער צונג ווי מיין מאַן. מיינער זאָגט מיר, איר גיט נישט מער. איר
זאָגט — ער וויל נישט אונטערנייען קיין וואַלינקעס. וואָס טוט זיך דאָ? מיר
גיסט זיך בלוט פון האַרצן. די קינדער גייען באַרוועס, נאַקעט. מיר זענען
פאַרשולדיקט איבערן קאַפּ. די עלטערע מויד שטייט אין שידוכים און זי
גייט אַרום אַן אַ קליידל. אַלע שוסטער שאַרן גאַלד, האָב איך געמיינט
אַז איך וועל אויך אויפגעריכט ווערן — איז נאָ דיר גאָר — גיט נישט,
ער גייט נישט. מען קען דאָך משוגע ווערן — פון זינען אַראָפּ!

דער פּעטער איטשע האָט אַ זיפּץ געטון און געזאָגט מיט רחמנות:

— איך ווייס דיין ביטער האַרץ, אָבער וואָס זאָל איך טון? איך
האָב דיר פּראָסט נישט געוואַלט דערציילן וואָס עס טוט זיך דאָ. איך
האָב מורא געהאַט אַז דו וועסט מיינען אַז ער איז געוואָרן חסר דעה
ווי אַן אמתער משוגענער. הער מיט קאַפּ. ער האָט מיר געזאָגט: „איך וויל
נישט אַז אין מיינע וואַלינקעס זאָל מען שיסן מענטשן“.

מערע איז געבליבן זיצן ווי אַ צעמישטע. אויף אַזאָ זאָך האָט זי זיך
גאַרנישט געריכט. זי איז געזעסן אַ היפשע וויילע אַ שווייגנדיקע. נאַכדעם
האָט זי זיך אויפגעהויבן, אויסגעווישט מיט דעם שפיץ עק פון קאַפּטיכל
די פאַרטערטע אויגן און אַ זאָג געטון צום זון:

— שלמהקע, נעם די גמרא און קום.

צום פּעטער האָט זי געזאָגט:

— נעמט נישט פאַר אומגוט מיין גערעדעריי צו אייך. ס'איז מיר
נישט גוט, פּעטער. נישט גוט. שריי איך.

דער פּעטער איטשע האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ: איך ווייס, איר

ווייס!

**

אַמאָליקע יידן

באַלד נאָך הבדלה האָט זיך מערע גענומען צו איר מאַן:
— זאָג נאָר מיר, בענטשע, וואָס טוט זיך ביי דיר אין קאָפּ? דו
מיינסט אַז אין פעטערבורג, ביים קייסער אין סענאַט זיצט מען און מען
וואַרט אויף דיינע וואַלינקעס? אָן דיינע וואַלינקעס וועט מען נישט קענען
שיקן קיין יוונים אין פּאַרט־אַרטור?

בן־ציון האָט געשוויגן.

זי האָט נישט אָפּגעלאָזן:

זיצט אַ שוסטער אין אַ העק און וויל נישט אונטערנייען קיין וואַ־
לינקעס. וואָסי, מען שיסט! ווען האָבן זיי נישט געשאָסן? ווילסטו אָבער
נישט. ווילסט איינפירן נייע פּאַראַנדקעס. איז וואָס טוסטו? הערסט אויף
אונטערצונייען וואַלינקעס. נו, באַלד וועט מיט דיר אָנהויבן קלינגען די
וועלט: בענטשע שוסטער ניט נישט אונטער קיין וואַלינקעס! אַ קלייניקייט?
בענטשע שוסטער שטעלט אָפּ די מלחמה!

בן־ציון האָט געענטפּערט אָנגעבלאָזן:

— ווער וויל, אַז די וועלט זאָל קלינגען מיט מיר?

מערע האָט געפּאָכעט מיט דער האַנט אַרויף און אַראָפּ אים גלייך

אין פנים אַריין:

— האָב קיין מורא נישט. די וועלט וועט נישט קלינגען און וועגן
דיינע מעשים וועט מען נישט זינגען. ווער וועט וויסן פון דייך משוגעת?
נאָר דיינע קינדער וועלן בלייבן הוילע, נאקעטע און באַרוועסע.

בן־ציון האָט נישט געענטפּערט.

מערע האָט געביטן איר קול און אָנגעהויבן מיט תחנונים:

— איך פרעג דיר, ווי קאַנסטו זיין אָן אכזר צו דיינע קינדער? וווּ איז
דער שכל אין דייך נישט נייעז? ווערן די וואַלינקעס נישט אונטערגע־
נייט? פירט מען נישט קיין מלחמה אָן דיינע עטלעכע וואַלינקעס?

דאָ האָט זיך בן־ציון ווי אויסגעטשוכעט. ער האָט אָנגעהויבן אַריינ־

טענהן אין זיין ווייב:

— פאַרשטייסט, מערע, ווי וואַלט געווען, אַז קיינער וואַלט נישט
אונטערגענייט קיין וואַלינקעס? אָבער טאַקע קיינער נישט! אַלע שוסטער!
וואָס וואַלטן זיי דאַרט געטון אין פעטערבורג? וואַלטן זיי געשיקט באַר־
וועסע סאָלדאַטן אין די שנייען פון אמיר? די מלחמה וואַלט געוואָרן אויס!

שלמה סיימאן

— צרה מיינע — האָט מערע אויפגעפלאַמט, אָבער אַלע נייען
דאָך יאָ!

בן-ציון האָט איר תיכף געענטפערט מיט האַרץ:

— אָבער עמיצער דאַרף דאָך זיין דער ערשטער!

מערע איז געבליבן זיצן אָפהענטיק, זי האָט לאַנג געקוקט אויף דעם
פאַרקאַכטן בן-ציון. זי האָט שוין געזען אַז זי וועט נישט אויספירן. זי
האָט אַ זיפֿץ געטון: „מיין מזל, דווקא דו דאַרפסט זיין דער ערשטער“.

זי האָט זיך צעוויינט, נישט שטאַרק אויפן קול, אין זיך נאָר, ווי
איינער וויינט אויף עפעס וואָס איז פאַרפאַלן און קיין געוויין וועט נישט
העלפן, נאָר דאָס האַרץ איז פאַרקלעמט, קען מען זיך נישט העלפן עס
וויינט זיך אַליין. בן-ציון האָט אויף איר געקוקט, געוואַלט עפעס איר
זאָגן און חרטה געהאַט. ער האָט געעפנט דעם סידור און אָנגעהויבן
מיט אַ ניגון, די שבת-צונאַכטיקע זמירות: איש חסיד היה.

א דיין תורה

דאָס איז געשען באלד נאָך דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה. די באַנען זענען נישט געלאָפּן אין צייט. דער יקות איז געוואָרן גרויס. איבער־הויפט איז געווען טייער ווי צנמעל. ס'האָט אויסגעפעלט. אפילו גוטע צאָלערס האָבן געמוזט ברענגען מזומן און אויך פאַר דעם גרייטן געלט האָבן זיי נישט געקראָגן וויפל זיי האָבן געדאַרפט אָדער געוואָלט. אַן אויסנאַם אין שטעטל איז געווען מערע בן־ציון דעם שוסטערס. זי האָט געקראָגן וויפל מעל זי האָט געוואָלט פאַר איר גרויסער בעקעריי. זי האָט אויך איצט ווי אַלעמאַל געקראָגן דאָס מעל אויף איר געוויינטלעכער צאָלונג — געצאָלט איין מאָל אַ וואָך — שבת־צונאַכט. זי האָט גע־האַנדלט מיט רפאל דעם מעל־סוחר. ווען מען איז געקומען צו אים און געטענהט און געשריען: „ס'טייטש און ס'טייטש? פאַרוואָס קריגט מערע מעל וויפל זי וויל, גאַנצע פינף פּודיקע זעקלעך, און מיר דאַרפן „אויס־קליינטשען“ אַ האַלבן פּוד מעל, און פאַר דעם מוזן מיר נאָך ווייזן געלט פאַראויס?“ האָט ר' רפאל געענטפערט געלאָסן:

— מערע האָט ביי מיר געקויפט מעל ווען עס איז געווען בזיל הוול. זי איז נישט אומגעלאָפּן פון שפייכלער צו שפייכלער זען וווּ זי קען קריגן מיט אַ גראַשן וואַלוועלער אויפן פּוד. זי האָט אַלעמאַל געצאָלט אין צייט מוצאי שבת. איר וואָרט איז געווען וואָרט. באַצאָל איך איר איצט פאַר די אַלע יאָרן פון ערלעכן האַנדל.

די אלמנה ביילע אהרן נחומס, אויך אַ בעקעריין, מערעס אַ שכנה האָט נישט געקענט קריגן קיין מעל אפילו פאַר מזומן. קיין גוטער צאָלער איז זי קיינמאַל נישט געווען. זי איז געבליבן שולדיק אַלע קרעמער

ש ל מ ה ס י י מ א ן

און מעל-סוחרים. אין די גוטע צייטן האט זי געקויפט ווו זי האט געקענט קריגן וואלוועלער און אויסגעקאכט דאס וואסער פון בויד ביים קרעמער. האט מען זיך איצט אפגערעכנט מיט איר. ווהיין זי איז געקומען זענען געווען בילכערע פאר איר.

א גליק וואס מערע האט איר ארויסגעהאלפן. אין אנהויב מיט א האלבן פוד מעל, א פוד. נאכדעם האט זי זיך געטיילט מיט איר מיט דעם מעל וואס זי האט געקראגן. ר' רפאלן איז געווארן קשה, וואס מערע פאר-נוצט אזוי פיל מעל, האט ער זיך פאר איר נישט געשעמט און איר געזאגט:

— מערע לעבן, זאגט מיר דעם אמת, איר באקט אויס דאס גאנצע

מעל?

מערע האט אים באלד געענטפערט:

— ווי אזוי קען איך אויסבאקן איבער פיר זעקלעך מעל א וואך?

— איז וואס טוט איר מיט מיין מעל? שוין געווארן א סוחרטע הינ-

טער מיניע פלייצעס?

מערע האט א ברוגזע ארויסגעזאגט מיט פארדרוס:

— פע, ר' רפאל, גאר מיך חושד זיין אין אזא זאך? איך פארדין

טאקע אן אייער מעל, אבער נאר א מצווה. און די מצווה טייל איך זיך

מיט אייך אין הארצן.

ר' רפאל איז געווארן נייגעריק און מערע האט אים דערציילט דעם

גאנצן אמת און צוגעגעבן:

— איר ווילט דאך נישט אן אן אלמנה מיט דערוואקסענע טעכטער

זאל שטארבן פון הונגער?

— צאלט זי אייך כאטשבי?

— זי צאלט, האט געענטפערט מערע, צאלט אין צייט.

רפאל האט געווארנט:

— זעט אן די מצווה זאל אייך נישט קאסטן צו טייער. פארגעסט

נישט אן איר האט צען מיילער צו קארמענען. און זעט מיניע איבעריקע

קונים זאלן פון דעם נישט וויסן. עס וועט ווערן א ויצעקו.

— איך וועל האלטן סוד — האט מערע געענטפערט, אפילו איך מיין

אז עס איז אַן עוולה, וואָס מען פאַרקויפט איר נישט קיין מעל. מען דאַרף האָבן גאָט אין האַרצן און נישט לאָזן קיין אלמנה אויפן וואָסער.
 ר' רפאל האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:
 — ביסטו דאָך אַ פאַר צו דיין מאַן מיט די וואַלינקעס. נאָר יושר זוכט איר אין דער וועלט.
 מערע איז רויט געוואָרן און נישט געענטפערט.

* * *

ערב שבועות שוין נאָכן אַנבייסן לויפט אַריין די אלמנה צו מערען אין שטוב און פּלאַצט אַרויס אין איין אַטעם:
 — דו מוזט מיר ראַטעווען, מערע.
 — וואָס איז געשען? האָט מערע געפרעגט מיט שרעק.
 — אַ צרה, אַן אומגליק, — האָט זיך די אלמנה צולאָזן אויפן קול —
 דו וויסט דאָך איך שטעל צו בולקעס צו די פּאַניעס אויפן וואַקזאַל. טראַג איך אַוועק היינט פאַרטאָג צוויי קאַשיקעס מיט בולקעס. זאָגט מען מיר אַן, אַז איך מוז ברענגען נאָך אַ פּוד בולקעס היינט נאָך וואַרעמעס. עס דאַרפן אַנקומען פּרישע פּאַנקעס מיט דער נאַכמיטאַגדיקער באַן. נייע אַרבעטער אויף די רעלסן. טענה איך: וווּ וועל איך אַיצט נעמען פּערציק פּונט בולקעס? זאָגט מען מיר: די אַרבעטער וועלן קומען הונגעריקע. מען דאַרף פאַר זיי צוגרייטן עסן.
 זאָגט מערע:

— מיט וואָס קען איך דיר העלפן? וויסט דאָך אַז מיטן מעל האָב איך זיך צעטיילט מיט דיר. מיין געבעקס האָב איך אויסגעפאַרקויפט. עפעס אַן אויסכאַפעניש איז היינט געווען אויפן מאַרק. ר' רפאל האָט מיר געזאָגט אַז ער וועט ברענגען פיר פּורן מעל ערשט מוצאי יום טוב. אים איז אַנגעקומען מעל מיטן פאַראַכאָד אין מאַזיר. איז וווּ קען איך דיר נעמען אַיצט מעל? אדרבה זאָג.
 זאָגט די אלמנה ווייך:

— וואָס מיינסטו איך בין משוגע, חסר דעה און ווייס נישט פון די אלע זאַכן? אַבער זאָג מיר נאָר צו אַז דו וועסט נישט אין כּעס ווערן וועל איך דיר זאָגן, ווי אַזוי דו קענסט מיר אַרויסהעלפן.

קוקט איר אָן מערע און ענטפערט:

— ווייסט דאָך אַז אויב איך וועל דיר קענען העלפן וועל איך דיר העלפן. וואָס רעדסטו עפעס פון כעס?

זאָגט שוין די אלמנה:

— מירן שוין זען צי דו וועסט אין כעס ווערן צי נישט.

— נו, נו, צי נישט די עצמות — האָט מערע אויסגערופן ביזלעך.

רופט זיך אָן די אלמנה:

— אַט שטייט דאָך ביי דיר פאַרקנאַטן אַ טייג. ס'איז מער ווי אַ פוד

אין מולטער.

קוקט איר אָן מערע און ענטפערט ביי:

— ביסטו דאָך טאַקע משוגע, חסר דעה פּראָסט פון זינען אַראָפּ. וואָס

מיינסטו „אַט שטייט ביי דיר פאַרקנאַטן אַ טייג“ — דאָס איז דאָך פאַר די מילכיקע קיכלעך אויף יום טוב.

— האָב איך דיר געזאָגט אַז דו וועסט ביז ווערן — האָט געענט-

פערט די אלמנה מיט נצחון.

— ווער איז בייז? האָט מערע אויסגעשריען, אָבער ווי פאַלט דיר

איין אפילו אַזאַ זאַך. וואָס פאַר אַ יום טוב וועט ביי מיר זיין אָן מילכיקע געבעקס?

דאָ האָט זיך די אלמנה צולאָזן אין אַ געוויין:

— און אַז איך וועל נישט צושטעלן דעם פוד בולקעס וועט ביי מיר

זיין אַ שיינער יום טוב? דער גויאישער בעקער שאַרפט שוין לאַנג די

צייך אויף מיין צושטעלן די בולקעס צו די פּאַנקעס. און וואָס מיינסטו

וועל איך מיט מיינע פינף טעכטער עסן היינטיקן שבועות? ברויט! קאַרע-

נעם ברויט! דו דאַרפסט האָבן קיכלעך. אַלץ קומט דיר: אַ מאָן, אַ יינגל

אַ לערנער. און וואָס האָב איך? פינף דערוואַקסענע מוידן, וואָס האָבן שוין

געמעגט הערן קלעזמער מיט פינף יאָר צוריק. און מכות, צרות און

„גריזאַטע“?

מערע איז געבליבן שטיין אַ בלייכע און געקוקט מיט אויפגעריסענע

אויגן אויף דער אלמנה. נאָך אַ היפשער וויילע שווייגן האָט זי אַ מאָך

געטון מיט דער האַנט:

— נעם דאָס טייג און באַוויין מיך נישט. אפשר וועל איך זיך אָן דעם

אַן עצה געבן. אַנישט וועל איך עסן קאַרן־ברויט. אַלץ איינס וואָלט זיך מיר געשטעלט דער ביסן אין האַלדז.

די אלמנה האָט אויפגעפראַלט אַ פענצטער, אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ און אויסגעשריען צו די טעכטער:

— קומט און העלפט מיר טראַגן דעם מולטער.

ווען זיי זענען אַוועק האָט זיך מערע געכאַפט אַז זי האָט אפילו נישט גענוג קאַרן־ברויט פאַר דער משפּחה פאַר די צוויי טעג. איז זי אַוועק צו ר' רפאלן. ער האָט זי אויסגעהערט און אַרויסגעפלאַצט אין אַ געלעכטער:

— און דו האָסט זיך נאָך געקאַכט וואָס דער מאַן דיינער ניט נישט אונטער קיין וואַלינקעס. געוואַלד, וועל איך שרייען אין די גאַסן; ווי קען זיין אַזאַ קלוגע יידענע ווי דו אַזאַ אַפגעריסענער נאַר?

מערע איז געוואָרן אין כעס:

— וואָס זאָגט איר מיר מוסר? וואָס קומט מיר אַז איך קען נישט צווען קיין אלמנהס טרערן? אַ פאַרגלייך מיט נייען די וואַלינקעס. זאָגט מיר בעסער, צי איר האָט עפעס מעל פאַר מיר.

ר' רפאל האָט אויפגעהערט לאַכן. ער האָט געקראַצט די באַרד, גע־קוקט אויף מערען און גערעדט ווי צו זיך:

— ס'וואָלט געווען גוט דיך אַנצולערנען, דו זאָלסט הונגערן מיט די קינדער. אַבער זאָל מיינס אַריבער. עס שטייט ביי מיר אַ זעקל פשוטע מעל. פאַר שוואַרצע בולקעס, נעם וויפל דו ווילסט.

**

דעם צווייטן טאָג שבועות, נאָך וואַרעמס, איז אַריינגעקומען ביילע די אלמנה צו מערען אין שטוב. אַ פריילעכע, אַ שיינענדיקע האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט אינמיטן סאַליע, פאַרלייגט ביידע הענט אויפן פאַרטעך און אַ זאָג געטון:

— נו, מערע, וויפל וועסטו מיר רעכענען פאַר דעם טייג?

— וואָס פאַר אַ רעכענען זיך אינמיטן יום טוב? האָט מערע גע־פרעגט.

זאָגט ביילע:

— אַז איך קען זיך נישט איינהאַלטן. איך וויל וויסן וויפל וועסטו

מיר רעכענען, ווייל איך וועל דיר דערציילן עפעס שיינס, אַזוינס אויף וואָס דו וואָלסט זיך קיינמאַל נישט געריכט איז דיין לעבן.
ענטפערט מערע:

— עס וועט נישט פאַרשפּעטיקן אַז דו וועסט מיר דערציילן מוצאי יום טוב, און וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו רעכענען זיך? דו ווייסט וויפל מעל איך האָב פאַרנוצט און דו ווייסט וויפל מעל קאַסט אַ פּוד. דאָס ביסעלע זאַלץ? דאָס שטיקעלע הייוון? דאָס ביסעלע סוראַוועטקע? דאָס זענען שהי און פּהי.

— האָסט נישט געטראָפּן, ענטפערט ביילע, דאָסמאַל וועסטו מיר רעכענען פאַרן מעל, פאַרן הייוון, פאַרן זאַלץ, פאַר דער סוראַוועטקע און אפילו פאַרן זאַלץ און דערצו וועסטו קריגן צוגעלייגט אַנדערהאַלבן רובל. — וואָס עפעס מיטאַמאַל אַזאַ וואַרפעניש מיט געלט, גבירנטע מיינע? האָט געפרעגט מערע.

— ווייל איך וויל דיר ווייזן אַז ביילע אהרן נחומס, וואָס מען רעדט אויף איר וואָס אין קאַרט שטייט — אַ שלעכטע צאַלעריק, אַן אַנזעצעריק, נישט קיין וואַרטס־פּרוי — איז אויך אַ מענטש, הערסט אַ מעשה פון משוגענע פּאַנקעס. זיי איז געפּעלן געוואָרן די בולקעס, וואָס איך האָב אויסגעבאַקן פון דיין טייג. אמתע פּיראַזשעס, זאָגן זיי, פאַרשנאַשקעט זענען זיי געווען, גיבן זיי מיין שרהקען מיט דריי רובל מער. — נאָ — זאָגן זיי, דיר דריי רובל נאַטשיי (טרינקגעלט, אויף טיי) פאַר ברענגען אונדו אַזעלכע פּיראַזשעס.

— דריי רובל נאַטשיי? — פּרעגט מערע פאַרווונדערט.

— דריי רובל, — ענטפערט ביילע. — זאָג איך: היינטיקס מאָל איז האַלב אויף האַלב. מיר צען גילדן און דיר צען גילדן. ווען נישט דיין טייג וואָלט איך דאָך געהאַט אַ פייג און נישט קיין בולקעס. איך בין טאַקע אַ קבצנטע אין פּערצן פּאַלעס, אָבער יושר האָב איך.
ענטפערט מערע:

— אַ גרויסן דאַנק, ביילע, ס'איז זייער שיין פון דיין צד. אָבער מיין מצווה פאַרקויף איך נישט, האַלט דיר דיין „נאַטשיי“.
— צדקת מיינע — רופט זיך אַז ביילע, — צען גילדן גייען ביי דיר

צופוס?

ענטפערט מערע באהארצט:
 איך האָב דיר אַוועקגעגעבן דעם ביסן פון די קיגדערס מיילער. איך
 האָב שטיינער היינטיקן שבועות, נישט קיין קיכלעך. איך האָב עס געטון,
 ווייל איך האָב געוואָלט האָבן אַ מצווה. מיין מצווה פאַרקויף איך נישט.
 — אזוי, פאַרקויפט נישט, צדקת אין פאַסטעלעס — האָט ביילע
 אָנגעהויבן ליאַרעמען. נישקשה, וועסט האָבן אַ גרעסערע מצווה צו קויפן
 שייך פאַר דיין לערנער וואָס גייט מיט די פינגער אום אין דרויסן.
 — נישט פון אַזעלכע געלטער — האָט געענטפערט מערע שאַרף.
 ביילע איז געוואָרן אַן אָנגעצונדענע:
 — וואָס איז דער מער מיט מיין געלט? טריפהנע געלט? איך האָב
 עס נישט כשר פאַרדינט? איך באַק און פאַק, שלעפּ קאַשיקעס אויפן
 וואַקזאַל און ביי איר איז עס טריף געלט. ס'איז דאָך אַ פּשיטער סקאַנ-
 דאַל, אַ רשעות.
 — איך זאָג דיר, אַז איך פאַרקויף נישט מיין מצווה. — האָט שוין
 מערע געענטפערט מיט כעס. מעגסט שרייען וויפל דו ווילסט.
 ביילע האָט זיך צעוויינט:
 — איך האָב געשווירן האַלב אויף האַלב, אַ נדר געטון. איך מעג
 דאָך אויך טון אַ מצווה און דיין לערנער זאָל גיין אין גאַנצע שייך. אַיך
 קומט דיר? אַ מאַן האָסטו, אַ לערנער אַ יינגל האָט דיר גאַט געשענקט,
 ווילסטו זיך נאָך אָנשטאַפן מיט מצוות אויף יענער וועלט. מעגסט מיר
 אויך פאַרגינען אַ מצווהלע. ס'איז דיר רק ווייניק.
 — וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפעט ווי אַ קליעשטש? — האָט מערע
 געענטפערט מיט פאַרדרוס. דו מיינסט, אַז דו וועסט זיך צעוויינען,
 וועסטו ביי מיר היינט אויך אויספירן, זאָג איך דיר נאָך אַמאַל — איך
 פאַרקויף נישט מיין מצווה.
 — איך האָב אַ נדר געטון — האָט ביילע געשריען.
 — גיי צום רב וועט ער דיר מתיר נדר זיין.
 אַן עולם האָט זיך אָנגעהויבן אַרומקלייבן אונטער די אָפענע פענצ-
 טער. ביילע האָט זיך צעלאָזן אויף די העכסטע קולות:
 — האָסט, מערע, אַ האַרץ פון אַ טאַטער. פאַרגיסט קיינעם נישט
 דעם ביסן אין מויל.

מערע האָט זיך געבעטן:

— שריי נישט, ביילע, מען וועט זיך דאָך צונויפלויפן אויף ביין
וונדער און מיינען, אַז גאָט ווייסט וואָס איך האָב אָפּגעטון.

— זאָלן זיי קומען צולויפן, — האָט ביילע געענטפערט. — שעם
זיך מיט דיין רשעות.

אַזוי שרייענדיק האָט ביילע אהרן-נחומס דערזען דורך דעם אָפּענעם
פענצטער ווי ר' הערשל דיין גייט אין שול. זי האָט אַ פּאַטש געטון
מיט די הענט:

— אַט לויף איך און רוף אַריין ר' הערשל דיין. זאָל ער פּסקענען
ווער עס איז גערעכט.

מערע האָט זי געוואָלט אָפּשטעלן, אָבער ביילע איז שוין געווען אין
דרויסן.

*
*

מערע איז געשטאַנען אַ פאַרשעמטע פּאַרן דיין און געשטאַמלט:

— זיצט רבי, זיצט. איך וועל אייך דערלאָנגען אַ גלאַז טיי, און אַז
איר זענט דאָ, אדרבא זאָגט איר, זי זאָל זיך אָפּטשעפען פון מיר.

ביילע האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— פּסקן נאָר נישט קיין שאלות פאר ר' הערשלען. דערלאנג טיי
און זאָל ער אויסהערן ביידע צדדים.

מערע האָט דערלאָנגט טיי און פאַרשעמט אַרויסגעזאָגט:

— אירט מוחל זיין, רבי, וואָס איך דערלאָנג אייך נישט קיין כיבוד.

אָבער מיינע קיכלעך זענען עפעס היי-יאָר נישט געראָטן.

ביילע האָט איר געקוקט גלייך אין די אויגן און אַרויסגעזאָגט

שפּאַטיש:

— וואָס בעבעסטו, מערע? וואָס פאַר אַ קיכלעך וואָלסטו דער-

לאָנגט? רבי, זי האָט ציגל פון שוואַרצע פשוטע מעל און נישט קיין

קיכלעך היינטיקן שבועות. און ווייסט איר פאַרוואָס? ווייל איך בין שול-

דיק. און דערפאַר קריגן מיר זיך.

— נו, גוט, דערצייל, ביילע, — האָט דער דיין געזאָגט אומגעדול-

דיק, וואָס מען פּטרט אים צייט מיט ווייבערישע נאַרישקייטן.

אַמאָליקע יידן

ביילע האָט אָנגעהויבן דערציילן. באַלד האָט זיך ר' הערשל אָנגע-
הויבן שטאַרק צוהערן. ווען ביילע האָט זיך צעקאַכט, האָט ער געזופט די
טיי און אויפן פנים האָט זיך ביי אים אויסגעשפרייט אַ נחת-רואיקער
שמייכל. ווען ביילע האָט געענדיקט, האָט דער דיין געזאָגט צו מערען:
— ס'איז אמת וואָס זי דערציילט?

— אמת, — האָט געענטפערט מערע, — ביילע איז חלילה נישט
קיין ליגנערקע.

— דער דיין האָט זיך איצט מיט אַן אמת צעשמייכלט. ער האָט אַ
גלעט געטון די באַרד און אָנגעהויבן:

— הערט זשע, נשים, ס'איז שוין געווען אַזאַ מעשה. דערציילט דער
מדרש, אַז ווען אַלכסנדר מוקדון איז געווען אין לאַנד קאַצי, זענען גע-
קומען צו אים צוויי מענטשן צו משפטן זיך. דער ערשטער מאַן האָט
געטענהט:

— אדוני מלך, משפט צווישן אונדו. איך האָב געקויפט אַ פעלד פון
מיין שכן. און עס איז געווען, אַז איך האָב אויפגעגראָבן די ערד האָב איך
געפונען אַן אוצר. בין איך געקומען צו מיין שכן און איך האָב געזאָגט:
איך האָב געפונען אַן אוצר אין דיין פעלד, נאָ דיר אים. איך האָב דאָך
ביי דיר געקויפט אַ פעלד, נישט קיין אוצר. ענטפערט מיר מיין שכן:
האַלט פאַר זיך דעם אוצר. ער איז דיינער. איך האָב דיר פאַרקויפט דאָס
פעלד און אַלץ וואָס עס איז דאָרט געווען.

האַט אַלכסנדר מוקדון געפרעגט דעם שכן, צי עס איז אמת וואָס
דער קויפער דערציילט, האָט דער שכן געענטפערט אַז יאָ, עס איז אמת.
יעמאַלט האָט דער גרויסער קעניג געפרעגט דעם קויפער:

— האָסטו אַ זון אָדער אַ טאָכטער וואָס שטייט אין שידוכים?
האַט געענטפערט דער קויפער:

— איך האָב אַ טאָכטער.

האַט דער קעניג געפרעגט דעם פאַרקויפער:

— האָסטו אַ זון וואָס שטייט אין שידוכים?

האַט דער פאַרקויפער געענטפערט:

— יאָ, איך האָב אַ זון.

דעמאַלט האָט אַלכסנדר מוקדון געפסקנט:

שלמה טיימאן

— זאל דער אוצר זיין נדן פאר די קינדער און דיין זון זאל חתונה האבן מיט דיין טאכטער.

— פארשטייט מיך — האט ר' הערשל א זופ געטון טיי און געזאגט צו די צוויי פרויען: — דארט איז געווען א גאנצער אוצר און איינער האט געהאט א זון און דער אנדערער א טאכטער. אבער ביי אייך רעדט זיך וועגן צען גילדן בלויו. אבער צען גילדן ביי אונדזער א יידן איז אויך געלט. פסקן איד, אז דו, מערע, זאלסט נעמען די צען גילדן און קויפן מעל און אפבאקן א געבעקס ברויט און צעטיילן עס די ארעמעלייט. ביילע וועט זיין צופרידן און דו וועסט אוועקגעבן ברויט צו ארעמעלייט, וועט עס הייסן, אז דו האסט נישט גענומען קיין געצאלט פאר דיין מצווה. די ווייבער האבן צוגעשאקלט מיט די קעפ:

— מסכים.

ר' הערשל האט זיך ארומגעקוקט ארום דער שטוב, געזען די ארעמ-
קייט אין די ווינקלען, האט ער געזאגט:

— אפשר איז פאר דיר, מערע, צופיל צעטיילן א גאנץ געבעקס ברויט?

מערע האט תיכף געענטפערט:

— וואס, איך צעטייל עפעס מיינס?

ר' הערשל האט זיך אויפגעשטעלט, איז צוגעגאנגען צו דער טיר, א קוש געטון די מזוזה און געזאגט:

— ביילע און מערע, א גוטן יום טוב אייך. גאט זאל געבן, אז עס זאלן זיך מערן אזעלכע מחלוקותן ביי יידן. זאגט אמן.

— ווען ר' הערשל איז ארויס פון שטוב, האט ביילע אויסגערופן מיט נצחון:

— נו, מערע, ווער האט אויסגעפירט?

מערע האט גוטמוטיק געענטפערט:

— נו, זאל זיין גענוג. האסט זיך גענוג אנגעשריען. זעץ זיך און טרינק א גלאז טיי.

א שמחה ביי מערען אין שטוב

די איז געוואָרן א געלויף צו בן-ציון און מערען אין שטוב. א נס איז געשען, זייער עלטערער זון שמעון איז אַרויס פון פריזיוו מיט אַ וויסן בילעט.

קיינער קען עס נישט פאַרשטיין און קיינער קען עס נישט דער-קלערן. שמעון איז אַ הויכער, געשטאַלטנער בחור מיט ברייטע פלייצעס, אייזערנע הענט און אַ קאַפּ קוטשעראַווע האָר, וואָס פאַרכאַפט דאָס אויג. אַ בחור אַ בוים. ער קען געבן אַ קלאַפּ און צונעמען אַ פאַרפאַר. ער קען טראָגן אַ פינף-פּודיקן זעקל אונטערן פאַכווע ווי עס וואָלט געווען אַ פּוך-קישעלע.

אין שטעטל ווערן דערציילט גאַנצע מעשיות פון זיין גבורה. למשל, ווען חברה קלייבט זיך צונויף צו ביידע-ברכהן אין שטוב, שבת נאַכמי-טיק, פאַרמעסט מען זיך שטענדיק אין הייבן שטולן. מען שטעלט אַרויף אַ שטול אויף אַ שטול און דערנאָך דאַרף מען אָננעמען דעם אונטערשטן שטול ביי אַ פיסל און אויפהייבן די אויפגעטורעמטע שטולן מיט איין האַנט און נישט איינבייגן די האַנט. דער שטאַרקסטער בחור האָט אַזוי נישט געקענט אויפהייבן מער ווי דריי שטולן. שמעון האָט אויפגעהויבן גאַנצע פינף שטולן. די שניידער און שוסטער-געזעלן טראָגן זיך אַרום מיט צעבויגענע קאַפּיקעס וואָס שמעון האָט זיי צעבויגן מיט די בלוזע פינגער. מען זאָגט אין שטעטל, אַז שמעון איז אַזאַ גבור, ווייל איינע פון זיינע ריפּן גייט ווי אַ רייף אַרום בויך.

און אַט דער שמעון איז באַפרייט געוואָרן מיט אַ ווייסן בילעט. שמעון האָט דערציילט ווי אַזוי דער נס איז געשען:

— איך האָב דאָך אַ צווייטע לגאַטע (א פריווילעגירטער פון צווייטן ראַנג) און איך האָב אַרויסגעצויגן אַ גרויסן זשערעב (נומער), אַזוי אַז איך בין געווען דער לעצטער פון די צוויי לגאַטניקעס. זאָגן האָט מען געזאָגט, אַז עס איז זייער אַ גוטער יאָר און עס וועט קיינמאַל נישט אַנ-קומען צו די צוויי לגאַטניקעס, אפילו צו די וואָס האָבן קליינע נומערן. זיך איך אויף אויף דער אכסניה און וואַרט, אַז דער פריזיוו זאָל אַר-בער. אָבער אויפן דריטן טאָג האָבן זיך אַנגעהויבן ווייזן שלעכטע סימנים. אַ סך פון די יידישע בחורים זענען אַנטלאָפן קיין אַמעריקע און די צאָל יידישע זעלנער מוז דאָך צוגעשטעלט ווערן. שניידן די דאָקטוירים רעכטס און לינקס, מען נעמט צו אין סאָלדאַטן האַלב-טויבע, האַלב-בלינדע, קאַליקעס, אַבי איינער קען נאָר אַריין אין פריסוסטוואַ אויף די אייגענע פיס איז ער אַ צוגענומענער. אָבער עס העלפט נישט. עס פעלן אַלץ יידישע פריזיווניקעס. הער איך, אַז מען האַלט שוין ביי די צווייטע לגאַטניקעס. איך בין אָבער זיכער, אַז צו מיר וועט נישט אַנקומען. קומט אַז צו מיר בין איך „פרינאַט“ — אַ צוגענומענער. ווייל וואָס פעלט מיר?

און שמעון דערציילט ווייטער:

— זיך איך אויף דער אכסניה און וואַרט. קומט צולויפן אַ פריזיוו-ניק און זאָגט מיר אַן די בשורה, אַז מען האָט שוין אויסגערופן מיין נאָמען. לאַז איך זיך לויפן אין פריסוסטוואַ און דאָס האַרץ קלאַפט ווי ביי אַ גולן. לא די וואָס מען וועט מיך צונעמען, קען איך נאָך פאַרשפעטיקן אויף אַ פאַר רגעס, און מען וועט אַרויפלייגן אויפן טאַטן אַ שטראַף פון דריי הונדערט רובל. מיר האָבן דאָך אַן אייגענע שטוב און אַ בהמה, וועט מען אויפמאַנען. מער פעלט מיר נישט. לויף איך גיכער, מיט אַלע כוחות. איך טאָר נישט פאַרשפעטיקן!

לויף איך אַזוי מיט אַ פאַרכאַפטן אַטעם. מיטאַמאַל זע איך עמעצער לויפט גלייך ביי מיין רעכטער זייט. איך קוק זיך אין אים איין — אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר דרייסיק מיט אַ שיינער רויטלעכער באַרד, ברוינע אויגן. עפעס אַ באַקאַנט פנים, אָבער איך האָב דעם יידן קיינמאַל נישט

געזען. לויפן מיר ביידע אזוי פאזאם און מיט אמאל הויבט ער אן רעדן צו מיר:

— שרעק זיך נישט, שמעון, וועסט ארויס מיט א וויסן בילעט.

זאג איך צו אים:

— פון וואגען ווייסט איר עס? און ווער זענט איר?

ענטפערט ער מיר מילד:

— וואס ארט דיר פון וואגען איך ווייס עס? ווער בין איך? דיין זיידע. דו ביסט א נאמען נאך מיר. קוק זיך איין מער. ביסט אזוי געשטאל-טיקט ווי איך. ווייסט דאך אז איך בין געשטארבן יונג. איך האב זיך דערטרונקען אין פריפעט ווען איך בין געפארן ברענגען פסחדיקע מעל אין שטעטל. נו, האב איך א צד, ווו מען באדארף. איך האב זיך גע-שטעלט אנטקעגן, אז מיין אייניקל, וואס איז א נאמען נאך מיר זאל גיין אין סאלדאטן.

— איך זאג איך — האט שמעון ווייטער דערציילט — איך בין געבליבן שטיין א דערשראקענער אויף טויט. דער אטעם האט מיר פאר-כאפט. איך קוק זיך ארום — נישטא קיין זיידע לעבן מיר. וואס לויפן? ווער קען לויפן? איך האב זיך קוים מיט צרות דערשלעפט אין פריסוט-סטווא. עס האט מיך נישט געארט צי איך האב פארשפעטיקט צי נישט. אלע אברים זענען מיר געווען שווער. איך בין אָנגעקומען פונקט ווען מען האט אויסגערופן מיין נאמען. צום דריטן מאל. איך האב געפילט עפעס אַזא שווערע משא ליגט אויף מייע פלייצעס און ברוסט-קאסטן, איך האב קוים מיט צרות אויסגעטון מייע זאכן.

ס'איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. איך געדענק גארנישט. נאר מיטאמאל פיל איך ווי די דאקטוירים קלאפן מיך ארום, באטאפן מיך און דער עלטסטער דאקטאר פרעגט מיך — צי איך האב זיך ווען עס איז באקלאגט אויף ווייטיקן אין ברוסט-קאסטן. איך בין שוין געקומען צו זיך און איך האב אים געענטפערט, אז ניין איך בין קיינמאל נישט קראַנק געווען און קיינמאל קיין ווייטיק נישט געהאַט. זיי האבן מיך ווידער בא-טראַכט, גערעדט צווישן זיך וואָס איך האב נישט געהערט און זיי האבן מיך ארויסגעלאָזן מיט א וויסן בילעט.

וויינט מערע פון פרייד. זי ווייסט אז א גרויסער נס איז געשען.

די שטוב איז פול מיט שכנים און קרובים, אבער די הויפט־באלעבאָסטעס זענען איצט די צוויי שטאָט־גבאיטעס. זיי ליידיקן אויס דאָס הויז, זיי פאָקן די בייגל אין קאַשיקעס, די בולקעס אין זעק און די זיסע טרוקענע קיכלעך אין שקאַרמוצן. סימע דבורה די גבאיטע רעדט: „א דאנקען גאָט די אַרעמעלייט וועלן היינט פאַרזוכן ווייצנס. די תלמוד־תורה־יינגלעך וועלן זיך דערקוויקן מיט די זיסע קיכלעך. זאָלן זיי אויך געניסן פון דיין שמחה“.

די גבאיטעס האָבן אַלץ פאַרפאַקט אָבער זיי זענען נאָך נישט צו־פרידן. זיי נישטערן איבער די פאַליצעס, זוכן אַוואָ אַ לאָך, אַ ווינקל. אפשר האָט זיך עפעס פאַרוואַלגערט וואָס מען קען צונעמען פאַר צדקה. זיי וואַלטן שוין אַוועק, אָבער זיי וואַרטן אויפן געבעקס ברויט אין אויוון. באַלד איז סימע־דבורה צוגעגאַנגען און געעפנט דעם אויוון און אַ קוק געטון אויפן ברויט. יא, עס איז שוין פאַרטיק. זי האָט אָנגעהויבן שרייען צו מערען:

— וווּ איז דיין לאַפעטע? וואָס מיינסטו איך קען דאָ בלייבן אַ גאַנצן טאָג? איך דאַרף נאָך צעטראַגן דאָס געבעקס.
מערע האָט איר דערלאַנגט די לאַפאַטע און סימע־דבורה האָט אָנגע־הויבן אַרויסנעמען לעבל ברויט נאָך לעבל ברויט און געפאַקט זיי אין די קאַשיקעס.

ביי די לעצטע פיר לעבלעך ברויט האָט זיך מערע אָנגערופן:
— סימע־דבורה, איך האָב צען מיילער אָנצוקאַרמענען. לאַזט דאָך מיך איבער אָן אַ פיצל ברויט אין שטוב.

— וועסט זיך שוין אָן עצה געבן — האָט די גבאיטע געענטפערט.
מערע האָט געצופט די עקן פון קאַפטיכל און נישט געהאַט דעם מוט איר צו זאָגן אָן אין שטוב איז נישטאָ קיין גראַשן, איז וווּ וועט זי קריגן ברויט? באַלד האָט איר פנים אויפגעלויכטן:

— ווייסטו וואָס, סימע־דבורה, פאַרקויף מיר פיר לעבלעך ברויט.
— ס'וועט דיך קאָסטן צוועלף קאַפיקעס אַ לעבל ברויט — האָט סימע־דבורה געענטפערט, אַט פונקט ווי דו פאַרקויפסט עס פון מולטער אויפן מאַרק.

— גוט, האָט מערע געענטפערט, מסכים. אָבער וועסט מיר מוזן

אַמאָליקע יידן

אויסבאָרגן, איך האָב נישט קיין דרייער אין הויז. וווּ איך האָב געהאַט
אַ גרייטן גראַשן האָב איך עס שוין צעטיילט די אַרעמעלייט.
— ביסט ביי מיר אַ בעל-בטוח — האָט סימע-דבורה געענטפערט.
נעם פיר לעבלעך ברויט. אָבער קלייב נישט אויס די בעסטע, נעם ווי עס
גייט אין קאַשיק.
מערע האָט זיך איינגעבויגן און אַרויסגענומען פיר לעבלעך פון דעם
נאַענטסטן קאַשיק.
סימע-דבורה האָט איר ווידער דערמאָנט:
— געדענק, ביסט מיר שולדיק אַכט און פערציק קאַפיקעס. פאַרגעס
נישט!
אַזוי האָט מערע געקויפט אויף באַרג פיר לעבלעך ברויט פון איר
אייגענעם געבעקס.

דער טויט פון בן־ציון דעם שוסטער

בן־ציון איז שוין געווען אַלט, פולע זיבעציק יאָר איז ער אַלט געווען. ער האָט שוין מער נישט געאַרבעט ביי זיין שוסטעריי און זיין ווייב מערע האָט שוין נישט געפירט קיין בעקעריי. די קינדער האָבן זיך צע־שפרייט איבער גאָר דער וועלט: איינער אין ארץ־ישראל, דריי אין צפון אַמעריקע און איינער אין דרום אַמעריקע. פון די דריי, וואָס זענען גע־בליבן אין רוסלאַנד, זענען צוויי געווען אין טיף ראַסייע און איינס איז גע־שטאַרבן און איבערגעלאָזן צוויי יתומים פאַר דעם אַלטן פאַרפאַלק צו האַדעווען.

דאָס אַלטע פאַרפאַלק האָט איבערגעלעבט די ערשטע וועלט־מלחמה. די פאַגראַמען אין ווייסרוסלאַנד און די רעוואָלוציעס. ווי דורך אַ נס איז די שטוב נישט אָנגערירט געוואָרן. זייער חיונה האָבן זיי געצויגן פון דעם וואָס די קינדער האָבן זיי געשיקט מעבר לים. פינקטלעכער פון אלע זין און טעכטער איז געווען שלמהקע דער לערנער, ווייל ער איז געווען דער פאַרמעגלעכסטער. ער האָט געשיקט טאַטע־מאַמע חודשלעך פינף און דרייסיק דאָלאַר. די אַמעריקאַנער מטבע איז דעמאָלט געווען חשוב אין רוסלאַנד און דאָס פאַרפאַלק האָט געלעבט זייער שיין און גע־האַדעוועט די צוויי יתומים ביי זיך אין שטוב.

אַלע חודש, נישט שפעטער פון דעם פינפטן פון דעם חודש, פלעגט בן־ציון גיין צו דער פאַטשט און אָפּנעמען דאָס געלט וואָס דער זון האָט אים געשיקט. אויסצאָלן האָט מען אויסגעצאָלט אין דאָלאַרן. פלעגט ער

באַלד אַרײַן און אײַנקויפֿן פֿאַר דער פרעמדער וואַליוטע וואָס ער האָט באַדאַרפט און דאָס וואָס עס איז אים איבערגעבליבן האָט ער געשפּאַרט. איז געשען אַז עס איז געוואָרן אַ בהלה אין לאַנד. מען האָט אָנגע-הויבן פֿאַרפּאַלגן די וואָס האָבן געהאַט דאָלאַרן. די געהײם־פּאַליציי האָט געהאַט בײַ זיך אַ פֿאַרטיקע רשימה פֿון אַלע די וואָס האָבן דאָלאַרן. דאָרט אין דער רשימה איז געווען פֿאַרשריבן, אַז יעדער אײַנער וואָס האָט אויסלענדיש געלט איז אַ שפּעקולאַנט. מען האָט אַרעסטירט רעכטס און לינקס און וויי איז געווען צו די, וואָס האָבן נישט אָפּגעגעבן די פרעמדע וואַליוטע, מיט וועלכער ער האָט שפּעקולירט אַדער נישט געשפּעקולירט. אײַנמאַל שפּעט נאָך האַלבער נאַכט האָט די פּאַליציי אָנגעקלאַפט צו בן־ציון דעם שוסטער. געקומען זענען די צוויי זין פֿון אײַזיק לאַטוט-ניק, וואָס זענען געווען בן־ציונס שכנים, און האָבן זיך אַמאַל געחברט מיט בן־ציונס קינדער און האָבן געקענט דעם אַלטן פֿון קינדווייז אָן. אײַזיקס זין זענען געווען די הויפטן פֿון דער געהײם־פּאַליציי.

זײ האָבן אים אויפֿגעוועקט און אָנגעהויבן רעדן צו אים שטרענג: — איר זאָלט וויסן, בירגער בן־ציון, אַז בײַ אונדז איז פֿאַרשריבן אַז איר פֿאַרמאַגט פינף און פּערציק דאָלאַר. און לייקנט עס נישט ווי אַלע שפּעקולאַנטן טוען. בעסער גיט עס אַוועק מיט גוטן, ווייל מיר האַלטן שוין לאַנג אַן אויג אויף אײַערע שפּעקולאַציעס.

בן־ציון האָט זײ אָנגעקוקט אַ היפשע וויילע און דערנאָך אַ קראַץ געטון דעם צעשוּיבערטן קאַפּ און געזאַגט:

— וואָס זענט איר ביידע אַראָפּ פֿון זײַנען? געקומען אײַנמיטן נאַכט ווי גזלנים מיט רעוואָלווערן אין די טאַשן און דערלאַנגט אַ פּזמון — „מיר האַלטן שוין לאַנג אַן אויג אויף אײַערע שפּעקולאַציעס“. וואָס פֿאַר שפּעקולאַציעס, סמעקולאַציעס? איר ווייסט דאָך אַז איך קריג אַלע חודש פינף און דרייסיק דאָלאַר פֿון מײַן זון. האָב איך עס באַהאַלטן פֿון עמיצן? האָט איר מײַך אַמאַל געזען שפּעקולירן? זעט ווי איר ווייסט נישט — איר זאָגט אַז איך האָב אָפּגעשפּאַרט פינף און פּערציק דאָלאַר, און דער אמת איז, אַז איך האָב אָפּגעשפּאַרט גאַנצע פינף און נײַנציק דאָלאַר.

די צוויי יונגען האָבן זיך איבערגעקוקט:

— וואָס איר לייקנט נישט אַז איר האָט דאָלאָרן און נאָך מער ווי עס
איז ביי אונדז פאַרשריבן?
— פרא אדמס, האָט בן־ציון געזאָגט בייו. וואָס הייסט לייקענען?
איך האָב ביי עמיצן געגנבעט?
— נו וויבאלד אַזוי זענט איר דאָך אַן ערלעכער בירגער. איז גיט
אַפ די דאָלאָרן און זאָגט צו, אַז איר וועט מער נישט שפעקולירן, וועלן
מיר שאַנעווען אייער עלטער.
— זעסט נאָר ווי אייזיקס בנים האָבן זיך צעדרשנט — האָט בן־ציון
זיך אַ קער געטון צו מערען, וואָס איז געשטאַנען און עס האָט איר גע־
קלאַפט אַ צאָן אַן אַ צאָן, איך זאָל זיי אַוועקגעבן די דאָלאָרן און צוואַגן
זיי אַז איך וועל מער נישט שפעקולירן. וואָס ס'איז געגנבעט געלט? האָב
איך ווען עס איז געשפעקולירט? ווי קען איך צוואַגן נישט צו טון אַ זאָך
וואָס איך האָב קיינמאַל נישט געטון?
די צוויי יונגען וואָס האָבן גוט געקענט דעם אַלטן עקשן, וואָס האָט
אַלעמאַל געזוכט יושר, האָבן געפרוּווט מיט גוטן:
— נו איז נישט געשפעקולירט, פאַרמאָגט איר דאָס געלט כשר.
אַבער מען טאָר איצט נישט האָבן ביי זיך קיין דאָלאָרן. איז גיט עס אַוועק
און מען זאָל אייך נישט דאַרפן אַוועקפירן פון דאַנען.
בן־ציון האָט זיי אָנגעקוקט ווי משוגע:
— הערט נאָר די דיבורים! „נישט געשפעקולירט, כשר געלט, נאָר
גיט עס אַוועק“. אויב ס'איז דאָ אַזאַ דין, שיקט מען רופן בייטאַג די וואָס
האָבן דאָס געלט און פאַר אַלעמען אין די אויגן גיט מען זיי אַ קבלה,
און יא, מען בייט אויס דאָס געלט און מען לאַזט וויסן, אַז מער לאַזט
מען נישט אַריין קיין דאָלאָרן אין לאַנד.
דער עלטערער בחור האָט שוין פאַרלוירן דאָס געדולד.
— בירגער בן־ציון, לערנט נישט דער רעוואָלוציע ווי אַזוי צו פירן
דאָס לאַנד, נעמט אַרויס דאָס באַהאַלטענע געלט און קומט.
מערע האָט זיך אָנגעהויבן בייזערן:
— אַלטער נאָר, דו ווילסט זיי זאָלן דיר מקציר ימים זיין? גיב זיי
אַוועק דאָס געלט. עלעהיי גולנים.
— דו מיש זיך נישט. איצט ביסטו נישט די בעלת־פרנסה. וואָס דו

האָסט די גאַנצע דעה. וואָס מיינסטו גולנים? זיי קומען דאָך פון דער וולאַסט (רעגירונג). דאָ דאַרף זיין יושר נישט קיין גאַזלאָוואַי (גזילה). זעסט דאָך זיי טראַגן עפאַלעטן.

— נו, אַלטער — האָבן די ברידער געזאָגט, מיר קענען דאָ נישט שטיין אַ גאַנצע נאַכט.

— איך גיב נישט — האָט געענטפערט בן־ציון מיט אַנטשלאָסנקייט. ס'איז גזילה. איך בין נישט קיין שפּעקולאַנט.

דער יינגערער ברודער האָט זיך אַריינגעמישט:

— הערט, ר' בן־ציון, מיר ווייסן אַז איר זענט נישט קיין שפּעקוֹר־לאַנט, מיר ווייסן אַז עס איז אַפּגעשפּאַרטע געלט. אָבער מען האָט אונדז אַנגעזאָגט ברענגען די פינף און פּערציק דאָלאַר. מירן זיך נישט מאַכן וויסנדיק וואָס איר האָט אונדז אויסגעזאָגט אַז איר האָט מער. גיט אונדז די פינף און פּערציק דאָלאַר און גייט אייך שלאָפּן געזונטערהייט. אַ נישט פירן מיר אייך אַוועק אין מאָזיר. דאָרט וועט איר קיין האָניק נישט לעקן. מערע האָט אַנגעהויבן ברעכן די הענט:

— משוגענער עקשן, ווי נעמט עס אַ מענטש און קוילעט זיך מיט אַ שטומפיקן מעסער? גיב זיי די פינף און פּערציק דאָלאַר. וואָס ווילסטו פון דיין לעבן?

בן־ציון האָט זיך געהאַלטן ביי זיינס:

— ס'איז גזילה, אַט ווי גולנים אינמיטן נאַכט. די ממשלה טאָר עס נישט דערלאָזן.

זיי האָבן אים אַוועקגעפירט אין מאָזיר.

מען האָט אים אַפּגעהאַלטן פּופּצן טעג אין תּפיסה. זיי האָבן אים נישט געקענט איינברעכן. סוף כל סוף האָט מערע געפונען דאָס געלט און עס אַוועקגעטראַגן צו דער פּאַליציי און מען האָט אים באַפּרייט.

ער איז געקומען צוריק אַ שווייגנדיקער. אין די פּופּצן טעג האָט ער פאַרלוירן אַ סך וואַג. צי מען האָט אים דאָרט געמאַטערט, צי נישט ווייסט קיינער נישט. ער האָט אפילו מערען נישט דערציילט צי מען האָט אים עפעס דאָרט געטון. ער איז אָבער אַריינגעפאַלן אין אַ מרה־שחורה. פיר וואַכן שפּעטער איז ער געשטאַרבן.

שלמה סיימאן

שלמהקע, זיין זון אין אמעריקע האָט זיך דערוויסט וועגן טאַטנס
טויט פון אַ לאַנדסמאַן, וואָס האָט דעמאָלט באַזוכט רוסלאַנד. דער זעלבער
לאַנדסמאַן האָט אים אויך דערציילט אַז שוין נאָך דער תּפּיסה האָט ער
זיך אָפּגעזאָגט אַראָפּנעמען פון פּאָטשט דאָס וואָס עס איז אים אָנגעקו-
מען פון די קינדער. איינער פון די אייניקלעך איז געגאַנגען מיט מערען
און אַראָפּגענומען דאָס געלט און אויסגעביטן ביי דער רעגירונג.
— איינברעכן דיין טאַטן ווען עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן יושר —
האָט דער לאַנדסמאַן צוגעגעבן — האָט קיינער נישט געקענט, נישט
דיין מאַמע, נישט די צאַרישע רעגירונג און נישט די נייע דעוואָלוציאָנערע
רעגירונג.

ביכער פון זעלבן מחבר

איז פארלאג „מתנות“ ביים שלום עליכם-אינסטיטוט, ניו-יאָרק:

שמערל נאָר, 1931, דריטע אויפלאַגע 1949
דאָס קלוגע שניידערל, 1933; צווייטע אויפלאַגע 1949
קינדער יאָרן פון יידישע שרייבער, בוך איינס 1936; צווייטע
אויפלאַגע 1949
קינדער יאָרן פון יידישע שרייבער, בוך צוויי, 1945
ראַבערטס ווענטורעס, 1938
די העלדן פון כעלם, 1942
אין די טעג פון די נביאים, 1947
נביאים ראשונים — יהושוע און שופטים פאַר יוגנט, 1951

איז אַנדערע פאַרלאַגן:

ה. לייזויקס קינדער יאָרן, „נייע יידישע שול“, ווילנע, 1938
לייזויקס גולט, פאַרלאַג „יידיש לעבן“, 1923
חומש פאַר קינדער לויט יהואש, „יהואש פאַרלאַג געזעלשאַפט“,
1940, דריטע אויפלאַגע
מעשיות פון אגדתא, פון חיים שורע און שלמה סיימאן, 1936
אַרויסגעגעבן פון די מחברים
יידן צווישן פעלקער, 1949, פאַרלאַג „יידישע עטישע געזעלשאַפט“,
מדינת ישראל און ארץ ישראל, 1950, פאַרלאַג „אונדזער בוך“,
אַרגענטינע.

דער אַדרעס פון מחבר

Dr. Salomon Simon
215 EAST 43 St.,
Brooklyn, 3, N. Y.

אין פארלאג „יידבוך“ ביז איצט דערשינען:

י. ל. פּרץ — דריי חסידישע דערציילונגען
אלבום-פארמאט, געכתיבהט פון קינסטלער מ. פייגענבלום. — א
ציונג פאר יעדער יידישער ביבליאטעק.

ח. ש. קאנדאן — מעטאָדיק פון יידישער שפראַך און ליטעראַטור
(אויספארקויפט)

י. י. טרונק — כעלעמער חכמים
לקוסים-אויסגאבע. — 300 זייטן. — קאריקאטורן פון ניו-יאַרקער
מאַלער י. שלאָס.

טיפן לויט טרונקס כעלעמער חכמים
אלבום מיט קאריקאטורן; יעדעס בלאַט אַר-סצונעמען און איינ-
צוראַמען, כדי צו באַצירן די ווענט אין אונדזערע היימען.

אין דרוק:

פּראָפּ' ליבמאַן הערש (זשענעווע) — אויף דער גרענעץ פון צייטן
זאַמלונג פון אַרטיקלען אין משך פון 10 יאַר; אַ בוך פון דאַקט-
מענטאַלן ווערט.

אין צוגרייטונג:

י. פּערלאָוו (ישראל) — אויף אייגענער ערד
קינסטלערישע דערציילונגען וועגן לעבן פון די נייע עולים אין
מדינת ישראל.

וועגן אַלע ענינים פון פּאַרלאַג, זיך ווענדן:

Editorial "I D B U J"

B. Sur Mer 671

Buenos Aires

Rep. Argentina

פרעסע-שטימען וועגן די אויסגאבן פון פאַרלאַג „יידבוך“

זעגן ח. ש. קאזדאנס „מעטאָדיק פון יידישער שפראַך און ליטעראַטור“

ש. ר. „יידישע צייטונג“, 10טער נאָוועמבער, 1950:

„נישטאָ ביז איצט אויף יידיש אַזא בוך ווי קאזדאנס „מעטאָדיק פון יידישער שפראַך און ליטעראַטור“. ס'איז אַן ערשטלינג. קאזדאן טרעט צו פאַלקסטומלעך צו די ענינים, וואָס ער באַהאַנדלט, הגם אין טייל קאָפיטלען האָט ער וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע בייטראַגן פאַרן אַנאַליז פון שפראַך און ליטעראַטור.“

י. גלאַטשטיין („יידישער קעמפער“), 8טער דעצעמבער 1950:

„דער מחבר, אַ באַרימטער יידישער פּעדאַגאָג, האָט דאָס בוך אויסגעברייטערט, און ס'איז איצט אויפסניי דערשינען אין אַרגענטינע, ובכן האָט דאָס טראַגישע בוך, וואָס האָט גלייך ביים דערשיינען געהערט די גסיסה־געשרייען פון יידישע לערער און זייערע קינדער, ערגעץ פאַרט געקראַגן אַ שטיקל פאַראַנקערונג.“

ס'וויילט זיך האַפן, אַז קאזדאנס בוך וועט ווידער ווערן אַ ווערק, וואָס אונדזער שולועזן זאָל זיך אין דעם אַזוי שטאַרק גויטיקן, ווי ס'איז גער ווען דער פאַל אין די דרייסיקער יאָרן אין פּוילן.

עס איז אַ פונדאַמענטאַלע אַרבעט, וואָס איז אַ רעוולוטאַט פון גרוי־סער פּערזענלעכער דערפאַרונג און שטאַרקער ליבשאַפט צו אונדזער יידיש לשון.“

וועגן י. י. טרונקס „כעלעמער חכמים“

פ. ביזבערג („די נייע צייט“), 7טער סעפטעמבער, 1951:

„זיבעצן מעשיות האָט דאָס בוך און דער סיפור־מעשה ציט צו: מען שמייכלט, מען צעלאַכט זיך פון דעם איינפאַלערישן, און אייניקע פון זיי בלייבן איינגעקריצט אין זכרון ווי למשל דער כעלעמער מלמד גייט ווערן אַ גולן, אָדער די מעשה מיטן אַתרוג פאַר משיחן, אָדער די קאַלירפּולע פון בערקע מיט דער קאַטערינקע, וואָס וואָלט געקאָנט זיין אַ פּרעכטיקער סצענאַריע פאַר אַ ווונדערבאַרן יידישן פּילם. דאָס בוך דאַרף מען לייענען. עס איז זעלטן שייך אַרויסגעגעבן, מיט אַריגינעלע צייכענונגען, אין סטיל פון בוך, פון יחזקאל שלאָס, און מיט אַ שיינקייט, דרוק און איינבונד, וואָס גיט צו כבוד דעם פאַרלאַג „יידבוך“.“

מ. שענדעריי («ידישע צייטונג»), 5טער דעצעמבער 1951:

„ציען זיך אזוי מעשהלעך, פיין געשניצטע, מיניאטורן, סטיליטישע מייסטערװערק, עכטע פערל אָנגעצילעט אויף אַ גאָלדענעם פּאַדעם װאָס הייסט כעלם, און װאָס באַקומט שטעלבווייז ממש אַ קאַסמישע באַדייטונג. „כעלעמער חכמים“ ליענט זיך לייכט, טיילמאָל ממש פאַרכאַפּנדיק און עס קען צו זיי אָנגעװענדעט װערן דער צוגאַנג פּון מענדעלע, אַז אַ מעשה דאַרף קומען צו לאָזן הערן, און װיל מען זיך אַביסל פאַרטיפּן האָט אויך י. י. טרונק מיט זיינע פּרעכטיקע מיניאַטורן אַ סך, אַ סך צו לאָזן הערן.“

Este libro se terminó de imprimir
el día 20 de Enero de 1952,
en los Talleres Gráficos
de Zlotopiero Hnos.
Gascón 1231
Buenos Aires